

.....
255.668

MSZK

BALESSA H.

KÖNYV

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

B. 18. 10. 11.

GYARMATHI

BALASSA BÁLINT

KÖLTEMÉNYEI.

A M. TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTÉ, JEGYZETEKKEL S BEVEZETÉSSSEL ELLÁTTA,

SZILÁDY ÁRON.

BIBL. COLL.
COLOQENSIS S.I.

A RADVÁNSZKY-CODEXBEN FOGLALT ÉNEKEKKEL KIEGÉSZÍTETT
ELSŐ TELJES KIADÁS

BUDAPEST, 1879.

A M. TÖRTÉNELMI TÁRSULAT KIADÁSA.

Knoll Károly akad. könyvtáránál.

Minden jog fentartásával

Országos Széchényi Könyvtár

255668

BEVEZETÉS.

A költő, kinek fenmaradt vallásos és virág énekei, egy neki tulajdonítható verses regénynyel együtt e kötetben összegyűjtve jutnak az olvasó kezébe, 1551-ben született s 1594-ben halt meg. Születésének mint halálának ideje a XVI-dik század második felébe esik; küzdelmes, zaklatott élete, hazájának nemzetének nehéz, viszontagságos napjaiban vette kezdetét s érte végét. Jó és rossz tulajdonságai a kor bélyegét viselték magukon: — szóban, tettben egyként nyilvánuló elszánt hazafiság féktelenebb szenvedélyekkel ritkán párosult s más időben talán benne is más arányokban fejlett volna ki. A törökkel vívott folytonos harczok színhelye hősi erények iskolája volt, mely nélkül a pártolkodásra különben is hamar hajló nemzeti jellem, számtalan főbenjáró érdekek által tántorgattatva, egyesekben könnyen megfelejtkezhetett volna a legnagyobb kötelességek teljesítéséről. Így a hősi erények tagadhatatlanul nagy kora, nem vált egyszersmind hasonló nagyságú bűnök korszakává. Nyugtalanító események, ijesztő veszedelmek háborították minduntalan a rövid szünetnek látszó pihenési időt s az elpuhítókká nem édesülhetett szelídebb élvezetek, családi örömek köréből az izgalom hevével sietett mindenki örálló helyére. Férfi a csatán, esetleg a nő is, de ez mégis inkább a családban.

Gyarmati és kékkői Balassa János,ős nemes és hírneves család ivadéka és neje Sulyok Anna is így élték le az életet. A

férj 1550-ben, a török ellen csak akkor épült szolnoki várban lett kapitány. 1551-ben megszületett első fiuk Bálint. A szolnoki kapitányságtól megszabadult férj 1552-ben ismét kénytelen elhagyni családját, mivel — nem ugyan háborúba, de hosszú útra Genuáig kell vezetnie azon főnemes ifjakkból alakult díszcsapatot, mely Ferdinánd királynak V. Károly császár Mária nevű leányát feleségül vett s azzal Spanyolországból hazatérő fia Miksa elé indult. — Mint már a bányavárosok kapitányát 1555-ben meg az országgyűlés az árva, turócz, zólyom, hont, bars és nógrádvármegyei felkelő nemesség kapitányává rendeli. — E közben a család szaporodik s a házi gond súlyosabb része a nőre hárul. 1562-ben Balassa Szécsén vára alatt vitézül de szerencsétlenül harczol a törökkel, serege cserben hagyja, ő maga is megsebesül. A négy fiúból (Bálint, Farkas, László, Ferencz) s két leányból (Mária, Anna) álló család atyja 1569-ben hűtlenségi vád alá és börtönbe kerül, honnan 1570. marc. 8-án szökve menekül s két évig maga és családja védelmére készen virraszt kékkői várában, míg végre 1572-ben az országgyűlés kérelmére s Rudolf közbenjárására kegyelmet nyer.

Balassáné erős, vallásos lelke bizonyosan súlyos próbákra lehetett téve. Gyermekai közt, azok bölcsője mellett szüntelen éreznie kellett a szülői, nevelési gondoknak csaknem egészen reá nehezedett terhét. Altató halk neszével nem egyszer zendülhetett meg ajkain a »gyermekrek rengetésére való énekeskének,« melyet Bornemisza Péter épen az ő — Sulyok Anna — nevére szerzett eme két végső verse :

No azért ti mindnyájan kis gyermekcskék,
Ne féljete, de istent dicsérjétek,
Szent fiáért mert irgalmas tinéktek,
Az keresztség erről bizonság néktek.

Alusson el ő szent lelke tégedet,
Világosítsa meg az te elmédet,
Vigasztalja mindenkoron szívedet,
És neveljen tisztességre tégedet!

(Bornemisza P. Énekes k. CLIX. lev.)

Hogy gyermekei gondos nevelésben részesültek s csak-ugyan tisztességre nevedtek, azt az életben maradt Bálintnak, Ferencznek valamint Máriának s Annának emlékezete bizonyítja. A fiak tudományos és hadi képeztetése mellett a leányok is jövő hivatásukhoz s a kor kívánalmaihoz képest mindazt megnyerték, a mi őket elébb 1582. május havában (*Századok*. 1875. 119. l.) az alsó-lindvai Bánfi és ghimesi Forgách, később mindkettőjüket a böki Paczóth család méltó tagjává és díszévé tette. Abból a ragaszkodásból, melylyel Bálint és Ferencz viseltettek egymáshoz, valamint abból a hűségből, melyet Mária és Anna, Bálintnak árva fia iránt tanúsítottak; bizonyosnak mondható, hogy Balassáné, gyermekei nevelésében azoknak eszére, szívére egyenlő gondot fordított. Az egymás iránt így viselkedő gyermekek, szüleikhez azzal a szeretettel vonzódtak, mely igaz, hogy természetes; de ahhoz, hogy ez a természetes indulat, a család olyan szomorú napjaiban is a milyenek Balassa János házanepére viradtak, úgy legyen képes nyilatkozni, mint a 18—19 éves Bálintnak tudomásunk szerint első irodalmi kísérletében, a »Beteg lelkeknek való füves kertecskében — melyet németből fordított magyarrá az ő szerelmes szülőinek háborúságokban való vigasztalására (Krakkó, 1572.)«, — ahhoz a XVI. század második felében a szülék részéről igen soknak kellett megelőzőleg járulni.

Hol, melyik iskolában, egyetemen tanult Balassa Bálint? erre az eddig ismeretes tanintézeti névsorozatokból nem kapunk feleletet. Hihető, hogy házi nevelés adta nem csak az alapot, hanem azt is, ami arra addig épült, míg a jól vezetett növendékekben felébredt a tudomány szeretete s képezte magát a mint csak fogékony esztől, nyelvekben szerzett jártasságától telt. Anyja vallásossága adta meg az irányt, mely oly kitörülhetetlenül vonúl át költeményei legnagyobb részén is. Szülőinek udvari papjai lehettek részben oktatói, akik a reformált vallás-

tudományban tovább vezetve, a theologia mélységeit is feltártak előtte. 1567-ben, sőt talán már az előtt is Bornemisza Péter volt Balassa János és Sulyok Anna udvari papja, kinek kevés híján 1400 nyomtatott ívre terjedő irodalmi munkássága nemcsak roppant tudományáról, de arról is bőségesen tanúskodik, hogy nemzetének költői irodalmát nála jobban azon korban aligha ismerte valaki, sőt hogy maga is az egyházi költészet művelői közé tartozott. Nem lehetetlen, hogy Balassát költői s általában írói munkásságra éppen Bornemisza buzdította, mert 1569. szeptember 20-án is még mint Balassi János prédikátora írja alá azon a nagyszombati tanácshoz küldött levelét, melyben postillái kiadhatására valami segítséget kér. *(Tört. tár 1878. 385. l.)*

Balassa János ebben az időben már be volt vádolva Maximilián előtt, kinek egyenes útasítására Dobó Istvánnal együtt meg kellett jelennie ez év őszén a posonyi országgyűlés előtt, a mikor mindketten fogságra vettek. Ez és az ebből folyó események azok, melyeket Bálint szerelmes szülei háborúságának mond, a vigasztalásukra németből fordított kegyes elmélkedések czímlapján. A fogságba esett Balassának buzgó neje, bizonyosan vallásosságában keresett vigasztalást s a fiú ekkor kezdhette el — úgy lehet hogy — az éppen Bornemisza által e czélra választott könyvnek fordítását, mit a bizonytalanságban s rettegettségben töltött pár év (1570—71) alatt befejezván, azt azon évben (1572.) adhatta ki, melyben az országgyűlés közbenjárására királyi kegyelem vetett véget a »háborúságnak.« Ki tudná megmondani, hogy e nélkül a családot ért szomorú eset nélkül lett volna-e valaha Balassából író és költő? az az egy azonban bizonyosnak látszik, hogy anyjának szigorú vallásossága s ilyen szellemű nevelése mellett ezen esemény hatásának kell tulajdonítanunk Balassa költői kedélyének azon bánatosan borongó sajátságát, mely oly bensőséggel csak a szív mélyéből fakadhat.

A költő ifjúkori éveit illetőleg azonban már az eddig mondottak után is oly közönségessé vált vélekedéssel állunk szemben, melyet nem lehet csupán hallgatással mellőznünk. Toldy Ferencz és utána mások is írják, de forrásra nem hivatkoznak, hogy »a főurak akkori szokása szerint, kik, mielőtt a közéletbe léptek, fejedelmi vagy főúri udvarokban apródoskodtak, Bálint is, Gyulafejérvártt, II. János választott királyéban kezdte lovagi pályáját; — és hogy II. János meghalván, Bálint hazatért.« (*A magy. költ. kézikönyve, első kiad. 154. l. második kiad. 83. 84. l.*) Ennek az állításnak egy forrásban sem találom nyomát, s nem kellett volna azon hibába esnem, hogy B. egy pár énekére tett jegyzeteimben figyelembe vettem. Először is, arról a ki a bécsi udvarnak oly híve volt mint Balassa János, nemcsak fel lehet, de fel is kell tenni, hogy jól tudta mi rejlik a bécsi és gyulafejérvári politikának elég síma külseje alatt s nem küldte volna fiát II. János udvarába azért, hogy maga iránt a gyanúnak csak árnyékát is felidézze. Azután, ha azt akarta, hogy fia az akkori szokás szerint fejedelmi udvarban nevedjék, arra nézve Bécsben aligha kellett volna akadályokkal küzdenie, mert ott mikor be volt vádolva, még akkor is oly kiűntető bánásmódban részesült, hogy, mint Istvánfi írja (libr. XXIV.), kihallgatás után Maximilián visszahívta, vele kezét fogott s meghagyta neki, hogy a déli órákban ismét jelenjen meg s részt vegyen az udvar által a friss havon rendezendő szánkázásban. Midőn pedig megjelent, a király, ki nejével és nagyobb leányával egy szánra ült, kisebb leányát Erzsébetet Balassára bízta, kivel másik szánon foglalt helyet. A gyulafejérvári udvarnál talán meg sem kísértette volna fia felvételét. — 1562. előtt a fiú kora miatt, azon év után pedig azért is nehézséggel járhatott volna, mivel testvére volt Balassa Menyhártnak, kinek »árultatásáról, — melylyel ebben az évben szakada el az magyarországi második választott János királytul« szükségtelen

többet mondani. Ha Bálint mégis ott lett volna azon időben János Zsigmond udvarában, szinte lehetetlennek látszanék, hogy ezen körülmény egy szóval se említették azon meglehetősen részletességgel leírt per folyamában, melybe Balassa és Dobó azon hamisított levél alapján kerültek, melyet kettőjük nevében Kenderessi István nevű szökevény pap Kassáról írt János Zsigmondhoz. — Ezeknél fogva azt hiszem, hogy e pontra nézve is az az eset forog fenn, a mi többször megtörtént, hogy t. i. I. és II. Balassa Bálint egynek vétetett, a mennyiben egyiknek dolgai és versei a másiknak tulajdonítottak. II. Bálintról írta ugyanis ennek atyjához Bakos Gábor — a gyermek nagybátyja, hogy »Bálintkát mindjárt az erdélyi fejedelem úrfiak mellé vinné tanításra.« A mint azonban ebből semmi sem lett, még kevésbé történhetett ez meg I. Bálinttal.

A németből fordíthatásra való készületség is inkább a bécsi német, mint a gyulafejevári magyar udvar felé mutat, hová már az ott meleg ápolásban részesült unitarismus miatt is aligha bocsátották volna fiukat az erősen orthodox szülék. A fiú sem árult el ilyes hajlamokat, mert a szentháromság három személyét (LXXX. LXXXI. LXXXII. sz.) énekben magasztalja. — Tanulmányairól sem mások nem adnak felvilágosítást, sem ő maga nem szól azonkívül, a mit catholizálása alkalmával az esztergami káptalan előtt 1586-dik évi augusztus hava 24-én tett hitvallásában mond, hogy t. i. eretnkségben született és neveltetett s eretnek tanítók oktatták és mívelték a róm. kath. egyházéval ellenkező tudományban és vélekedésekben. (*Századok*, 1873. 317. l.)

Az énekeiből kitetsző vallásos hang alatt sokkal mélyebb alap rejlik, semhogy azt csupán kegyes buzgólkodásnak s a kor közönségesen gyakorolt beszéd és írásmódjának lehetne felrónunk. Annak, a ki őt oktatta, alapos theologusnak kellett lenni; a tanításnak pedig nem csak modora és külseje volt ilyen színe-

zetű, hanem tárgya, lényege is jó nagy részben a vallástudomány mélyéből volt merítve. Elválhatatlanul összefüggött ezzel a latin irodalom ismerete s a római költők műveiben s mythológiában való jártasság. Mindezekben oktatója lehetett neki Bornemisza, valamint a német nyelvben is. Az ettől nyert latin tudomány útján, de aligha ennek vezetése mellett ismerkedhetett meg a középkor latin poétáival, mert azok költeményeinek nagy része felől Bornemisza bizonyosan nem volt más vélekedéssel, mint a milyent a magyar virág és szerelem énekekről nyilvánít Tanúságai negyedik részében (Sempte 1578. 758. l.) *Lásd: RMKT. I. 340. l.*

Bornemiszát Balassának istenes énekei sem elégíthették ki. Ez abból tetszik meg, hogy 1582-ben kiadott énekes könyvébe egyet sem vett fel közülök, holott az »Adj már csendeséget« (LXIV.) kezdetű ének már benne van az unitárius énekes könyv első kiadásában, a másodikban pedig már a »Bocsásd meg úristen (XXXIII.)« kezdetű is.

A korán ily szép gyümölcsöket termett tudományos nevelésről nem lehet mondani, hogy egyéb tudni valókban hátramaradást okozott volna. A XVI. századi magyar életnek mintaképül tekinthető lovagja, a fegyverviselésben, bajvívásban, lovaglásban, tánczban okvetetlenül gyermekkorában nyerte meg azt a kiképeztetést, mely tökéletesnek mondható. Évszámmal nem jegyzett, de a radványi codex figyelmet érdemlő sorozatában elől álló énekek egyikében (VI.) s később még néhányban úgy említi s írja le a tánczot, ahogy arról az szokott beszélni, aki maga is ért hozzá. Ifjúságában — mint Istvánffi (libr. XXV.) írja — 21 éves korában meg is mutatta ezt Rudolf koronázása alkalmával 1572. szeptember 25-én, amikor a vendégség után az asztalok kihordatván a főrangú ifjak tánczba kerekedtek. Köztek voltak a csak akkoriban kegyelmet nyert Balassa János Bálint fia is, és olyan juhász tánczot járt, melyet az emelvényről győ

nyörködve szemlélt Maximilián és a jelenvolt fejedelmek. Pal-mam¹ obtinuit — mondja Istvánfi. Abból a mit ugyanő jegyez meg, hogy t. i. a táncznak ez a neme nem az volt, amelyet köz-ségesen magyar táncznak tartottak, az látszik, hogy a népi költés hangját s zamatját még latinból dolgozott darabjaiban is oly híven visszatükrözni tudó költőnk, a népies szokások kivé-telesebb nyilvánulásait is figyelemmel kísérte és sajátította el. A nemzeti költészet megújulásának akkor is a népies elem volt forrása.

Atyja megkegyelmeztetése után virradhatott fel Bálintra a vitézi élet gondtalan napja. Minden jel arra mutat, hogy Egervárában s környékén élte világát—mint maga mondja. 1573, és 4-ről egészen hiányoznak a reá vonatkozó tudósítások, pedig ezek az évek nagy hatásúak voltak élete további folyamára. Ezt a hiányt a radv. codex 57. lapján álló jegyzet nagyban pótol-hatná, ha a helyett, hogy gyermekségétől fogva szerzett éne-keiről általánosságban szól, megmondaná az évet, melyben énekszerzésre adta magát. Így csak hozzávetőleg s részben későbbi visszaemlékezései nyomán hihetjük, hogy Eger táján érte annak az áldott pünkösdsnek is gyönyörű ideje, melyet oly szépen énekelt meg (XI.); már ott magával hordozhatta vá-lasztott költőinek Marullusnak és Angerianusnak költeményeit s fordította szép énekeinek egynémelyikét mint például a XII-et »jó lova mellett füven való létében«; ott virúlhathott számára a szerelemnek is ama »szép pünkösdi rózsája,« melyről mind élte végeig egyenlő melegséggel s mélységgel énekelt, ha bár közbe olykor-olykor egy-egy »szegfű szép virág ajkairól is szedte az édes mézet.«

Balassa, Losonczi Anna — a temesvári hős L. István leá-nya—íránt gyúladt talán első s mindenesetre hosszantartó szere-lemre. Annát hibásan mondják a történetírók s utánok én is alább a 244. és 276.stb. lapon csesdi Báthori Miklós nejének. Bá-

thori neje más Losonczi leány, talán Anna testvére, de semmi-
 esetre sem Anna, legalább nem az volt, akiről Balassa énekei
 szólnak. Báthorinét rendesen férjének 1585-ben történt halála
 után adják Ungnad Kristófhhoz, a minék egykorú kétségbe nem
 vonható adatok mondanak ellene. Bornemisza P. Tanúságainak
 ötödik és utolsó része ugyanis 1579-ben jelent meg s ajánlva
 van Ungnád Kristófnak és nejének Losonczi Annának. Ugyan-
 csak Bornemisza 1577-ben adta ki: Négy könyvecske a keresz-
 tyéni hitnek tudományáról című könyvét, melynek negyedik
 része »Vigasztaló koenyveczke«, Ungnad Anna Mária asszon-
 nak, Ungnad Kristóf és Losonczi Anna leányának van ajánlva.
 »Láttam keserűségteket — írja B. az ajánlásban, Semptéről, 4.
 Augusti 1577. — ez napokban, midőn csak igen rövid nap egy-
 más után két tisztos leánzó öcséidet az Úr, szemetek elől magá-
 hoz vötte volna. Azonkívül is tudom az te szerelmes anyádnak
 mennyi lelki óhajtsái legyenek. — — Megolvastam az te kezed
 írását is, kibe kértél, hogy tenéked egy jámbor tanyítót szerze-
 nék, hogy jobban jobban gyarapodhatnál az isten akaratjának
 értelmébe, kiből jó reménséget vöttem felőled. Im azért én is,
 előbb egy kis könyvecskét küldtem az ti megkeseredett szíve-
 teknek vigasztalására, kit ezelőtt *Füves Kertecskének* is híttak,
 mert mint az kis orvos kertecskébe az betegnek drága és hasz-
 nos füveket szedegetnek és öszvetörnek az orvosok, nagy nehéz
 fájdalmú betegségeknek meggyógyítására, és mint az szép leán-
 zók, szép és jó illatozó virágokból ékes koszorókat kötöznek
 az ő külső ékességekre: így ez kis könyvecskéből is, mind
 egészséget, mind szépséget vehetsz lelkedben. Ezekkel azért
 főképen te míg ez gyenge időbe vagy, élj és vigasztald magad
 stb.« Ez a két adat véget vethet az eddig terjesztett tévedésnek.
 Egyszersmind látjuk, hogy Bornemisza a leánynak és anyjának
 vigasztalására, a Balassa által németből fordított könyvet küldte,
 mit bizonyosan nem tett volna, ha ez által az anyának kellemet-
 lenséget okoz vala.

Tinódi írja :

Mondjam az Pökri Annának csodáját,
Vitéz Losonczi szép társa sírását,
Öt árvájával özvegygyé maradtát,
Mikor megérté urának halálát?

Úrnak két szép leány magzatja vala,
Ides atyjokat ők kesergik vala.

Sok jó adassék felséges királynak !

Szolgálatjáért vitéz Losonczinak,

Minden várait engedé leányainak ;

Fiakká tövé ő sok jószáginak stb. Ezen fiúsított

várak, jószágok között első helyen említi a királyi beleegyező oklevél Szécsén, Somoskő és Gács várakat Nográd vármegyében (*Nagy Iv. M. O. családai VII. 177. l.*) Losonczi özvegye leányaival, Fruzsínával és Annával ezekben élhette özvegysege napjait s itt ismerhették meg egymást igen ifjú korukban, Bálint és Anna. A három vár közül Somoskőről világosan mondja Istvánffi (XXV.) hogy midőn 1575-ben Kékkövel s Dívénynyel együtt török kézbe került, Losonczy özvegye bírta s ennek veje Ungnad Kristóf bízta ezen vár védelmét a bátortalan Fodorczy Miklósrá, ki az ostrom kezdetén mindjárt Egerig szaladt.

Ungnad Kristóf 1575-ben s úgy látszik előbb is egri főkapitány volt. Balassa itt újra közelében lehetett »véghetetlen szerelmének.«—Szerelmi énekekből nehéz dolog tényeket halászni, s bajos meghatározni, mennyi bennök a valóság s mennyi a fictio. A IV. számú ének versfejeiből ez olvasható ki: »Balassi Bálinté Anna« s ugyanabban az énekben a költő »elűzetéséről s számkivetéséről« panaszkodik. Csak egy bizonyos, hogy B. »olthatatlan lánggal égett« Annaért és pedig a XXV. szerint aligha már elébb is nem, mint az Ungnadnévá lett.

Szeretője után kesereg szívébe,

Kit más szűz kezére

— Mint tudatlan ember — ok nélkül ereszte.

Magát vádolja a miért búcsút adott néki, a kiről pedig tudta,

hogy nem volt kettős szíve s mint bízalta meg ötöt erős esküvéssel.

Nem első s nem utolsó eset volna, ha Balassa a magától könnyelműen elidegenített kedves után, midőn az már másé volt, még ellenállhatatlanabb szerelemmel esengett. Elhagyatottságában kegyetlenségének méltó jutalmát látván, nincs nyugalma, fel kell keresnie s látnia két szemének szerelmes világát, ki nélkül nem tud hova lenni, szívének keservét kinek panaszolni. — Az egri vitézek közt közel lehetett hozzá, láthatta sőt szólnia kellett vele s ha a későbbi énekek tartalmára lehet építeni, a régi bizalom is helyre állott köztök.

Erre az időre esik a Maxímilián által Báthori István választott erdélyi fejedelem ellen pártfogolt Békes Gáspárnak támadó föllépése. Rueber kassai kapitány királyi rendeletet kapott, hogy az Erdélybe visszatérő Békest segédcsapatokkal s minden szükségessel lássa el. Válogatott hadi népet szed össze s gyülekezési helyül a Tisza tulsó partján jelöl ki valamely pontot. Istvánffi világosan írja, hogy Ungnad Kristóf egri kapitány, Balai Kálmán vezérlete alatt szintén kétszáz lovast s ugyanannyi gyalogot küldött, Szendrő, Szepes, Göncz német helyőrsége valamint Szatmáré és Kállóé is megfelelő számmal vett részt. Báthori Miklós lovasai, a Perényi György által vezetett kassai lovasság, Rákóczi Zsigmond és Prépostvári Bálint csapatai 3000 főnyi számban gyűltek ott össze s indultak Erdélybe. Ezek közé tartozott-e Balassa Bálint is a maga lovasaival s nem az utóhadat képezte-e, vagy külön indult Békes segítségére? nem bizonyos. Azonban XVIII. számú éneke, melyben a szerelem békójából történt megmenekedésén örvendő írja, hogy

Szerzém ez nyolcz verset víg és szabad elmével,
Gyűlésben indulván jó ruhás legényekkel,
 Hozzám hasonlókkal,
 Vitéz ifiakkal,
 Nem kehegő vénekkel ;

arra látszik mutatni, hogy ő is azon gyülekező helyre indult. Onnan a vezér rendelkezéséhez képest, vagy talán elkésve külön sietett Erdélybe, midőn a Báthori pártjához tartozó s ahhoz igyekvő huszti kapitány, Kornis Gáspár csapataira bukkanván, lovasai a nagyobb erő által szétszórattak. Kornis maga, Balassa egyik társától Pribék Istvántól megsebesítettven nem juthatott el Báthorihoz; de midőn Balassa is kevesed magával bolyongott, Hagymási Kristófnak Báthorihoz szintén megkésve sietkező lovasai által leveretvén, 1575. június végén vagy július elején elfogatott s Báthorihoz hurczoltatott. Elfogatása körülményeiről azon levél váltásból értesülünk, melyet kiszolgáltatása iránt Murád szultán s Mehemed nagyvezír Báthori Istvánnal és Kristóffal folytatott. Az első felszólításra még 1575. december előtt feleli István, hogy »az Balassa János fia itt kézben vagyon, de ezen kívül főfogoly semmi nincs, mert az harcznak utána is, az melyek Békessel való árultatásba és praktikába részesek és főindító okai voltak, azokat levágattuk a többinek példájaért.— Hogyha engemet te nagyságod arra kényszerít, hogy béküldjem, szidalmas léssen az magyar nemzet közt az én nevem és minden tekintetek elfordul én rólam. Könyörgök azért te nagyságodnak, tekintsen kegyelmesen az én könyörgésemre és mentsen meg engem ez nagy gyalázattul; mindazáltal mindenekbe az hatalmas császár és te nagyságod jóakarata legyen. Mikor egy szolgánk az Balassi fiát megfogta, egy bottal ütötte volt agyon, kibe megsüketült és az kórság is gyakorlatossággal üti el, úgyannyira vagyon, hogy sem élhet sem halhat, elvajudt.« (*Szálay L. A magy. történelemhez I. 250. l.*)

Báthori ezen levele aligha talált hitelre a fényes portán, mert egy ugyanazon évi december 17-én Konstantinápolyban a szultán neve alatt kelt újabb sürgető levél érkezett a fejedelemhez, melyet Amhád csausz hozott, ki egyszersmind a foglyok elszállításával is meg volt bízva. Szemrehányásképen Balassa

mellett Sárközi Mihályt is említi a levél mint foglyot. »Balassa János fiát a többi rabszolgákkal egyetemben küldd azonnal magasságos portánkhoz, máskép nem cselekedvén és semmi mentéshez nem nyúlván, mint melynek különben is nem leszen helye előttünk. Mert tudjad, hogy magasságos portánknál azokra és különösen Balassa János fiára szükségünk van, nagy szükségünk.« (u. o. 253. l.)

Ezen újabb sürgetésnek sem volt több haszna mint az elsőnek, mert Amhád császár 1576. márcz. 20-án foglyok nélkül érkezett vissza Konstantinápolyba. Idő közben Báthori lengyel királylyá választatván, valószínű, hogy Balassa kiadását határozottabb hangon is meg merte tagadni. Báthori Kristóf hasonlóképen megtalálta a helyes utat, melyen a foglyoknak addig szokásban nem volt kiadását sürgető portai zaklatások elől kitérhetett. Lehet, hogy a portának a Balassa atyja keze közt lévő s meglehetősen kegyetlen bánásmódban részesült török foglyok kicserélése végett volt oly nagy »szüksége« Balassa fiára: de hihetőbb, hogy annál még nagyobb czélok elérését kísértette volna meg, ha egyszer kezét ráteheti vala. Ebben nem boldogulhatván, a kevesebbel is hajlandó volt beérni, noha ebben sem léphetett teljesen szándékára. Az e tárgyban folytatott további levelezések vagy elvesztek vagy lappanganak; hanem Maximilian konstantinápolyi követének Ungnad Dávidnak udvari papja Gerlach István gondosan vezetett naplójába 1576. december 31-én ezt találjuk bejegyezve: »Mehemet pasának egyik embere jelentést tett uramnak, hogy a magyar úr Valassian (Balassi János) két török foglyot küldött Mehemed pasához levéllel, melyben ígéri hogy kész magát az övéivel egyetemben alávetni a portának, s kész valamennyi török foglyát elbocsátani, ha fiának, ki tavál a Békes-féle háborúban a törökök (értse Báthori) kezébe esett, szintén visszaadják szabadságát s ha neki, Jánosnak, és az övéinek biztos uradalmat adnak székhelyül.« (*Szalay L. Adalékok. Pest, 1859. 243. l.*)

Bálint atyja — mint Szalay sejti — Báthori István és Kristóf tanácsára fordulhatott kérelmével a portához. Bálint az év végén vagy a következő 1577. legelején meg is szabadult, de nem a porta kegyelméből és akaratával. Báthori Kristóf, vagy Balassa folyamodásából vagy valamely más, előttünk ismeretlen körülményből merítette erre az ürügyet, mert a nagyvezír azon levelében, mely 1577. február 27-én jutott Báthori kezéhez, ezt egyenesen neki tulajdonítja, írván: »hogy miképen nagyságod is megszabadította Balassi Bálintot stb.« (*Adalékok 244. l. A magy. történelemhez. 311. l.*) E tettért méltán örök hálával adózhatunk a két Báthori emlékezetének.

Süketülten, kórságtól gyötretve, elvajudva, élethalál közt másfél évi fogságot szenvedni, szánalomra méltó állapot! Murád szultán nem igen adott hitelt István vajda ezen jelentésének s azért követelte, hogy »a halálos sebben nyavalygó« Bálintot azonnal adja át Amhád csausznak. — Semmivel sem csökken hálánk s elismerésünk, ha mi is kétségbe vonjuk a jelentésnek szószerint való hűségét. Bálint sérülései nem lehettek valami súlyosak s ha kezdetben okoztak is neki fájdalmat, fogsága idejének csekélyebb része volt az, melyet szenvedve töltött. Az a jó akarat, mely a török ellen megoltalmazta, úgy látszik, hogy a mennyire csak lehetett, fogságát is tűrhetővé igyekezett tenni. Akár atyjáért becsülte a fiút, akár saját kitűnő tehetségeiért, bizonyosan fogsága kezdetén megbocsátott neki Báthori, amiért »Békes Gáspárral és az ő mordál hadával együtt arczul támadott reá és országára.« Bebek Judit és Csáki Borbála nevével szerzett versei azt gyaníttatják, hogy afféle szabad rab volt, kit csak becsületszava kötött oda, hol aztán önként verte magát a szerelem bilincseibe.

»Betegségemet is, kinek vagy orvos, ha nem gyógyítod, megölsz!« (XIV.) E szavakban rejthetik némi czélzás az elfogatásakor szenvedett sérülésekre; de alább az énekből, valamint

a VI. szám alattiból is az látszik, hogy nem annyira testi baj és gyötrelem, mint inkább »a gondolkodó, búskodó szerelem emésztette.«

»Beteges lölkem ismét énnékem most új szerelemtül« — szavakkal kezdi azon (VI.) énekét, melylyel fogságából megszabadulva búcsúzik Bebek Judittól:

Távozván attúl a ki szerelme gerjesztett engemet,
Utána való nagy bánatomban éneklém ezeket,
Ajánlván néki szolgálatommal egyött szerelmemet.

Különben a válás, távozás, messze útra indulás pillanataiban rendszeren dalra buzdúl Balassa múzsája s az arab kâszidokra emlékeztet, csakhogy míg azok ezzel kezdődnek, addig B. többnyire a végső strophákban említi meg sietős útra készülését. Így a IV. és XXIII. sz. énekben is.

Fogságáról sem egyenesen, sem érthető célzással nem szól. Tömlöcz neki a világ, ha kedvesét nem láthatja, s ha láthatja, szíve úgy indul, mint az régi rab hogy szabadságnak örül, elszaladván fogságbul.

Az ő fogságba jutása nem az egyedüli baj volt, a mi atyjának gondot adott. Szokoli Musztafa budai basa ugyanis, ki már régtől fogva horgolt rá, — azon csúfos kudarczért, melyet kevéssel azelőtt Kékkő alá csalogatott hadai szenvedtek, bosszút forralt s nagy sereget küldött ellene. Kékköt, Dívént néhány nap alatt már bevették, mikor Bálint fogságának híre megérkezett. Midőn meg Istvánffi, Maximilián nevében ezen várak visszaadását sürgette; a budai basa nemcsak ezt tagadta meg, hanem azt is tudtul adta, hogy a szultán, Bálintnak Konstantinápolyba küldetését kívánja. Mindez s ezenfeljül fia érdekében azon levélnek megírása, melyről Gerlach után van tudomásunk, kevésbé gögös és kegyetlenségig szenvedélyes embert is megtört volna, mint a milyen Balassa János volt. Róla többé sehol semmi tudósítás sem fordul elé s így nagyon hihető, hogy ennyi

megaláztatásba bele halt. Életben érte-e még Bálint s ha életben volt, találkoztak-e? nem tudjuk. Atyjáról feltehető, hogy nem bocsátotta magához fiát, aki szerencsétlenül végződött kalandjával szintén hozzájárult porig aláztatásához. Különben az apa és fiú közt már elébb is történt oly dolog, a mi miatt Bálint is kerülhette atyját. Anyja, hihetően a kiállott rettegések miatt — már 1573. őssze előtt meghalt (*l. Bornemisza P. Tanúságai I. r. magyar ajánló levelét*) s ezért valószínűnek látszik hogy a mindjárt említendő körülmény miatt is kerülván atyját, Erdélyből Sáros-Patakra ment, és rokonánál Dobó Ferencznél töltötte idejét. Itt fejezte be 1577-ben Eurialus és Lucretia historiájának jóval elébb elkezdhetett fordítását, melynek nyelve, valamint a versalakra vonatkoztatható körülmények őt vallják a pataki névtelen szerzőnek.

Atya halála 1577-ben megtörténvén, 1578-ban öccsével s rokonaival megosztozott. Osztályrészének átvétele után adott okot atya egyik volt tisztartójának arra, hogy szidalmazás, fenyegetés és tetteges bántalmazás miatt perbe fogta. Az eset 1578. évi április 1-én Pozsonyban történt, hol nemes Szkárossy Györgyöt¹, lengyelországi Kamenicz várának volt tisztartóját következő szavakkal támadta meg: »Bestia hitetlen k. . . . fi! vagy meghalsz ma, vagy megszegik ezentől egynehány oldalad csontja, hogy soha — ha megélsz is — emberré nem leszel belé, mert juthat eszedben bestye lélek k. . . . fi! *te éretted mint vert volt atyám Dívénben!* azért bestialélek k. . . fi! bizony te is meghalsz ezentől érette, ha megélsz is peniglen pénzes kocsin mingyárán küldtön küldlek Ujvárban, holott fél esztendeig sem látsz napfényt, mert tudom, hogy immár mind egygyel érem meg!» — Ezen szóbeli megtámadáson feljül még kegyetlenül meg is verte Szkárossyt s egész éjjel őrizet alatt fogságban tartotta

Balassa hozzá nem illő tettének egyik oka a szidalmazó

szavakban foglaltatik. Miért részesült amaz Ovidiusra emlékeztető atyai megintésben? nem tudhatjuk, de a tisztartó mégis aligha versírás miatt árulkodott rá atyjánál. A másik ok a periratokból derül ki, melyek szerint Balassa számadást követelt Szkárossytól a kezére bízott jószágról. Erre Szk. — noha magát adósnak el nem ismerte — a per folyamán késznek nyilatkozott.

Balassa útasításul adta védőjének, hogy »ha Szkárossy történet szerint ezt az actiót tisztesség dolgára akarná a szitok miá detorqueálnia, — nem ezen az okon idéztetvén perbe — nem tartozik felelni; kiről deliberatiót is kell várni.« További védelmét pedig arra alapítja, hogy az ország ősi szokásához képest az úrnak mindig szabad volt szolgáját — ha ez nemes volt is — elégséges oknál fogva megfékezni, sőt meg is verni. Különben is a virtus nemesíti meg az embert és nem megfordítva (v. ö. ezt: *Eur. és Lucr. hist. 1117—1134. sorával*); de aztán meg nemes szolga sem hívhatja perbe urát oly dolgokért, melyek »sub rosa« és poharazás közben történnek (v. ö. XI. XII. 17. XVIII. 25. s.). A miért »bosszúszókkal provocálta és felingerlette volna, úgy mint köteles szolgáját megszidogatta, de nem emlékezik rája, minemő szókkal és kétszer megis taszította volna. — Ennek a responsiónak — úgymond — magyarul való qualificatióját magyarnak commendálom, mert az nem tótnak való.« A per azzal ért véget, hogy Szkárossy számadásának beadására felhívatott. (V. ö. *Századok, 1873. 313. l.*)

Ennek vége sem volt, midőn 1578. július 1-én Ernő főhg azt hagyja meg a kamarának, hogy adjon véleményt, miként kelljen eljárni azon büntetés nélkül nem maradható ügyben, mely Balassa Bálintnak Göppel Dánielen elkövetett hatalmaskodásából származik. (*Országos levéltár. Resol. regiae.*)

Az alperesnél szebb emléket hagyott maga után ezen évről a költő azon két (XXIV. XXVII.) versében, melyet »egy bokrétáról« és »Anna nevére« szerzett. Ez utóbbiban írja, ogyh

Nincs kívüled nekem
Ki sok bánatimban vígasztaljon engem !

Ezer ötszáz és hetvennyolcznak végében szedé ezt egybe. Taltalmából látszik, hogy régi szerelme nem aludt ki s szeretőjének ok nélkül való haragjára és gyanúságára azzal felel, hogy fogadását nem bánta meg s hitét el nem felejtheti.

Hogy hagynálak téged
Ha elmémben forog szüntelen szerelmed? !

Bár tehát az 1578-dik év osztozkodással, perlekedéssel tölt el, végén már mégis oly nyomra találunk, mely tovább vezet bennünket. Anna emlékezete oda látszik vonni a vitéz költőt, hol erdélyi útja előtt »az üdöt múlatta«. Ungnad Kristóf ugyan ettől az évtől kezdve 1583-ig már horvátországi bán volt s Bálintot Egerhez azután csak a vitézi élet köthette.

1579-dik évi dolgairól s tetteiről nem maradt ránk tudósítás, de hihető, hogy a vagyoni ügyek rendbe hozása után, ezt az évet már ismét Egerben s környékén töltötte és élte vitéz napjait. Erre az évre tehető harci dicsőségének azon szép ideje, mikor II. Balassa Bálint szerint :

Tizenegy bajt egy nap vítt erős fegyverben,
Annyiszor részesült a győzedelmekben,
És annyi kópia vitéz törésekben.

Ott érte az 1580-dik év is, melynek tavaszán részt vett Hatvan megostromlásában, a mikor Salánki Györgynek *Historia cladis turcicae ad Nádudvar etc.* című, (Colosvaratt. 1581) éneke szerint :

Az vitézek az töröknek mind hátán,
Menének be a várasnak kapuján.
Sokat benne levágának az úczán,
Csak egy kevés méne bé vár kapuján.

Lovaggal, gyaloggal vitéz Balassa
Házakat, pénzes boltokat tört vala ;

Gyermekeket, bulyákat fogott vala,
Sok törököt nyakon kötöztet vala.

— — — — —
Nagy örömmel vitézek juttak vala,
Eger várában beszállottak vala ;
Kótyavetyét mingyarást hántak vala,
Istennek nagy hálát ők adtak vala.

(v. ö. *Szamosközy. I. 210. l.*)

Igy teltek az évek, forgott a szerencse. A tél mikor elmúlt, vig tavasz érkezett. Repülő madarak, ősszel ha távoztak, megjöttek ismét nyárban. Ifjú vitézeknek csatán való éhség, szomjúság, nagy hévség, fáradtság — mulatságok. A szokatlau dolgot és a nehéz jármot, bár megszokni nem tudják : végre mégis aztán, zöld erdő harmatját, piros csizmák nyomát hóval lepi be a tél, — s béborúl ifjúságok ! Nem kell aranyláncz, sem penig vig táncz ; nincs semmihez kedvek. Az oknélkül való (?) harag és gyanúság, mely Annája szívében támadt Balassa iránt, folyvást tarthatott ; csak igen ritkán és bizontalan hírt hallhatott felőle, a ki ő szívének királyné asszonya volt (XIX.) Szerelem s bosszúság között ingadozott. Ez utóbbi — mondja IX. számú énekében :

— — igen megindított
De még el nem hajtott,
Régi szerelmemtül el sem szakaszthatott.

Azonban a féltékenységből származott neheztelést (XXVII.) a távolság nem tudta elenyésztetni, s a »felejtett árva,« az »özvegyszerlicze« magát végre mégis házasságra szánta !

Kisvárdai Várdai Mihály kir. főpohárnok és tanácsos, a ki — Istvánfi szerint — 1572-ben azon lakoma alkalmával is a pohárnoki tisztelet teljesítette, midőn Balassa B. az emlékezetes juhász tánczot járta, — Dobó Istvánnak Krisztina nevű leányát-Bálint unoka testvérét bírta nőül és 1582. szeptember 10-én még életben volt. Halála azonban ezután nem sokára bekövetkez-

hetett, s Bálint — a radványi c. szerint, akkor, hogy házasodni szándékozott, — megírván elébb büne bocsánatjáért könyörgő »Bocsásd meg úristen ifjúságomnak vétkét« kezdetű s csakhamar országszerte elterjedt, mély vallásos érzéstől áthatott istenes énekét; a gyász év eltelése után nem sokat várva, még 1584-dik év vége előtt házasságra lépett özvegyen maradt rokonával. Mint maga írja végrendeletében, házassága, öcscsének Ferencznek és András urabátyjának akaratjából is esett s ez utóbbinak prédikátora esküdtette meg is, úgy hogy az ellen ezek egyike sem reclamált.

Ez a »rövid gyönyörűség, nagy hosszú bánatot rekeszte ő szívébe.« (*Lucr. 723. v.*) Rögtön a házasság megkötése után adta elő magát azon esemény, mely az egymásután következett sok bajnak mintegy bevezetéseül tekinthető. Ernő főherczegnek ugyanis Bécsben 1585. január 21-én kelt eredeti rendelete ma is megvan az országos levéltárban (*Resolut. reg.*), mely szerint Balassa Bálint akkor tájban (*non ita pridem*) nőül vévén Wárdai Mihály özvegyét, a sárospataki vár alá ment, s miután a várkapu őrizetére rendelt gyalogosok közül egynehányat a hidról elkergetett, a vár kulcsait az őrség tisztjeitől követelte s így a várat erőszakosan el akarta foglalni. Mivel a vár a felség tulajdona, a főherczeg információt kíván a kamarától arra nézve, mit kelljen Balassa hatalmaskodását illetőleg rendelni? — A főherczeg leíratához mellékelt feladó levél ma már nincs meg; de Balassa megrovott eljárását illetőleg felvilágosít bennünket nejének, még özvegy korában 1584. sept. 17-én kelt reversálisa, melynek fogalmazatából (*Orsz. lev. N. R. A. fasc. 1037. n. 4.*) kitűnik, hogy Dobó Krisztina 100,000 forintnyi zálogos összeg fejében bátyjával Ferenczczel és Dobó Jakabbal harmados birtokosává lett a sárospataki várnak. Ezen jogra támaszkodva követhette el Bálint ama hatalmaskodást, melyért a királyi ügyek igazgatója,

példaadás végett szükségesnek véli, hogy Dobó Krisztinának ott alkalmazott tisztjei, mint akikben ezen eset után különben sem lehet bízni, egytől egyig letétessenek. (*u. o. fasc. 10. n. 38.*) A feladás csak bevezetésül szolgált Balassa sógorának Dobó Ferencznek nyomban megindított másnemű támadásához.

Öt nap múlva ugyanis, január 26-án Bécsből újabb rendelete kél Ernő főherczegnek, melyben a következő kérdés felett kívántatik a kamara véleménye: Dobó Ferencz a mellékelt (szintén hiányzó) iratok értelméhez képest Balassa Bálint koronára szálló birtokaira nézve adományozást kér, mivel Balassa — Várday Mihály özvegyét nőül vévén, ezáltal vérfertőzés bűnébe esett. Jóllehet — folytatja a rendelet — Dobó, folyamosításában az említett bűn elkövetésével nem vádolja egyszersmind a maga testvérét is; de mivel sokan úgy vélekednek, hogy e tekintetben ez is éppen oly bűnös és e miatt nemcsak kisvárdai dotalitiumát, hanem sárospataki birtokrészét is elveszítette: az-iránt kívántatik vélemény, miféle pert kell e tárgyban indítani s nem kell-e egyszersmind a sárospataki birtokokat is ő felsége részére elfoglalni? — A kamara véleményadása után, márczius 22-én az iránt kívántatik még felvilágosítás, vajjon Balassa és unokatestvére (consobrina) ellen nem szükséges-e a királyi ügyek igazgatója által ő felsége nevében is pert kezdeni, hogy a birtokok elfoglaltathassanak, vagy elégséges, ha Dobó maga perel? A kamara a fiscus által megindítandó pert is szükségesnek tartotta, amint ez, a királyi ügyeknek kezdetben ellenkező felfogást védelmező igazgatójának újabban április 2-án adott véleményéből kitűnik (*Orsz. levéltár N. R. A. Fasc. 10. n. 33.*)

Így készült s indult meg a főbenjáró per Balassa Bálint és neje ellen, mondhatni mindjárt egybekelésök után. Szerzője, indítója első sorban az vala, akinél senki sem állott hozzájuk közelebb. Ugyanaz a Dobó Ferencz, akinek bármily tagadhatatlan érdemei vannak is a sárospataki iskola megalapítása kö-

rül, lelketlenségének visszataszító bizonyága nem csupán ezen tette által homályosítja el emlékezetét. Ki anyját per után perrel támadván meg, úgy szólván betévő falatjától is megfosztotta s míg maga bőségben duskálkodott, azt éhezni, nyomorogni hagyta: nem csuda, ha testvére után is lesbe állt, feladójává lett s talán csak akkor emelte ellene szavát, midőn hitte, hogy ellenmondása nélkül megkötött házasságaért a saját lelkét terhelő bűn súlyos emlékével felérő bélyeget süthet reá azon törvény segélyével, mely királyi kegyelemmel enyhíttetve, gazdag zsákmány gyanánt az ő kapzsi körmei közé ejtheti vala az eltapodott testvér és kétszeres vérrokon vagyonát. Szamosközy (I. 208. l.), anyján elkövetett méltatlankodásai büntetését látta abban, hogy hét gyermekét, egyiket a másik után kis korukban ragadta el tőle a halál s hogy egyre örökös után várakozott, kire anyjától rablott vagyonát hagyhassa. V. ö. Bornemisza P. Tanúságai negyedik része 86o. lev.

Balassa ellen támasztott perében nem őt érte a kegyelem. Bálintnak 1585. october 3-án kelt végrendeletéből kitűnik, hogy Dobó F. korántsem várta be a per kimenetelét, mert abban már azon könyörög felesége főtútorának Báthori István lengyel királynak, »hogy ő Felsége Dobó Ferenczet is az ő kegyelmes intésével intse arra, hogy az elvett jószágot és marháját adja meg a szegín árvának feleségének és hagyjon békét mindenből néki.« Ugyanott arra is kéri, »hogy intercedájon ő Felségénél Császárukznál mellette, hogy ő Felsége engedje meg törvényt és ne vexálja efféle *méltatlan perekkel*, kire ez *jövendő gyűlésben citáltatta*.« Dobó tehát — úgy látszik — megelégedett azzal, hogy beült testvérének hatalmasul elfoglalt jószágaiba s a perlést hagyta a fiscusra, a ki azt ezek szerint meg is kezdte.

A »testében beteges« Balassa nem remélte, hogy a pernek végit éri. Vele együtt üldözőbe vett nejéről kívánt — talán nem

annyira bizonytalan kimenetelű hagyakozással, mint inkább hatalmas pártfogók s gyámok megnyerése által »gondot viselni.« Sándorffy Miklósról, kire a Szkárossyféle perben védelmét bízta, szintén megemlékezett: »Sándorffy uramnak — úgymond — tartozom kétszáz forintjával, kit az ujbári borok árából fizessenek meg.«

Beteges állapotán s neje jövőjén kívül, csak akkor tájban születhetett fiának sorsa bírhatta arra, hogy végrendeletet tegyen. A per természetével, melyet ellene indítottak, kétségkívül tisztában volt. Verböczi I. r. 14. 106. 107. tit. oly világos, hogy tökéletesen tájékozhatta magát. Házassága jóhiszeműségének (matr. putativum) megállapításához nem bízhatott, mert ha az András bátyja s Ferencz öccse akaratával történt is, bizonytalan — mivel ő maga sem hivatkozik rá, — vajjon Dobó F. részéről nem történt-e oly ellenmondás, mely amazok beleenyugvásának értékét ellensúlyozhatta. De még ha semmi nem fenyegette volna is erről az oldalról, akkor is »vérségek oly igen nyilván volt, hogy mind az két félnek értésére és tudására lehetett.« (tit. 107.), és »ha tudván és az atyjokfiainak és azoknak, kikre ő utánok jószágok szállana, ellenzések és tilalmak ellen egybe házasúltak: — magzatjok, kik együtt lakásokban születtenek, szüléjeknek jovaiból és jószágokban örökösök és részesek nem lehetnek stb.« (tit. 106. 108.). Ugyanott (tit. 107.) a vérrokonok közt negyed íziglen tartó házassági tilalom is határozottan ki van fejezve.

Ez utóbbitilletőleg mily felfogás uralkodott a felvidéki protestánsoknál, eléggé kitűnik a körmöczi 1558. 1577. és 1580-ban tartott conventeknek a házasságról szóló czikkelyéből, mely szerint az egybekelés a vérrokonság harmadik fokáig bezárólag szintén tiltva volt. (Ribini I. 144. 517. 524. l.) Balassa András prédikátorának épen úgy lehetett tudomása az országos törvényről, mint a zsinatok és conventek rendelkezéseiről, s hogy

mégis összeadta Balassaékat, annak oka helyzetéből, a hatalmas család védelmére való számíthatásból is magyarázható ; de olyforma felfogásból is eredhetett, mint a milyennel az 1555-ben tartott erdödi második zsinat XI. cikkelyében találkozunk, melyben az rendeltetik, hogy »a lelkipásztorok a *közemberek* közt kötendő házasság esetében tartoznak figyelmesen vigyázni a jegyesek korának egyezésére és kitudni a rokonság fokozatait.« Úgy tetszik, mintha ebben hallgatólag az volna kifejezve, hogy a *förendűek* rokonsági fokozataival nem kell törődni.

Sulyok Anna (Balassa Jánosné) és Sulyok Sára (Dobó Istvánné) testvérek voltak ; gyermekeik : Balassa Bálint és Dobó Krisztina másod fokú vérrokonságban állottak.

Toldy Ferencz (*Századok*, 1873. 307. l.) Richter Egyházjogára (267. §.) hivatkozik s Balassa házasságát matrimonium putativumnak tekinti. A magyar törvény szerint lehetetlen annak azt a jelleget tulajdonítani. Attól a mit Richter mond, ez különbözik. (*Scientia conjugum apparebit ex hoc, si matrimonium illud reclamantibus et contradicentibus fratribus, vel aliis, ad quos successio spectat ; aut in tali propinquo gradu consanguinitatis fuerit contractum, quod eorum utriusque notoria fuisset.* I. tit. 107.) Ha Dobónak a házasság megkötése előtt követett ismeretlen magatartását figyelembe nem vesszük is, Bálint és Krisztina rokonságát nem lehet oly közel valónak nem tekintenünk, mint a milyenről a magyar törvény állítja, hogy arról a feleknek tudomással kell birniok, a mi egy maga (*aut*) elégséges arra, hogy a házasságtól a jóhiszeműség megtagadtathassék.

Milyen irányt vett a per s mit várhatott belőle Balassa ? erről csak akkor szólhatnánk, ha az acták előttünk volnának. Fentebb már kifejeztem azon vélekedésemet, hogy kevés reménysége lehetett. Magát illetőleg reménytelenül s affelett méltatlan vádakkal és rágalmakkal illettetve — bizonyosan

azoktól vagy azok hozzájárulásával, kik vesztéből hasznot vártak; mindent megkísértett, mi nejének s fiának javára válhatott. Úgy látszik, hogy barátait, kikben még bízhatott, személyesen vagy levéllel kereste meg, mint 1585. jul. 22-én Szántón kelt levele szerint Móricz Lőrinczet és Balázst, hogy »mostani szükségében legyenek mellette az igazság szerint« (*Száradok*, 1876. 91. l.)

Jó barátai legjobb akarattal is kevés segítségére lehettek. Ez a tapasztalás mások tanácsa nélkül is bírhatta arra a lépésre, melytől még ügyére nézve jobb fordulatot várhatott. Elhatározta, hogy catholizál. — Szándékát sejtették-e, vagy áttéréséről is értesültek már ellenei? — de mindenesetre azért, hogy ezen lépésének ügyére nézve jó sikerét megakadályozzák: V. Sixtus pápánál azzal vádolták, hogy Mohammed vallását követi és hogy nem régen született fiának azon vallás szertartása szerint (*ritu turcico baptisari curasset*) Musztafa nevet adott. Midőn Rómából, ügyét előmozdító barátaitól (*ab amicis Romae res ejus procurantibus*) ennek hírért vette, 1586. augusztus 24-én az esztergomi káptalan előtt megjelenvén, tagadta, hogy Mohammed követője volna; ünnepélyesen vallást tett arról, hogy ő bár eretnekségben született és neveltetett, most már mindazáltal erős hittel a róm. kath. egyház hívének vallja magát. Jóllehet ezeket a feljebb való napokban (*diebus superioribus*) a szepesi káptalan előtt általánosságban kinyilatkoztatta, most mégis a teljesebb bizonyosság kedvéért s azért is, hogy akkori általános nyilatkozatának lehető homályosságát végképen eloszlassa s mindaz amit akkor elhagyott vagy a mi a jegyző hibájából járult nyilatkozatához helyreigazíttassék: ezt újból nyilvánítja, fogadja és erősíti. (*Száradok*, 1873. 317. l.) — Előbbi és ezen későbbi vallástételét nem hasonlíthatjuk össze, de ezt ismerve, nincs is rá nagy szükség. A szándék vagy fél akarat ez általtetté vált s a rágalom, rágalom maradt, melynek koholói magá-

a költő így ismerteti meg velünk »Segítségül hívlak téged jó istenem!« kezdetű (LXXXVI.) énekében :

Ezeknek jól tudod, hogy én nem vétettem,
De sőt minden jókban önékik engedtem,
Szívek de megvakult, felgerjedt ellem,
Ugyan azt kívánják, hogy elveszszen fejem.

Felfúvalkodtanak, rakvák csalárdsággal,
Én ellenem való álnok praktikákkal,
Nyelvek pedig teli rágalmazó szókkal,
Kiből lövöldöznek engem éjjel nappal.

Azt a rágalmat, melyet ellenei Rómáig eljuttattak, csáfolásra sem tartotta méltónak, egyszerűen csak tagadta. Énekeiből látszik, hogy a török nyelvet tökéletesen értette, költői irodalmát kedvelte, abból egyes dalokat (XXVIII. XXXIX. LVI. Coel. XVI.) úgy tudott átültetni, hogy fordításaiból nemcsak a nyelv ismerete, hanem a költői művek fordításához megkívántató finomabb érzék is kitetszik. Ezen jártasságához s képességéhez külső magaviseletéből s nyilatkozataiból is járulhatott egy és más, a mi az ellene támasztható, nálunk az akkori időben közönségesen »törökösség« néven ismeretes vádat inkább vagy kevésbé valószínűnek mutathatta. Ebből származhatott az ő moszlimségének híre, ez pedig arra kényszerítette, hogy formászerűen tegyen vallást a róm. kath. egyház kebelébe történt átlépéséről.

E lépés, melytől bizonyára könnyebbülést várt, csak súlyosabbá tette helyzetét. Ügye itthoni védelmének költségei tetemesen szaporodtak római megbízottjainak kiadásaiival, melyeket jövedelmei nem fedezhetvén, kénytelen volt hontmegyei nagytúri birtokát 1587. tavaszán neje, fia és testvérei nevében s ezek terhére is magára vállalván gyulai Nagy Ferencznek 2,300 frtért örök áron eladni. (*Orsz. lev. N. R. A. fasc. 40. n. 85.*) Ez, s talán a vallás változtatásból származott kedvetlenség, nagybátyját Andrást is arra bírta, hogy azonévi február 17-én Bálint

elleni követelésének elintézése végett bíró küldésért folyamodott. Ugyanennek Bálint és Ferencz ellen folytatott perében meghozatott az ítélet s augusztus 27-én arra hívatik fel a kamara, hogy a hozott ítélet végrehajtási módja iránt adjon véleményt. Ezeken feljül szintazon évi ápril 29-én meg az iránt kívántatik a kamara véleménye, hogy rábízható-e a Thurzó-Illésházy határjáró küldöttségre azon ügy elintézése, mely szerint B. Bálint és Ferencz liptó-újvári jobbágyaikkal oly kegyetlenül bánnak, hogy azok majdnem éhen vesznek el, de panaszkodni sem mernek. Még elébb, január 7-én szintén bizonyos ellenszegülés dolgában kellett a kamarának felterjesztést tenni, a mikor Bálint és Ferencz újvári jobbágjai a király rezének (cuprum) meglopásába keveredvén, Bálint egyen kívül a többinek kiadását megtagadta, holott a kir. jövedelem csonkítói ellen a büntető eljárás ezt úgy kívánta volna (*Resolut. reg.*).

A három évi észvesztő zaklatás, mely a házasság mézes heteiben kezdődött — úgy látszik — első rohamával bírta csak legyőzni a szenvedélyes lélek heve által is emésztődött ember testi erejét. Végrendelkezése után azonban összeszedvén magát, elszántan állott szembe a ráváró küzdelemmel:

Te azért én lelkem meg ne botránkozzál,
Semmi dolgaiddban azért hátra ne állj;
Nincsen jó-akaród? — ne gondolj te azzal,
Te jó istenedben annál inkább bízzál!

E nehéz három év kegyetlen próbára tette az embert, ki mindent megtanult tűrni. Költői lelke csak istenhez fohász-kodva fejezte ki érzelmeit s gondolatait, legalább minden arra mutat, hogy istenes énekeinek nagy részét ezen időben szerzte. Sok baja s szaporodó ellenségei közt — mint végrendeletéből is látszik — megvolt az az öröme, melyet a családi élet, arra fogékony szívének nyújthatott. Nejének, testvéreinek ragaszkodása, fiához kötött reményei ha felejtetni nem bírták is,

enyhítették a lézzengő barátok s szívtelen rokonok részéről tapasztalt hidegséget, bántalmakat. E kisebb körre szorított, boldogító érzelmeknek nyilatkozásra nem igen volt szükségök, vagy ha lett volna is, ösztönszerűleg rejtve maradtak, midőn tapasztalnia kellett, hogy a rágalmazó rossz akarat azokból is örömet űz gúnyt s ilynemű gyalázkodásban is gyönyörűségét találja. A költői genius is mint a madár, szárnyaival fedezi féltett kincseit. . . .

1588. február 15-én érkezett a pozsonyi kamarához Ernő főherczegnek febr. 8-án kelt leírata, melyben tudtul adja, hogy a király Balassa Bálintnak saját, valamint a magyar tanácsurak esedezésére megkegyelmezett, s egyszersmind elrendeli, hogy a kiadott idéző parancsot vonják vissza s vérfertőző házassága miatt ellene a fiscus nevében semmiféle pert ne indítsanak (*Országos levtr. Resolut. reg.*) Arról, hogy a per mennyire haladt, vagy még mindig csak a kezdet elején volt, midőn a kegyelem megérkezett, igen kevésel sejtethünk többet, mint a megkegyelmezés körülményeiről. Mivel indokolta kérését s mivel támogatták azt a magyar consiliariusok? affelől több más egyéb körülménnyel együtt csak bécsi levéltári kutatások nyújthatnak felvilágosítást.

Balassa ellenségeit a királyi kegyelem sem birta kiengeztelni. Annak sem állhatta útját, hogy az esztergomi szentszék, Kutassy György pécsi püspök és esztergomi vicarius elnöklete alatt még azon évben vagy a következőben Balassának letett ügyét fel ne vegye, tárgyalja s benne ítéletet ne hozzon. Ez az ítélet Balassa Bálint fiát Jánost, mint törvénytelen s vérfertőző ágyból származott gyermeket az ősi birtokokban való örökösödhetés jogától végképen megfosztotta. (*Századok, 1873. 820. l.*)

E keserű csalódás nem egyedül érte — a vallása változtatásakor ennek aligha ellenkezőjére nem gondoló apát és férjet.

A nő és anya, ki hihetően ezen ítélet keletkezéseig vele türt, vele szenvedett, vagy férjének vele köz'ött számításaiban történt csalatkozása, vagy ellenségeik kárörvendő ujjongása, vagy egyéb — minden esetre kis lelkűségből származó okok miatt — férjét elhagyta, megvetette.

... a fészek lángba borult! mint a felriasztott madár ismerős tájak felé veszi útját; a költői lélek is, ha a kétségbe ejtő jövőt boldogságának füstölgő romjai teszik még sötétebbé, az emlékezethez fordul s a múlton szeret révedezni. Balassa is, »hogy a felesége idegenségét és hamisságát eszébe kezdte venni, kin elkeseredvén, jutván annak a szerelmesinek igazsága eszibe, a kit ok nélkül bolondul elhagyott volt feleségiért« a költészethez fordul, »mert pokolnak tetszik ez világi élet.« »A kiért vétkezett hozzá az is álnok.« Neje idegensége saját háládatlanságát (XXV. 34. s.) juttatja eszébe és azt,

Kit, mint gyümölcsiéért diófát ág közül,
Tőle úgy elveré javáért, ok nélkül! (XXXIV.)

A böcsülhetetlen drága szerelmest, kinek egykor hozzá nagy szerelmét semminek tartotta. Mentől inkább s igazabban ismeri el hibáját, bűnét, mentől súlyosabban nehezedik lelkére az elmúlt régi sok jók emlékezete s az elhagyott kedves által megjövendőlt keserű valóság: annál erősebben újúl és gerjed »régi szerelmének nagy tüze, mely már hamuvá vált vala szinte;«

És mint mérges nyíllal lött vad,
Kiből nyil-vas ki nem szakad,
Fetreng, sem élhet sem halhat,
Úgy türi szíve fájdalmát.

Kedélyének sötét mélységéből villámlik fel kétségbeesett szerelmének lángja. Maga sem hiszi, hogy az, akinek egykor »búcsút adott,« őt újra szerethesse; Cupidót átkozza, amiért »nyerhetetlenre gyúlasztja:« s mégis »kínjait számlálja, Júliát imádja; dolga néki mind csak az.« Énekel és ismét énekel; mint

fészkére a hangya, úgy forr, gerjed elméjére a sok új vers, »kikben állapotja, megtetszik mivolta igazán életének.«

Júlia nevére keresztelte régi szerelmesét (cod. 57. l.) s ha az LIV-dik énekben szép Júlia-Annát nem említene, még akkor is könnyű volna felismerni az ő elméjének azelőtt szerelmes s kegyes tömlöcztartóját. Nem valamely erdélyi főrangú hölgy tehát, mint Toldy, Thaly gondolták, s nem új a szerelem, melyre ez íránt gerjedt, hanem az, kitől nevére szerzett (XXV.) énekében kérdi:

Szerettem-e többet?

Tudod, kedveltelek egyedül tégedet!

Énekei »kiket bánatjában, szerelem lángjában szép Júliáról szerzett,« mutatják legjobban mily heves, mily forró volt lázas lelke szenvedélye. Már eddig is sokan vannak, kik e csoportot tartják Balassa költeményei közt minden tekintetben a legkiválóbbnak, — s talán igazuk van. Az a melegség, mely a legkülönbözőbb elemekből így tudta e cyclust egybeolvasztani, mindenesetre legfelsőbb fokát érte el a költői alkotó képességnek. Alig találunk benne eredeti darabot, s mégis e latin, német, török egyvelegnek — mondhatni minden egyes darabja az eredetinek közvetlen hatását gyakorolta eddig s talán fogja ezután is, midőn a, — sokszor nem sokat mondó — eredetiek nagy részét megismerjük. Ily tisztító tűz szerepet csak igaz költői tehetség végezhet, mely a salak kiválasztása után úgy tudja a támadt hézagot sajátjából pótolni, s a mintegy magától előállott új alakot úgy tünteti fel, hogy a vegyülés pontjain forradást, az alakba ömlés domborulatain legcsekélyebb ormót is alig fedezhet fel a művet magát vizsgáló legélesebb szem is.

Marullus és Angerianus, — amaz konstantinápolyi születésű görög, emez nápolyi olasz, XV. századbéli latin költők — versei voltak Balassának, már ifjú vitézkori napjaiban kedvelt olvasmányai. Jó lova mellett fűvön heverészve is elé-elévette

tarsolyából s fordított belőlök, mint XII-dik éneke végén maga mondja : s midőn »mind nyárban, mind télben verse oka csak panasz« volt, akkor is, sőt még inkább olvasta s fordította ezen akkoriban igen kedvelt s a kor ízléséhez képest nem is ügyetlen verseket. Szíve melegével olvasztotta le rólok az iskolás kérget, a bennök szunnyadó gondolatoknak szerelmével növesztett szárnyakat smint a hogy azok az általa oly sokszor ésszépen említett vándor madarak költözésekkel különböző égaljakat kötnek össze : úgy, de sokkal állandóbb, mert örökké tartó kapocscsal fűzte össze költői irodalmunkat az akkori műveltség birodalmával s ösztönszerűleg egyesítette a magyar népies és műköltészetet. Az az egyesülés időről időre lazult, tágulhatott s jövőre is verhet külön ösvényeket ; de ez, mint mindig, czentúl is csak azért fog megtörténni, hogy a különválva izmosodó nemek s fajok az elmaradhatatlan összetalálkozás idejében és pontjain egymást annál erősebben gyámolító, szorosabb ölelkezéssel adják jelét a nemzetet átható szellem lelkesítő erejének.

Balassa költői szellemének a maga saját életére nézve is ilyenmő szerep jutott. Összekötő hídnak lehetne mondani, ha az a beomlott mélység áthidalható lett volna, mely életének házassága előtt lefolyt és utána következett részét egymástól elválasztotta. Az mind e mélységbe sűlyedt, a miből a boldog vagy csak türhető élet szükséges feltételei is kiteltek volna. Távozó léptei nyomán egyre tovább omlott a föld s még szélesebben tátongott örömeinek eme betelni nem tudó sírja. Az, a kit keresni indult, kit »életénél lelke inkább szeretett,« ott a tulsó parton maradt el tőle. A mi vele e mélység felett összekötötte, az korántsem híd, csupán költői lelke gyönyörű színekben ragyogó szivárványának magasan felvetődő íve volt.

Képzelt örömeit, sokaíg táplált óhajtasait a valóság hangján zengő énekei mellett ott állnak azok is, melyeknek (LV. LVI.) címében »azon könyörög, midőn Júliától sem izenetben,

sem levélben semmi választ nem vehet, hogy csak ne feledkez-
 zék el róla.« »Sok könyörgésemre, szép leveleimre csak választ
 sem tézsz nékem?» (LVII.). Pedig kész lett volna hibáját hely-
 rehozni, szótfogadni Cupidónak, midőn ez inté: »de meglásd,
 hogy jobban becsüljed ezután, ne bántsд keserűséggel!«
 (XXXVII.) Valahová nézett, úgy tetszett szemének, hogy
 mind előtte mozog. De végre maga is belátja, hogy mind hiába.
 Júliáról Erdélyben írt utolsó (LVIII.) versében, melynek végén
 felfogadja, hogy többé nem említi immár versül, — elcsüg-
 gedve mondja:

Mi haszon énnekem hegyeken, völgyeken bújdosva nyavalyog-
 Szörnyű havasokon, fene-párducz módon kietlenben bolyog-
 Tövis közt bokorban, sok esőben, hóban, holtig csak nyomo-
 Ha mindenütt éget szerelem engemet, mind bűm, kínom, csak
 károm!

Előbb mint kegyelmet kapott, a szőlősi tisztség 2,000 frt
 jövedelemmel járó fele részeért folyamodott, melyre nézve Er-
 nő főherczeg 1588. január 21-én kéri a kamara véleményét.
 Néhány nappal később kegyelmet igen, de tisztséget nem nyert.
 A liptó ujbári várbeli zálogos természetű birtokrészből szárma-
 zott zálogváltási bonyodalmas ügyek; az ottani jobbágyokon
 elkövetett zsarolásokból támadt peres kérdések; — András
 bátyjával dézmaszedési jog felett szintén perben végződött egye-
 netlenkedések: — mind ennek az évnek a baját szaporították, s
 fokozódva súlyosodtak a következő 1589-re.

Szórakozást keresve 1588-ban járhatta jó hamar lovakért
 Erdély földét. Gondjaitól menekülni óhajtvá, szívében régi
 szerelmesének képét foglalva bolyongott benn a hazában s
 nyugtot sehol sem talált. Majd lemondott, zárt vetett ajkaira,
 nem énekelt többé a nyerhetetlen Júliáról. Nejétől megvetve,

régi szerelmesétől meg nem hallgatva, bánatát szilaj öröm mámorába igyekezett fojtani. A következő télen Bécsben is megfordult s holmi Zsuzsánnak, bécsi virágok körül lebelgett, bár mint maga mondja :

Ki ugyan nem elég
Bús szívemnek, mert ég;

de azért a sovány börtben, Pozsony városából kimentében 1589-ben ezt is megéneklé. Május 12-én személyesen jelent meg a nagyszombati bírák előtt s önként és szabadon, Ferencz, Mária és Anna testvérei nevében is, — azok terhét magára vállalván, gyöngé állapotban lévő házát (domus satis ruinosa), mely köház Nagy-Szombatban az otrouska (=korpa) piacon volt s melynek szomszédjai egyik felől Fejérvári János, másik felől Schebl Tamás gyógyszerész, örök áron eladta özvegy erdődi Pálffy Tamásné — bedegi Nyári Sárának 1,350 frtért. (*N.-szombati lvtl.*)

Szent Iván (junius) havában Zsófia nevű ismeretlen »szép szűzről« énekel, kit elébb is látott, de úgy mint ekkor nem tetszett. Augustusban Szent Lőrincz nap után már »remete módjára havasok aljában élén«, egy Margit nevű nevendékeny szép szűzről mond éneket; a hónap végén pedig Szent Bertalan nap után, világ határára való bujdosásra keservesen indulván édes hazájából, jó akaróitul siralmasan búcsúzván játszik a viszhanggal. Ő maga a könnyen hívő Credulus. Ekkor is Anna nevét mondatja először az Echóval; magában mosolyog e nevet hallván s rajta csak csudálkozik. Megy

Kit a nagy hamisság és háládatlanság föld szélére kergettek!

E hamisság és a háládatlanság felől a radványi codex nyújt némi felvilágosítást, bár nem annyit, mennyit ohajtanánk. Azok után, a mik a LXXIII. LXXIV. és LXXV-dik énekben olvashatók s ezelőtt ismeretlenek voltak, kétségtelen, hogy felesége maga-

viselete miatt űzte bujdosni a nagy bú és szemérem. És mivel szószerint lehet venni a LXXIII-dik ének kifejezéseit, Dobó Krisztináról elmondhatjuk, hogy méltó testvére volt Dobó Ferencznek. A költő, képekben s azok nélkül annyit mond, hogy midőn magához fordúlva így folytatja:

Ne gondolkodjál az rút bosszúállásról,
Bizonyítsd ezzel is meg, hogy szereted jól,
Mert nem illik hozzád, hogy róla gonoszt szólj:

azt kell kérdenünk, mit tehetett még az a nő, ki férjét elhagyva »másnak adta magát«?

Erre nézve először is azon fogalmazat szövegében található igazítások adnak felvilágosítást, melyről a XX. lapon tettünk említést. Dobó Krisztina reversálisa ugyan is (Datum in saepe dicta arce Sarospatak die decima septima Septembris Ao octuagesimo quarto) kelt 1584. sept. 17-én. A 4-et jelentő szó keresztül van húzva s fölé van írva: *nono* az az 9. A *decima* szó szintén keresztül húzatott s ez által az előbbi kelet 1589. sept. 7-re változott. A kezdő szavak: *Ego Christina Dobó, magnifici quondam Michaelis Warday de Kyswarda relicta*— szintén le vannak húzva s ez áll felettök: *Ego Gaspar Petheo etc.* s alább közbe van szúrva ez: *nec non generosae et magnificae dnae Christinae Dobó, consorti meae etc.* Eszerint Dobó Krisztina 1589. sept. 7-én már gersei Pető Gáspárné volt. Ehhez képest természetesen módosulást szenved azon észrevételünk, melyet a XXXVI. számú énekre tettünk s az ének elvesztét most már annyival inkább sajnálhatjuk, mivel azt egyenesen elvált nejéhez s gyermeke anyjához írta, s mintegy végbúcsú gyanánt küldhette meg neki a költő. Ebben az arányban emelkedik azon, ezelőtt Amadénak tulajdonított ének (Coel. XIII.) becse is, mely kétségtelenül neje elválására s talán épen férjhez menetelére vonatkozik. Ebben már nem az a kíméletes, megbocsátó hang uralkodik, mely a LXXIII-dikat oly szépen jel-

lemzi. Keserű szemrehányással, megszégyenítő bosszúval mondja ebben, miről eddig mit sem tudtunk, hogy :

Szívednek nem hittem — tudod — sok ideig,
De utánam jártál tovább esztendeig.

majd átkozódásra fakad mondván :

Szenvedj te is értem, hogyha én szenvedtem,
Verjen meg az isten méltán is érettem,
Ne csalhass több szívet,
Itten érjen véget
Álnokságod értem.

Az ének utolsó sora is :

Isten bosszút téssen !

A szintén szűk szavú Szamosközy jut eszünkbe, ki a Dobó István családjára szerinte büntetésképen nehezedett csapásokról szólván, Krisztinának is említi boldogtalan házasságát, gyalázatos elválását (probrosum divortium) s éltének véget vető szerencsétlen halálát. — E halál neméről s idejéről csak ezután elékerülhető adatokból nyerhetünk tájékosást. Annyi Dobó Ferencz végrendeletéből bizonyos, hogy 1602-ben már nem élt. Krisztinának pedig 1590. januar 3-án Sztropkóvárában kelt végrendeletét Rudolf király ugyanazon évi martius 5-én erősítette meg, miről a felmutató férj gersei Pethő Gáspár — a Liber regius III. k. 470 lapja szerint — értesítettetett. Krisztina élete aligha terjedt tovább mint Bálint bujdosása s e szerint ennek visszatérése amannak halála után következett be.

Balassa imént említett búcsúénekei a LXXVI-dikkel együtt, nem csak szálnalmat ébresztő családi élete végpusztulását, hanem egyszersmind keserves próbákat állt lelkét, jellemét, eszméit s hazaszeretetét is híven mutatják. Később a LXXXVIII. szerint az öngyilkosság gondolata is megfordult agyában :

Éljek-e? nem tudom,
Mert késik halálom

S kínaim nevedeknek.
 Kétségbe essem-e,
 Halált szerezzek-e
 Nyomorodott fejemnek?
 Azt nem mivelhetem — —

Kibujdosása történt LXXIV. számú éneke szerint :

Szentmihály nap előtt való harmad hétben,
 Az másfélezerben és nyolczvankilenczben.

Abban az évben Szent Mihály napja péntekre esett és így szeptember 10—17 közt hagyta el hazáját. Önként és oda ment, ahova akart s ezért Lengyelországot választá tartózkodása helyeül, hol birtokai is voltak. Láttuk, hogy Szkárossyval épen a kameniczi birtok számadásai miatt keveredett perbe. Tehát kívül az országon, de nem távol töltötte bujdosása idejét s hozzá tehetjük — egész idejét.

Itthon perei folytak s feltehető, hogy mint az elsőt úgy e későbbieket is maga intézte megbízottjainak adott útasításaival. Liptó Újvár és Végles ügye egész bujdosása alatt folyt. Visszaváltásról levén szó, commissio commissiót ért. 1590-ben az újvári birtokban okozott károk vizsgáltattak meg, hogy azok értéke a Balassáknak (Bálintnak és Ferencznek) fizetendő vált-ságösszegeből levonassék. A korona minduntalan újabb és bővebb informatiókat kívánt a kamarától. 1591. május 3-án Bálintnak és Ferencznek megtiltatik, hogy Újvárt elzálogosítsák. 1592. július 27-én még mindig Újvár visszavétele tárgyában adandó véleményt sürget a korona. 1593. elején Bálintnak s Ferencznek ezen ügyben támasztott követelései tárgyaltnak stb. Ha az apróbb ügyek nem is, de ez mindenesetre olyan volt, mely a két testvérnek egymás iránt háborítatlanul fenállott jó egyetértése mellett is szükségessé tette, hogy Bálint folytonos és az akkori időkhöz képest lehető gyors közlekedésben élhessen ügyeinek itthoni vezetőivel. Erre, ha már az országban

nem tudott maradni, birtokviszonyainál fogva, de különben is Lengyelország volt a legalkalmasabb hely. Kimenete előtt ily helynézés végett járhatott Erdélyben és Bécsben s egyiket sem találván arravalónak, Lengyelországra s aligha nem épen Krakkóra vetette szemét. Itt élt s innen folyamodott 1593. május 11-én a kamarához azért, hogy engedték el neki azon 24 hordó bor vámja, melyet Krakkóba szállíttatott. Erre az engedély még azon hó 26-án meg is adatott.

Múzsája itt sem pihent. A »Blahosz launasz« kezdetű lengyel ének fordítása, a cziterás lengyel leányról, a Cortigiánáról szóló dal s a Coeliáról szerzett énekek s még egyebek is lengyel földön termettek. Istenes ének és latricanus vers, — régi szerelmesét (ismét változtatott néven) zengő dalok s meleg hazaszeretetből emelkedő ódák vegyesen bizonyítják költői tehetségének erőteljes működését.

Innen látogatott el 1591-ben — talán a Visztulán hajózva — a tengerpartra, melyről LXX. számú rég ismeretes szép éneke végén emlékezik.

A háborgó tenger juttathatta eszébe csillapodó lelkének előbbi állapotát s úgy látszik, hogy fogadása ellenére még egyszer rímeket tördelt Júlia nevével. Az 1582-ben Danzigban megjelent Stephaneis Moschovitica című munka azon példányának elő lapján, melyet Deák Farkas újabb szerencsével talált és szerzett meg az erdélyi muzeum számára, eme Balasától származó rímek olvashatók:

Sebes tenger habja
Júlia haragja,
Kinek vagyok ő rabja;
Lelkemet kívánja
Olthatatlan lángja
Mint párducznak prédája.
Mert kedves (?) leánya
Szívemet Júlia
Tűzben égni kívánja. . .

Alá s fel jártomban —
 Angyal ábrázatban —
 Mint sólyom szabadságban — —
 Énekelvén magadban — —

(Lásd: *Magyar könyvszemle* 1877. 73. l.)

Hogy itt (Danczkánál) hajóra ült, Angliába vitorlázott, Jakab skót király udvarában is megfordulhatott vagy egy ideig ennek táborában tartózkodhatott; ez mind oly hozzátétel, melynek vélekedésem szerint semmi támasztéka sincs. Ha ugyan is jól tudom, a radványi codex feltalálása előtt ezekről senki sem beszélt. Thaly a XLI-dik ének czíme alatt, ebben olvasható megjegyzés »de voce ad vocem ex Angeriano« utolsó szavait »ex Anglicano«-nak olvasta s ebből Balassának angol nyelvtudását, valószínűleg Danczkánál történt hajóra szállását, ködös Angliába vitorlázását s a LXX. számú éneknek angol partokon szereztetését következtette. (*Századok*, 1875. 13. 24. l.) A XLI. számú ének latin eredetijét a jegyzetekben közöljük, ennek olasz szerzője tudhatott angolul, de versét latinul írta. — »A hajónak nyomát a mély tengerben«, mely Balassát Angliába vitte volna — Bölcs Salamonnal szólva (*Péld.* 30. 19.) — »nem tudom.« Azt pedig képzelni sem bírom, hogy az a Balassa, a ki tartózkodása helyére elég gyakran hivatkozik; oly neveket említ, melyek azon helyekre emlékeztetnek; a táj s természet jelenségeire oly figyelmes: egy annyi nehézséggel járó s bizonyosan említésre érdemes tapasztalatokkal jutalmazó útról egy szót sem szólna. Miért ne juthatott volna egy rövidke sor ilyszerű megemlékezésre például azon énekében (LXXXVIII.) melyben írja, hogy:

Mikor a madarak
 Fákon fészket raknak
 Tavasszal zöld erdőben, —
 Bejárván sok földet,
 Búdosó fejemet
 Megnyugotám egy völgyben.

Hallgatásából s a kéznél lévő adatok természetéből az látszik, hogy bujdosásának állandó színhelye Lengyelország volt. Mennyire másként telhetek volna itt napjai, ha Báthori István még ekkor is életben van! Végrendeletében említi felöle, hogy »azminemő jó akarattal ő felsége öcsém által mutatta magát hozzám lenni«. — Kétségtelen, hogy a nemcsak vele, de még Békes Gáspárral is őszintén kibékült király rajta lett volna s el is találta volna módját, hogy s mint felejtse a bujdosóval szomorú sorsát. Talán sohasem írta volna eme sorokat :

Mindentől megváltam,
Egyedül maradtam,
Barátim elhagytanak ;
Iszonyú kösziklák,
Erdők, széles puszták
Fejemet lappangatják :
Idegen emberek
Engem elkerülnek,
Magok hozzám sem adják !

Az ezen sorokban nyilvánuló lelki állapot kényszerítő ereje, de bizonyosan egyéb körülmények is befolyással voltak arra, hogy sok inségének, számkivetésének végre vége szakadjon. Ötödik tél után víg tavasz érkezett, füstit megláthatá régi lakóhelyének.

Mi volt valósággal számkivetésének maga által előre kitűzött határa ? — el nem dönthetjük. Azt nem lehet tagadni, hogy haza vágyódása majd minden sorából kitűnik, de semmi nyoma hogy az 1594-dik év tavasza előtt rá tudta volna magát venni a hazatérésre. Rimay, epicediona első kiadásának latin czímében említi, hogy a »hű szolgálataitól megtagadott elismerés és vitéz tetteinek jutalom nélkül hagyása (szőlősi tisztség ?) egészen elkedvetlenítették a vitézi élettől, és csak ellenállhatatlan hazaszeretete s a költészet békítő hatalma adott neki arra kedvet, hogy ismét fegyverbe öltözzék s megjelenjen az ostromlott Esztergom falai alatt.«

»Mit példázott legyen az ő fejér vörfölyes kamokából csináltatott zászlója, kin hárfájával Dávid király vagyon térdén telepedve öszvefogott s felemelt két kezeivel írva«; ugyanott olvasható. Ez alatt vezette a bizonyosan most is jó ruhás legényeket a bajcsi táborba, mely az egybegyűlés helyeül volt kijelölve. Mint Rimay beszélteti:

Már útra indulok, Duna mellett lemenvén
Vég Esztergom alá, kinek most köfala
Röng álgyúkkal töretvén;
Ott vár nemzetemnek szép sátoros tábor
S egyéb sok rendeknek sűrő nagy zászlós hada stb.

E hadról írta Thurzó György ápril 30-án a komáromi táborból nejének, hogy »valahon mi úr vagyon Magyarorszában, azok mind itt vannak, még a betegesse is ide hozatta magát, úgy mint Lichtistajn uram«. Május 4-én szállotta meg a tábor Esztergomot; 5-én nyolczvan öreg faltörő álgyút vittek a sánczba alá. 6-án megkezdődött a lövetés s a törökök a várból kiütöttek; mindkét részről estek el egynéhányan. 7-én volt az első ostrom; 9—10-dike közt való éjjel a rácز örség kézbe adta a várost s az ostrom tovább folyt. 16-án az elmúlt hétfőn — így írja Thurzó György 20-dikáról — adta az úristen kezünkben az új kastélt, melyet az törökök az Szent Tamás hegyen csináltak volt. Tegnap — az az 19-én — ismét az második várasnak, holott a víz vár vagyon, mentünk vala ustromnak. Pálffi uram is jelen volt. Bizony soha életemben én is nagyobb szerencsén nem voltam, mert ezer puskánál, szakálosnál és taraszknál többet löttek hozzám. Az ustromrul az német gyalog futamodt volt meg, mind bal kéz felől s mind jobb kéz felől sok ember hullott el mellettem, de mégis az úristen engem békével és jó egészséggel meghozta; ő felségének egy fő ember német hadnagyának Kurcznak az lábát lötték által. Balassi Bálint is sebes«. *(Thurzó Gy. lev. I. k. 79. l.)*

Istvánffi szerint ágyékán úgy sebesült meg, hogy a golyó csontot nem ért. A jezsuiták évkönyve szerint (*Századok*, 1875. 318. l.) mindkét lábán keresztül ment a golyó. Halála körülményeiről ezen évkönyvön kívül Dobokay Sándor jezsuitának azon Forgách Zsigmondhoz intézett ajánló leveléből értesülünk, melylyel 1607-ben Campianus Edmondnak Tíz magyarul írott okait közre bocsátá. Ezen latinul írt s a maga idejében nevezetes theologiai művecske fordítását Balassa kezdte el s nagyobb részét el is végezte volt, csak kevés lévén hátra benne halálakor. Dobokay fejezte be és adta ki a félbenmaradt munkát, kire Balassa bódog kimulása után akada.

Istvánffi csak annyit mond, hogy megsebesülése után néhány nap múlva (paucos post dies) meghalt. Az említett évkönyv szerint a sebesült hős Dobokayt hivatá, ki gyónása elfogadása végett újra visszajöven hozzá — könyvből imádkozva találta. Midőn a seborvos is megjelent és sebét műszerével illette, Balassa, Virgiliusnak eme versével fohászkodott:

Nunc animis opus est Aeneam, nunc pectore firmo!

A pap intésére istenbe vetett bizodalommal tűrte a műtétet s kínos fájdalmai közt csak annyit mondott: »hiszen atyám! úgy akartam, hogy így legyen.« — Azután Mátyás főherczeghez levelet írt, melyben nyolcz éves fiát ajánlotta pártfogásába. A levelet Dobokayra bízta, hogy halála után juttassa a főherczeg kezéhez. — Halála előtt való estve felsohajtott: »Krisztus meghalt értem, miért kételkedjem? uram, a te katonád voltam, a te seregedben jártam!« — ezek lettek volna utolsó szavai.

Mind ez Dobokay előadása után vétethetett fel az évkönyvbe s meg is egyez azokkal, miket ő ír ajánló levelében. »Kinek — ugymond — én nemcsak hallott, hanem látott bizony-sága vagyok. Mert minekutána fejedelme hívsége, hazája szerelme mellett 1594. esztendőben, pinkösd havának közepiben,

Esztergom vára ostromán halálos sebekbe esett volna, betegségében Esztergom városában gyakran nála voltam és véle sokat beszéltem. Ott voltam akkor is, mikor ugyanazon *pünkösdi havának huszonhatodik napján* keresztyéni módra meggyútván utolsó órájához szépen készült.«

Így annak az általa sokszor s oly szépen megénekelt tavasznak, az áldott szép pünkösdi gyönyörű havának napjaiban jött el végórája. Harcz tavasza hol rózsák teremnek. . . . *uhh!*

Halála napjának eddig május 20-dika tartatott, de hibásan. Istvánffi, a kire szokás hivatkozni, nem mond többet annál, hogy megsebesülése után néhány napra történt halála. Dobokay adata teljes hitelt érdemel. Thurzó, ki nejéhez írt leveleiben a sebesülésről emlékezik, nem tudósít haláláról. Ez is arra mutat, hogy 26-án kellett történnie, mivel Thurzó leveleiből legalább egy hiányzik; május 20. 22. 23. 24-ről vannak meg levelei s ezek után az első 28-án kelt. Ő ugyan 27-én eltávozott a táborból s épen családjához ment, ezért lehet, hogy ezt a hírt személyesen vitte meg; de ez esetben is 24—28 közé tehető az, mert Thurzó leveleit ismerve, gondolni sem lehet, hogy e halál-hír azokból kimaradhatott volna. Ez a levél, talán mert épen erről szólt, kézről kézre járt s azért vészett el. Így tudósítja nejét, Bálint vitéz öcscsének Ferencznek a tatárok által történt megöletéséről is, ugyanaz évi július 28-án kelt levelének utóíratában.

Bálint halálaig senki sem iparkodott hasznót húzni az esztergomi szentszéknek fentebb idézett ítéletéből. Nem is tehetne volna azt, mivel az 1588. február 8-án közzétett királyi kegyelmezés, Bálintot magát házassága miatt indítható minden zaklatás ellen védte. Az ítéletet azonban kéznél tartotta Balassa Zsigmond, azon B. Andrásnak fia, kiről Bálint végrendeletében mondja, hogy házassága ennek akaratjából is esett, — s a mint Bálint halála bekövetkezett, ennek birtokait azonnal elfoglalta.

A nyolcz éves árva fiút, néneji Mária és Anna s az előbbinek férje Paczoth András vették oltalmokba. 1594. augusztus 9-én Liptó-Újvártt kelt levelök szerint »egyenlőképen mindhárman az megnevezett árva öcsénket Balassi Jánost mindenek ellen kezünk között híven megtartjuk és meg is oltalmazzuk istennek elrendelt nyilain kívül, hitünk és tisztességünk alatt, és senkinek a megnevezett gyermeket kezeinkből egyikünk másikunk hírünk és akaratja nélkül ki nem adjuk, hanem egyet értvén minden közönségös dologban mi hárman, vagy iskolában, avagy az hová az szükség kívánja, oda adjuk.«

Az így felvállalt oltalom lelkiismeretes teljesítése látszik azon perből, melyet a birtokfoglaló B. Zsigmond ellen azonnal megindíthattak s Nográdvármegye támogatása mellett sikerrel folytathattak. E nemes vármegye az árva igaz ügye mellől akkor sem állt el, midőn a hatalmas foglaló, tiltó parancsot eszközölt ki Rudolf királytól. (*Századok*, 1873. 319. l.) Kár, hogy a megyének még ezen évben kelt deliberatuma, melyet úgy látszik szóbeli tárgyalás után hozott, a leírás hibás volta miatt érthetetlen — s ezért a parancscsal együtt ki sem adatott.

A költő árva fia 16 éves korában 1601-ben december 18-án meghalt s eltemettetett Boroszlóban, hová tanulni vitetett. Halála után egy hónapra, 1602. január 28-án kelt Dobó Ferencznek az Országos levéltárban (*N. R. A. Fasc. 443. n. 23.* kiadva Botka T. által *Új magy. múzeum* 1860. II. 164. l.) ma is látható végrendelete, melyben a megtért nagybátya, a holt gyermeket teszi általános örökösévé: »Mivelhogy penig — úgymond — szegény istenben elnyúgodt húgom Dobó Christina asszony atyával anyával egy volt velem s önéki több maradéka nincsen, az Balassy Bálinttul való fiánál Balassy Jánosnál, azon tulajdon jó akaratomból és az atyafiúi pietásnak zélussából moveáltatván, az én holtom és in utroque sexu defectusom után, az megnevezött Balassy Jánost, Balassy

Bálint fiát, az néhai Dobó Christina asszontul valót, pro vero, legitimo et indubitato haerede et immediato successore meo hagyom és vallom, et in casu defectus seminis mei, ugyan mast pro successore recognoscálom és hagyom stb«. *A Balassy Bálint fiaának Dobó Christina asszontul valónak Balassy Jánosnak sírköve Boroszlóban sz. Magdolna templomában látható; emelte neki anyai nagybátyja Dobó Ferencz — »moestus, propriis expensis, amoris ergo« (!) (Bod P. Hung. Tymbaules. p. 71.)*

A költő, hazája földében van eltemetve. Mint Rimay írja :

Híbe városának hol nyugszol, állása
Ott vagon, Krivánnak hol magas havasa.

Életében »gonosz irigyinek nyelvét nem kerülheté el«; holta után pedig azon város lakosai nem hagyhattak békét emlékeztének, melynek temploma alatt porladoztak tetemei. Másokhoz hasonlóan a két Balassa is kegyetlenségig szigorú földesúr volt. Azon kelet nélküli folyamodvány, melyet Híbe városának közönsége — úgy látszik — csakhamar Ferencz halála után küldöttei által terjesztett a trón zsámolyához: keserves panaszok elsorolásából áll. Míg földes uraik éltek, addig türtek, hallgattak s a mint azok szemöket behúnyták, azonnal nyujtották panaszaikat s orvoslást kértek — a jövőndőre. A kiállott veszedelem után is rettegő ember helyzete, teljes részvét és szájalom mellett olykor jóakarató mosolynak is válhatik tárgyává. Ilyen a híbeiek folyamodása is, kiket Liptó-Újvárhoz bírtak a Balassák. (*Századok, 1874. 416. l.*)

..... ott fekszik az a Balassa Bálint,
Ki kevés öröm közt nyelt sok keserves kint;
Kinek írásában a ki jól is tekint,
Elméje bársonyán szemlélhet skárlát színt!

— — — — —

Arany írásodban nincsen penészes ón,
Egy ígén többet nyomsz, mint más nagy rakás szón.

Azon huszonhat éneke, melyet »Istenes énekek« czímén összegyűjtve, közölök egy párból a bennök foglalt szerelmi vonatkozásokat gondosan kigyomlálva — legelőször bizonyosan Rimay a magáéval együtt bocsátott közre: mai tudomásunk szerint a következő kiadásokat érte:

1. Lőcse, 1604. (?). (Rimayé.)
2. Várad (?) ?
3. Bártfa. Klősz Jakab 1630—40. körül.
4. Várad 1646. (?).
5. Kassa. Severina özv. 1655.
6. Poson. Fáber M. 1676.
7. Bártfa, Berger M. 1679.
8. Colosvár. Veresegyházi M. 1681.
9. Lőcse. 1683.
10. Kolosvár. Veresegyházi Istv. 1691.
11. Debreczen. Kassai Pál. 1692.
12. Lőtse. Brfwer Sámuel 1693.
13. Lőtse. Brfwer Sámuel. 1700.
14. Kolosvár. M. Tótfalusi K. Miklós. 1701
15. Debreczen. Vincze György. 1702.
16. Hely nélkül MDCCII.
17. Lőtse. Brewer Sámuel. 1704.
18. Lőtse. Brewer Sámuel. 1710.
19. Lőtse. Brewer Sámuel. 1720.
20. Bádán (Budán). 1728. (a lőtsei 1710. kiadás után.)
21. Lőtse. 1730.
22. Poson. Speiser Ferencz. 1730.
23. Kolosvár. 1731.
24. Budán. 1741.

25. Debreczen. Margitai János. 1744.
26. Pozson. 1776.
27. Vátz. 1777. (debreczeni forma szerint.)
28. Posony. Landerer Mihály. 1790.
29. Pozsony. Landerer M. év nélkül.
30. Hely és év nélkül.
31. Posony és Pest. Fűskúti Landerer M. 1806.

Az itt 6. számmal jegyzett Fáber-féle posoni kiadás után a későbbiek közül is nem egynek a címlapján olvasható a következő megjegyzés: »melyet a váradi negyedik editio szerint egynehány új énekekkel és imádságokkal kibocsátott« — t. i. a kiadó. Affelett, hogy négy váradi editiót számláljunk, vagy a váradit csak az általános sorban vegyük negyediknek, — még mindig bizonytalanságban vagyunk. Az 1681-diki kolozsvári kiadás előszavában azt mondja a kiadó, hogy »Balassa istenes énekei Rimay János ékes énekeivel annyira edgyüvé voltak elegyedvén az előbbi *bártfai, löcsei*, sőt még a *váradi* kibocsátásban is, hogy melyek legyenek a megnevezett úr elméjének istenes rajzati, a más főszemélynek viszont idvességes találmányai, a ki ugyan gyakran olvasta légyen is a két rendbeli munkát, alig tudhatott (avagy nem is) választást köztök tenni.« — E közül a három kiadás közül ma csupán a *bártfainak* ismerjük egy csonka példányát s belőle igazolva látjuk ezt az állítást. Ha Fáber csakugyan váradi editiót követett s nem ő különítette el Balassa és Rimay énekeit egymástól, akkor a váradi kiadásnak különböznie kell attól, melyet a kolozsvári kiadó a *lőcseivel* és *bártfaival* összefogva említ, mert Fábernél azt a felosztást találjuk, mely az övé után következő minden kiadásban szemlélhető. Ezen az okon a kétség kívül létezett s másodiknak vagy harmadiknak tartható ismeretlen kiadás helyére, 2. alatt váradit gondoltam felvehetőnek.

A mi az összevegyített Balassa- és Rimay-féle versek kü-

lönválasztását illeti, az legfeljebb traditio nyomán történhetett. Mutatja ezt a »Forog a szerencse« kezdetű ének sorsa, mely a kiadásokban már még csak Rimayé sem, hanem a bizonytalan szerzőjű énekek élére van állítva, s viszont a »Végtelen irgalom« szókkal kezdődő éneké, melynek Balassától eredő volta Rimay tekintélye daczára is meg van ingatva s aligha nem tart-hatatlan. A radványi c. szerint Rimayénak kellene tartanunk az »Oh szegény megromlott s elfogyott magyar nép« kezdetű ének-et. Ha többet nem teszünk is, ez a jel mindenesetre elég arra, hogy figyelemben tartsuk, mert e codexnek mind sorrende, mind egyéb tulajdonságai s a benne foglalt megjegyzések, a legteljesebb hitelt érdemlik.

Ennek itt annál részletesebb leírására, mint a milyet róla Thaly Kálmán a Századok, 1875-dik évi folyama 1—33. lapján tett közzé, nincs hely, de az után szüksége sem forog fenn. Azon-ban innen sem maradhat el annak felemlítése, hogy 1874. au-gustus 21-dike volt azon szerencsés nap, melyen a történelmi társulat akkori kirándulása alkalmával a b. Radvánszky család Zólyom megyei radványi levéltárában, Deák Farkas e becses ereklyét felfedezte. Megmentéseért s a közzé tehetésre adott engedélyért a nemzet és irodalma hálával tartozik a Radvánsz-kyaknak!

Im a versek, melyek egykor tűzben mind fejenként égtek, vesztek, hamvaikból phoenixként újra támadnak!

Kié a kéz, mely még a költő életében összeírta, s mint nem titkolja, az eredeti kézíratról másolta e verseket? A mily természetes e kérdés, oly valószínűnek kell lenni a hozzávető feleletnek is, a melylyel arra válaszolni akarunk. Rimay elegiá-jából indulva ki, egyáltalán ő rá irányúl a vizsgáló szem első tekintete. Az ő fogadástele, midőn mondja, hogy:

Én pedig írásid nyomát kinyomozom;
vagy pedig hogy: Munkádat kiadom, hogy minden szem lássa;

komoly beszéd, mely a kor ízléséhez s követeléséhez képest részben teljesült. Azonban a fogadás — legalább ebben az alakban — csak a költő halála után történt, codexünk pedig a költő életében készült. Az írás sem Rimayé.

A ki azt is tudta, hogy p. o. a XXXVI. számú ének Pethő Gáspárnénál van, hogy a »Jephtes históriája« még nem kész, hogy a zsoltárokból még többet is akar a költő fordítani, hogy melyik verset mily körülmények közt, élete mely nevezetes eseményei hatása alatt írta stb, annak a költő közelében kellett lenni, vele együtt élni s teljes bizalmában részesülni. Ily viszony felderítését Balassa leveleitől lehetne remélni, de azok egy részt a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak, más részt pedig nem ily tartalmúak. Egyetlen rövid levele, melyet a Móricz testvérek egyikéhez intézett, árulna el ilyesmit s bár Móricz Lőrincz vagy neje énekszerzőink közt is helyet foglal; még sem látszik elégséges alapnak, ilyes feltevés számára.

Részemről végrendeletét tartom azon oklevélnek, mely erre nézve vezető fonalat ad kezünkbe. Ennek egyik helye így hangzik: »az zabola lovamat és az pej paripát minden egy ezüstös csákánynyal egyetemben, ki merő ezüst aranyazott, Pándy Zsigmondnál vagyon és szablyával egyetemben hagyom az én inasomnak Hartyáni Imrének.« Ha az inas czímet tekintjük, annak, a hagyomány értékén feljül is oly jelentést kell tulajdonítanunk, melylyel az a régi magyar családi életben bírt. Inas volt régen az íródeák, titkár. A Hartyáni Imre név irodalmunkban sem ismeretlen, a mennyiben egy énekünk versfejeiben olvasható. Bornemisza P. énekes könyve CIII-dik leveléről ismerjük az LI-dik zsoltár ezen fordítását. Versalakjához, melyet Balassa a maga gondolt nótájának nevez VI. és LI. számú énekeinél, Bornemisza nem is jegyzi a nótát, csak azt írja fölé: *Azon psalmus, más nótán.* Későbbi énekeskönyvek mint már az 1593-diki bártfai is, az illető versfejben »Templo-

modat« helyett »Szent templomodat« tettek s a Hartiáni névből Harsiáni-t formáltak. — Én a radványi codex összeírójának Hartványi Imrét tartom, — ki Balassával bujdosásában is együtt lehetett.

Balassának ki nem adott énekei több példányban maradtak fenn, s hihető, hogy ezen kéziratok közül még kerülhet elé olyan, melyből a radványi c. hiányai pótolhatók lesznek. Egy ilyenről gr. Ráday Gedeon azon megjegyzéséből értesülünk, melyet Balassának, Horányi Memoria Hung. etc. című munkájában olvasható életírására s említett munkájára tett. »Sokkal több versei vagynak — úgymond — Balassának, mint az melyek ki vagynak nyomtatva, kivált világi és szerelmes versei, úgy hogy azok ha kinyomtatódnának, két annyi is tennének. Nékem volt ez manuscriptumban, Barakonyi László keze írásából; de vagy eltévelyedett, vagy elidegenítették tőlem, mert nem találom. Barakonyinak magának is voltak azon volumenben versei, többnyire szerelmesek. Az »Nyúl éneke« is Barakonyié. Szécsi Máriának is volt ottan három éneke, melyet Murány várában csinált.«

E becses és bizonyára hiteles adatok hadd álljanak itt addig is, míg az említett énekírók művei elékerülnek. Ime Szécsi Máriát is költőink közé számíthatjuk.

Fel van jegyezve, hogy Balassa latin verseket is írt. Ezekből ma semmit sem ismerünk, a mi azonban teljességgel nem czáfolat azon állításra nézve. Itt láthatjuk mily szoros ismerettségben volt Marullus, Angerianus és még bizonyosan más középkori latin költők műveivel is. Magyarnak testestől lelkestől magyar volt, de egyszersmind azon XVI-dik századnak is fia, melyben nálunk a latin nyelvű verselés nemcsak szégyenére nem vált a költőnek, hanem igen sokszor kötelesség gyanánt állott előtte, melyet mind a közönségre, mind magára való tekintetből teljesítenie kellett.

Ennél ugyan Balassának, mint magyar költőnek, sokkal többre volt hívatása, és e többnek emberül meg is felelt. Feladatát, úgy amint az végrehajtva előttünk áll, hármasnak mondhatjuk. Első sorban az üldözött szerelmi lyra számára kellett az irodalomban helyet biztosítani. A »virág ének« neve sokszorosan meg volt bélyegezve; s már ahhoz is bátorság kellett, hogy valaki ilyet próbáljon írni s azután ha tette, el ne tagadja. Hatalmas közvéleménnyel kellett szembe szállani, mely a válás és közerkölcsiség nevében hangoztatta sujtó ítéletét. Ha kerülő úton akarva czélt érni, a népköltés hagyományos hangja helyett, valamely idegenszerű, mesterkélt, túlfinom modort alkalmazott volna: bizonyosan csak magának énekel vala. A népdalok, virágénekek nyelvén kellett dalolnia. Az ellenséges vélemény megnyerésével amúgy sem kecsegtethette magát: így a nemzeti szellem szövetsége felől bizonyos volt. Népdalainkból vett idézeteim, melyek a jegyzetekben sokszor halmozottaknak is látszhatnak, ezt akarják bizonyítani. Így közös eszmék, képek és kifejezések mutatják legjobban, mily viszonyban áll a költő népe költészetével. A görög s római mythológiából használt részletek amazok mellett háttérbe szorulnak s inkább a műköltésben uralkodó divatról, mint a költőének mondható ízlésről tesznek bizonyosságot.

Második feladat az volt, hogy az új iránynak új alakokat teremtsen. Ezek jó részét ismét a néptől vette, az irodalomban készen találtak közül többet átalakított, ő maga is újakat »gondolt«. Ez utóbbiak közül a VI, LI. stb. ének emlékeztet a classikai adonicusra, csak hogy ez a versnem hihetően már ő előtte is oly magyarrá téve divatozott nálunk, hogy a gyermekversekből is hangzott. A római és görög mértékek közül az akkor már nálunk meghonosult sapphói verse még az, melyre Balassa is volt némi figyelemmel; egyébként inkább olasz dallamok s formák voltak rá hatással. A hármas strophák is egyenesen oda

vallanak. Az egyszer átvett s elfogadott idomokat folyvást alakította s a már előtte is szokásba jött hosszú sorokat — de csak később — az ő közép rímei szaggatták rövidebbekre. Ezek igen sokáig csak közép rímek voltak s még a XVII-dik században is jó darabig ilyeneknek vétettek. Ez az oka, a miért e kiadásban majdnem csak a Balassa vers neve alatt közönségesen ily rövid sorú strophákból ismert énekek vannak ily alakban nyomva. A többieken így inkább észrevehető az átalakulás és átmenet.

A harmadik feladat, melyet Balassának sikerült megfejtetni, ezeknél is nagyobb volt. Költői irodalmunk ő előtte leginkább a vallásos és historiás énekekre szorítkozott. Egyesek mint Apáthi Ferencz, Horvát András, a Pál érsek levelére való felelet névtelen írója stb. a gúnyoros elemet már ügyesen vegyítették a túlnyomólag didactikai költészetbe; Istvánffi Pál Volter-Grizeldisével sikeresen kísértette meg az idegen irodalmak világi termékeinek átültetését s számos követőre is talált: de a fordítások tömegén rajta maradt az idegen szín, a tárgyak és szereplő személyek megtartották nevöket, nemzetiségöket, az ismeretlen viszonyok közt mozgó cselekvények és a nemzeti historiás énekek hőseinek tettei közt oly távolság maradt, mely az olvasó közönség előtt betöltetlenül maradván, élvezete nem válhatott teljessé. Helylyel-közzel egy-egy versnemben elég ügyes verselőink is voltak; de a tehetséggel általánosabb műveltség, szélesebb látkör, fejlettebb ízlés és érzék kellő mértékben csak Balassánál párosult. Ez tette arra képessé, hogy régi eszméket tetszetősebb új alakba tudott öltöztetni; új, ismeretlen gondolatokat, kifejezéseket azonnal megtudott fogantatni; idegen költők verseit nemcsak fordította, hanem magyarrá is tette; a magyar lyrai költészetet tárgy, nyelv és alak dolgában úgy gazdagította, hogy annak nemzeti jellemvonása nemhogy nem csökkent, hanem inkább erősbödött. Ezért az az epocha, mely eddig is vele kezdődött költői irodalmunkban, egyszers-

mind annak a belső érintkezésnek is kezdete, melyben az európai lyrai költészettel élünk.

A mi nyelvtudását illeti, kétségtelen, hogy a latin, német, török, lengyel nyelveket értette. Talán az olaszt, horvátot és oláht is. Ez utóbbiakra is látunk nyomokat, de azok inkább csak egyes dallamokra való hivatkozásból állanak. A vándor énekesek ama korában egy-egy megkedvelt dal országokat járhatott végig; nálunk is találkozhatott oly magyar lantos, ki eredeti nyelven is adott elé ilyet; az idegenszerű, mint ma, akkor is tetszésre találhatott. Úgynevezett »lanthoz való könyvek« voltak, melyekben a hangjegyekkel a szövegek is fel lehettek jegyzve. Ilyen könyvről (*egy keonw Lanthoz való és Egy lant tokostól*) van emlékezet bizonyos Gergely deák ingóságainak 1559-ben Szinyérvárában készült összeírásában, melyet Szabó Károly tett közzé a Tört. tár. 1878. 664. lapján. A »nótákra« hivatkozás e könyvek alapján a nélkül is történhetett, hogy a költőnek értenie kellett volna a nyelvet, melyen az illető dallam eredeti szövege írva volt.

Balassa költői egyéniségét eddig »istenes énekei« hangulatából ítéltük meg. Az egyoldalú kép most tűnik fel előttünk a maga igazi fényében. Az a ború, melyről — költeményeit olvasva — azt szoktuk volt mondani, hogy nyomasztólag nehezedik reánk, szakadozó felhővé lesz. El nem oszlik, de szemlélünk engedi a piros hajnal hasadását. Majd neki tűz a délszínben ragyogó nap; fényét, hevét ontja reá s mi is érezzük melegét. Enyhe, olykor pajkos szellő is röppen át néha az izzó levegőn. A megostromlott fellegek elterülnek, fenyegető sötétségek szerte símúl, hűs áramlat terül széllyel, mint mikor az idő hallgat. A dalos madár is fészekre száll. De csakhamar csúszó kigyó mozdul meg lenn a bokorban, vihar nyargal a fákhegyén — s tétova bujdosik — a madár a szélvészben :

Röpes ide s tova,
 Kesereg csattogva. . . .
 — a szörnyű válás,
 Végtelen kínvallás
 Szívét örökké sérti! . . .

A költő dalában »cseng szép magyar szózat«; szívében szerelem és hazaszeretet, hittel egyesülve képezi a forrást, mely kiapadhatatlan. Lelke merész röptét alapos műveltség s ízlés szabályozza. Alkotó képesség, milyen ritkán terem. Korában, korával élt, ember volt, mint akárki más; szilajabb és féktelenebb természettel áldva-verve — sok ezreknél, kiken feljülemelkedett. Századának volt gyermeke, századoknak lesz költője.

A magyar Amphion költeményeinek sajtó alá rendezését Toldy Ferenczre bízta volt a Történelmi Társulat. Az adatgyűjtés kezdetén lepte meg a halál, de az a néhány oklevél, melyet Thaly Kálmán gondos utánjárása és beszerzése nyomán a Századokban még ő tehetett közzé s világosított fel, kellő alaplól szolgált az ezen bevezetésben vázolt életrajzhoz. Azon nevezetes részletek, melyeket Ipolyi ismertetett meg újabban (Veresmarti-jában); amazokat kiegészítették. Hálával tartozom még Deák Farkas, Fraknói Vilmos, Gyárfás István, Györy Vilmos, Jónás János, Koncz József, gr. Kuun Géza, Lugossy József, Nagy Gyula, Szabó Károly, Szilágyi Sándor, Thallóczy Lajos t. barátaimnak, kik becses közléseikkel nekem lehetővé tették, hogy Toldynk elvesztése után, Balassa költeményeit ily bevezetéssel és jegyzetekkel is elláthattam!

Budapest, 1879. február 28-án.

SZILÁDY ÁRON.

TARTALOM.

	Lap.
Bevezetés	I—LIII.
I. Jelentem versben mesímet	3.
II. Cupidó szívemben sok tüzes szikrákkal	4.
III. Eredj édes györöm majd jutsz asszonyodhoz	6.
IV. Bizonynyal esmérem rajtam	8.
V. Nő az én örömem most	11.
VI. Beteges lölkem ismét énnekem	13.
VII. Mondják jövőndülök bizonynyal	14.
VIII. Remínsígem Nincs már nekem	16.
IX. Óh te csalárd világ	18.
X. Valaki azt hiszi, hogy nyerjen	20.
XI. Áldott szép pünkösdeknek	21.
XII. Széllyel tündöklenni nem ládd-e	22.
XIII. Siralmas nekem idegen földön	24.
XIV. Csak búbánat immár hagyatott	26.
XV. Hallám egy ifjúnak minap éneklését	29.
XVI. Kikeletkor jó pünkösd havában	30.
XVII. Csókolván ez minap az én szeretőmet	32.
XVIII. Szabadsága vagyon már én szegény	34.
XIX. Vajha en tüzemnek	36.
XX. Márcsak éjjel hagyna énnékem	37.
XXI. Nő az én gyötrelmem	38.
XXII. Ime az pellikán az ő fiaiért	40.
XXIII. Keserítette sok bú és bánat	41.
XXIV. Most adá virágom nekem bokrétáját	42.
XXV. Lelkemet szállotta meg nagy keserűség	43.
XXVI. Szentírás szerint is kereszt	45.
XXVII. Az én szerelmesem haragszik most	47.
XXVIII. Minap múlatni mentemben	48.
XXIX. Mint sík mezőn csak egy szál fa	49.
XXX. Mire most barátom azon	50.
XXXI. Vajjon meddig akarsz	53.
XXXII. Láss hozzám úristen	54.
XXXIII. Bocsásd meg úristen	55.

	Lap.
XXXIV. Méznél édesb szép szók	58.
XXXV. Rígi szerelmemnek nagy tüze	59.
XXXVI. Egy nagy követséggel	60.
XXXVII. Ez világgal bíró felsíges Cupidó	61.
XXXVIII. Egy kegyes képében	62.
XXXIX. Ez világ sem köll már nékem	64.
XL. Engemet régulta sokféle	65.
XLI. Széllyel hogy vadászám	67.
XLII. Fáradtsága után nyugodni	68.
XLIII. Te szép fülemile, zöld ágak	69.
XLIV. Mindennap jó reggel	70.
XLV. Kérdi egy barátom	71.
XLVI. Bezzeg nagy bolondság	72.
XLVII. Idővel paloták, házak	73.
XLVIII. Szerelem s Júlia egymás	74.
XLIX. Ha ki akar látni két	75.
L. Júlia! két szemem	77.
LI. Áldott Júlia kiballagtába	78.
LII. Édest keserűvel elegyítő	80.
LIII. Hét fő csillag nagyon	81.
LIV. Oh magas kösziklák	82.
LV. Mi dolog úristen	85.
LVI. Kegyes vidám szemű	87.
LVII. Én édes szerelmem	89.
LVIII. Óh nagy kerek kék ég	91.
LIX. Szerelem istenném Vénusnak	93.
LX. Az Zsuzsánna	94.
LXI. Vitézek mi lehet	95.
LXII. Nincs már hova lennem	98.
LXIII. Az én jó istenem	99.
LXIV. Adj már csendességet	102.
LXV. Lelkemnek hozzád való	103.
LXVI. Óh én kegyelmes istenem	104.
LXVII. Bizonyynyal esmérem rajtam	107.
LXVIII. Óh én istenem, ím mi történék	108.
LXIX. Óh szent isten! kit kedvedbe	110.
LXX. Kegyes isten, kinek kezében	111.
LXXI. Vitézek karjokkal, kígyók	113.
LXXII. Nyolcz ifjú legény minap úton	115.
LXXIII. De mit gyötresz engem most	116.
LXXIV. Pusztában zsidókat	118.
LXXV. Óh én édes hazám	119.
LXXVI. Óh szegény megromlott	120.
LXXVII. Áldj meg minket úristen	121.
LXXVIII. A te nagy nevedért tarts meg	122.
LXXIX. Mennyei seregek, boldog	123.
LXXX. A szentháromságnak első	124.

	Lap.
LXXXI. A szentháromságnak, kinek	126.
LXXXII. A szentháromságnak harmadik	128.
LXXXIII. Segélj meg engemet	129.
LXXXIV. Mint a szomjú szarvas	131.
LXXXV. Boldog az a ki akarsz lenni	133.
LXXXVI. Segítségül hívlak téged	134.
LXXXVII. Gyámoltalan már az én	135.
LXXXVIII. Forog a szerencse	136.
LXXXIX. Végetlen irgalmú	142.
XC. Mert ki megtér	145.
Coel. I. Kit csak azért mivel	146.
II. Két szeme világa	147.
III. Kegyelmes szerelem	148.
IV. Csudálván egy ferdőt	149.
V. Mely csoda győtrelem	150.
Kiáltok csak bolygok	151.
VI. Az mely keresztyén hű	152.
VII. Mely keserven kiált	153.
VIII. Óh én bolod eszem	154.
— Vétettem ellened	155.
IX. Júlia szózatját	156.
X. Szít tüzet Zsuzsánna	158.
XI. Friss szép fehér póka	160.
XII. Ime ez szívembe lövé egyik nyilat	160.
XIII. Bár ne tudtam volna mi legyen	162.
XIV. Boldogtalan vagyok	163.
XV. Zöld erdő harmatát	165.
XVI. Ez széles világon	167.
Eurialus és Lucretia	171—234.
Jegyzetek	235—351.
Szómutató	352—354.
Javítandók.	

KÖVETKEZNEK

BALASI BÁLINTNAK

KÖLEM-KÖLEM-FÉLE SZERELMES ÉNEKI,

KIK KÖZÖTT EGYNÉHÁNY ISTENI

DÍCSÍRET ÉS VITÉZSÍGRŐL

VALÓ ÉNEK IS

VAGYON.

EZEKET PENIG AZ MAGA KEZÉVEL ÍRT KÖNYVÉBÜL ÍRTAK KI
SZÓRUL SZÓRA. VÉTEK KEVÉS HELYEN ESETT BENNE, AZ SEM
EGYÉBTÜL LÖTT PENIG, HANEM AZ BALASI ÍRÁSÁNAK NEHÉZ
OLVASÁSA MIATT, DE A FELŐL MEG LEHET (*ESMERNI*)
KÜLEM-KÜLEN MINDENIK ÉNEKET MIKOR, MIRŐL ÉS
KIRŐL SZERZETTE; MEGÍRTA AZ NÓTÁJÁT IS MIN-
DENIKINEK FÖLJEDZETTE. — AZ KI AZÉRT
GYÖNYÖRKEDIK BENNE, INNÉNT IGAZÁN
MEGTANÚLHATJA MINT KÖLL SZERE-
TŐIT SZERETNI, ÉS MIKÍPEN KÖLL
NEKI KÖNYÖRGENI, HA KEDVET-
LEN ÉS VAD HOZZÁ. DE NEM
MINDENT HÖVÍT ÚGY AZ
SZERELEM TÜZE TALÁM
MINT ÖTET!

I.

AENIGMA.

EGY HORVÁT VIRÁG-ÉNEK NÓTÁJÁRA.

Jelentem versben mesímet,
De elrejttem értelmemet;
Kérem édes szeretümet,
Fejtse meg nékem ezeket:

Minap én úton jártomban,
Láték két hattyút egy tóban,
Hogy volna csendes úzásban,
Egyött lassú ballagásban;
Gyakran egymásra tekintnek,
Kiről kitetszik szerelmek,
Egymáshoz való jó kedvek;
Hasonlók, mindketten szépek.

Hogy így egyött szerelmesen
Ők úsznának szép csendesen,

Azonközben nagy sebesen

Egy keselő csalárdképen

Rájok menvén, az egyékit,

Körme között az szebbékét

Elkapá, fo(r)gatta szegényt,

Mint szeretőt kedve szerint.

Látván társa bánatjában,

Rén keserves kiáltásban.

Szélllyel ballagván az tóban,

Nem tud meggyen nagy búában,

Mert látja társátul váltát;

Látja maga özvegy voltát,

Búában elszánta magát:

Ohajtja már csak halálát.

5

10

15

20

25

II.

CHRISTINA NEVÉRE.

AZ „LUCRETIA ÉNEKE” NÓTÁJÁRA.

Cupido szívemben sok tüzes szikrákkal szerelmét most újítja;
Elmémben mint várban vigyázván, vérasztó-herdóját ő úgy
mondja;
Tüntetvén előttem szép csillagom képét, velem csak kívántatja

Róla feledíken nem lehet én szívem, mert csak őtet ohajtja,
Mint esőt aszály miatt meghasadozott föld, őtet úgy kívánja: 5
Tüzem enyhítője, bánatom vivője, hogy csak ő már azt vallja

Immár ő érette egyebek szerelme nálam mind semmivé lőtt,
Mert szeme nyilával, nagy igazságával, mint czílt engem
már meglőtt;
Bévett szerelmiben, kivel mintha engem ő ugyan idvözötett.

Siralmas nagy bánat kölemben nem bánthat, csak mikor őt
nem látom, 10
Szép kertek tömlöcznek akkoron tetszenek, víg ének is
siralom;
Viszont mikor látom vagy szavát hallhatom, nincsen semmi
bánatom.

Törödelmes szívem édes leveliben szintén igaz úgy indul,
Rígi betegsígbul mint támadott ember újul rózsa szagátul,
Vagy mint az rígi rab szabadságnak erő, elszaladván fog-
ságbul. 15

Insígebül immár mert engem ő kivett előbbi szerelmemnek,
Bús voltát szívemnek lengedező szele elverte jó kedvinek,
Bú-szerző szerelem már nem árthat nekem, mert oltalma
fejemnek.

Nem rígen szép györöt szerelmesem küldett, ki rubinttal
mind rakva,
Egy szép drága gyémánt kellő-kezéparánt vagyon közte
foglalva: 20
Hozzám szerelmében tekíletes szíve is így vagyon kapcsolva.

Ajándíkon viszont kiért hív szívemet én is néki mutatám,
Szorítva kit néki szerelemnek tüzes fogójában nyújtottam
Fejemet, lelkemet, teljes életemet ajánlottam s vallottam.

Melyet szerelmesen és igen jó neven tülem rabjátul elvett; 25
Édes hívsígiben, mint erős szekrínben bezárolván rekesztett:
Nagy igazságába mint szép lágy ruhába, türve kebelibe tett.

Távol vagyon immár nagy keserüsígem, gyönyörű én életem!
Mely szípek tavasszal sík mezők virággal: boldogsággal jó
kedvem
Azon módon rakva, nem gyöz örvendezni eleget szeretümen. 30

III.

AZ PALKÓ NÓTÁJÁRA.

Eredj édes györöm majd jutsz asszonyodhoz,
Ki viszen tizedet csókolni szájához,
Oh hogy nékem ahhoz
Nem szabad most mennem, én vigasztalómhoz.

Mondd szolgálatomat ő néki én szómmal, 5
Kírd, emlékezzik valaha felőlem,
Ne felejtse engem,
Lám csak benne vagyon én gyönyörűségem.

Mint ő burítva nagy fekete zománczban,
Így szívem is érted öltezett most gyászban, 10
Búskodik magában
Hogy nem részesülhet ő nyájasságában.

Mint hogy te ékes vagy szép drága gyémánttal,
Így ő is mentől szebb kedves szíp szavával,
Maga tartásával; 15
Engemet felgerjeszt rózsá-orczájával.

Mint hogy gyémánt drágább és szebb minden könél,
Így ő is mentül szebb minden szíp szüzeknél,
Szerelmes mindennél,
Egyéb szíp személl is ő példájával él. 20

Járásban, ruhában csak ötet szemlélnek,
Módjában asszonyok, lányok ötet níznek,
Formáját követik,
Beszédét, erkölcsét mindenek kedvellik.

Ez gyémánt mint fénlik, élete oly tiszta, 25
Alázatos lévén vagy on bátorsága,
Mert bűn nem furdalja,
Fejér ruhájában mint szép fejér páva.

Termíszetiben is gyémánthoz hasonló,
Mint aczállal gyémánt hogy meg nem rothadó: 30
Igy ő sem hajlandó,
Tökíletes szívő, igen igazmondó.

Tudja ez világnak minden álnokságát,
Nem híheti senki hízelkedő szavát,
Igen ója magát, 35
Vagy on okossága, jól rendeli dolgát.

Ezt megmondván néki utolszor kérd erre,
Hogy mi helt az györöt foglalták jól eszve
Nincsen sohul vége:
Légyen így vég nekül én hozzám szerelme. 40

Foglaljon engemet szintén úgy magához
Miképen ez györöt foglalták gyémánthoz,
Ne hajoljon máshoz,
Légyen igaz hozzám mint hív szolgájához.

IV.

UGYANAZON NÓTÁRA.

Bizonynyal esmérem rajtam most ereit,
Szivemben fölgyúladt szerelemnek tüzeit,
Sebesen égésit,
Ki türek naponkint egy szép, víg kegyesírt.

Annak szemílinek drága ékessége, 5
Szabadságomat már magamtul elvette,
Rabságra vetette,
Kínlódom érette, vette is eszibe.

Látja szerelmemet, hozzá hívsígemet
Az jelenti, hogy ő sem gyölel engemet, 10
De azért éltemet —
Szüntelen kínozza büntelen fejemet.

Akaratomban ő semmit megmívelni
Nem akar énnékem semmiben engedni,
Sőt lölkem rontani, 15
Igyekezik jó voltomért megútálni.

Semmi azért nékem világban már éltem,
Két szemnél több sincs ki sirasson engem;
Oh én szegény fejem!
Magamot mind vesztím, mire juta ügyem! 20

Szivem nyughatatlan titkon ő magában,
Bú miatt gyötrődik fáradt bánatjában,
Nagy kénvallásában
Emísztetik mint fa tüztül sebes lángban.

Im sok példát hallván mind vesztim enmagam, 25
 Tudván hogy(an) járok mégis elhajlottam.
 Nízd mire jutottam,
 Hogy tudva magamot kínra bocsátottam.

Bizony nem vethetek senkire egyébre,
 Csak magam eszére; de meggyek? ha erre 30
 Vett az ő szípsíge,
 Hogy magamot érte ejteném az törbe.

Annak szép szemílye és víg tekintete
 Kit nem gerjesztene gyönörő beszíde,
 Örvedetessége? 35
 Penig érte és nem másírt vagyok ebbe.

Légyen az én kímom ő egízsígeért
 Légyen halálom is bátor szemíliért,
 Ám szenvedjek azért,
 Csak ne útáljon meg én hív szerelmemírt. 40

Jót várnék ő tüle, de ő csak gonoszszal
 Fizet külen-külenbfile sok kínokkal,
 Kegyetlen válaszsza,
 Kivel engem megöl gyakorlatossággal.

Nem panaszkodom semmit már felüle, 45
 Azt sem érdemlettem volna bizony tüle,
 Hogy nagy szerelmibe
 Engemet már bévett, vagyok, szeretője.

Tulajdona vagyok, szabad ő énvelem,
 Rabja vagyok, meggyek? ha megöl is engem, 50
 Vagy csak gyöttri lölkem?
 Szabad, ihon vagyok, övé szegény fejem.

Hiszem ha esméri idővel énbennem,
 Hogy nem csalárd szívvel személt szeretem,
 Talám megszány engem 55
 S nem leszen kegyetlen örökké ellenem.

Engem noha mostan előle elődze;
 Búcsúmat úgy adá mint számkivetésre,
 De talám még végre,
 Jutok önécie valaha eszibe: 60

Azért immár nékem el köll most indulnom,
 De elmímet ugyan itt köll nálad hadnom,
 Rólad gondolkodnom,
 Légyen Isten hozzád édes vigasztalom!

Nem úgy mégyek el hogy lennők nálad nekül, 65
 Mert miként hogy test nem élhet lélek nekül,
 Így te szerelmedtül
 Soha nem válhatom meg halálom nekül.

Ne felejts el azért te is kérlek engem,
 Ha immár elődzil csak ne gyölöl(j) lölkem, 70
 Enhíts meg szerelmem,
 Mondd: ez bizony igen szeret vala engem.

Az versszerző neve föl vagon jegyezve;
 Könyvkiadásiban rendelte ezt egybe
 Keserves énekbe. 75
 Ha istent szereted ne trífálj meg érte!

V.

AZ „GIANETA PADOUANA“ NÓTÁJÁRA.

- Nő az én örömem most az én szép
 Szerelmem erre való nízében,
 Bús kedvem sincsen semmi énnekem,
 Mert ismég bévett nagy szerelmiben ;
 Megengedett, 5
 Fogott kezét,
 Megbékéltet kegyesem,
 Halálomtól megtírtított
 Engem csókolván édesem.
- Szép Vénust azért már kis fiával 10
 Jó titejért míg élek mind áldom,
 Hogy jóra hozta szerelmesemmel
 Vítkemért gonoszul fordult dolgom;
 Kegyelmet nyert
 Meg bészerezett, 15
 Tudta mert hív szolgálatom,
 Hogy vitétem nem szánszándík
 Oka, de tudatlanságom.
- Mint az ödvessíg semmi nem egyéb
 Az isten színinek látásánál, 20
 Én boldogságom is csak abban áll,
 Ha szerelmed látom igazsággal.
 Örökre fordít,
 Ha szólít
 Magához édes szavával, 25
 Boldogít ha hozzá szorít
 Ölölve gyöngye karjával.
- Ezelőtt néki csak rabja voltam,
 Ötet jutalom nekül szolgáltam,

Rabságbul kivett, szolgájává tett,
 Szolgálatom nem esik hiába,
 Mert ajakát
 Mint jó szolgáját
 Adja hogy én megcsókoljam,
 Szerelmivel ajándíkoz
 Csak hogy tovább is szolgáljam.

30

35

Sem Jázon az szép arany gyapjúnak,
 Sem vitéz Éneas Laviniának
 Nem örölt ennit mostan a mennit,
 Én erőlttem jó akaratjának,
 Mert mi lehet
 Ennél kedvesb
 Édesb én kívánságomnak?
 Mint csókolni dicseséges
 Szín(i)t mennyei orczájának.

40

45

Vajjon s ki élheti énnálamnál
 Nagyobb kedve szerint már világát?
 Vagy-on-e inkább ki hasonlítsa
 Én boldogságomhoz állapotját?
 Szerető, ékes,
 Kegyes, kedves,
 Mutatja hozzám hív-voltát,
 Nincs bánatom, gyanóságom,
 Mert esmérem igazságát.

50

Gond nekül azért vigan éneklek,
 Örvendek csak igaz szerelemnek;
 Míg élek arra figyelmes leszek,
 Hogy ne légyek ellene kedvinek.
 Dicsírtessék
 Jó téteírt, —
 Megbocsátott fejemnek,
 Megcsókolván és én ezt mondván:
 Miért mondasz kegyetlennek?

55

60

VI.

BEBEK JUDITH NEVÉRE.

AZ MAGAM GONDOLT NÓTÁJÁRA.

Beteges lölkem ismét énnékem most új szerelemtül,
Mely betegségem támadott nékem az tekintetibül,
Kinek szemílye, maga tartása, engemet most megöl!

Ennek termete igyenes magas, mint szíp lilium-szál,
Két szíp társával mint Vénusasszony olyan vesztig áll ; 5
Tettetes köztök mint világos nap ha sűrő köd leszáll.

Bátran két szemit mikor kegyesen én reám fordítja,
Ottan szívemnek ő nagy szerelmét magához fölgyútja ;
Mert csak két szeme az én szívemet felgyúltó két fáklya.

Erkölcse szelíd, szemérmetes, embersíggel elegy, 10
Édes ajaka piros, szinte oly mint jól meg nem írt meggy
Jeles tréfájú, édes beszéd, szavában ő mintegy.

Kiki ő vile tánczát eljárni oly igen kívánja,
Mert mint für után ha magasságbul magát sólyom rúgja,
Oly nagy sebesen tánczát ő járja, nem mozdul deréka. 15

Ily szépsége lévén és kegyes, hát én miért ne szeressem ?
Szeretem bizony, csak viszont ő is engemet szeressen,
Szolgálatomírt szemei elől engem el ne vesse(n).

Wígh lészen kedvem ha ő magához engemet kötelez,
Ha néha-néha gyötreni fog is tudom megkegyelmez, 20
Mert hív szerelmem nálad énnékem nagy jó kedvet szerez.

De az én dolgom mint lenne vajjon, ha nem kelletnék ?
Megójon engem attul az isten, mert én úgy nem élnék ;
Most ha így vagyok és az is tertínik, osztán hová lennük.

Judith nevére méltán nevezték ötet keresztségben, 25
Mert hasonlónak Judith asszonyhoz látom mindenekben,
Gerjedek ehhez mint Holofernes én is szerelemben!

Távozván attul a ki szerelme gerjesztett engemet,
Utána való nagy bánatomban éneklém ezeket,
Ajánlván néki szolgálatommal együtt szerelmemet. 30

VII.

MORGHAI KATA NEVÉRE.

AZ „FEJEMET NINCSEN MÁR“ NÓTÁJÁRA.

Mondják jüvendülök bizonynyal énnekem,
Hogy születisemben Vénus megkért engem
Arra, hogy csak magának szolgáltasson velem.

Olyha mint ha hinném én magam is ez szót,
Mert látom hogy Vénus kíván nekem sok jót, 5
Szerelmimben mert gyakran hoz énnékem hasznót.

Reám eleitől fogva gondot viselt,
Mint fogadott fiát erkölcsemben kedvelt,
Látván természetemet jól magához nevelt.

Gyakran szerelmimben most is szerencsésít, 10
Én jó szerencsímre útat nyitván nódít
Arra, mert szolgálatom esik kedve szerint.

Azmint hogy mostan is megajándékoza,
Rabul egy szép szüzet én kezembe ada
Mondván: szolgálatodnak ez is egy jutalma. 15

Ily szép mint ez, akkor sem volt ő maga is,
Hogy neki ételte arany-almát Páris,
De ilyen kívánt lenni ha istenasszony is.

Kévánván szépségét irigykedik reá,
Hogy nálánál szebbnek ítiljem, azt bánja, 20
Ha meg nem örzem, tülem elveszti — azt mondja.

Adta szép rabomnak, mert olyan szép színe,
Mint rubint gyémánttal miként illik egybe,
Vagy fejr liliommal ha rózsát fogsz eszve.

Több szép szűzek között lévén oly tettetes, 25
Mint csillagok között teli hold mely fényes,
Mint mennyei seregnek, éneklése édes.

A csak véték benne, hogy ilyen tudatlan,
De meggyek? ha látom, mely igen ártatlan;
Mód nekül tekint rám, tréfál minduntalan. 30

Mit mondjak felőle többet? én nem tudom,
Mert minden szípsígnék jeleit rajta látom,
Legyen fottig jó hozzám, én csak azt kévánom.

VIII.

EGY NÉMET VILLANELLA NÓTÁJÁRA: ICH HAB VERMAINT etc.

Remínsígem
Nincs már nékem
Ez földön éltemben, senki szerelmiben ;
Mert szerelmem
Ki volt nekem, 5
Az elfut előlem, semmiben sem kedvez.
Meggyek én immár,
Ha keserves kár
Engemet ez világból kivígez ?

Menvén hozzá 10
Vígad vala
Siettető szívem buzgó szerelmiben ;
Fáradtságát,
Minden gondját
Remínlvén letenni szerelme ölében, — 15
Nem fiávn attul,
Hogy élnék távol
Szeretömtül keserves helyemben.

De elútált,
Mert mást talált, 20
Én tülem már elvált, hagyván szernyö halált.
Ad sok mírget
Az jó helyett,
Lölkem csak hiában ő utána kiált ;
Mert nem hallgatja, 25
De söt útálja,
Magához mert új szerelmet foglalt.

Síralmával
Mint hogy megcsal
A krokodílusgyík útonjáró embert : 30
Így engemet
Elhitetett,

Hitetvén már vesztett mint ártatlan lelket ;
Prédája vagyok,
Mert már megfogott, 35
Valamint akarja úgy gyötörhet.

Ki nem hinné
Vagy gyölcélné
Az ő mézzel folyó szerelmes beszédét ?
Esküvését ? 40
Látván könyvét
És alázatosan formált szép személyét :
Bizony megcsálná
Akárki volna,
Aki nem tudná ravasz elméjét. 45

De ha szinte
Nem beszélne,
Vajjon s ki keresne egyebet helyében ?
Ha olyan ő,
Mint sík mező 50
Az jó kikeletnek áldott idejében :
Ifjú szíp, ékes,
Mindennél kedves,
Nincs vétek személye termésiben.

O egyetlen 55
Egy szerelmem
Miért vetettél el szemed elől engem ?
Hogy verhetett
Benned fészket
Szentén ilyen igen az harag ellenem ? 60
Ámbár mást szeress,
Csak el ne veszess
Engem, ki néked adtam már lölkem.

Te jó isten
Ki e törben 65
Engem csudakípen már rígen ejtettél,

Ezt engedjed
Hogy szánjon meg
Velem kit ily igen te megszerettettl,
Vagy vigy ki hozzád 70
Ha jó szót sem ád, —
Ugyanis már lölkem sem hal sem él.

IX.

KIT AZ SZERETOJÉVEL VALÓ HARAGJÁBAN SZERZETT.

AZ PALKÓ NÓTÁJÁRA.

Oh te csalárd világ nyughatatlan elme,
Forgandó szerelem változó szerencse;
Mire most szivembe
Új gyötrelmet hozál eszem vesztésire.

Engem most kétfelől hiteget két dolog, 5
Szerelem, bosszúság most bennem fegyvert fog:
Egymás ellen forog
Kitül szívem hal, vész, mint nád idestova inog.

Miképen hogy Bessus az két fiataaltul,
Kétfelé vonodom én ez két dologtul: 10
Gyötrettem azoktul,
Hajtatom mint felhő égi háborútul.

Mint eltévedt ember két járt útra jutván,
Nem tud melyikinek indulni csapásán,
Meg áll gondolkodván; 15
Így én is nem tudok indulnom mely úton.

Mert miképen laptát mikor ketten jádzaak,
Tudod, hogy egymásra ütök és hajítják :
Így szívemet húzzák,
Szerelem s bosszúság ide s tova vonszák.

20

Indit mindazkettő bizonyos okokkal,
Hol ide hol tova hajtnak szép szavakkal,
Csalogatásokkal,
Jól előmben hánynak mindent okossággal.

De még egyfelé is nem adtam magamot,
Noha az bosszúság igen megindított ;
De még el nem hajtott,
Rígi szerelmemtől el sem szakasz(t)hatott.

25

Elme csak téveleg szélyyel kétségében,
Mint vas-macska nélkül gálya az tengerben,
Kormány eltörísben,
Nincsen remínsige senki szerelmiben.

30

Oh én idvözítő kegyelmes istenem,
Lígy ez dolgaimban én kegyes vezírem :
Vezess ki már engem,
Szígyentől, pokoltól hogy megmenekedjem.

35

Az mi néked tetszik bár azt cselekedjed,
Csakhogy kárhozattul lölkömet őrizzed :
Testemet ám verjed
Bár azmint akarod, csak ne szígyenitsed.

40

Minap vöm eszemben szeretőmnek dolgát,
Hozzám szerelmiben állhatatlan voltát,
Ravasz álnokságát :
Azért így jelentém szívem titkos kínját.

X.

KIBEN AZ SZERETŐJE HÁLÁDATLANSÁGA ÉS KEMÍNSÍGE FELOL PANASZOLKODIK.

EGY SICILIANA NÓTÁRA.

Valaki azt hiszi, hogy nyerjen menyeken és szűzeken
Szerelmivel vagy hívséggel, az házat rak sík jegen,
Vagy penig hijában hord vizet rostás edényben,
Avagy hogy verőfint akar fogni bolondul keziben.

Nem használ minekünk szerelmünk nálok, sem könnyörgés, 5
Nem esnek rajtunk bár kint valljunk, sét nevetkeznek velünk,
Mely kedves sáskának az harmat, úgy nekik is könnyünk,
Sok bűnkkel fáradtságunkkal tülek mi csak kint érdemlünk.

Az felgyúladt tűz sem gerjedhet fűlt kemencziben inkább,
Mint én elfáradott bús szívem, ki már nem élhet tovább, 10
Szerelem miatt mert oly bágyadt, nem lehet nyavalyásb,
Mert már ni! annyira jutott, hogy ugyan nem szállhat alább.

Mint hogy tiszta vízzel buzog fel forrás tiszta kútfüben,
Olyan tisztasággal forrdogál szívem nagy szerelmiben;
Örömet szolgálja, jóllehet csak gyötri szüntelen, 15
Jó kedvvel tűr, szenved, enged, csak juthatna jó kedvibe.

Szerelmemnek de még mindeddig csak az sem volt jutalma,
Hogy valaha hozzám kegyesen vagy egy szót is szólott volna,
De sőt még ingyen szép személét csak látnom sem hagyta,
Csak azért, hogy szerelmiben szívemet több kinnal bántsa. 20

Mint párducz prédának, kínomnak kegyetlen örvendez,
Háládatlanképen bűnemben gonoszul fizet, s bút szerez:
Mosolog kínomon mint nagy jón, hogy lelkem epedez
Szerelmiben mint szélvészben, látván, hogy szintén úgy evez.

Meggyek? már nem tudom, ha látom, hogy én el nem
 hagyhatom, 25
 Noha kínját vallom, de válnom tőle nem kíván(k)ozhatom,
 Szeretnem pedig azt, ki fáraszt sok búval, — mi hasznom?
 Hát megyek, ellene vétsek-é? — Oh azt sem lehet, mert szánom.

Íljen, inkább íljen víg legyen, valamit mível vélem,
 Hogy lelke érte jár, lássa, már légyen kegyelmes nékem; 30
 (És) esmérje valaha, hogy soha egyebet szerelmem
 Nálánál, kivel itten él, nem követhet, mert ő lelke.

Szerelmire mint egy szent helre elmimet én fordítottam,
 Mint egy áldozatot magamot, abban esmég felgyújtom,
 Csakhogy keservemben, már kibén régen fekszem,
 (meg)szánjon 35
 Megszánjon, térjen meg hozzám s engemet megboldogítson.

XI.

BORIVÓKNAK VALÓ.

AZ „FEJEMET NINCSEN MÁR” NÓTÁJÁRA: IN LAudem TEMPORIS.

Áldott szép Pünkösdek gyönyörű ideje,
 Mindent egészséggel látogató ege,
 Hosszú úton járókat könnyebbítő szele!

Te nyitod rózsákat meg illatozásra,
 Néma fülemile torkát kiáltásra, 5
 Fákat is te öltöztetsz sok színű ruhákba.

Néked virágoznak bokrok, szép violák,
 Folyó vizek, kútak csak néked tisztúlnak,
 Az jó hamar lovak is csak tebenned vígadnak.

Mert fáradság után fejeket tagjokat
Szép harmatos füvel hizlalod azokat,
Új erővel építvén üzéshez inokat. 10

Sőt még az végbeli jó vitéz katonák,
Az szép-szagú mezőt kik széllyel béjárják,
Most azok is vígadnak, az üdöt múlatják. 15

Ki szép füven lévén bánik jó lovával,
Ki vígan lakozik vitéz barátjával,
S ki penig vitéz fegyvert tisztított csíszárral.

Újul még az föld is mindenütt tetőled
Tisztúl homályából az ég is tevéled, 20
Minden teremptett állat megindul te benned:

Íly jó időt érvén isten kegyelméből
Dicsírjük szent nevét fejenkint jó szívből
Igyunk, lakjunk egymással vígan, szeretetből.

XII.

EIUSDEM GENERIS,

(Az előbbenihez hasonló.)

AZ NOTÁJA LUCRETIA ÉNEKÉNEK.

Széllyel tündöklenni nem ládd-e a földet? gyönyörű virágokkal,
Mezők illatoznak jó-szagú rózsákkal, sok-szinű violákkal,
Berkek, hegyek, völgyek mindenütt zöngenek sokféle madár-
szókkal.

Új rózsza koszorúban kegyesek, szűzek ifjakkal tánczolnak,
Jó szavú gyermekek vígan énekelnek, mindenek vígan laknak; 5
Mind menny, föld és vizek, ládd-i úgy tetszenek mintha meg-
újulnának.

Söt még Cupido is mostan föltörlötte homlokán szöke haját,
Gyöngé szárnyacsáján tétova mint angyal repül, víg kedvet
mutat,
Szerelmes tánczokban kinek-kinek adván kezére szép mátkáját.

Azértne bánkodjál én jó vitéz társom ürülj mindengondoktul, 10
Meghordoztuk hejában az sok bút legyen már tőlünk távul.
Mostan igyunk, lakjunk, vígadjunk, tánczoljunk; távozzunk
bánatunktul.

Nemde valakiért aggasztaljuk volt mi inkább ifjú éltünket,
Kiből azt sem tudjuk, hol és mely órában kiszorítanak bennünket,
Kivel mit gondoljunk? ha isten jó, urunk ő, mindennel jól tehet. 15

Aggasztaló bánat, bú-szerző szerelem távul légyen mitőlünk,
Jó borokkal töltött aranyas pohárok járjanak miközöttünk,
Mert ezt ez napot isten örvendetességre serkentgeti föl nekünk.

Marulus poéta azt deákul írta, ím én penig magyarul,
Jó lovam mellett való füven létemben, fordítám meg deákból, 20
Mikor vígan laknám vitéz szolgálommal távozván bánatimtul.

XIII.

KIT EGY SZÉP LEÁNY NEVÉVEL SZERZETT.

A NOTÁJA: „AZ RÉGI SIRALMAS.”

Siralmas nékem
Idegen földön
Már megnyomorodnom ;
Szívem meghervadt
Nagy bánat miatt, 5
Nincs már hová fognom.

Laktam földemről,
Szép szerelmemről
Mikor gondolkod(om),
Jutván eszemben : 10
Ott én mint éltem !
Könyveimet hullatom.

Mint az szarvas-fi
Anyja után rí,
Ha tőle eltévedt : 15
Szívem úgy hal, vész,
Halálra már kész,
Hogy oda nem mehet.

Már ha nem látom,
Bár csak hallanom 20
Adná isten ütet,
Ki velem együtt
Sok szerelmet türt, —
Vennék még is kedvet.

De igen ritkán 25
És bizontalan
Hírt felőle hallok ;
Akkor sem mertem
Ütet kérdezni, —
Mint rab csak hallgatok. 30

Ki miatt kedvem
Szintén oly nekem
Mint nap az esőben,
Vagy mint az zöld ág,
Ki hamar elagg 35
Téli rút üdőben.

Vagyok már szinte'
Özvegy gerlicze,
Szomorú én éltem, —
Nem kell arany láncz, 40
Sem penig víg táncz,
Nincs semmihez kedvem.

Felejtett árva
Itt mint pusztában
Csak remete módra 45
Tengek, nem élek,
Lenni sem lélek,
Mert jutottam búra.

Ti mezők, hegyek,
Berkek, szép völgyek 50
Kiben gyakran jártam,
Szép szelíd vadat,
Hangos madarat
Ott hallottam, láttam:

Isten hozzátok 55
S adja! rajtatok
Az avagy örvendjen,
Az (a) ki akkor
Engem szeretett,
Mostan se feledjen. 60

XIV.

BORBÁLA NEVÉRE.

A NOTÁJA A LUCRETIA NOTÁJA.

Csak bú-bánat immár hagyatott énnékem, kiben el fogy éltem,
Mert jó reménségem kiben vala nékem az most elhagyott engem,
Kíért mindenkor nyughatatlanságban, fohászkodásban lelkem.

Ha néha hogy értek egyéb embereket szeretőjükről szólni,
Akkor én bús lelkem rólad emlékeztvén, nem tud szegín mit
tenni, 5
Mert a gondolkodó, búskodó szerelem szívemet csak emísztí.

Azért én szerelmem és gyönyörűségem, miért hagyál el engem?
Hogy vígasztaltatnám én nagy bánatimban, látván szép
személyedet.
Oh te fényes napom, mire nem terjeszted én felém is fényedet?

Kivánságim nékem személyedet látni naponként öregbűlnék, 10
Kik hogy ez ideig bé nem telhetének, szemeim könnyeztenek,
Mert ki oka voltál előbb örömemnek, most vagy csak
keservemnek.

Bánat miatt hová legyek! én gyötrelmimen ha te nem
könyörűlsz
Betegségemet is, kinek vagy orvosa — ha nem gyógyítod, megölsz,
Én hív szerelmemet ha jól meggondolod, bűn ha hozzám nem
kerülsz. 15

Oly igen nagy csudám nékem ezen vagyon, hogy mely
kemény te szíved,
Te gyöngé színedhez nem hasonló hidjed, te aczél természeted,
Mert lám nem érdemlem az te életedben, hogy szemedet rám
vessed.

Rajtam szabad vagy te én édes szerelmem, valamit mívelendesz,
Mert azt így jól látod, hogy vagyok te rabod, ha szintén
megölelendesz ; 20
Azért ámbár gyötörj szívem mégis engem, hogyha abban
örvendesz.

Bírsz ugyanis engem szinte úgy mindenben a miképen akarod,
Az én vig szívemet te megszomorítod, ismég megvigasztalod ;
Szememet, lelkemet mint egy fiatal fát, mint bölcs kertész úgy
hajtod.

Az fiatal fához vagyok már hasonló, kimég nyers és zöldellik, 25
Ki az tűzben lévén egyfelül nedvesül s másfelől égettetik,
Így egyfelől szívem tőled kínoztatik s ismég vigasztaltatik.

Lám az Aetna-hegyet mondják tengeren túl, hogy koroskint
égten ég
Kit soha nem olthat meg sem eső, sem hó, sem másféle nedvesség,
Kinek égésében soha sem volt, sem lészen is ez világon vég. 30

Az én szívemnek is, ki nagy szerelmében hozzád régen
fölgýuladt,
Tüzét meg nem oltja sem bú sem nyavalya, sem egyébféle bánat,
Ha szerelmemért szinte megölsz is engem, de ugyan el nem
alhat.

Én szerelmemnek mert akkor lészen vége, mikor a folyó vizek
Visszafolyók lesznek s mindenfelé hegyek árkokká lönni
kezdnek, 35
Kik hogy meglégyenek, te magad is jól tudod, hogy lehetetlenek.

Rólam azért vedd el szomorú néztedet, és mutasd vig kedvedet,
Te két szép szemeddel, melylyel gyakran megölsz, élessz
viszont engemet ;
Tudod úgy szeretlek tégedet, kedvellek, mint tulajdon lelkemet.

Tovább immár beszédimet én nem nyújtom, mert netalán
megbántlak, 40
Hosszú beszédimmal mint szintén magamat, nem örömet
untatlak,
Csak ezen könyörgök, hogy engem mindenkor tarts tulajdon
rabodnak.

Gyönyörűségem mert minden remétségem nékem csak benned
vagyon,
Mi oka? nem tudom, hogy mind éjjel-nappal szívem téged
gondoljon,
Téged(et) óhajtson, te felőled szóljon és csak tégedet várjon? 45

Tégedet ajánllak kegyes istenemnek kezében, kegyelmében;
Én magamat pedig a te jó kedvedben és édes szerelmedben!
Ki írta? — tudhatod, hiszem mert látszanak könyveim ez
levélben.

XV.

AD APES ETC.

(A méhekhez.)

AZ LENGVEL ÉNEK „BISZTY VEGYALA“ NÓTÁJÁRA.

Hallám egy ifjúnak minap éneklését,
Egyedül lévén egy kertben törődésit,
Hol hallgatja vala miheknek zengését.

Gyötrődik magában mert forog eszébe'
Szép szerelmesinek gyönyörű beszéde, 5
Azért énekének így léssen kezdete :

Nagy méltán bizony sokszor panaszkodom,
Szerelem hamis voltán ha gondolkodom,
Hogy azt szeretteti velem, ki gyilkosom.

Nincs semmi hálája jó szolgálatomnak, 10
Szerelmemért csak jó szót is ritkán adnak,
Így sem élnem s halnom énnékem nem hadnak.

Oh kegyetlen, miért vagy gonoszszal annak,
Ki téged mindenkor tart boldogságának,
Csak engem tartasz-e gonosz-akaródnak ? 15

Ezt mondván azonban fordúla mihekhez,
Hallván zengéseket mondá: ez mit jegyez ?
Azért nékik szólván lön beszíde emez :

Ő szól, de ti mizet gyűtő bolond méhek,
Rózsán, violákon itt mit szedegettek ? 20
Ha mizet kerestek, azt nem itt lölitek ;

Hanem az én szerelmesem édes száján
S megírt cseresnéhez hasonló ajakán,
Ott mizet találtok eleget mindnyájan.

De meglássátok, hogy az méz elszedésben 25
Fúlángtok ne ejtse őtet szerelemben,
Mert hidjétek, viszont lesztek büntetésben.

Mert mint ti szájatoknak hogy vagyon fülákja,
Igy ő szeminek is vagyon nagy hatalma,
Még sért szerelmivel mihelyen akarja. 30

Ő tekintetiben villámik szerelem,
Kivel néha megöl néha éleszt engem,
Örömré, bánatra csak ő én vezérem.

Mondok, ha ki ötet köztötök meg szereti,
Szerelem nagy kínját viszont az megérzi, 35
Mert bosszúját azzal szokta megállani.

Szinte így gyötrődtek mint szinte én magam,
Ha nem fogadjátok nékem igaz szavam,
Azért ám lássátok, én igazat mondtam.

XVI. IN SOMNIUM ETC.

(Álom közben.)

AZ „VIR MONACHVS IN MENSE MAY“ NOTÁJÁRA:

Kikeletkor jó pünkesd-havában,
Mikor volnék nyughatatlanságban
Szerelem kinjában:

Sokszor vigyázva én megviradtam,
Magamban nagy sokat gondolkodtam, 5
Hogy ne bánkódhassam.

Azért mikor egy éjjel mind viradtig
Veszekedtem volna viradtig,
Szép piros hajnalig:

Akarván szívemet enyhíteni, 10
Igen reggel mennék ki mulatni:
Tetszém megújulni.

Kimentemben egy csergő patakra,
Tanálik oly hívesre, tisztára,
Mint fínyes kristálra. 15

Partja büves sok gyöngy-virágokkal,
Ékes sok jó-szagó violákkal,
Két rózsza bokorral.

Mellette egy kiterjedett cziprusfa,
Kinek szép zöld bojtos ágaiban 20
Fülemile szóla.

Ott az fa árnyikába leülök,
Fülemile hogy ott hangoskodnók:
Szívem gyönyörkedik.

Sok vígyázás és fáradság után 25
Történik, hogy én ott elalunnám,
Álmomban azt látám:

Hát az ki ez világon szerelmesb,
Nékem annál senki sincs(en) kedvesb,
Életemnél édesb; 30

Elöttem mintha megállapodott,
Nagy kegyesen rám mosolodott,
Íly ígéket szólott:

Tudok úgymond nem szívem erre,
Véled együtt élek szerelembe, 35
Mért voltam kétsígbe;

De hogy látom hozzám szerelmedet
És érettem úntatod az istent,
Ez gerjeszt engemet.

Azért néked adott már engemet, 40
Jüendöben gonosztul fejemet
Ódd kérlek híremet.

Látod hogy én sem sok csácsogással
Nem gondoltam, rágalmozó szókkal:
Vagyok hozzád jóval. 45

Azért kérlek a te szerelmedért,
És énnékem beadott kezédért,
Mi együtt-éltünkért,

Hogy a miket nékem fogadtál,
Bételjesíts és meg ne változzál,
Szerelmedben megállj. 50

Irgalmasságnak ura istene!
Ki így is szoktál jelentenie
Mi könyörgísönkre:

Teljesíts be ígéreted rajtam, 55
Adjad bizonyában hogy hallhassam,
Mit álmomban láttam.

XVII.

KIBEN ANNAK ADJA ÓKÁT, HOGY ÉL NOHA A LÉLEK A SZERELMESÉHEZ SZÖKÖTT TÜLE.

AZ „BÁNJA AZ ÚR ISTEN” NÓTÁJÁRA.

Csókolván ez minap az én szép szeretőmet
Szerelmes szájában felejtím én lölkömet,
Lölkem nekül lévén
Keresni elküldím
Lölkem után szívemet; 5

Ki sok járás után lölkemet megtalálá,
Mert szerelmesemnek ajaki között látá,
Látván lakó helét,
Hogy kíváná éltét
Lölkemnél ott marada. 10

Vagyok immár azért mint lölkem, szívem nekül,
Ki mindkettő nekem szíp szeretűm száján ül,
Holt-eleven vagyok,
Mint kór csak tántorgok,
Majd elválom éltemtül; 15

De ha kérded : hogyhogy élhetek lélek nekül,
Ha lélekkel együtt megyen élet emberbül,
Ne csudáljad szómot,
Érts meg csak dolgomot,
Okát adom ezentül. 20

Ugyanakkor mikor lölkem tülem elszökék,
Szeretűm lölkiben magamnál megmaraszték,
Ki nagy szerelmemben
Mégis éltet engem,
Hogy szinte ki ne múlték. 25

De ez is, ez engem éltető édes lélek
Látván szerelmemben hogy mely igen gerjedek,
Mint meggyúladt helybül,
Kifutna testembül, —
Hogy ily igen égek. 30

El is megyen penig ha az én szerelmesem,
Édes szerelmivel meg nem enyhíti tüzem :
Nohát táplálója,
Életem tartója, —
Hosszabbítsad életem ! 35

Lölkem nyugszik rajtad, meghidd, nagy szerelmiben,
Bízik jóvoltodban, nincsen hozzád kétségben,
Csendes elméjében,
Gerjed örömében 40
Rólad elmélkedtében.

Árnyéknak tetszik már ez világnak szépsége
Nálam te kívöled álom gyönyörűsége;
Lelkem könnyebbsége,
Te vagy remínsége;
Választott édessége.

45

XVIII.

KIBEN ERŐL HOGY MEGSZABADULT AZ SZERELEMTÜL.

AZON NOTÁRA.

Szabadsága vagyon már én szegény fejemnek,
Szerelemtül nincsen bántása én lölkemnek;
Vagyok békesíges,
Én elmém csendes,
Nincs gyötrelme lölkemnek.

5

Megszabadult rabhoz hasonló állapotom,
Mint szinte annak, nekem sem volt szabadságom;
Én nagy szerelmemben,
Mint gonosz tömleczen,
Éjjel nappal volt gondom.

10

Szabadon örölek minden multságoknak,
Búsultát sem gyakran látják vidám orcámnak,
Azért mert keteles —
Nem vagyok szerelmes, —
Senki ékes voltának.

15

Erölek, röpülek nem külemben mint karvoly,
Kinek sárga lába szíjjakbul szabadul
Nem kesereg lölkem,
Mert megmenekedtem
Szerelem békójából.

20

Köll immár énnékem csak jó ló, hamar agár,
Ifjak társasága, éles szablya, jó madár,
Vitézek közt ülven
Kedvem ellen sincsen :
Jó borral teli pohár. 25

Kegyések, szép szűzek reám bár úgy nézzenek
Valamint akarják, azzal mind egyet érnek,
Mert sem szerelmekkel,
Sem gonosz kedvekkkel,
Többé vízre nem visznek. 30

Vehetnek ifiak, vének példát én rólam,
Én nagy szerelmemben, mennyi nyavalyát láttam,
Néha mint erőlttem,
Néha kesergettem ;
Mint nyughatatlankodtam. 35

Ójja — ez a tanács — szerelemtül meg magát
Minden, ki kívánja életinek nyugalmát ;
Mert ki azt követi,
Hidjed, kínját érzi,
Veszi gonosz jutalmát. 40

Szerzém ez nyolcz verset vig és szabad elmével,
Gyűlisben indulván jó ruhás legényekkel,
Hozzám hasonlókkal,
Vitéz ifiakkal :
Nem kehegő vénekkal. 45

XIX.

TITKOS SZERELMÉRŐL SZERZETTE.

AZON NOTÁRA.

Vajha én tüzemnek nagy türhetetlen volta,
 Ki titkol énbennem életemet fogyatja,
 Olyan természetű
 Volna, mint egyéb tűz :
 Dolgom mind helin volna. 5

Mert egyéb tűz nemcsak önnenmagát emésztí,
 Hanem mindent a mit szeme lát elígetí,
 A mit lángja elér,
 Szinte úgy mint magát,
 Ugyan hamuá teszi. 10

De az nagy szerelemtől gyúladott tüzem,
 Csak egyedül nékem megemésztí életem,
 Szeretömet penig,
 Kihez égek fottig,
 Csak föl sem gyútja nekem. 15

Rígtől fogva égvén lassan-lassan elfogyok,
 Szinte mint magátul gyúladott fa oly vagyok,
 Titkos szerelemtől
 Mint tűz hévségétől
 Fa, én is úgy száradok. 20

Miképen hogy az oly tűznek nincs semmi lángja,
 Ki magátul gyúlt fát az erdőben fogyatja ;
 Én szerelmemnek is
 Noha nincsen híre,
 De életemet rontja. 25

De ámbár romlanék, csak egyedől ne élnék
 Ki úgy lehetne meg, ha én attul szót vennék,
 Az ki én szívemnek
 Királyné asszonya :
 Ha annál kedvesb volnék. 30

Mint én, hogy így égjen, én magam sem kívánom,
 Ki miatt nem akarom mert ötet igen szánom,
 És csak úgy szeressen,
 Hogy el ne felejtsem,
 Még is enyheszik kínom. 35

Hiszem, hogy nem lenne hozzám oly háládatlan,
 Szerelmem jutalma tüle nem lönne tiltván
 Csak megismerhetne,
 Sok kínom helyében
 Jóval lenne énhozzám. 40

XX.

SOMNIUM PROPONIT.

(Álmát beszéli el.)

AZ TOLDI MIKLOS ÉNEKE NOTÁJÁRA.

Már csak éjjel hagyna énnékem nyúgodnom,
 Ha nappal miatta nyughatatlankodom ;
 De lám éjjel-nappal érte csak kínlódom,
 Gyakran költ álmombul róla való nagy gondom.

Ez étszakai sok vigyázásim után, 5
 Viradta felé szenderedve aluván,
 Szeretöm szemilit én álmomban látám,
 Megrettenik látván, hogy haragudník rám.

Tetszék mintha volna kézíja kezében,
 Kinek mίrges nyila vetve idegiben, 10
 Arányoz azzal engem ölni éltemben,
 Ezt látván mintha így szólanik jöttemben :

„Ne siess engemet megölni asszonyom !
 Ezt érdemletted-e tőled szolgálatom,
 Hogy miattad essék most szernyő halálom ? 15
 Kegyetlen ! mit mivelsz, te léssz-e gyilkosom ?“

Hát az ilyen szómra ő mind ezt feleli:

»Elköltél — mond — arról, könyörgised semmi,
Meghalsz, meghalsz — úgymond — meg nem menthet senki,
Világbul akarom, hogy kezem miatt múlj ki.« 20

Ez szavára viszont mintha ezt mondanám,
No ámbár lígyen úgy, ez ám én jutalmam,
Kiért néked fottig én híven szolgáltam,
Vedd el bár éltemet, ugyanis csak kínlódtam.

XXI.

AZ LUCRÉLIA ÉNEKE NÓIÁJÁRA.

Nő az én gyötrölmem az én szerelmemről való gondolkod-
tomban,
Remíntelen vagyok, immár csak kívánok jutni hamar ha-
lálban,
Hogy halálom által, végszakadásom már ennyi sok nyava-
lyámban.

Engem már szép Vénus ő édes fiával Cupidóval sirasson,
Nyavalyás voltomban mint régi szolgáját keservesen meg- 5
szánjon,
Ha eszében jutok, fohászkodásokkal engemet ő óhajtson.

Mert az én szívem, tulajdon fejedelmem hozzám mostan ke-
gyetlen,
Engemet elvetett ő szemei elől, forog életem ellen,
Szándéka néki az, hogy mennél tovább lehet engem keser-
gessen.

De te én elmémnek azelőtt szerelmes s kegyes tömlőcz- 10
tartója!
Mit engedhetnél meg, ha ellened való vétkem nékem nem
volna?
Vedd el haragodat immáron én rólam, légy életem oltalma.

Procrisnak elfuttán, nagy szernyő halálán mikint atyja ke-
sergett,
Vagy izméni ifjú mely bánatban akkor mátkájáért lehetett,
Hogy az hajósoktól tengerbe mátkája kegyetlenöl vettetett: 15

Ezeknek szívéhez az én szívem is már keservében hasonló,
Örök siralomba foglalta ő magát, mindenkor csak búskodó,
Mert az én szerelmem látom teljességgel, hogy engemet
útáló.

O megrepedezett kösziklák közt legelt, kietlenben született
Tigris nemen termett, párducz tejjel nevelt, mire nem 20
szánsz engemet!
Elvesztethedd-e azt? ki téged mind holtig híven, igazán
szeret.

Elszántam magamban, mint nyomorodott rab hajamot meg-
eresztem,
Gyász ruhában járván, mindenkeelőtte megalázom életem,
Titkos helyemen is mind lölkem fottáig szerelmed kese-
regjem.

No megóhajtasz még nagy fohászkodással ezt bizonynyal 25
elhittem,
Hallván gyászruhámot, keserves voltamot, így szólasz még
felőlem :
Elüzém — mondd — tülem, vajjon hol keressem ötet már én
Istenem!

Bocsánatot várok tüled mindezekért oh én remínlett kincsem,
Ha jóval már nem vagy, csak azon könnyörgök, gonosszal se
lígy nékem
Míveld ezt magadért s az jó szerencsédért mint raboddal 30
én vélem!

XXII.

KIT EGY NÁSFA FELETT KÜLDETT VOLT A SZERETŐJÉNEK, KIRE PELICÁN MADÁR VOLT FÖLJEGYEZVE.

AZ BISZTI VEGIALA (NÓTÁJÁRA).

Íme az pellikán az ő fiaiért
Mint szaggatja szívét azoknak éltekért
Csakhogy élhessenek szívéből ont ő vért.

Tekinthetsze mellyét, nézd mely igen véres,
Fiaihoz szíve mégis mely szerelmes, 5
Hogy meghalni érték kész és nem félelmes.

Ez oktalan állat ha ezt cselekeszi,
Én hát szeretőmért szánjak-e szenvedni,
Ki szerelmemet szerelmivel fűzeti.

Meg vagyon jutalma én szolgálatomnak, 10
Nem mint az pellikán szörnyő halálának,
Ki életit kárban adja fiainak.

Azért életemnek kinyílt szép virága,
Legyen már csak néked egyedül ajánlva
Az én hív szolgálatomnak teljes mivolta. 15

Viseld egízsíggel ez kis ajándékot,
Ne vesd ez kis dolgot, de nízd te szolgádott,
Ki te szerelmedért mindent hátra hagyott.

XXIII.

OLASZ NÓTÁRA.

Keserítette sok bú és bánat az én szívemet,
Kiben rigultátul fogva viselem életemet,
Nem tudok már mit tenni hová fogjam fejemet,
Mert sok nyavalya után, új kín gyötör most engemet.

Reám mert hertelensíggel most az szerelem jüve, 5
Egy igen szíp virág magának kötöleze.
Egyetlenegy szépsígem mind éltig így kínzasz-e
Az te hív szolgádot megölni nem szánod-e?

Vége bár keserves életemnek legyen ha akarod, 10
Ha szerelmemet kinnal fizetni jobbnak gondolod,
Ám teljék néked kedved, csakhogy te jobb karod
Hozza el életemért nekem kedves halálomat.

Semmit mert nem gondolok immár szernyő halálommal
Csakhogy ölelsze meg te lilium színő karoddal,
Én szerelmem, gyilkosom, boldog lészek azzal, 15
Ha az én kínaimnak végét éred halálommal.

Jóllehet ha meg köll halnom okát tudni akarnám,
Mert ha szerelmedért míveled ezt mostan én rajtam,
Az jóért hogy gonoszsza akarsz lenni hozzám,
Nem illik, hogy szolgálatomért tüled így kinzassam. 20

Térj hozzám azért most egyetlenegy gyönyörüsígem,
Tégy te szolgáddá engem én édes drága szépsígem,
Mert csak te benned vagyon nekem remínsígem,
Hiszem hogy még valaha megszánván jól téssz vélem.

Ime lám nagygyal meghaladtad az te szépségeddel, 25
Az kinek nevit viseled te vezetik neveddel,
Az napnál hatalmasb vagy te két szép szemeddel,
Szíp Diánna is semmi hozzád magaviselissel.

Látván minapi napon hajad aranszínő voltát,
 Kaláris szabású ajakid édes mosolygását, 30
 Gyönyörö beszídednek hallám zengő szavát,
 Álmélkodván csodálám te rózsaszínő orczádot.

Oly igen nagy ereje vagyon te két szép szemednek,
 Akiket akarnak megölnék és ismét megélesztnek,
 Az hónál fejérb kezed, — kit istentül kérek, 35
 Hogy rövid nap szorosan öölvéen rám kerüljenek,

Nem illik azért néked lenni hozzám most fél kedvvel,
 Ha meggondolod hogy kiket hagytam érted el
 Szántalan fáradságot vettem én érted fel,
 Kiket csak egyedül érted viseltem békivel. 40

Az szükség viszen tüled ily igen messze most engem,
 Nem lehet kölemben, el köll immár sietnem.
 Nagy vígkedvő szerelmem ne felejts el engem,
 Végyed örökké való szolgálatomat nekem.

XXIV.

KIT EGY BOKRÉTÁRÓL SZERZETT.

MÁR CSAK ÉJJELE HADNA... NÓTÁJÁRA.

Most adá virágom nekem bokrétáját,
 Magához hasonló szerelmes virágát,
 Kiben violáját kötette, rózsáját,
 Úgy tetszik, hogy értem ebből ő akaratját.

Viola szép színe mutatja hívségét, 5
 Rózsa piros volta hozzám nagy szerelmét,
 Fejér rózsa pedig mondja tiszta éltét,
 Nézdse mint mutatja bölcs eszes elméjét!

De látom hogy ezzel nem csak azt jelenti,
Hanem viszont hogy én is oly legyek kéri, 10
Hív, tiszta szerelmes legyen szívem — inti,
Azminthogy ő magát mondja hozzám lenni.

Azért e bokkrétát én édes szerelmem
Megszolgálom s egízsígedért viselem,
Mit parancsolsz víle nékem így jól értem, 15
Hidjed te helyetted nem köll senki más nékem.

De te ne kövessed ez bokréta dolgát
Ki noha most ily szép, de estve elhervad,
Virágja mind elhull, csak a töve marad:
Lígy állandó hozzám végig, mint én te hozzád. 20

Gondolj mi közöttünk való kötelezést!
Ne szerezzon senki mi közöttünk eszvést,
Mert bánja az isten fogadás szegését,
Bünteti hiába ki veszi szent nevét.

Ezerötszáz és hetvennyolcz esztendőben
Egy szerelmes helyen hogy volnék rejtőkben,
Az adá virágát akkor én kezemben.
Kit istentül kérek gyakran könyörgisemben.

XXV.

LOSONCZY ANNA NEVÉRE.

A PALKÓ NÓTÁJÁRA.

Lelkemet szállotta meg nagy keserüség,
Csak nagy bánat lészen életemben már vég:
Oh én szívem mint ég!
Hogy szerelem miatt örök kínba esék.

Oly nehéz lelkemnek attul elválása,
Ki szerelmét hozzám igazán mutatta,
Mint testnek halálba
Vagyon az lélektől nehéz távozása. 5

Szinte mint hogy a test mikor az lélektől
Fáj hogy eltávozik mint szeretőitül ;
Így árva fejemtül
A vált el ki engem szeretett hű szívbül 10

O én két szememnek szerelmes világa !
Keserves fejemnek te valál gyámola :
Mire hát bánatra
Hagyl el engemet ilyen árvaságra ! 15

Nemde nem kedvedért hagyék el egyebet,
Vajjon s kinek ajánlottam szerelmemet ?
Szerettem-e többet ?
Tudod, kedveltelek egyedül tégedet. 20

Csak te valál nékem minden ékességem,
Szerelemre te gyútd szívemet nékem :
Mire hadsz el engem,
Ha nálad nekül is elfogy én életem ?

Szegény fejemet már mivel vigasztaljam,
Szívemnek keservét kinek panaszoljam ?
Magam hová fogjam,
Ha siralmim miatt én ugyan elasztam. 25

Igazán tertint ez is méltán ér rajtam,
Mert ok nekül magam búcsút neki adtam
Szegényt háborgattam,
Hozzám nagy szerelmét semminek tartottam. 30

Azért én kegyetlenségemnek jutalmát,
Most veszem háládatlanságomnak hasznát :
Fejem árvaságát
Méltán vallom immár gyámoltalanságát. 35

Nem volt kettős szíve, ki miatt énnekem
 Kellett volna félnem vagy idegenednem:
 Tudom mit írt nekem,
 Erős esküvissel mint bízalt meg engem. 40

Ne kövessen azért senki engem ebben,
 Hanemha ki akar gyötrődni szívében;
 Mert egész életében
 Hív szerelem mását nem löli mindenben.

Az ki most ezeket öszveszedegette 45
 Szeretője után kesereg szívébe':
 Kit más szűz kezére
 — Mint tudatlan ember — ok nélkül ereszte.

XXVI.

KIT EGY GYÉMÁNT KERESZT MELLETT KÜLDÖTT VOLT A SZERETŐINEK.

AZON NÓTÁRA.

Szentírás szerint is kereszt csak bűt jegyez,
 Én kínaimat is jelenti bizony ez,
 Mert nékem oly nehéz
 Hogy szerelmem nékem sok bánatot szerez.

De ha így végezte isten, el kell tűrnünk, 5
 Minden szükségünkben neki könyöregjünk,
 Mert nincs hova lennünk
 Ha segítségével nem léssen mellettünk.

De nézd ez keresztben három gyöngy függését
 Nézzedsze azoknak tiszta és szép színét, 10
 Mondd nékem értelmét,
 Ha eszedben vetted ennek megfejtését.

Gyöngynek a kettei jegyzi személünket,
Az eregbik penig mi nagy szerelmünket,
Ki mellé bennünket 15
Keresztre függesztett isten mint két gyöngyöt.

De mint hogy a két gyöngy szinte egyaránt áll,
Az eregbik mellett egyik sem másiknál 20
Alább vagy feljebb áll:
Minket is egymástul válaszszon csak halál.

Legyünk egyarányúk mi nagy szerelmünkben,
Ne fogyatkozzunk meg egymásnak hívségben;
Kereszt-viselésben 25
Legyen együnk másért kész mindent türesben.

Vedd ezt is eszedben, hogy gyöngynek örege
Vagyon fölfüggesztve keresztnek végibe :
Nincsen elesésben,
Amaz két gyöngy között függ szinte középbén. 30

Így mi szerelmünket mi se hagyjuk túlünk
Rágalmazók miatt elesni közülünk :
Ám szóljon felőlünk
Ki szinte mit akar, — hiszem tiszta lelkünk.

Adék szeretömnek egy gyémánt keresztet, 35
Kire függesztettek három gyöngyöt;
Jelentvén ezeket
Kérem ne búskódjék, mutasson vig kedvet.

XXVII.

ANNA NEVÉRE

*KIBEN A SZERETŐJE OK NÉLKÜL VALÓ HARAGJA ÉS GYANÚSÁGA
FELŐL ÍR.
UGYAN AZON NÓTÁRA.*

Az én szerelmesem haragszik most reám,
Hogy ingyen bánkódom; azt véli én hozzám,
Hogy ötet megúntam,
Fogadásomat gondolja hogy megbántam.

Nem tudok mit tenni mint kedvét keresni, 5
Mert ha bánkodom is ládd-e, mire érti:
Ő magát mind gyötri:
Ha pedig örülök, azt is másra véli.

Nem hiszi hogy néki s nem másnak örvendek;
Ha víg vagyok azt hiszi, hogy mást szeretek, 10
Egyebet kedvellek
S annak megnyerésén örvendek, nevetek.

A szerelmének hozzám nagy hívségét,
Jól látom szívének minden jó szándékát,
Hogy énnekem magát 15
Adta, hogy érezzem nagy jó akaratját.

Maga én szívemnek az ő állapotját
Ha látná, tudom bizony megszánna kínját,
Érte nagy fájdalmát,
Ki csak tüle várja megvigasztalását. 20

Én keserves szívem hozzá oly állandó,
Mint fenyőfa télben, nyárban maradandó,
Nem tétova hajló,
Nincsen dolgaiban semmi álnok hálló.

Reá mindezért is de én nem haragszom, 25
Mert nagy szerelmétül vagy on ez, jól látom;
Félt engemet tudom,
Másnak nem engedne, bizonynyal gondolom.

Te böcsülhetetlen drága szerelmesem,
Kinek jóvoltában nyugszik fáradt lelkem : 30
Nincs kivüled nekem
Ki sok bánatimban vigasztaljon engem.

Hitemet én el nem felejthetem, hidjed,
Jutván eszembe mézzel folyó beszéded,
Hogy hagynálak téged, 35
Ha elmémben forog szüntelen szerelmed ?

Ezerötszáz és hetvennyolcznak végében
Hogy volna szeretöm én hozzám kétségben,
Úgy szedém ezt egyben,
Nevét megtalálod versek eleiben. 40

XXVIII.

EGY TÖRÖK ÉNEK.

BE SZEJRÁNE GIDERÜKEN A' NOTÁJA IS AZ.

Minap múlatni mentemben
Jöve két kegyes előmben.
Egyik : »halljad legény!
Melyikünk szebb, ez-e vagy én?»

Felelém : »ez szót nem fejtem, 5
Vétekben én nem leledzem,
Nem akarok megfelelnem,
Mind szépnek tetszetek nekem.

Nektek szemetek fekete,
Két két narancs kebletekbe' ;
Vagytok szépek személytekben,
Édesek beszédetekben.« 10

Monda ismég : „kérlek téged,
Melyinket vennéd inkább meg,
Melyinkért adnád több pénzed ?
Mondd igazán feleleted.” 15

»De ímhol néktek az igaz,
Szépségtekrül rövid válasz :
Szömölcsöt visel mellyén az,
Aki legszebb, — kissebik az. 20

XXIX

AZ „SZAVU NU LASZENKAASSA FATA” OLÁH ÉNEK NÓTÁJA.

Mint sík mezőn csak egy szálfá egyedül úgy élek,
Szerelem tüzes lángjátul szívemben én égek.

Mikor hallom az fecskéknek reggel éneklését,
Felindítom ottan azzal szívemnek szerelmét.

Személye mert jut eszembe édes szerelmemnek, 5
Kivel újul csak gyötrelme keserves lölkemnek,

Mert kívánom ötet látnom, vile beszílgatnem :
De nem lölem semmi módját mint köll szemben lennem.

Irigyeiktől mert oly nehéz én vigasztalómhoz
Nekem jutnom, mint tevistül az szíp violához. 10

De hogynemmint távol lévén az ő szemilitül,
Szerelmemben ő utána vertengjek egyedül :

Jobb, hogy együtt vile lévén az ő személye elől
Reá nézvéen úgy veszszek el, — mégis szívem erő.

No hozzá hát én elmémnek ti gyors gondolati, 15
Löljetek módot, mint köll szerelmesemhez jutni !

Engem bár ne kímiljetek nagy veszedelemtül,
Csakhogy ötet örizzétek gonosz hírtül névtül ;

Mert érdemli, ha érte lesz is fejem halála,
Mert életét, hírét nevét csak én reám bízta. 20

XXX.

A „TOLDY MIKLÓS” NÓTÁRA.

Mire most barátom azon kérdezkedel?
Hogy engem szerelem ennyire hajtott el,
Vajjon csak te vagy-e, kit nem gyűjthattott fel?
Csudálom ha néked nem volt még közöd evvel.

Mert indul szerelem mi természetünkből, 5
Minden állatokban adatott istentül.
Ládd-e minden állat társának mint erői,
Vehetsz egyébről is példát nemcsak emberről.

Vedd eszedbe csak, hogy az oktalan állat
Mint örzi, szereti ő nyáját, 10
Kiki az övéért nem szánja halálát,
Csakhogy azt szeresse, akinek adta magát.

De hagyjuk bár el ezt, níz d a vetemínyek,
Tavasznak örülnek fák és minden fűvek,
Vígadnak bejűvén mint szeretőjeknek, 15
Gyászokat elvetvén mind fejenkint züldülnek.

Gondolj régi időt eleitül fogva,
Megesmíred, hogy volt mindenütt hatalma,
Bölcsnek, vitézeknek jóvát ő megbírta,
Szerelem ereit senki meg nem olthatja. 20

Hol vagyon oly állat, ki szeretűiért
Halált nem szenvedne annak oltalmáért, —
Hát mit csudálsz rajtam, ha szerelmesemért
Okos állat lévén, gyötrödem nyeresiért.

Fulgosius egy sasról ír ilyen csudát, 25
Ki úgy szerette, együtt nevelte leányát,
Hogy csak annak vitt minden fogott madarat,
Sőt leány haláláért megis ölte magát.

Ádámot, atyánkot vajjon nemde Éva
Alma ételire — hiszem ő izgatta? 30
Az első vétek is lőn szerelem miá,
Mert Éva szerelme vitte Ádámot reá.

Mi veszté el Sámson ereit, két szemét,
Herculesnek is mi vette volt el esztét, 35
Hogy viselné szeretője öltezetét
Asszony-népe között sodorgatná ő szöszét.

Aristotelesnek mit használt bölcs esze,
Hogy szép felesége ötet megnyergelte,
Salamonnak hol volt nagy tudós elméje,
Mikor szeretője pogánságra hitette. 40

Ariadne miért adta volt fonalát
Theseusnak, ki megölte osztán bátyját?
Mert mutatta azzal labyrinthus útát,
Azért hogy inkább szerette Theseust, mint bátyját.

• Párisnál ki volt szebb, akár Absolonnál, 45
Ki volt vajjon jámborb szent Dávid királynál,
De szereté asszont, ki volt Uriásnál,
Isten ellen véte, mert vígada ő azzal.

Medeát, Ilonát mi vitte volt erre,
Hogy egyik Párist, másik Jásont szeresse, 50
Kiki szeretőit nagy messze kövesse?
Ládd-é, szerelemnek vagyon mily nagy ereje!

Acontius ifjat vajjon mi tanította?
Gydippe szavával hogy álmán azt írta,
Mintha ma Gydippe volna ő mátkája, 55
Erős esküvísszel vile azt fogadtatná.

Trójának mi rontá el erős köfalát,
Priamusnak mi vesztí el királyságát,
Pyramus és Thisbét, az igen szép leánt
Szerelem ölé meg, látod-e nagy hatalmát? 60

Achilles Trójában csak Polyxenáért,
Ellenség kezibe ment csak ő kedvéért ;
Aeneas Thurmussal megvitt Laviniaért,
Sigismunda megölte ő magát Gysquárdusért.

Szénás városbeli hol szép Lucretia, 65
Hol vitéz Deiphobus szeretője Lyda,
Hol vagyon Carthágóban lakó Elíza?
Ezeknek mind csak az szerelem volt gyilkosa.

Hol Diomedessel az ferdős leánya?
Leánder szerelme, az is egy nagy példa? 70
Jusson Procrisnak is eszedbe halála,
Spániában nem ríg mint járt Donya Liciza.

Penelope özvegységinek mi oka,
Ispitályban miért lakott Maggelaña,
Phillis Demofont is addig miért várta? 75
Azért mert szívekben gerjedt szerelem lángja.

Akarik csak régi példát előhoznom,
Mert mostaniokról nem jó nekem szólnom ;
Szerelem most sem szűn meg — igazán mondom —
Titkon nyilván lenni, nagy sokakon jól látom. 80

Igaz szerelmö Leucippet nyavalyára
Ifjú Theagenest annyi búdosásra,
Nagyot kicsin renden való házasságra :
Mindent csak szerelem vitt képtelen dolgokra.

Nincs senki oly eszes, kit az nem téveszthet, 85
Viszont tudatlant is ez megeszeshíthet,
Vajjon s ki oly erős, kit ez meg nem győzhet?
Rútat szerelembe, mint szépet ő úgy ejthet.

Mint hatalmasnál nincs személy-válogatás,
Igy szerelemnek is nincs semmi választás, 90
Kinek-kinek az övé helyett nem köll más :
Béka lévén, fogolynak tetszik a kedves társ.

De ez mind hadd járjon, nézdsze csak személyét
 Annak aki engem szeret, mind két szemét.
 Vajha te hallhatnád gyönyörű beszédét, 95
 Inkább nem csodálnád, hogy gyötrődöm én azért.

Mert aki szerelme alá magam adtam,
 Annak szemílinél szebbet én nem láttam,
 Engem hogy igazán szeret azt megtudtam,
 Kiért magam én is csak néki ajánlottam. 100

Kész azért már szívem szenvedni érette,
 És mást nem szeretni soha ő helyette ;
 Kész szolgálni míg e földön tart élete,
 Mert megérdemlette tőlem igaz szerelme.

Físzket vert szívemben már az ő szerelme 105
 Elöttem szüntelen képe, jó termete,
 Ha szinte aluszom is, álmodom víle,
 Mert csak övé vagyok senki sem egyébé.

Nincs azért e földön oly teremtetett állat,
 Ki nem fáradt volna a szerelem alatt : 110
 Csudálom hogy eddig még nem jutott reád,

No azért dícsírjük most fel szóval az urat,
 Mert lám csak ő viseli mindenütt gondunkat !
 Uram ! a te nevedben áld meg szolgálodat,
 Kiért viszontag mi is dícsírjük fiadat. 115

XXXI.

AZ „IRGALMAS ÚRISTEN” NÓTÁJÁRA.

Vajjon meddig akarsz engem kesergetni.

XXXII.

KÖNYÖRGÉS.

NÓTÁJA: SZÁNYA AZ ÚRISTEN ETC.

Láss hozzám úristen kegyelmes szemeiddől,
Nyomorúságomban vigasztalj szent lelkeddel.
Sok bosszúságomat hogy elszenvedhessem
Jó lelkiemérettel.

Az te szent nevedet kiért örökké áldom, 5
Nagy gyarlóságomat te látod nyilván tudom :
Keserűségemben ha sokáig tartasz,
Felségedet megbántom;

De idején kérlek uram az te nevedért,
Lelkemben meg ne sérts téged megbántásimért, 10
Az én szemeimnek gyarlóságból esett
Keserves sírásiért.

Oltalmam mindenkor mert bizonynyal te voltál
Mind azolta fogva, hogy ez világra hozál.
Sok nyomorúságból megszabadítottál 15
És mellettem forgottál.

Nincs azért énnékem kívüled segítségem,
Mert sem jó barátom és semmi nemzetségem,
Nincsen jó szomszédom, ki mellettem fogjon,
Hanem csak te istenem. 20

Ímha nem nagy kín volt ez világban vajodnom,
Nékem nyavalyásnak gyámoltalan bujdosnom,
Ilyen ártatlanul gonosz nyelvek miatt
Nagy szidalmat vallanom.

Siralomtul szemem immár meg nem száradhat, 25
Orczám barátim közt víg kedvet nem mutathat,
Mert mind hátra hagytak, hanem csak egyedül
Szánj engem nyomorultat.

Az kiktől ok nekül én az szidalmat vallom,
Nyelvek nehézségét most fejemen viselem: 30
De hiszem úristen, hogy mind még örömmel
Ezeknek végét érem.

Rövid szóval uram nyavalyámat megértsed,
Én árva fejemet igazsággoddal mentsed,
Ellenségem ellen az prókátorságot 35
Szent nevedért felvegyed.

Akármint titkoljam előtted bűneimet,
De el nem rőjthetem előtted titkaimat,
Mert látod szívemet, vezérled útamot,
Tudod gondolatimat. 40

Szívem mely szomorú, életem oly nyomorú,
Az én tekintetem mindenfelé sanyarú,
Keservesen lelkem testemben gyötrődik,
Mert megemészt nagy bosszú.

Keserves bánattal ez verseket hogy írák, 45
Sanyarú könyvekkel leveletem áztatám,
Elfogyott fejemet ellenségem ellen
Az úristenre bízám!

XXXIII.

KIBEN BŰNE BOCSÁNATJÁÉRT KÖNYÖR-
GETT AKKOR, HOGY HÁZASODNI SZÁN-
DEKOZOTT. BALASI BÁLINT NEVÉRE.

AZ NÓTÁJA: BÁNYA AZ ÚRISTEN.

Bocsásd meg úristen ifjúságomnak vétkét,
Sok hitetlenségét, undok fertelmességét;
Töröld el rútságát,
Minden álnokságát
Könnyebíts lelkem terhét. 5

Az én búsult lelkem én nyavalyás testemben
Tétova bújdosik, mint madár a szélvészben ;
Tőled oly igen fél,
Reád nézni sem mér,
Akar esni kétségben. 10

Látja magán való számtalan nagy sok jódat,
Kiért viszont téged szolgál, mint jól-tött urat ;
Háládatlanságát
Látván hamis voltát,
Ugyan szégyenli magát. 15

Akarna gyakorta hozzád ismét megtérni,
De bünei miatt nem mér elődben menni,
Tőled elijedett,
Tudván, hogy vétkenzett,
Színed igen rettegi. 20

Semmie sincs néki, kivel elődbe menjen,
Kivel jóvoltodért viszont téged tiszteljen,
Nagy alázatosan
Méltó haragodban
Tégedet engeszteljen. 25

Sok kísírtet éri, mindenképen ijeszti,
Tűled rettegteti, kétségre sietteti,
Ki miatt majd elvész,
Ha véle jól nem tesz ;
Magát pokolra ejti. 30

Jajgatván nagy sokszor említi szent nevedet,
Mondván : vajha az úr meghallgatna engemet !
Bizony nem vétkezném,
Csak őtet követném,
Mint édes istenemet. 35

Bátorítsad uram azért biztató szóddal !
Mit használsz szegénynek örök kárhozatjával ?
Hadd inkább dicsírjen
Ez földön éltében
Szép magasztalásokkal. 40

- A te szódat tudom, mihelyen meghallhatja,
Ottan szent nevedet, mint atyját úgy kiáltja;
Kiterjesztett kézzel,
Sűrű könyves szemmel
Magát reád bocsátja. 45
- Legörögvén könyve orcáján, úgy megkövet,
Magad is megszánád, látván mely keseredett,
Mert zokogásokkal,
Siralmas szép szókkal
Kér fejének kegyelmet. 50
- Irgalmasságod is annál inkább megtetszik.
A mennél több vétküink tőled megengedtetik,
Mit engedhetnél meg,
Ha nem vétkeznének
Te ellened az hívek? 55
- No tudom haragját tovább rajtam nem tartja
Mert az békeségre ő jobb kezét kinyújtja:
De csak olyanoknak,
Kik utána járnak,
Mert ő mindennek ura. 60
- Térj azért én lelkem kegyelmes istenedhez,
Szép könyörgésekkel békéljél szent kezéhez,
Mert lám hozzá fogad
Csak reá hadd magad;
Igen irgalmas úr ez. 65
- Hidjünk mindörökké egyedül csak öbenne,
Büntül őrizkedjünk, ne távozzunk ő tőle
Áldott az ő neve
Örökké mennyégbe'
Ki már megkegyelmeze. 70
- Éneklém ezeket ily keseredett szívvel,
Várván úr kegyelmét fejemre szent lelkével;
Tétova bújdosván,
Bűnömön bánkodván,
Tusakodván ördöggel. 75

XXXIV.

EZT AKKOR SZERZETTE, HOGY A FELESÍGE
IDEGENSÉGÉT ÉS HAMISSÁGÁT ESZÉBE
KEZDTE VENNI,

KIN ELKESEREDVÉN, JUTVÁN ANNAK AZ SZERELME-
SINEK IGAZSÁGA ESZIBE, AKIT OK NEKÜL BOLON-
DUL ELHAGYOTT VOLT FELESÍGIÉRT. ÚGY SZER-
ZETTE EZT, AZ:

MÁR SZINTE AZ IDŐ VALA KI STB. NÓTÁJÁRA.

Méznél édesb szép szók, örvendetes csókok!
Most emlékeztetnek elmúlt rigi sok jók,
Melyekbe ezután már soha nem jutok.

Titkos keservemben húll orcámrul könyvem.
Rólam mit prófétált, tült mert mind fejemen,
Aki keservesen válék el éntülem.

5

Fájdalmam örögből naponkint bűnemtül,
Mert mint gyümölcsiért diófát ág közül,
Tülem úgy elverém jóváért ok nekül.

Kiért reám szállott istentül nagy átok,
Betegség, kár, sok gond, szígyen, rút hír, szitok;
S ha kiért vítkeztem hozzám az is álnok.

10

De méltó vítkemért már holtig szenvednem,
Mint gonosz oltvánnak, bűnem hasznát vennem,
S más megette mérget nékem is megennem.

15

Mint halálra vált kór nem tűr orvosságot,
Mert halál sürgeti, nem kedvel semmi jót:
Én sem hallgathatok vigasztaló szép szót.

Vigasztalás jó társ, nem adhat víg kedvet,
Bús fejem egyedül csak búdosni szeret,
Mert pokolnak tetszik ez világi élet.

20

Könyörgök istennek csak az két dologért,
Szánjon meg immáron elsőbben csak ezért,
Kit soká szolgáltam híven szerelmiért.

Nézzen vétkem mellett nagy szerelmemre is, 25
Mégis mint szolgáltam, tudja ő maga is,
Vétkemnek sok bűvát mint viselem most is.

Ezt ha megnyerhetem, bár meghaljak ottan,
Búmnak mint hattyúnak légyen vége vígan;
Más kívánságom ez, idvözöljek osztán. 30

XXXV.

EZT AKKOR SZERZETTE, HOGY AZ Ő FELE-
SÍGE IDEGENSÍGE MIATT, AZ RÍGI SZERETŐIN
KEZDETT SZÍVÉBEN MEGINDULNI.

*ARRA AZ OLÁH NÓTÁRA: AZ MINT AZ ELTÉVEDT JUHOKOT SIRATJA
VOLT AZ OLÁH LEÁNY.*

Rígi szerelmemnek nagy tüze
Hamuá vált vala szinte,
De mi nem tudom mi löle,
Hogy bennem meg felgerjede.

Elvált hív szeretűm miatt 5
Új bánat nagy kénnal fogyat;
De nem is látom semmi módját,
Mint oltsam szerelmem lángját;

Mert mint mérges nyíllal lött vad,
Kibül nyil-vas ki nem szakad, 10
Fetreng, sem élhet, sem halhat;
Úgy türem szivem fájdalmát.

Hogy véletlen most Cupidó
Meglőtt az mórdály áruló,
Maga hittel lőn köztünk szó, 15
Hogy frigyünk lenne állandó.

De hitit ugyan nem állja,
Frigyét ez fattyú felbontja
Elmémet olyra gyúlasztja,
Ki csak kár, maga is látja. 20

Mert annak édes szerelmét
Kinek igéri szerelmét,
Magamnál vesztette kedvét,
Nézdsze tökéletlenségét.

Avval rígen győleltétett, 25
Az ki szerelmivel éget ;
Veszedelmemre de siet,
Hogy benne gyújt régi szenet.

Átkozott ! hanem más móddal,
Végezd búmat halálommal, 30
Ne gyújts olthatatlan lánggal,
Metszesz keserves kínommal ?

Vagy hogyha égetni akarsz,
Mint bolondot mit játszódtatsz ?
Arra geriessz, kít megadhatsz 35
Nyerhetetlenre ne gyúlassz.

XXXVI.

AZ NÓTÁJA: CSAK BŰ BÁNAT.

Egy nagy követsíggel küldte sietsíggel Venus hozzám Cupidot.

.

XXXVII.

EZT AKKOR SZERZETTE MIKOR AZ FELESÍ- GÉTÜL ELVÁLT,

*KIBEN EMLÉKEZTETI CUPIDÓT ARRA, AMIT VÉNUS Ő ÁLTALA FOGA-
DOTT NEKI HA FELESÍGITŐL BÉKÉVEL ELVÁLIK, KIRE MEGFELEL
CUPIDO JÚLIÁT MUTATVÁN S DÍCSÍRVÉN NEKI:*

Ez világgal bíró felsíges Cupido! emlékezzél meg szódra,
Mit fogada anyád énnékem általad, ha az megszabadulna,
Ki már megszabadúlt, tülem el is vadult, — jut eszembe
gyakorta.

Felele Cupido — úgy mond: nagy búskodó keserves régi
hívem!
Kit sok jókkal láttam, sokat is kinzottam, de igaznak is- 5
mertem
Ne bánkodjál semmit, mert hamar megvidít tégedet égé-
retem.

Amhol szép Júlia, anyám helytartója ez föld kerekiségében,
Szemiben nyilamat, horgas kézijjamat adtam szemöldekibe,
Szívem ajakában, fáklyám orcájában, mézem foly beszídiben.

Illendő kedvessig, gyönyörű ékessig, valami volt én bennem 10
Azt mind ő módjában, szavában, dolgában csak reá hely-
heztettem;
Anyja finyes haját, gyöngyszín apró fogát néki tüle meg-
nyertem.

Erkölcset Diana, elméit Minerva, Mercurius beszídet
Eő néki adta, mert kedves barátja mindenik, szép szemilét
Szereti, kedveli, becsüli, tiszteli, kívánja szerencsét. 15

Cupido így szólván, szememet fordítám, tekinték Júliára,
Mondék: de mit tréfálsz! Júliával mit csalsz, hiszen tudom
kicsoda;
Ez aki kevisért engem örökké sért, lölkem szernyő kínjára.

Felele : nem csallak, sőt ismég megáldlak ő édes szerelmivel,
Hozzád fölgerjesztem, csak véled égetem, hogy örülj ²⁰
szemílivel,
De meglásd, hogy jobban becsüljed ezután, ne bánts keserű-
séggel

Minden kemínségét, nagy idegenségét jó kedvre fordította,
Hozzád gyölelségét, nagy idegenségét, anyám meglágyította,
Te nagy szerelmedre ismét gerjesztette, kezedbe ismét adta.

Ez amaz Júlia, kinek ábrázatja mint czímer egy pecsítben 25
Szivedbe fölmetszve, kiben magát nézze, ha képét tükeriben
Ő látni akarja, mert ott szebben látja minémő színye, képe.

XXXVIII.

IMMÁR HOGY AZ CUPIDO MUTATÁSÁRA
MEGSALDÍTJA JULIÁT, A FELÉ MEGYEN,
KIT SZINTE EGY KAPU-KÖZBEN TALÁL ELŐ,
S KIVEL ÍGY SZÓL :

UGYANAZON NÓTÁRA.

Egy kegyes képében, a gyász öltözetben vajjon angyal tűnék-é ?
Vagy ember magzatja, angyal ábrázatba' szemeimnek tet-
szék-é ?

Angyal-e vagy ember, a ki ezen ment el, — lelkem de
immár övé.

Lelkem drága kincsét, dicsősíges színyét jobb riszre mind
béfedte,
Csak vídám szemeit, lelkem éltetőit én reám függesztette, 5
De azt sem kegyesen, sőt nagy idegenen, csak mintha nem
esmerne.

Vajha ez az volna, kit Vénus fogada fia által énnékem,
Hogy kezembe adná ha ő szolgálója szabadulna ígyében,
Szívem nagy bánatja örömré fordulna, vég lenne könyveimben.

De ne adja isten, hogy ez ilyen légyen, ez bizony inkább 10
tündér,
Vagy vadász Diana vagy istenasszonya szívemnek amint
felvér,
Mert noha szereti, de azért rettegi csak szólni néki sem mér.

Kegyesség, kedvesség, ékesség, édesség, épen mind benne
látszik;
Tekintet, nyájasság, okosság, vidámság, rajta nyilván meg-
látszik,
O szépség formája! illik minden módja, mert menybelinek 15
tetszik.

Bár magát ne lássam, de csak szavát halljam, szívem ő
hozzá készül,
Belülem kiindul, úgy dobog, azontúl nem élhet nála nélkül,
Csak ő érte hal s vész, mindent szenvedni kész, semmit se fél
egyébtül;

Hanem csak öttüle, az kinek kívöle vigasztalója több sincs,
Semmi szíp mulatság, semmi jó nyájasság, semmi világi 20
nagy kincs,
Noha én nagy búban így szólok magamban, mondván: lel-
kem rám tekints.

Egy kapu keziben jutik eleiben vídám szép Júliának,
Hirtelen hogy látám, előszer alítám ötet lenni angyalnak,
Azért ő útában így szólík utána mint isten asszonyának.

XXXIX.

HOGY JÚLIÁRA TALÁLA ÍGY KÖSZÖNE NÉKI.

AZ TÖRÖK „GÜREKMEZ DEWAJSZENZ UR” NÓTÁJÁRA.

Ez világ sem köll már nékem
Nálad nélkül szép szerelmem,
Ki állasz most én mellettem
Egízsíggel, édes lelkem!

Én bús szívem vidámsága, 5
Lelkem édes kívánsága,
Te vagy minden boldogsága,
Véled isten áldomása.

Én drágalátos palotám, 10
Jó illatú piros rózsám,
Gyönyörű szép kis violám,
Ílj sokáig szép Júliám.

Feltámada napom finye,
Szemüldek fekete színye,
Két szemem világos finye, 15
Élj, élj életem remínye!

Szerelmedben meggyúlt szívem,
Csak tégedet óhajt lelkem;
Én szívem, lelkem, szerelmem, 20
Idvezlígy én fejedelmem.

Júliámra hogy találík
Örömben így köszeník,
Térdet fejet néki hajtík,
Kin ő csak elmosolodík.

XL.

CUPIDONAK VALÓ KÖNYÖRGÉS, OKUL
ELÖL HOZVÁN A SALAMANDRA PÉLDÁJÁT,
AZ HOGY VAGY LÉSZEN Ű HOZZÁ JÓ VALAHA VAGY
SEM, DE MINT A SALAMANDRA TŰZ KÜVÜL, Ő SEM
ÉLHET SOHA A JULIA SZERELME NÉLKÜL.

AZ: „CSAK BŰ-BÁNAT” NÓTÁJÁRA.

Engemet régulta sokféle kénokban tartó én édes szívem,
Hozzád kiált lelke sírván keservesen, mert gyötrődik sok-
képpen,
Könyörülj már rajtam, légy kegyelmes hozzám, ne légy ilyen
kegyetlen!

Távozás keserve, emlékezet mérge veszt és síllyeszt engemet,
Támasztván előmben esztelenségemben esett szörnyű vét- 5
kemet,
Kinek nagy terhétül, mint halálos büntül oldozz meg már
lelkemet.

Az sötét étszakák minden állatoknak kedves nyúgalmat
hoznak,
Emberek dologtul, állatok munkátul meg akkoron tágúlnak;
Csak nékem veszettnek, hogy mind napok, éjek szörnyű ki-
nossal múlnak.

Most is örömemet magaddal elvitted kedvemmel egye- 10
temben,
Reád gyúlt szerelmem titkon éget engem keseredett el-
mémben,
Áldott szemeidet, gyenge szép színedet juttatván én eszemben.

Cupidó ne mesd fel ilyen szörnyű sebbel szivemben an-
nak képét,

Ki halálra gyűlöl és sok halállal öl, úgy tart mint ellenségét!
Hozzám vagy enyhíts meg, vagy ha az nem lehet, olts 15
meg bennem szerelmét.

De mit mondok búmban, ha mint salamandra, tűz kívül nem
élhetek,
Azonnal elveszek, ha az kívül leszek, többet — tudom —
nem élek,
Édest keserűvel, sok mérget kis mézzel halálnál jobb hogy
nyeljek.

Lelkem szemed előtt mint viasz tűz fölött, könyveim lásd!
úgy olvad.
Szemed verőfínye mert lelkem gyötrelme, haraggal ha 20
rám támad,
De viszont megújít, sok búmban vidámít, ha szerelmesen fogad.
Mint szép virágok, fák meg nem újúlhatnak tavaszi harmat
nélkül,
Aképpen örömöm, nem lehet víg kedvem nékem is nálad
nélkül.
Vigasztald meg tehát te, kit lelkem imád, hadd élek már bú
nélkül.

O te bölcs természet, minden nagy szépséget együvé így 25
mint formálsz,
Világ csudájára, szívek gyútására egy kegyesre mit csinálsz,
Angyali áldott színt, dicsőítettő fint halandóra hogyhogy adsz ?

Fénlik sok kövektől, mint a verőfénytől erős vér, tiszta gyégen,
Lebegnek szemei, mint a menny csillagi télben, éjjel szép égen,
Kivel rabjává tett, szabadságból kivett engemet immár régen. 30

O kis ábrázatban tündöklő mennyei dicsőséges nagy szépség,
Ékességgel együtt tebeléd hogyhogy jött keménység, ke-
gyetlenség ?

Szánd meg jó szolgálodat, kínvallott rabodat, ki te szerelmed-
ben ég.

orr, gerjed elmémre, mint hangya fészkére, sok új vers
mint sok hangya,
Arra — mert szivemben szerelem tüzének csak te vagy édes 35
lángja,

Szózatot búm vere, vígasság-tételnek zengő s gyönyörű
hangja.

Öszvekulcsolt kézzel, hajlott térddel, fővel Júliámnak kö-
nyörgék,
Midőn jóvoltától, mint istenasszonytól kegyelmet remén-
lenék,
Hogy megkegyelmezne, tovább ne gyötrene, Ament reá
kiálték.

XLI.

A JÚLIA VADÁSZATJÁRÓL, KIT ÍRVA KÜL- DÖTT VOLT JÚLIÁNAK.

AZON NÓTÁRA.

Széllyel hogy vadászám, én leltem Júliám egy igen szép
cserében,
Tündérek egyike vevé őt eszébe; monda lassú beszédben:
»Itt e földön angyal mit jár vadászattal, ha vagyon helye
mennyben?»

Hevült vala penig Júlia sokáig vadak után jártában,
Kikapcsolta azért hónál fejérb mellyét; — hűl szép szel-
lőn, árnyékban, 5
Kit hogy tündér láta, csak reá ámula, így szóla ő magában:

»Két Diána vagyon talám ez világon, mely hasonló ez hozzá?!
Diana módjára megeresztve haja, keziben szép dárdája,
Könnyű zöld ruhája, oldalán kéz-íjja, szép aranyos puzdrája.

Képe, keze, szeme, teteme, termete, olyan mint Diánának! 10
Beszéddel, énekkel, magaviseléssel ők mely hasonlatosak!
Múlatságnak örül, s néha lóra is ül mindkettő, úgy vadásznak;

De csak szarvasokat és egyéb vadakat ver és vadász Diána,
De vitézek között, szerelmére kötött, fogott sokat Júlia,
Senki el nem szalad, valakire akad, mert erős ő hállója. 15

Kiben engemet is, mint egyebeket is régen fogott s fogva tart
S így ő el sem bocsát, fel sem mérszároltat, kétség között
tartóztat,
Hogy tűzében égjek, valameddig élek mint egy gyútó áldozat.

XLII.

AZT ÍRJA MEG, MINT VESZETT ÖSZVE JÚLIA
CUPIDÓVAL.

AZON NÓTÁRA.

Fáradtsága után nyúgodni akarván Cupidó, fejét hajtá
Júlia ölébe, kit hogy vön eszébe kegyes, haragvék rajta,
S nagy haraggal ottan, kis Cupidót onnan öléből kitaszítá.

S monda: „bujasággal gerjedő lángoddal ne rútíts meg ölemet!”
Cupidó meg így szól: »de te mit haragszol, mire üzzsz el
engemet?» 5

Felele Júlia: „te hitván marczona, nem tudod-e nevemet?”

Én vagyok Júlia, én szemem hatalma mindennek szívé-
vel bír:

Én megboldogítok kit jó szemmel látok; kit gonoszszal, hal
vész, tér;

Én szerelmem ellen ez világon sincsen orvosság és hasznos ír.

Cupidó tekinté s mihent megesmerte, azonnal megfélemlék, 10
Mintha egy kígyóra szegén! hágott volna, riada. elfutamék,
Futtában csak monda: »megbocsáss Júlia, nem akartommal
véték!

Szép Vénus anyámnak téged alítalak, bízomban csak úgy
menék

Te áldott öledbe, mint anyám ölébe, hogy fejem ott nyú-
godnék;

Tetszél szemeimnek lenni szép szülémnek, vétkem csak
abból esék. 15

XLIII.

A FÜLEMILÉNEK SZÓL.

AZON NÓTÁRA.

Te szép fülemile, zöld ágak közibe mondod el énekedet!
De viszont az ellen, az én veszett fejem mond keserves ver-
seket,
Kiket bánatjában, szerelem lángjában szép Júliáról szerzett.

Mennybéli szép harmat tégedet mosogat, engem pedig köny-
hullás
Szüntelen nedvesít s bánattal keserít, hogy oly kemény
mint a vas 5
Az én szép Júliám, kitül jómat várnám, hogy lenne már ir-
galmas.

Az hév verőfénynek mivoltát nem érzed, mert ülsz híves
árnyékban,
Engemet pediglen gyújt buzgó szerelem, sülök, fölök láng-
jában;
Te szabad vagy, repülsz, hol akarod szállsz, ülsz, nem úgy
mint én e vasban.

Örömmel és szépen csak tavasz időben szép énekeket
mondasz, 10
Énnékem pediglen mind nyárban mind télben versem oka
csak panasz;
Kínomat számlálom, Júliát imádom, dolgom nekem mind
csak az.

Lengedező szellő s híves tiszta idő tégedet gyakorta hűt,
Engemet viszontag örökké való láng olthatatlanképen fűt,
Kegyetlenségével, Júlia szemével, nagy szerelem üttön üt. 15

Vagy te egészséges, én pediglen sebes, szerelem nyila miatt,
Énekelsz víg szóval, nem mint én bánattal, mert nem is ér-
zed kénjét
Az szép Júliának, kinek szép voltának adta lellem meg magát.

Jobb, és mindenkben különböz éntülem te boldog állapotod,
Egyenlők csak ebben vagyunk mi mindketten, hogy éneke-
det mondod 20
Te is szinte mint én s fogyhatatlanképen csak arra veszett
gondod.

Júliát gondolván és szavát hallgatván egy kis filemilének,
Juta bús elmémbe ezen néhány versbe rendeltetett kis ének,
Kiben állapotja, megtetszik mivolta igazán életemnek.

XLIV.

A DARVAKNAK SZÓL.

UGYANAZON NÓTÁRA.

Mindennap jó reggel ezen repültök el, szolgálván darvaim!
Reátok néztemben hullnak keservemben szemeimből könyveim,
Hogy szép szerelmesem jut eszembe nékem, megújulnak
kínjaim.

Látom útatokat igazítottátok arra az ország felé,
A holott a lakik, víg szívemet aki ő magánál rekeszté, — 5
Valaha én rólam, ki híven szolgáltam, vajjon emlékezik-é?

Bujdosom mint árva, idegen országba, veszettül mint za-
rándok,
Ruhámban setét színt, szívemben szörnyű kint viselek én,
úgy gyászlok,
Szárnyam nincs mint néked, kin mehetnék véled ahhoz, akit
óhajtok.

Szárnyad vagyon repülsz, szintén ott szállsz le, ülsz földé-
ben, hol akarod, 10
Te szomjúságodat, szép forrásból csorgott tiszta vízével oltod,
Örömöm környékét, az ő lakó helyét, paradicsomot látod.

De ne siess kérlek, tőled hadd üzenjek néki rövid beszéddel,
 Vagy ha az nem lehet, csak írjam nevedet mellyedre fel
 véremmel!
 Kin megesmérhesse, hogy csak őérette tőrök mindent jó
 kedvvel. 15

Adjon az jó isten néki egészséget, víg és hosszú életet,
 Mint mezők virággal, tündökljék sok jókkal, áldja minden-
 nel őtet;
 Nyomán is tavasszal teremjen rózsaszál, s keserűljön engemet.

Sok háborúimban, bújdoso voltomban midőn darvakat látnék
 Szép renden repülni s affelé haladni, hol szép Júlia laknék, 20
 El-felfohászkodván s utánok kiáltván, tölök én így üzenék.

XLV.

DIALOGUS,

KIBEN AZT BESZÍLLI EGY BARÁTJÁVAL A MAGA SZERELMÉRÜL.

AZ „MÁR SZINTÉN AZ IDŐ” NÓTÁJÁRA.

Kérdé egy barátom : így miért gerjedek ?
 Mondám : köszönhetem régi szerelmemnek,
 Vénus, kis Cupidó kiben ejtettnek.

Kicsodák szüleid ? nékem meg így szóla.
 Szerelem, siralom hozott ez világra, 5
 Dajkámát is mondám, hogy óhajtás volna.

Lakó helyemet is tőlem ő megkérde ?
 Gonddal tele czellámat mutattam, — nézze ;
 Eledeletem is kérde, ha kenyér-e ?

Mondám, hogy az csak haszontalan reménség, 10
 Hitető sok szép szó, nyerhetetlen szépség ;
 Mondám, hogy beszílni tanít esztelenség.

Ruhámat is kérdé, hogy mivel öltözöm?
 Vajudt tagjaimat hogy mivel fedezem?
 Az szenvedést, türelést mondám, hogy viselem. 15

Monda: itt mit keressz? mondék, szörnyű halált.
 Monda ismét: mit sírsz? — Júlia haragját.
 Mint élsz? úgymond, — mondék: mint Júlia-útált.

Örökké így élsz-e? — mondék, hogy örökké.
 Okát fájdalmidnak megtudnia jó-é? 20
 Mondám, hogy szerelem; — s búmat keserülé.

Júlia szerelmén való búsultomban
 Egy jó barátomnak így felelek szómban, —
 Várván Júliától jómat bánatomban.

XLVI.

AZ DOBÓ JAKAB ÉNEKE.

AZ „MÁR SZINTÉN AZ IDŐ VALA KINYÍLÁSBAN“ ELLEN SZERZETT
 ÉNEK. AZON NÓTÁRA.

Bezzeg nagy bolondság volt a balgatagban,
 Cupídót ki írta gyermek ábrázatban,
 Mert nem gyermek, aki bír mindent világban.

Császárok, királyok vannak hatalmában,
 Bölcsök, jó vitézek járnak udvarában 5
 S vajjon s ki nem égett soha nagy lángjában?!

Vaknak sem mondhatja őt senki igazán,
 Aki megkóstolta mérges nyilát magán,
 Sok szüvet nem lűnne vétetlen — vak valván.

Látjuk, minden szívet mely igazán talál, 10
 Kit célul arányoz lűnni mérges nyillal;
 Hát nem vak, sőt jól lát szeme világával.

Szárnyát sem hihetem, kin ő repülhetne,
Azon is megtetszik, mert fekszik heverve
Régen én szívemben, csak tüzet rak benne. 15

Nem is mezítelen ki mindeneket foszt,
Nem szökölködik a ki ennyi sok jót oszt;
Jókkal vagyon közi nem kedveli a roszt.

Ezt írván, Júlia kérdé hogy mit írnék?
Szerellem szép képét írom, — néki mondék; 20
Monda: hát engem ír? s reá mosolyodék.

Ez egynehány versben feleltem meg annak,
Az ki alította nem kis okosságnak,
Cupidóra gyermek-személt hogy írtanak.

XLVII.

AZ O SZERELMÉNEK ÖRÖK ÉS MARADANDÓ VOLTÁRÓL.

„CSAK BÚ NÓTÁYÁRA.

Idővel paloták, házak, erős várak, városok elromolnak,
Nagy erő, vastagság, sok kincs, nagy gazdagság, idővel mind
elmúlnak,

Tavaszi szép rózsák, líliom, violák, idővel mind elhullnak.

Királyi méltóság, tisztesség, nagy jószág, idővel mind el-
vesznek,

Nagy kövek hamuvá s hamu kösziklává nagy idővel le-
hetnek, 5

Jó hírnév, dicsőség, angyali nagy szépség idővel porrá
lesznek.

Még az föld is elagg, hegyek fogyatkoznak, idővel tenger
apad,
Az ég is béborúl, fényes nap setétül, mindennek vége
szakad,
Márvánkőbe metszett írás kopik, veszhet, egy heliben más
támad.

Meglágyúl keménység, megszűnik irigység, jóra fordul gyű-
lölség, 10
Istentül mindenben adatott idővel változás, bizonyos vég,
Csak én szerelmemnek, mint pokol tűzének nincs vége,
mert égten ég.

Végzetetlen voltát, semmi változását szerelmemnek hogy
látnám,
Kiben Júliátul, mint Lázár ujjátul könnyebbségemet várnám,
Ezeket úgy írák és az többi után Júliának ajánlám. 15

XLVIII.

HOGY JÚLIÁNAK S NEM A SZERELEMNEK ADTA MEG MAGÁT.

Szerelem s Júlia egymás mellett állva, reám szikráznak vala,
Gerjeszt mind a kettő, mert mindenike lö, nagy mindenik
hatalma,
Egyik szép szemével, másik nagy szenével, ereit rám tá-
masztá.

Ily veszedelmekben, a család szerelem szép szóval szóla
nekem:
,Add meg — mond — magadat, hatalmomat látod, csak kár
hogy vívsz ellenem, 5
Mert kezemben akadsz, vagy ugyanitt meghalsz, lám régen
esmérsz engem.'

„Nem adom magamot néked, meghidd — mondok, noha min-
denekkel bírsz ;
De ím ez kegyesnek holtig rabja leszek, mert te csak mé-
reggel írsz
Azoknak fejére, kik vannak kezédben, kit csalárdul hoz-
zád hívsz.«

Ez kegyesnek légyen mind fejem s mind lelkem maga kótya-
vetyéje, 10
Szép szeme láttára (ám) csörögjek vasban, legyek kínszen-
vedője,
Csak öröm mondani, hogy magamat kötni látám nagy sze-
relmére,

Vidám Júliának, kinek víg voltának oh hogy én akkoron hűk !
De kegyesnek tetszék, hogy keziben juték, s nem is tudtam
hogy oly szűk
A kegyes szerelmes, ki miatt vagyon már rajtam bontha-
tatlan nyűg. 15

Júlia kezébe, szörnyű tömlöczébe fejem miképen esett,
És hogy nem könyörül rajtam, kiki ebbül könnyen értel-
met vehet ;
Az oly kegyetlentül, ki szemeivel öl, az isten ójjon mindent.

XLIX.

SOKFÉLE DOLGOKHOZ HASONLÍTJA MAGÁT ÉS A SZERELMET.

*EZT JOBB RÉSZINT NÉMETBŐL FORDÍTOTTA MEG A "MÁR SZINTÉN
AZ IDŐ" NÓTÁYÁRA.*

Ha ki akar látni két eleven kútat,
Kik ű forrásokból szüntelen kifolynak :
Nézze két szememet, kik mindenkor sírnak.

Az én szerelmesem háládatlanságán,
Szívem gyúladásán, szörnyű kínján, búán, 5
Sok könyvet hullatnak csaknem kiapadván.

Ha ki akar látni olthatatlan szenet,
Nézze az én véghetetlen szerelmemet,
Ki mint pokol tüze, örökké csak éget.

Noha lángját ennek senki nem láthatja, 10
De azért lelkemet fogyatton fogyatja,
Soha semmi bennem már meg nem olthatja.

Ha ki akar látni szörnyű mély sebeket,
Nézze szerelemtől sebesült szívemet
S ottan megesméri mint gyötör engemet. 15

Ha ki akar látni egy nyomorult lelket,
Nézze az én árva keserves fejemet,
Kit szerelem tüze csaknem hamuvá tett.

Ég olthatatlanul buzgó szerelemben,
Bízik csak egyedül egy vidám kegyesben, 20
Kinek ajánlotta életét kezibe.

Ha ki ez kínokat akarja megtudni,
Ily kegyetlenképen hogy bennem ki szerzi:
Életemnél lelkem azt inkább szereti.

Igaz szerelmemért de lá mennyi kint ad, 25
Ha szolgálatomért egyszer jó szemmel lát,
A helyett viszontag érzem ezer kínját.

Híves forrás felett — serkenvén álmomból,
Fordítottam magyarul vidám Júliáról,
Mikor lelkem fülne szerelme lángjától. 30

L.

JÚLIÁT HASONLÍTJA A SZERELEMHEZ, MELY HASONLATOSSÁGOT A JÚLIA DÍCSÍRETIN KEZD EL.

AZ „CSAK BŰ-BÁNAT” NÓTÁJÁRA.

Júlia két szemem, olthatatlan szenem, véghetetlen szerelmem,
Júlia víg kedvem s néha nagy keservem, örömöm és gyöt-
relmem,
Júlia életem, egyetlenegy lelkem, ki egyedül bír velem.

Júlia a lelkem, mikoron szól nekem, szerelem beszél velem,
Júlia ha rám néz, azonnal eszem vész, mert szerelem néz
engem; 5
Júlia hol alszik, még az is úgy tetszik, hogy ott nyugszik
szerelem.

Én tüzes lelkemnek, fájdalmas szívemnek kívánt jó orvossága,
Ő szemem világa, árnyéktartó ága, jó szerencsés csillaga,
Ő kinek kívülre ez világ szépsége nem kell, sem vígassága.

Vagy áll, ül, nevet, sír, örül, levelet ír, szerelem is azt teszi; 10
Vagy múlat, énekel, vagy siet alá s fel, szerelem azt míveli,
Mert mint jó barátját, Vénus asszony fiát, kézen fogva viseli.

A paradicsomba' termett szép új rózsza, dicsőséges orczája,
Test-szín ruhájába' aki ütöt látja, szép Vénusnak alítja.
Új formában illik, mint nap úgy tündöklök gyöngy között
fényes haja. 15

Duna lefoltában rugaszkodott sajka, mely sebességgel megyen:
Tánczát ő úgy járja, merőn áll dereka, mintha csúszna sík
jegen;
Valahová lépik, sok szemek késérik, csudálván, jár mely szépen.

Midőn néha térül, vagy mellettem kerül, szoknyája elterjedvén,
Szerelmével belől vészen akkor körül engemet felgerjesztvén; 20
Udvari jó módját látván, érzem kénjét keservesen rá nézvén.

Akkor az én dolgom azonképen vagyon, a mint a bölcsök
írják,
Hogy egy kárhozottnak, pokolban nagy kányák, szívét rágják,
szaggatják;
De nem fogyathatják, noha rágton rágják, mert nőttön nőni
látják.

Én szívemet is így, mikor én hozzám víg, ő nevelten neveli, 25
De viszont mint kánya, ő kegyetlen kínja rágja, szaggatja,
eszi;
Én állapotomat, mint egy kárhozatot oly keservessé teszi.

Dolga mind egyenlő, szerelemmel egy ő, csak erkölce kö-
lömböz,
Kegyes a szerelem s Júlia kegyetlen, engem halálra üldöz;
Szerelem mely édes, Júlia oly mérges, mert engem csak ver
földhöz. 30

LI.

HOGY NYERTE EL JÚLIA A CUPIDÓ NYILÁT,
ÍJÁT S HOL VISELI?

AZT ÍRJA MEG, KÖNYÖRÖGVÉN AZ VÉGÉBEN ITT IS
AZ JÚLIÁNAK.

AZ MAGAM GONDOLVÁN NÓTÁJÁRA.

Áldott Júlia kiballagtába' Cupidót találá,
Ki mérges nyillal, szörnyű halállal veszteni akarta,
Látván szép szemét, elveté íját s ugyan elámula.

Kivel csak szívét és mesterségét Júliának adá,
Mert szép szemétül hogy ő igen fél, rajta nyilván látá, 5
Nagy szerelemmel villamó szemét azért reá fordítá.

Rettene ottan Cupidó s onnan mindjárt elfutamék,
Futtában íja, nyila, puzdrája ő róla leesék,
Kíért féltében csak meg sem tére, minden ott hagyaték.

Kit hogy megláta kegyes Júlia, a földről felvevé, 10
Nyilat puzdrába, zsinort ijába egyengeté, veté
S ottan felköté, kivel erősbbe szép személyit tevé.

Azért már nála mind ija, nyila Cupidónak vagyon
Szemében nyila, a felett ija vonva áll haragosan,
Kivel szívemet, mint célül tett jelt lövi, hogy kint valljon. 15

Sokakat sebhét, de csak engemet gyakran inkább talál,
Mert énnálamnál, mint egy nagy célnál közölb senki nem áll
S ez oka, hogy én több sebét tűrvén, több kint vallok másnál.

Vénus módjára, mikor akarja nékiket vigasztal
Nékiknek penig ad csak szörnyű kint nyughatatlansággal, 20
Mint a hogy engem is veszt, noha mégis tűrök igazsággal.

Nagy bánatomat, sok fájdalmamat már mint orvosoljam?
Nagy szerelemnek, szenvedésemnek én mi hasznát várjam?
Ha az keserget, kit lelkem szeret s kell hogy kinját valljam.

Akik szeretnek, gyakran szíveket éjjel vigasztalják, 25
Mert titkon akkor kedvekre sokszor ők azokat látják,
Kiktől javokat, boldogságokat reménlik és várják.

Nékem peniglen éjjel is lelkem keservesen óhajt
Szívembéli tűz ágyamból felüz, házad felé indít,
Útczádon járok, reád vígyázok, de szemem nem saldit. 30

Azonban az nap ismét feltámad újabb gyötrelmemre,
Hogy nem szólhatok, mégis csak írok: de leveleimre
Csak választ sem téssz, sőt reám sem néssz mint egy elvetettre.

Mindennyi sok bút, szegény nyomorult én, honnan érdelek
Te háládatlan, a te lángodban — ha tudod — mint égek? 35
Szerelmes lelkem, tégy már jól vélem, szolgállok míg élek!

KIBÉN MOROG CUPIDÓRA, HOGY CSAK ÍGÉRTE S NEM ADJA MEG JÚLIÁT.

Édest keserűvel elegyítő gyermek,
Régi ellensége nyugalmas éltednek,
Méz közt mérget miért adsz nekem veszednek?

Vélem ha egyéb jót te immár nem mívelsz,
Csak gyorsan világból engemet kivégezz, 5
Ne szíts nagy tüzedet, hadd lehessen csendes.

Ez-é a fogadás, kit anyád szavával
Hitedre fogadván énnékem te mondál?
Oh szégyen eb orcza! mely igen megcsalál.

Az ígért, áldott jót te csak megmutattad, 10
Kivel szerelmemet te csak felgyújtottad,
De mint csalárd hamis, nekem mégsem adtad.

Sőt kínomra töltem csak idegenítéd,
Hozzám keményítvén, semmit sem gerjesztéd,
Vélem kívántatván szívemet égeted. 15

Hol tüzes laptájd, kikkel távul gyújtasz,
Akiknek fáklyáddal közöl te nem ártatsz?
Add meg ha égérted, heában mit kénzatsz? —

Igy feddvén, törödvén Cupidó felele:
Hitvány ember, úgymond, úgy veszem eszembe, 20
Hogy ok nélkül így szídsz jó tétet helyébe.

Hertelen akarnál ily nagy jóhoz jutni,
Kéért sok kint kell még vallani, fáradni,
Nagy jót könnyen anyám nem szokott osztani.

De kérlek gyömolcsőt vajjon mely fa hozott? 25
Minekelötte még meg nem virágozott?
Bolond, nem tudod-e? hogy tűrés ad hasznót.

De ne kételkedjél, bizony tiéd leszen,
Noha most így próbál, de ismét béveszen,
Júlia tégedet még bódoggá teszen.

30

Vajha az úgy lenne, ámbár mindent túrnék,
Égnék, fülnek, sülnék, tömlöczben (is) ülnék,
Csakhogy szerelmébe valaha kerülnék.

LIII.

AZ HÉT PLANÉTÁKHOZ HASONLÍTJA JÚLIÁT.

AZ „CSAK BÚ-BÁNAT” NÓTÁJÁRA

Hét fő csillag vagyon az égi forgáson, kik által embereknek
Istentül szerencse adatik fejekre, ezek mind megtetszenek
Vidám Júliában, mert ő szép voltában mindheten tündök-
lenek.

Fejér ábrázatot mutat a teljes hold, fénlik mint tiszta ezüst,
Júlia is fejér, kivel szép tej sem ér, sem gyolcs, kit nem fo-
gott füst, 5
Édes szóval tudós, mint a Mercurius, kitül szívem fél mint
üst.

Mint a szép fényes nap ez földnek világát hogy csak egye-
dül adja,
Úgy csak szép Júlia fényes ábrázatja bánatomat tisztítja,
Hogy megvigasztalja, fejemet megáldja, ő csak azon imádja.

Miképen Mars csillag jó vitéz, jó hadnagy, fegyverével min-
dent győz: 10
Úgy két szép szemével, mint két éles törrel Júlia győz,
megkötöz;
Nincs oly jeles vitéz, valaki reá néz, kit meg nem bír s
tömlöczöz.

Mind reggel s mind estve mely szépen az égben hajnalban
 Több szép közt létében, mindenkor ékesen, mindent jól s
 Mint tavaszi idő, mely jó, mely gyönyörű, ékes, kedves,
 illendő. 15

Azminthogy Jupiter, kit sok bölcs jól esmer, embereknek
 jókat ad,
 Azképen Júlia ahová fordítja szemét, mindent jóval áld;
 Csak az igaz boldog, ki kedvében forog, mennyei jót csak
 az lát.

Mint a vén Saturnus kedvetlen s haragos természetnek
 csillaga,
 Az én szép Júliám oly kedvetlen hozzám, kin szívem ví-
 dámsága 20
 Azonnal úgy múlik, a mint elenyészik felhőben nap világa.

Jó és nagy szép voltát áldott Júliának ha ki tudni akarod,
 Égi planétáknak gondold ő mivoltát s azonnal megtudhatod,
 Mert rajta látszanak erei azoknak, kiről arányozhatod.

LIV.

DIALOGUS,

KIBEN ÚTON JÁRVÁN AZ VERSSZERZŐ BESZÉL ECHO-
 VAL, DE EZT NEM ÉRTHETI JÓL MEG AZ, AKI NEM
 TUDJA MICSODA AZ ECHO.

A „CSAK BÚ-BÁNAT” NÓTÁJÁRA.

Oh magas kösziklák, kegyetlenbe nőtt fák, kik nagy szerelem
 tökén
 Igaz bizonságim vagytok, mert kínjaim tudjátok szintén mint én;
 Ki látta éltiben, hogy így haljon, veszszen más mint én szerel-
 inesen.

E c h o :

Ki felele nékem? távul az erdőben lőn ugyan valami szó,
Talám egyik tündér jár itt valamiért, vagy valami nyúlászó, 5
Ha ló nem nyerített, kit itt csörögetett ha lábain volt békó.

E c h o.

Echo! nagy kínomban, kiben szép Júlia engem vertengeni
hágy,
Mi könnyebbíthet meg s mitül leszen esmég kemény szíve
hozzám lágy,
Régi gyötrelmimet mi enyhítheti meg? mi amire lelkem
vágy?

E c h o: Ágy.

Ágy, igazán mondád, de mondjad azt is, hát ott ki vigasztal-
hatna, 10
Búm helyett örömet, gyönyörű életet nékem ott ki adhatna?
Igazán ki neve? kit jómnak felette lelkem oda kívánna?

E c h o: Anna.

Azt bizony megvallom, de jó szolgálatom kedves-e néki vagy
nem?
Szép Júlia-Annám leszen-e jó hozzám s megkegyelmez-e
nekem,
Hogy régen szolgálom leszen-e jutalmom s kell-e jót re-
ménlenem? 15
E c h o: Nem.

Kegyetlenségiért, türtem sok kénjáért, — hát még Istentül
sem fél?
Ű fejr mellyében, mint szép lágy físzekben kegyetlenség
hogyhogy él?
Mert mint nyelved beszél, búmmal — én hiszem — öl, a mely
igen nem kémél.
E c h o: Él.

Oh hová legyek hát, türvén ennyi kénját, kivel vett körös-
körül?
Nincs út szerelméhez, mert már elvetett ez kegyes, szemei
elől, 20

Énnekem peniglen még szerelmem sem kell, veszt, silyeszt
gyötrelmekkel. 35
E c h o : Kell.

Oh vajha kellene! szerelmébe venne, veszne szívem bánatja,
De nem azt jelenti kemény tekinteti s a mint magát mutatja,
Hogy esmét szeressen, nem adja azt isten, noha lelkem imádja.
E c h o : Adja.

Ha isten azt adja, lelkem viszont áldja nevét minden időben
S talám meg is adja és szívét fordítja hozzám még szere-
lemben 40
Vidám Júliának, ki egyike annak, kiknek hazájok a menny.
E c h o : Amen.

Megdicsőült színben hogy gerjedt szívemben vidám Júlia
tűnék,
Egy sűrű erdőben én úton mentemben felszóval így éneklék,
Kérdezkedésemre verseim fejébe Echotul ily választ vék.

LV.

MINDEZEKRE IS A VERSSZERZŐ TALÁLMA-
NYOKRA, KIKET A KÖNYÖRGÉSE UTÁN IDE
ÍRT, MIDŐN JÚLIÁTUL SEM IZENETBEN SEM,
LEVÉLBEN SEMMI VÁLASZT NEM VEHETNE.
BÚSÚL MAGÁBAN ÉS SÁPOLÓDVÁN AZON, HOGY ME-
NEKEDHESSÉK MEG A JÚLIA HASZONTALAN SZE-
RELME TŰL: CUPIDÓ TANÁCSOT ÁD NÉKI.

EZ IS UGYANAZON NÓTÁRA VAGYON.

Mi dolog úristen, hogy ez egy kegyesen kívül senki nem tetszik?
S de mi oka vajjon, hogy csak ez asszonyon lelkem így hal,
vész, esik?
Ezen kívül senkit a lelkem nem ohít, noha érte kínlódik.

Nemde nem az-é ez, ki meg nem kegyelmez semmi könyör-
gésekre
Régultátul fogva s ártatlan voltomra veszt, vetett gyötre-
lemre, 5
Kiben hogy lát örül, kínozt kegyetlenül, mert bűm esék ked-
vére.

Oh nyavalyás lelkem, elbolondult fejem haszon nélkül mit
szolgálsz?
Aki téged útál s hozzád haraggal áll, mért hogy attul meg
nem válsz?
Ilyen kegyetlennek könnyedet ejtened mi haszon, ha bűt
találsz?

Mondhatatlan szépség, kiben hamar lesz vég s ki idővel
elmúlik, 10
Másnak is adatott, gondold meg magadot, kik közül találkozik,
Ki téged szeressen, nem mint ez kegyetlen, ki véled kinnal
játszik!

Így feddvén, törödvén nagy kegyetlenségén áldott szép Jú-
liámnak
Csak így véletlenül, hát már előttem ül személye Cupidónak,
Ki rám mosolyodván, így szólala vígan nékem régi rabjának : 15

»Tusakodnod azon, hogy ez kegyes asszony nálad felejtve
légyen,
Csak kár, szómat hidgyed, — hanemha belőled lelked is
kimégyen,
Mert ennen kezemmel benned metszettem fel őt kophatat-
lanképen.

Azért ábrázatja lelkedből már soha míg élsz, ki nem kop-
hatik,
Földön szerteszert csak érte vallasz kint, míg rajtad
meg nem esik; 20
Azért ez a tanács, hogy dolgozhoz jól láss, mert így kedved
nem telik.«

Szerelmem-gyúlasztó szentséges Cupidó, mondd hát mint le-
jem kedvét?

Monda: mind holtodig maradj meg ebben így, amint imádod képét:

Rá felelek s megládd, hogy még hozzá fogad, noha tőle
most elvét.

Júliának dolgán nyughatatlankodván elkeseredett szívem, 25
Vön ily bátorságot Cupidótul jó szót, veszett nyavalyás fejem,
Kiben ő úgy fogad, hogy még hozzá fogad az én forró sze-
szerelmem!

LVI.

KIBEN CSAK AZON KÖNYÖRÖG LÁTVÁN
HOGY SEMMI VÁLASZT NEM VEHET TŐLE,
HOGY OTTAN CSAK NE FELEDKEZZÉK EL
RŐLA.

EZ IS AZON NÓTÁRA, MINT AZ ELÉBBI.

Kegyes vidám szemű, piros rózsza színű én édes fejr
hölgyem,

Kin hű szerelemmel s teljes reménységgel nyugszik tüze-
sült lelkem,

Nemde nem siralmas kár-e énnekem az, hogy elfeledtél engem?

Jó vitézek harca hol volt – gondolhaddsza – piros vérontás
nélkül?

Szerelemben esett, vígan ki élhetett külön szerelmesétül? 5
Ne felejts engemet, ne vedszed lelkedet hitetlen, félj istentül!

Az szelid daruhoz szintén hasonlatos te kegyes tekinteted,
Rózsát jegyez orczád, kláris (te) kis szép szád, mézet ereszt
beszéded.

Jöjj immár elömben, mondjam örömömben: az isten hozott
téged!

Kerített városok, kertek, mezők, szép tók nálad nélkül
mind tömlőcz, 10
Mint sólyom kis fuat, bús lelkem magadat szerelmében úgy
üldöz.
Jussak már eszedben, láss meg keservemben, magad jűjj,
mást ne küldözz.

Hangos fülemile gyönyörű szép kertbe' zöld ágak között
csattog,
Én is szegény rabod, új verset kiáltok hozzád, hogy lelkem
buzog.
Mit vétettem kérlek? hogy nem szánsz engemet, kinek szíve
háborog? 15

Érted, hogy elmentél és elfelejtettél engem szegény árvadat,
Ily reménytelenül, szép személyed nélkül ne hagyd veszni
szolgádat,
Emlékezzél rólam fényes fehér rózsám, add már látni ma-
magadat!

Szívem nagy szerelmét s titkon felgyúlt tüzét jelenteni nem
merem,
Mert ha megjelentem, nagy tüzemmel — féltem hogy — sokat,
eszit veszttem, 20
Ha penig titkolom, csak magam fogyatom, mert belső tűz
veszt engem.

Török szép versekből, szerelmese felől csak nem régen
fordittá,
Ígérül ígére nem szinte teheté, de hertelen jobbítá,
Régi szörnyű kárán így veszett bánkodván, Júliának ajánlá.

LVII.

UGYAN AZ ELÉBBI NÓTÁRA.

Én édes szerelmem, egyetlenegő lelkem, mi haszon ne-
 kem élnem?
 Ha semmit nem segít, jómra fel sem indít az én esedezésem,
 Sok könyörgésemre, szép leveleimre csak választ sem téssz
 nékem.

Lelkemnek fájdalmát, érted való kínját maga te így jól látod,
 De ingyen sem érzed, sőt inkább neveted, magadban csak
 csúfolod, 5
 Mondván: hadd-hadd — úgymond — hiszem veszti nagy gond,
 kínomat úgy mosolygod,

De mi hasznod vagyon sok könyhullásomon, kétségben
 mire tartasz?
 Mint mérget sok mézben, édes beszédedben gonoszt ele-
 gyítve adsz,
 Egyfelől ídesgetsz, másfelől kesergetsz, csak bánatra taszítasz.

Szép sólymok, vad rárók, kiket madarászok tanítanak, vi-
 selnek, 10
 Bánással, tartással, szóval, kiáltással, szelídek, kézre jűnek,
 Az erős kösziklák, hevétől az napnak romolnak, repedeznek.

Nincsen oly erős vas, kit tűzzel jó kovács ide s tova nem
 hajthat,
 Vérrel erős gyémánt, kit az aczél sem bánt, végre mind el-
 hasadhat,
 A piros márványkő, kit ver gyakor eső, csepegéstől lyu-
 kadhat. 15

Téged penig sólymom, én édes vad ráróm, az én sok kiál-
 tott szóm
 Kezemre nem híhat s csak úgy se lágyíthat, mint vasat tűz,
 nagy lángon;
 Sem mint márványkövet, kit eső csepeget, nem hathat
 könyhullásom.

Vérem hullásával ha hozzám hajlanál tündöklő szép gyé-
mantom,
Arra is kész volnék, csak tőled érthetnék, végeznéd el már
kénom; 20
De mind sok írásom, szóm, siralmom, lángom, szolgálatom
csak károm!

Az én gyötrelmemre s istenre tekintve, indulj fel szerel-
memre,
Nagy háládatlanság miatt nyomorúság hogy ne szálljon fejedre,
Vagy segélj meg immár vagy végezz ki hamar, ne tarts
tovább kétségbe!

Az mennyei orczát, életem birtokát ha isten néked adta, 25
Angyali ábrázat ha vagyon te rajtad, mire vetsz engem
kínra?
Mennybeliek szerint ennyi sok szörnyű kint enyhíts meg jó
szolgádban.

Úr Isten! hogy lehet az kegyetlenségnek ilyen nagy szép-
ség fészke?
Ha az mennybéliek olyan kegyelmések, térj te is kegyelemre,
Angyali orczádat, mert te megalázod, ha üzsz számkive-
tésre. 30

Színed dicsősége most ez új versekre elmémet serkentette,
Képtelen nagy szépség, ki miatt szívem ég, mert már el-
rekkentette
Buzgó szerelmedbe, kiben mint tömlöczben sírva ezt éneklette.

LVIII.

Oh nagy kerek kék ég, dicsőség, fényesség, csillagok pa-
lotája,
Szép zölddel béborult, virágokkal újult jó illatú föld tája,
Csudákat nevelő, gályákat viselő nagy tenger morotvája!

Mi haszon énnékem hegyeken, völgyeken bújdosva nyava-
lyognom,
Szörnyű havasokon, fene párduczmódon kietlenben bo-
lyognom, 5
Tövis közt bokorban, sok esőben, hóban, holtig csak nyomo-
rognom?

Medvéknek barlangit, vadak lakó helit mi haszon hogy be-
járom,
Emberek nem lakta földön ily régulta mi jutalm(am)at várom?
Ha mindenütt éget szerelem engemet, mind bűm, kínom, csak
károm.

Sokszor vadászással, szép madarászással én mind csak azon
voltam, 10
Hogy nagy szerelmemet, ki forral engemet szivemben mint
megoltsam?
De semmit nem nyertem véle sőt vesztettem, mert inkább ég-
tem, gyúltam.

Mert valahol járok s valamit csinállok, elmémben mind ott forog
Júlia szép képe, gyönyörű beszéde, lelkem érte forr, buzog;
Valahová nézek, úgy tetszik szememnek, hogy mind előttem
mozog. 15

Noha felmetszette szívem közepette Cupidó néki képét
Gyémánt szép bötűkkel maga két kezivel; de még is szép sze-
mélyét
Nézni elűz engem, noha nyilván érzem, hogy csak vallom
gyötrelmét.

Más kegyes is engem szeret, de én űt nem, noha követ nagy híven,
Azért mert az isten csodául nagy bölcsen csak Júliára épen 20
Minden nagy szépséget e földön úgy szerzett, hogy senki szebb ne legyen.

Oh én reám híhűdt, elvesztemre esküdt igen hamis szerelem,
Miért nem holdultatsz meg annak, kit jártatsz utánam szerel-
mesen.

S mire kedvem ellen gyútasz ahhoz engem, aki megnyerhetetlen?

De te törvényidnek, noha csak vesztenek, kételen kell engednem, 25

Zsámolyul vetettél, rabjává ejtettél mert Júliának engem,
Kínját — hiszem csuda, hogy mintha jó volna oly örömost
viselem.

Mint az lepentőcske gyertya-láng kezibe magát akartva üti,
Nem gondolván véle, hogy gyertya-láng heve meg is égeti, süti :
Szívem is ekképen Júlia színében magát örömmől fűti. 30

Hatalmas szemei, haragos beszéde engem noha vesztenek,
De minden szépségnél, minden szerelemnél még is inkább tet-
szenek,
Rajta esik, hal, vész lelkem, s csak az nehéz, hogy tart szám-
kivetettnék !

De ám akár meggyen velem, bár szeretem, szabad legyen más
véle,
Csakhogy ezt engedje kénem érdemiben, hogy a mint felmet-
szette 35

Júliát szívemben, szintén úgy versemben is tessék meg szép képe.

Hideg levén kívül, égvén pedig belül Júlia szerelmétől,
Jóhamar lovakért járván Erdély földét nem nagy fáradság
nélkül,

Ezt öszverendelém, többé nem említvén Júliát immár versül.

(Ez az Júliáról szerzett Énekeknek a vége.)

LIX.

ZSÓFI NEVÉRE.

Szerelem istenném Vénusnak ereje most meg megköörnyékezett,
 Elmém nagy bánatban, szívem is új lángban egy szép szüz
 miatt veszett,
 Kit elébb is láttam, de reá nem gyúltam, mert így, mint most
 nem tetszett.

Óh véghetetlen kin, kit angyali szép szín, víg szívemre bo-
 csátott,
 Immár orvosságot hol leljek gyógyítót búm ellen, ki rám
 jutott? 5
 Ha súlyos szerelem kinnal sújtol engem, búra esmét fordított.

Fekete gyászába mint sűrű árnyékba liliom úgy fejezlik,
 Szép piros orczája, fekete zománczba mint rubin úgy tün-
 döklik
 S lejt öltözetiben, mint a sovány böjtben Mária képe úgy
 fénylik.

Igazán görögül nevet keresztségből adtak szép személtre, 10
 Méltán Zsófi neve azért, mert bölcs esze vagyon néki min-
 denre,
 Tud fedni szerelmet, noha igen szeret, nincsen gonosz hírére.

Áldott Vénus asszony kinél nyilván vagyon lelkem súlyos
 gyötrelme,
 Jó szolgálatomért, nagy kínvallásomért gyújts fel ezt szerel-
 memre,
 Régi sok búm után hadd élhessek vígan evvel immár ked-
 vemre. 15

Mikor fényes bogár szent Ivány hóban jár a nyárnak közö-
 pibe,
 Ajánlván lelkemet akkor egy szép szűznek áldozatul kezibe;
 Szerzém ezt versekben az másfél ezerben és a nyolczvanki-
 lenczben.

LX.

BÉCSI ZSUZSÁNNÁRÓL S ANNA MÁRIÁRÓL SZERZETTE.

AZ „DOKLEI SEM SZEDIVICHICHÖM BILA“ NÓTÁJÁRA VAGY AMAZ LENGVEL LENGVEL NÓTÁJÁRA: „APODLIESZEM ETC.“

Az Zsuzsánna egy szép német leány,
Bécsben lakik Tifingraal utcáján;
Piros rózsza tündöklök orcáján,
Szép kaláris tetszik az ajakán,
Kit sok vitéz kíván 5
Szép voltát csudálván:
De csak heában szeretik sokan.

Vagyon ennek egy szép atyjafia,
Kinek neve víg Anna Mária;
Sok jó úrfi csak azt síjja-ríjja, 10
Mert mint nénje szép s nincs semmi héa,
Arany színű haja
Mintegy gyöngy az foga,
Tiszta mézzel foly ő édes szava.

Egy társommal midőn én ballagnék, 15
Szerencsére reájok találék,
Rájok nézve ottan felgerjedék,
Jó társom is szerelembe esék, —
Ők ottan éleszték,
Kedveket jelenték; 20
Vélek azért mi megesmerkedénk.

Kezet fogván egymással azontúl,
Házba lépénk mindnyájan utcáruul
S mint az méhek szegfű szép virágrul
Mézet szednek egymás ajakáról: 25
Minden bánatunktól
Ott mi esénk távul,
Hogy szerelmet nyerhetünk egymástul.

Többet szólnom dolgunkról nem szükség
 Elég, hogy meg volt minden édesség; 30
 Ölelgetés, csók, táncz, gyönyörűség,
 Ékes beszéd, tréfálás, nevetség,
 Ki ugyan nem elég
 Bús szívemnek, mert ég;
 De versemben itt legyen már vég. 35

Kurta octáván, a sovány böjtben,
 Pozsony városából kimentemben
 Szerzém ezeket ilyen versekben,
 Táncz-nótára egy kisdéd énekben.
 Az másfél ezerben 40
 És nyolczvan kilenczben,
 Hogy bécsi virág juta eszemben.

LXI.

EGY KATONA ÉNEK.

AZ „CSAK BÚ-BÁNAT” NÓTÁJÁRA.

Vitézek mi lehet
 E széles föld felett
 Szebb dolog a végeknél?
 Holott kikeletkor
 A sok szép madár szól, 5
 Kivel ember ugyan él:
 Mező jó illatot,
 Az ég szép harmatot
 Ád, ki kedves mindennél.

Ellenség hírére 10
 Vitézeknek szíve
 Gyakorta ott felbuzdúl;
 Sőt azon kívül is

Csak jó kedvéből is,
Vitéz próbára indul ; 15
Holott sebesedik,
Öl, fog, vitézkedik,
Homlokán vér lecsordúl.

Véres zászlók alatt
Lobogós kópiát 20
Vitézek ott viselik ;
Roppant sereg előtt,
Távol a sík mezőt
Széllyel nyargalják, nézik.
A párdutz kápákkal, 25
Fényes sisakokkal,
Forgókkal szép mindenik.

Jó szerecsen lovak
Alattok ugrálnak,
Hogyha trombita riadt ; 30
Köztök ki strását áll,
Ki lováról leszáll,
Nyugszik reggel, hol viradt,
Midőn éjten éjjel
Csata viseléssel 35
Mindenik lankadt fáradt.

Az jó hírért, névért,
A szép tisztességért,
Ők mindent hátrahagynak ;
Emberségről példát, 40
Vitézségről formát
Mindeneknek ők adnak,
Midőn mint jó sólymok,
Mezőn széllyel járnak,
Vagdalkoznak, futtatnak. 45

Ellenséget látván,
Örömmel kiáltván
Ők kópiákat törnek ;

S ha súlyosan vagyon
A dolog harczokon, 50
Szólítatlan megtérnek ;
Sok vérben fertezyén,
Arczúl reá térvén
Üzöt sokszor megvernek.

A nagy széles mező 55
S a szép liget-erdő
Sétáló palotájok ;
Az útnak lese
Kemény harczok helye,
Tanuló oskolájok ; 60
Csatán való éhség,
Szomjúság s nagy hévség,
Fáradtság, — mulatságok.

Az éles szablyákkal
Méltán örvendeznek, 65
Mert fejeket ők szednek ;
Viadal helyeken,
Véresen, sebesen,
Halva sokan feküsznek :
Sok vad madár gyomra 70
Gyakran koporsója —
Vitézül holt testeknek.

Óh végbélieknek,
Ifjú vitézeknek
Dicsíretes serege ! 75
Kiknek e világon
Szerte szerént vagyon
Mindeneknél jó neve :
Mint sok fát gyümölcscsel,
Sok jó szerencsével 80
Áldgyon Isten mezőkbe' !

LXII.

EGY KÖNYÖRGÉS. ÚJ.

"O kleines Kind"
AZ „ÖKLEMESZKIND ETC.“ NOTÁJÁRA.

Nincs már hova lennem
Kegyelmes istenem!
Mert körülvett engem
Szörnyű veszedelem;
Segedelem 5
Légy mellettem,
Ne hagyj megszégyenednem!

Vagy ha azt akarod,
Hogy tűrjem ostorod;
Csak rút szégyentül ódd 10
Fejemet, ha bántod,
Halálomat
Inkább elhozd,
Hogynem rútíts orczámat.

Áldj meg vitézséggel, 15
Az jó hírrel névvel,
Hogy szép tisztességgel
Mindent végezzek el;
Öltöztess fel
Fegyvereddel, 20
Jó észszel, bátor szívvel!

Ne gyalázzon engem
Kevély ellenségem.
Te légy uram velem,
Jótévő istenem; 25
Nagy szégyenem
Ne viseljem
Tovább, s ne hagyj clesnem!

Kiért dicsírhessen
 Lelkem mindenképen, 30
 Hogy mindenek ellen
 Megtartottál épen.
 Áldott isten
 Hála legyen
 Néked örökké. Amen. 35

LXIII.

PSALMI 27. TRANSLATIO UNGARICO CAR- MINE JUXTA BUCHANANI PARAPHRASIN.

EGY OLASZ ÉNEK NÓTÁJÁRA.

Az én jó istenem
 Ha gyertyám nékem
 Minden sötétségemben, —
 S ha éltemet őrzi 5
 S fejemet menti,
 Hát ki mint ijeszthetne?
 Hogyha sok ellenség
 Réám fegyverkezék,
 Tűlök jóvoltából megmente;
 Rám gyűhött szájjokból 10
 Kivön ő markokból,
 Rajtam mert igen könyörüle.

Kiért áldom nevét
 És nagy kegyelmét 15
 Míg e testben élhetek.
 Tőle ezelőtt is
 Ez egyet, s most is
 Kértem, hogy ránézhessek.
 Az imádság lelkét,
 Adja reménségét, 20
 Hogy egyedül csak benne hidjek.
 Eszemet a sátán
 Ne hajtsa más után,
 Szent cselekedetin örvendjek.

Öt áldja énekszóm 25
 S versemre okom
 Légyen csak ő énnékem,
 Mert ő arnyékában
 És ő sátorában
 Megtart s nem hágy esnem, s veszném. 30
 Mint erős köszálra,
 Viszen hatalmára,
 Hol nem árthat sok ellenségem,
 Söt noha úgy tetszik,
 Hogy most is aluszik 35
 Az úr, de tőlök megment engem.

Kiért én megállom
 Nagy fogadásom,
 S ötet holtig dicsírem.
 Könyörülj én rajtam 40
 Azért (..) jó uram
 S végy ki e búból engem.
 Emelj fel istenem,
 Segélj reménségem,
 Mert csak benned bízik bús lelkem. 45
 Szemem csak reád néz,
 Félvén hogy majd elvész, —
 Ne hagyj reménlett idvösségem.

Ne hagyj e sötétben
 S ne rejts el előlem 50
 Szerelmes orczád fényét;
 Vesznem szinte ne hagyj
 Kísírtet miatt,
 S tarts meg adtad éltemet,
 Sok ellenségimtől, 55
 Kik vették már körül
 Egyedül ártatlan fejemet;
 Engem már barátim
 Szüleim, rokonim
 Elhagytanak mint veszett embert. 60

De az jó isten,
 Ki az híveken
 Esik veszedelmekben ;
 Engemet nem hagyja,
 A bűnből kihoza 65
 Nagy csudálatosképen.
 Irgalmas szent atyám
 Engedjed, hogy tudjam
 A te útaidat követnem :
 Arról se félelem, 70
 Se más dolog engem
 Hogy soha el ne téveszthessen.

Rágalmazó nyelvtől,
 Ál ellenségtől
 Ments meg uram engemet, 75
 Mert hazug tanúkkal,
 Keserves szókkal
 Káromlják életemet.
 Nyelvek ő fegyverek,
 Kivel dühösködnek, 80
 Keresik csak veszedelmemet.
 Ha velem nem volnál
 S nem bátorítanál,
 Éltemben értek volna véget ;

De a te jóvoltod 85
 És ígérted jód,
 Kit bűm után vígan adsz ;
 S a boldog élet,
 Kegyelmességed,
 Kit velem hittel váratsz : 90
 Biztat nyavalyámban,
 Vigasztal sok búmban
 S tudom is, hogy sok jókkal áldasz.
 Senki ne féljen hát,
 Mert az úr sok jót ad 95
 Néked, ki csak ő benne bízhat.

LXIV.

Adj már csendességet,
 Lelki békességet,
 Mennybéli úr!
 Bújdosó elmémet.
 Óvd bűtől szívemet, 5
 Kit sok kín fúr.

Sok ideje immár,
 Hogy lelkem szomjan vár,
 Mentségére;
 Ne hagyd, őrizd, ébreszd, 10
 Haragod ne gerjeszd,
 Vesztségére.

Nem kicsiny munkával,
 Fiad halálával
 Váltottál meg: 15
 Kinek érdeméért
 Most is szükségemet
 Teljesítsd meg.

Irgalmad nagysága,
 Nem vétkem rútsága, 20
 Feljebb való:
 Irgalmad végtelen;
 De bűnöm éktelen,
 S romlást valló.

Jóvóltod változást, 25
 Gazdagságod fogyást
 Érezhet-é?
 Ki engem szolgálát,
 Mint régen sokakat,
 Ébreszthet-é? 30

Nem kell kételkednem,
Sőt jót reménlenem,
Ígéd szerént.
Megadod kedvesen,
Mit ígérsz kegyesen, 35
Hitem szerént.

Nyisd fel hát karodnak,
Szentséges markodnak,
Áldott zárját :
Add meg életemnek, 40
Nyomorúlt fejemnek
Letört szárnyát.

Repülvé' áldjalak,
Élvén imádjalak
Vétek nélkül, 45
Kit jól gyakorolván
Haljak meg, nyúgodván
Bűnöm kívül.

LXV.

HÁBORÚIT ÉS SZÍVE FÁJDALMAT SZÁMLÁL- VÁN KÉRI ISTENT, HOGY KÉTSÉGBEESÉS- TÜL OLTALMAZZA.

Lelkemnek hozzád való buzgó kiáltása,
Jusson elődbe valaha már óhajtása,
Ne hagyj vesznem kétség miatt lelkem váltsága,
Nyújts ki segítő karodat szabadságomra.

Angyaloknak s embereknek kegyes istene ! 5
Jövel forró kegyelemnek élő kútfeje,
Irgalmas, hű, tűrhető vagy téteményedbe',
Engedd, leljek kedvet színednek előtte.

Látod engem sok háború mint elborított,
Veszedelem mindenfelől körül befogott; 10
Nagy hatalma csak te reád immár szorított,
Emberi segítségtől, mindentől megfosztott.

Ne hagyj azért én istenem! veszedelemben,
Belőlem a fájdalmat vedd ki kegyelmesen,
Akár vigasztalásoddal s akár másképen, 15
Csak könnyebbíts meg, hogy ne légyen tűrhetetlen.

Halld meg imádságim nékem, kit te alkottál,
Ha bűnömért ostoroddal meghódoltattál,
Jusson eszedbe a mit régenten fogadtál:
Hogy mielőtt néked könyörgünk, szabadítanál. 20

Élsz istenem! nem akarod veszedelmünket;
De kívánod megtértünket és életünket;
Ne hagyj el hát engem is nyomorúlt hívedet,
Ki bűnéből hozzád térvén tégedet követ.

Ne emlékezzél ezután gonoszságimról, 25
Mondd ezt inkább én lelkemnek te jóvoltodból:
Ímé én, ki te üdvösséged vagyok, nagy bűnből
Kimenteni jelen vagyok; azért ne búsulj.

LXVI. CANTIO.

AD NOTAM: IZRAELNEK SZENT.

Óh én kegyelmes istenem!
Mely igen megverél engem,
Kegyelmezz meg már énnékem,
Ne hagyj bűnömben elvesznem.

Nem tagadom; mert vétkeztem, 5
Hitemet sokszor megszegtem,
Rút, fertelmes volt életem;
Kéért lám ím megfizettem.

Légyen azért elég immár
Sok bűm és szenvedtem nagy kár : 10
Rút szégyen, ki mint hegyes ár,
Lelkemben keservesen jár.

Hol a te irgalmasságod ?
Kivel vertedet gyógyítod :
Hol a te erős jobb karod, 15
Kivel híved szabadítod ?

Régen Dávidot Saultul
Szabadítád, mentéd bűtül !
Noha sokszor vétett rútul,
Kiért megverted azontúl. 20

Ellened való sok vétkem,
Mint Dávidé, olyan nékem :
Kiért — a mint én azt vélem,
Vesztett keserves életem.

De te, Dávid jó istene ! 25
Ki az ő szerencséjére
Vetettél bűt én fejemre,
Tér j hozzám már kegyelemre.

Bűnömön talált bűm után,
Könyörülj lelkem fájdalmán, 30
Tégy szégyent azok orcáján,
Kik rám dühödtek méltatlan.

Engem pengig bosszújokra
Emelj fel jó állapotra,
Ne tessék az, hogy hejába 35
Bízgam dolgomat magadra.

Az én keserves életem !
Gyötrtetik az én lelkem ;
Gyalázatban tisztességem,
Siralomban az én szemem. 40

Dihössége gonosz nyelvnek
És rút volta szerencsémnek
Mondott engem éktelennek,
Istentül is elhagyottnak.

Ohajtással, siralommal, 45
Rakva szívem jajgatással,
Éjjel nappal kínlódással,
Gyötrettetem bánatokkal.

Nincsen immár életemben 50
Semmi öröm én szívemben,
Ifjúságom elvesztésben,
Gyötrődöm mert én szívemben.

Jaj énnekem kegyes isten!
Ki megverél engem ígyen,
Kérlek ments ki nagy hirtelen, 55
Ne hagyj bűnömben elvesznem.

Próbáidat, ostoridat,
Enyhíts meg már sújtásidat,
Hozzám való jóvoltodat,
Ne veszesse el magamat. 60

Életemet nagy örömré
Fordítsad tisztességemre,
Mint Józsefet jó hírnévre,
Emelj fel jó állapotra.

Éles és mérges nyelveket, 65
Verd meg az hitetleneket,
Kik alám ásnak vermeket,
Veszesd bele ő fejüket.

Táplálj engem jóvoltodból,
Látogass meg kegyelmedből, 70
Szent fiadnak érdeméből
Végý ki halálnak völgyéből.

Régi jeles állapotban,
Hogy tégedet igazságban
Láthassalak víg orczával, 75
Ki lakozol menyországban.

Kiért, a míg élek itten,
Dícsérlek felséges isten!
Ki könnyörülsz ily veszetten,
Áldott légy örökké! Amen. 80

LXVII.

BALASI BÁLINT NEVÉRE.

*MELYBEN KÖNYÖRÖG BÜNE BOCSÁNATJÁÉRT ÉS HÁLÁKAT IS AD,
HOGY ISTENHEZ VALÓ MEGTÉRÉSE ÁLTAL KEDVET LELT ISTENNÉL
S AZ ÁLTAL AZ ÖRÖK KÁRHOZATTUL MEGSZABADULT.*

Bizonynyal isméreni rajtam nagy haragod,
Felséges úristen! és kemény ostorod,
Kivel tagaimat
Bűneimért nekem igen ostorozod.

Alázatos szívvel uram! téged kérlek, 5
Ellenem felemelt kezeidet tarts meg,
Szent Isten! könnyíts meg,
Irgalmasságod is én hozzám mutasd meg.

Láttam bűneimet, kikkel életemben
Vétkeztem ellened: vitt ördög a bűnben, 10
És a test a törben;
De még sem gondoltam, hogy így járjak ebben.

Anyámnak méhében bűnben fogontattam,
Melyből noha tőled kimosogattattam;
De gyarlón maradtam, 15
És annak utána visszatántorodtam.

Soksága bűnömnek retteg tet engemet,
Csak irgalmasságod biztatja szívemet,
Síratván bűnömet ;
És szívből óhajtom kegyelmességedet. 20

Illik, hogy elfordúlj uram ! bűneimtől,
Melylyel rakva vagyok talpig mint tetétől :
Kegyelmességedtől
Nem illik, hogy meg foszsz irgalmasságodtól.

Bocsásd meg kötelét inkább ajakimnak, 25
Kik szüntelen téged felmagasztaljanak,
Hálákat adjanak,
Jóvoltodért néked híven szolgáljanak.

Az én lelkem is kész mindenkor dicsérni,
Irgalmasságodért nagy hálákat adni, 30
Rólad emlékezni,
Gondolatim rajtad mindenkor tartani.

Légyen ez énnékem az én bűneimért,
Nagyobbal is néked mert tartozom ezért,
Nagy sok vétkeimért. — 35
Engem el nem vetél sok álnokságimért.

Ímha bűneimből ki nem térek vala,
Vagy hogy vétkeimből ki nem emelsz vala ;
Ím mint veszek vala,
Örök kárhozatra tántorodom vala ! 40

Néked azért nyelvem híven énekeljen,
Elvött javaidért tégedet dicsírjen !
És holtig tiszteljen,
Hogy annak utána örökké élhessen.

Tanulagra szerzé e verseket öszve, 45
Kinek neve vagyon a versek fejébe'.
Magát megismérte :
Ajánlja is magát istennek kezébe.

LXVIII.

MÉGIS BŐVEBB SZÓVAL KÉRLELI ISTENNEK HARAGJÁT.

Óh én Istenem ! ím mi történék én szegény fejemen
Kit reménleni ingyen sem tudtam volna életemben,
Kért csak hálát kell néked adnom ; mert megérdemlettem.

Az előtt való reám bocsátott kemény ostoriddal
Meg nem tanulék ; s ihon mint járék, veled én urammal, 5
Még sincs mit tennem, hozzád kell esnem én imádsággal.

Ha ennél nagyobb ostort bocsát is reám, megérdemlem ;
De kérlek uram ! szintén a földhöz ne verj immár engem :
Szent fiad által tölt ígéretid jussanak eszedben.

Ne adj felettébb a kísértetre, csak míg eltűrhetem, 10
Mert nyilván látod gyarló vóltomat én édes istenem !
Ha elhagysz engem, oh hová légyek ! kétségbe kell esnem.

Igazságodat irgalmasságod, kérlek, feljűlmúlja,
Csendesedjék meg szent tetségednek felgerjedt haragja,
Szent lelked által szegény lelkemnek légy vigasztalója. 15

Szintén elfojtott és majd megemészt engem a sok vétek,
Csak tőled lehet vigasztalása keserves lelkemnek ;
Ne vond meg tehát kegyes úristen örömét szívemnek ?

Te minden jóra fordíthatod még az én bánatimat ;
Ne vess el azért uram előled ! kérlek mutasd meg azt, 20
Hogy jó isten vagy, és meghallgatod fohászkodásimat.

Ezen is kérlek, ne tarts sokáig rajtam haragodat,
Fordítsad immár kegyelmességre bosszúállásodat,
Érdemem szerint ne büntess engem te szegény szolgádat.

Mi hasznod benne, hogy martalékja leszek a sátánnak ? 25
Hiszem nem néki teremtetél volt, hanem te magadnak :
Kínszenvedését vajjon s hejába hagyod-e fiadnak ?

Lám én értem is szintén úgy meghólt, mint a nagy szentekért;
Tartozol tehát engemet is meghallgatni kedvéért;
Hallgasd meg azért fohászkodásim az ő szerelméért. 30

Szívem állását és kívánságát vóltaképen tudod,
Semmi előtted elrejtven nincsen, mert te nyilván látod;
Tarts tisztán azért az én szívemet, és adj bátorságot.

Teljes éltemben kiért dicsírjem uram! felségedet,
Adj erőt arra, hogy segítségül híhassam nevedet, 35
Írasd bé kérlek a te könyvedbe én könyörgésimet.

Emlékezetre kik mindenkoron légyenek előtted,
És ne bocsássák bosszúállásra szent istenségedet,
Te szent fiadért, kinek örökké légyen nagy dicsíret.

LXIX.

DEO, VITAE MORTISQUE ARBITRO. ~

(Az élet halál urának.)

EX ODA : QUEM TU SUMME DEUS SEMEL PLACATUS,
PATRIS LUMINE RESPICIS ETC.

Oh szent isten! kit kedvedbe, mint kegyes kebledbe egyszer már
bévöttél,
Annak szíve bátor, kedve víg, mert nincs féelme, rakva igaz
hittel,
Ördög, ellenség, sok bű, szégyenség nem árthat, mert telyes
reménsséggel.

Mint nagy szál kő, úgy megáll ő, kárán nem törődő, mindent
könnyen szenved,
E világot, testi sok jót gyűlöl mint nagy gondot s azokban nem
eped; 5
De mennyországra mint főbb javára hal, vész s arra minden
kedve gerjed.

Ha vétetni mér, mindjárt megtér, s ha a bűn hozzá fér, nem esik
kétségbe :

Isten lelke mert vezére, viseltetik teste angyalok kezébe',
Ójják lábait mint szemek fényét, hogy valamint ne üsse a kőbe.

Oh szent isten ! mind éltünkben s mind holtunk idején egyedül
reményünk, 10

Te vagy éltünk, benned halunk, rajtad áll, minékünk mikor lé-
szen végünk,

Testünk romolván szent országodban általad leszen gyönyörű
éltünk.

Hogy tégedet élő istent ! szívünk kedve szerint szolgáljon s
tiszteljen,

Jó egészség, szent békesség és kedves kegyesség szálljon mi kö-
zinkben ;

Véletlen halál, ki reánk ört áll, ne fojtson meg hirtelen él-
tünkben. 15

LXX.

KÖNYÖRÖG ISTENNEK, HOGY BUJDOSÁSA- BAN VISELJE KEGYELMESEN GONDJÁT S TERJESZSZE IS REÁ ÚJABB ÁLDÁSÁT.

Kegyelmes isten !
Kinek kezében
Életemet adtam ;
Viseld gondomat
Vezérld útamat, 5
Mert csak rád maradtam.

Gyermekségemtől
Fogván egyedül
Csak tetőled vártam ;
Mint atyja után 10
Fiú kiáltván,
Könyörögvén jártam.

Most is csak benned
Reménségemet
Uram helyhez tettem : 15
Magam rád hagytam
Rád támaszkodtam,
Te alád vettem.

Mi hasznod benne
Hogyha veszélyre 20
Jutok kétség miatt ?
Kit fiad által
Hozzád váltottál,
Mint fogadott fiat.

Hallgass meg azért 25
Te nagy nevedért
Én könyörgésemben ;
Mutasd meg jódat,
Sok áldásodat,
Az én szerencsémben. 30

Add meg énnékem
Én reménségem
Szerént való jódat.
Áldd meg fejemet,
Ki bízik benned 35
S viseljed gondomat.

A szép harmatot
Miként hullatod
Tavaszzal virágra ;
Sok jódat uram ! 40
Ugy hűllassd reám,
Te régi szolgádra ;

Hogy mind holtomig
Szívem légyen víg,
Téged magasztalván, — 45
Mindenek előtt
S mindenek fölött
Szent nevedet áldván.

Ezeket írárn .
 A tenger partján, 50
 Oceanum mellett,
 Kilenczvenegy
 Mikor jegyzettek
 Másfél ezer felett.

LXXI.

DE VIRGINE MARGARETA.

AD NOTAM „CSAK BÚ BÁNAT”.

Vitézek karjokkal, kigyók fúklájokkal, bikák szarvokkal sértnek,
 Kormökökkel szép sólymok, foggal oroszlánok szagatnak a mit
 érne,
 Csak az szép leányok s az basiliskusok, hogy a szemekkel ölnék.
 Az minthogy újban engemet is mostan egy nevéndéken
 szép szűz
 Két fekete szemmel, mint fényes fegyverrel már szörnyű ha-
 lálra űz, 5
 Akit ha reám vét, gerjeszti szerelmét bennem, ki úgy ég mint tűz :
 Mely tűz, hogy engemet még hamuvá nem tett, senki nem csu-
 dálhatja, —
 Fulgosius amint a nagy csudáról írt, valaki azt meglátja :
 Holott nagy csudául ír szarvas bogárral s bizonságát is adja:
 Hogy vannak bogarak, kik láng között járnak, szárnyon szépen
 repülnek 10
 S nem csak meg nem égne, de ottan elvesznek mihent lángból
 kikelnek :
 Így tűz engemet is éltet ha emészt is s nem hagy veszni él-
 tēmnek.
 Mely szerelmes tüzem hogyha eddig engem nem szárazgatott
 volna,
 Könyhullásim miatt — mint egy folyó patak, mind elcsorgottam
 volna ;

De viszont könyvemnek köszönöm, hogy élek, mert tüzeimet
az oltja; 15

Hogy mind el ne fogynék, de csendesen égnék kevesebb gyöt-
relemmel,
Csak képes örömmel; jó gyönyörűséggel, szeretöm szerelmével
Ki nekem elég kincs, mert világon jobb nincs mint édes kese-
rűvel.

Igyenesen felnőtt szép, nyers cziprus vesszőt jegyez mert ő ter-
mete
S kalárist kis szája, rózsát szép orcája, mézet ereszt beszéde, 20
Kivel mit gondolok hát? ha szegény vagyok is, ha élek ked-
vemre.

Sok kincs, nagy gazdagság, pénz, marha, uraság bár mindörökké
legyen,
A kiket fősvénység, nagy telhetetlenség gyötör szüntelenképen;
En az kis értékkel ha tűnök jó kedvvel, hiszem nincs senki ellen.

Hónál fehérb lábát zöld pázsiton harmat ha néha nedvesíti, 25
Hogy mezítláb járván, csak multságában szép virágit csipkedi;
Akkor bokrok mögül nézvén, szerelmétül égek örülvén neki,

Mert, hogy bölcs versekre gyengén énekelve ereszti ki szózatját
S hol gömbölyű nyakán s hol jól termett vállán terengeti szét
haját,
Midőn gondolkodván kertében ballagván köti szép koszoróját. 30

Már ezután azért ez egészségéért sok jó kópia romol,
Vitézek homlokán szablya miatt gyakran szerelmiért vér omol;
Mert ez az a virág, ki miatt barátság társak között felbomol.

Szent-Lőrincz nap után az ezerötszázban és az nyolczvan kilen-
czben
Remete módjára havasok aljában élvén szerzék versekben 35
Arról, ki oly mint hölgy s kinek neve szép gyöngy a bölcs deáki
nyelvben.

LXXII.

COLLOQUIUM

OCTO VIATORUM ET DEAE ECHO VOCATAE.

UGYANAZON NÓTÁRA.

Nyolcz ifjú legény minap úton menvén egy erdőbe jutának ;
Estve felé levén, tréfálván, beszélvén ők egymásnak mondának :
»Vegyünk szót Echótól — mond — mi mátkáinkról, mondja
nevét azoknak.«

Credulus az első, lön azért elkezdő s monda nagyon kiáltva :
,Echo ! de kicsoda, aki sok kinomba' most megvigasztalhatna ?
Kérlek mondd meg nevét, kit mint üdvösségét bús lelkem úgy
kívÁNNA.«

Mosolyog magában Credulus ezt hallván s rajta csak csudál-
kozik,
Ő utána azért tön az ilyen kérdést, ki társaság közt másik :
,Ki fagyott elmémhez — mond — mint víz nagy dérhez télben
jég a mikOR SÍK ?«

Harmadik is monda nagy hangosan szólva, mindenek hallot-
tára : 10
,Echo, jó asszonyom ! kinek régi kénom nagyon nyilván tudtára,
Kérlek, hogy nevezd meg, kicsoda lelkemnek javával tölt ko-
SARA ?

Szavát el negyedik is kezdé el Echóhoz kérdéset
Szép szerelmesirül, kihez gerjed belől, kit (szíve) szerint óhajt :
,Szörnyű kára után, nevezd meg — mond — nyilván, szeret'lel-
kem imMÁR KIT ?« 15

Ezután ötödik, ki mendtül kisebbik, Credulus atyjafia,
Mindjárt elő szóla, fel szóval kiáltva Echót nevezi, híjja ;
,Ki az, kire engem gyújtott — mond — ily igen Vénus futo-
SÓ FIA ?«

Hatodik Aminta elő vala, monda, mert veszett alég várja,

Hogy szent nevét hallja annak, ki ő lángja s kinek javát
akarja: 20
,Hát annak ki neve — mond — aki szerelme szívemet kénnal
MARIA?‘

Szóla hetedik is, kinek neve Tyrsis s ki hazáját el hagyta,
Azért hogy egy kegyes, a kihez szerelmes, — szerelmét meg-
tagadta:
,Régultátul fogva szerelem kénjába engem — mond — ki sí-
KATA?‘

Utolsó Amontán, kinek édes társán való nagy bánat árta. 25
Nagy fohászkodással így szóla Echóval, jutván eszébe kára:
,S annak tudd-e nevét, — mond — kiért szívem ég s ki ez sok
kínba MÁRTA?‘

Egy szegény zarándok, régi barátotok éneklette ezt nektek,
Kik a magyar nyelven való vers szerzésen egymással vetekedtek,
Kit a nagy hamisság és háládatlanság föld szélére kergettek, 30

Az másfél ezerben és nyolczvankilenczben szent Bertalan nap
után

Világ határira való bujdosásra keservesen indulván
Édes hazájából, jó akaróitúl siralmason búcsúzván.

LXXIII.

AD NOTAM: „MINDEN ÁLLAT DÍCSÉR.”

De mit gyötresz engem most keserves lelkem?
Nincsen annékül is elég sok veszélyem,
Hogy te is oly búval keserítesz engem,
Kin csak örül — tudod — édes ellenségem!

Ha hozzád hajlana még sem volna csuda,
De az lehetetlen, bár maga kívánna;
De magad jól tudod, hogy nem is kívánja,
Azért felejts el, mert nincs több orvossága.

Ily háládatlanság nem csak rajtad esett,
 Sámson is csak szép Dalila miatt veszett. 10
 Ellenség kezibe Fulviust mi ejtett?
 Ha nem felesége, kivel ő sok jót tett.

Egyéb bűn jutalmát a fejedelmekre
 Bízta Isten, e földi törvény-tevőkre:
 De az háládatlanság szörnyű vétkére, 15
 Maga visel gondot megbüntetésére.

Azért bízd ő reá bosszúd megtorlását,
 Hídjed, megmutatja rajta is ostorát;
 Feledikenséggel viseld szíved kárát,
 Mert az nyerheteetlen, másnak adta magát. 20

Lám mind szívet, elmét Isten nem roszt adott,
 Hát miért kesergesz? ne hadd el magadat.
 Szemérem ez tőled, ki másnak tanácsot
 Szoktál gyakran adni, hogy bú így meghajtott.

Ébredj fel azért már keserves sok búdból 25
 S ne gondolkodjál ez rút bosszúállásról,
 Bizonyíts ezzel is meg, hogy szereted jól,
 Mert nem illik hozzád, hogy róla gonoszt szólj.

Háládatlanságán sírván szeretőmnek,
 Mostan szerzettetek tőlem ez kis ének, 30
 Kiben az a tanács legyen mindeneknek,
 Hogy senki ne higgyen soha szerelmének;

Indúlnak oly könnyen mert ők idestova,
 Mint szintén asszú ág szél fuállására,
 Böcsülik maguk közt s tartják legnagyobbra 35
 Azt, aki közülünk többet ejtett bura.

LXXIV.

ZARÁNDOKNAK VAGY BUJDOSÓNAK VALÓ
ÉNEK.

AZ „MINDEN ÁLLAT DICSÉR ÚRISTEN” NÓTÁJÁRA.

Pusztában zsidókat vezérlő jó isten !
Ki előttök mentél tüzes oszlop képben,
Ígéret földére vezérelvén szépen
Kalaúzok voltál minden szerencséken.

Te adtál csillagot három szent királynak, 5
Vezérül is angyalt ifjú Tóbiásnak,
Heródes előtt futó szűz Máriának, —
Te voltál vezére minden zarándoknak.

Könyörgök, nékem is hogy légy már vezérem,
Mert ím bujdosni űz nagy bú és szemérem. 10
Én istenem ! ebben ne vedszen el vérem,
Őrizz meg gonosztul felségedet kérem.

Építs fel elmémet az jó bölcsességgel,
Szívemet peniglen hittel, merészséggel,
Bujdosó fejemet töredelmességgel 15
S te-adtad lelkemet buzgó könyörgéssel.

Jártomban költömben hogy csak reád nézzek,
Búmban, örömömben reád figyelmezzek
S jó, gonosz szerencsét csendesén viseljek,
Soha semmi helyen el ne felejtselek. 20

Hogy bujdosásom ideje tölte után
Én édes hazámba térjek esmég vígan ;
Mindazokat jó egészségben találván,
Aki szomorkodnak éntülem búcsúzván.

Felejts el annak is háladatlanságát, 25
Aki most erre vett engem régi rabját ;
Ámbár élje vígan felőlem világát,
Csak énbennem olts meg nagy szerelmem lángját.

Én édes hazámbul való kimentemben,
 Szentmihály nap előtt való harmad héttben, 30
 Az másfélezerben és nyolczvankilenczben
 Az ő szerént, szerzém ezt ilyen énekben

LXXV.

VALEDICIT PATRIAE, AMICIS, IISQUE OMNIBUS, QUAE HABUIT CHARISSIMA.

AD NOTAM: „MINDEN ÁLLAT DÍCSÍR ÚRISTEN TÉGEDET.”

Oh én édes hazám, te jó Magyarország!
 Ki keresztyénségnek viseled paizsát;
 Viselsz pogány vérrel festett éles szablyát,
 Vitézlő oskola! immár Isten hozzád.

Egriek! vitézek, végeknek tüköri, 5
 Kiknek vitézségét minden föld beszéli,
 Régi vitézséghez dolgotokat veti:
 Istennek ajánlva légyetek immár ti.

Ti is ráró-szárnyon járó hamar lovak!
 Azkiknek hátokon az jó vitéz ifjak 10
 Gyakorta kergetnek s hol pengig szaladnak, —
 Adassék egészség már mindnyájatoknak.

Fényes sok szép szerszám, vitézlő nagy szépség,
 Katona találmány, uj forma ékesség,
 Seregben tündöklő és fénylő frissesség, 15
 Én tőlem, istentül légyen már békesség!

Sok jó vitéz legény, kiket felemeltem,
 S kikkel sok jót tettem, tartottam, neveltem, —
 Maradjon nálatok jó emlékezetem,
 Jusson eszetekbe jó tétemről nevem! 20

Vitéz próba helye, kiterjedt sík mező !
S fákkal, kősziklákkal bővös hegy, völgy, erdő,
Kit az sok csata jár s jó szerencse-leső, —
Legyen Isten hozzád sok vitézt legelő !

Igaz atyámfia s meghitt jó barátim ! 25
Kiknél nyilván vannak keserves bánatom
Ti jutván eszembe hullnak sok könyveim,
Már Isten hozzátok jó vitéz rokonim !

Ti is angyal-képet mutató szép szűzek,
És szemmel öldöklő örvendetes menyek, 30
Kik hol vesztettetek s hol élesztettetek ;
Isten s jó szerelem maradjon veletek !

Sőt te is oh én szerelmes ellenségem
Hozzám háládatlan, kegyetlen szerelmem,
Ki érdemem — — — — — 35
— — — — —

Ti pedig szerzettem átkozott sok versek,
Búnál kik egyebet nekem nem nyertetek,
Tűzben mind fejenként égjete, vesszete,
Mert haszontalanok, jót nem érdemletek.

LXXVI.

A MAGYAR NEMZETNEK ROMLOTT ÁLLA- POTJÁRÓL.

Oh szegény megromlott s elfogyott magyar nép,
Vitézséggel, névvel, hírral vagy igen szép ;
Kár, hogy tartatol úgy, mint senyvedendő kép,
Előmenetedre nincs egy útid is ép.

Kedvelt, böcsült véred lett csúfoltságossá, 5
Szablyádnak bő zsoldja nagy olcsóságossá,
Megcsorbúlt nemzeted változott korcsossá,
Neved ékessége nagy útálatossá.

Föld reménségére felnevelt úrfiak !
Szemétre vettettek, úgy mint köz tyúkfiak, 10
Zsírokkal hízódnak az idegen fiak,
Hozzád nem különbek mint az ördögfiak.

Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll,
Sereged szép száma fogy, romol s szállton száll :
Inséged nő s árad, véled egy ágyban hál, 15
Bő étkeid helyett rakódik apró tál.

Ki szánhat ? bánd magad, nyomorúságodat ;
Mert nézi, nem érzi az csak romlásodat :
Aki építhetné te szép országotat,
Könnyen múlatja el csak záloglásidat. 20

Sem pénz, jószág mostan, s méltó árrú posztó,
Nem indít, hogy szolgálj, megszűkült az osztó ;
Csudáld, hogy minden rend nem kóborló s fosztó,
A nagy orv mert kicsinyt szörnyebb felakasztó.

Oh kedves nemzetem, hazám, édes felem ! 25
Kivel szerelmesed mind tavaszom, telem :
Keseregj, sírj, kiálts istenedhez velem ;
Nálad, hogy szeretlek, légyen e vers jelem.

LXXVII.

EGY LENGYEL ÉNEK.

IGÉRŐL IGÉRE ÉS UGYANAZON NÓTÁRA: BLAHOSZ LAUNÁSZ ETC.

Áldj meg minket úristen ! a te jóvoltodból,
Világosíts meg minket irgalmasságodból,
Orczád világosságával, lelked ajándékával ;
Hogy éltünkben e földön járjunk igazsággal.

Engedd meg minékünk kegyelmes Istenünk ! 5
Hogy mindnyájan tégedet igazán esmérjünk ;
Hadd a kicsiny hitükkel együtt örvendezzünk,
Mikor megítélsz uram ! kegyelmezz meg nékünk.

Ne tántorodjunk mi el soha uram tőled !
 Ne kételkedhessünk is többé már felőled ; 10
 Nyughassék meg mi lelkünk igaz hittel benned,
 Vallhassunk mindenkben urunknak csak téged.

No azért dicsírjük most felszóval az urat ;
 Mert lám csak ő viseli mindenütt gondunkat :
 Uram ! a te nevedben áldd meg szolgáládat, 15
 Kiért viszontag mi is dicsírjük fiadat.

LXXVIII.

PSALM. 54. DEUS PER NOMEN TUUM SERVA ME ETC.

A te nagy nevedért tarts meg engem Istenem !
 Győzhetetlen erőddel állj bosszút értem :
 Hallgasd meg már sok imádságimat uram ! énnékem :
 Ne feledkezzél teljességgel így el én felőlem
 Bizonyos reménységem ; 5
 Segélj, most ideje, légy jelen énnékem.

Én reám mert nagy sokan most feltámadtak,
 Olyanok, kik veled semmit nem gondolnak,
 Sürgetik lelkemet ; mert szörnyű halálomra járnak,
 Én pedig segítségül csak téged egyedül várlak ; 10
 Ím majd elfogyatnak
 Ha elhagysz és torkokba vetsz azoknak.

Én életemet uram ! te támogatod,
 Búval borúlt lelkemet megvigasztalod,
 Ellenségimnek a kölcsönt te bővön megadod ; 15
 Igazságoddal az álnok szíveket is megrontod,
 S nyilván megbizonyítod,
 Hogy segélli az hív embert jobb karod.

Te néked akkor hálát adok örömmel,
 Áldozom szívem szerint szép dicsírettel, 20

A te felséges nagy nevedet áldván tis. telettel,
Mint te teremtetted ember, ha járhatok bátor szívvel,
Dícsírlek énekkel,
Hogy veszteket láthattam két szememmel.

LXXIX.

P S A L M. 148.

Mennyei seregek, boldog tiszta lelkek,
Emberi nemzetre kik az égből néztek,
Az urat örökké ti mind dícsírnétek.

Angyalok az úrnak követi kik vagytok,
Szentek, kik ő székit mind körülálljátok, 5
Örökké az urat felmagasztaljátok.

Fényes nap világa, e világ fáklyája,
Szép hóld, éj lámpása, égnek sok csillaga,
Az úrnak szent nevét mindörökké áldja.

Tüzes hatalommal forgó ti nagy egek, 10
S a nagy tengerekkel együtt minden vizek,
Örök dícsírettel ötet tisztelnétek.

Mert csak ő egyedül minden teremője,
S mindent bír, valamint magában rendelte,
Megmarad mindenek ellen ő szerzése. 15

Földnek kereksege minden állatokkal,
Vízben való halak tengeri csudákkal,
Az urat örökké áldjátok szótokkal.

Tenger mély örvényi, mennydörgés, villámás,
Esső, hó, szélvész és háború, csattogás, 20
Hegyek, erdők s nyárban fejező sok havas.

Szép halmok, zöld ágak, ékesült kis dombok,
Fák, kik külömb-külömb szép gyümölcsöt hoztok,
S füvek, kik gyönyörű szaggal illatoztok.

Sok színben tündöklő ékes szép virágok, 25
Erdőkben, cserékben, vadak ti kik laktok,
Örökké az úrnak nevét kiáltátok.

Gyíkok, kígyók, földben lakó sok állattal ;
Sőt a madarak is külömb-külobb szókkal,
Örökké az urat áldják hangossággal. 30

Világ fejedelmi, urak és főnépek !
Kik községgel bírtok s nekik törvényt teszten,
Örökké dicsírvén az urat féljétek.

Együgyű gyermekek, kegyesek, szép szűzek,
Felserdült ifjakkal böcsületes vénnek ! 35
Dicsíret töletek légyen ő nevének.

Mert ő az, a kinek hatalmában az ég :
Néki enged tenger, menny s földi kerekség,
Segéli övéit mint mennyei felség.

Ezt azért ti hívek, úrnak szent serege ! 40
Kik leginkább vagytok az úr szerelmében,
Örökké szent nevét dicsírnétek mennyben.

LXXX.

HYMNI TRES AD SS. TRINITATEM.

I. AD DEUM PATREM.

(AZ ATYAISTENHEZ.)

A szentháromságnak első személye
Atya Isten dicsőséges felsége,
Mind e széles világnak teremője,
Tekints reám ilyen veszett szegényre !

Ments és vezess ki uram a sok vészből. 5
Viselj gondot rólam te árvád felől,

Ne szakadjak el tőled Istenemtől,
Segélj, kiáltok csak hozzád egyedül.

Veszett fejemnek mert oly állapotja,
Mint hajónak, kit elvert tenger habja, 10
Nincs senki vezére, kormánytartója,
A sok vész közt csak az egy Isten ójja.

Reméttelen mindeneknél életem.
Látván vesztet, örül sok ellenségem,
Csóválván fejeket csúfolnak engem, 15
Barátim is mind idegenek tőlem.

Gondod nincs rám ; mert mindenik azt tudja,
Hogy eddig is éltem, kiki csudálja ;
Ennek, úgymond, a mint vagy on ö dolga,
Lehetetlen, hogy senki szabadítsa. 20

De mindennyi sok háborúimban is
Érzi lelkem, hogy reménség kívül is
Csudaképen még kimentesz végre is ;
Noha nem látom most egy csepp módját is.

Azért én lelkem érzette sok jódat. 25
Ne halogasd megszabadításodat ;
Mert ha elveszek is uram ! mi hasznod ?
Azzal ugyan nem öregbül hatalmod.

De ha megmentesz, ez jók következnek :
Egyik ez, hogy mind holtomig dicsírlek : 30
Másik meg ez, hogy azok is megtérnek,
Kik segedelmedről kétségbe estek.

Terjeszd ki hát fényes orczád világát,
Szárasd azzal szemeim nedves voltát :
Mert csak te fényed siralmat szárazszthat, 35
Búból menthet, jóra mindent fordíthat.

Nabukodonozort hét esztendőre
Vivéd ismét királyi felségére ;

Megszánván, szemedet vetéd szegényre,
Azért tekénts reám is ily veszettre. 40

Kiért velem együtt földi kerektség
Dítsír téged óh mennyei nagy felség!
Veszendőnek ki vagy igaz segítség,
Ditsőségeddel rakva mind föld s mind ég.

LXXXI.

II. AD DEUM FILIUM PRO IMPETRANDA MILITARI VIRTUTE.

(JÉZUSHOZ, VITÉZSÉGÉRT.)

A szentháromságnak,
— Kinek imádkoznak, —
Jézus másod személye!
Régi vitézeknek,
Roppant seregeknek 5
Győzhetetlen Istene;
Te hozzád kiáltok,
Ki katonád vagyok,
Vigy, kérlek, vitézségre.

Régenten Dávidot, 10
Juh mellől a pásztort,
Víd királyi felségre,
Midőn Góliáttal
A nagy óriással
Megvívva szemtől-szembe; 15
Kit reménség ellen
Csudálatosképen
Adál néki kezébe.

Jó Machabeusnak
Jeftének, Sámsonnak, 20
Gedeonnak, Juditnak,
Eszet, bátorságot

Adál diadalmat,
 Hogy vitézül járnának :
 Midőn benned bizván, 25
 Hadnagyságod után,
 Szerencsét próbálának.

Most is vitézeknek
 Te vagy bátor szívek,
 Kik veled dicsekednek : 30
 De a kevélyeknek,
 Kik mással kérkednek,
 Csak szégyenvallás helyek :
 Mert kit te nem segísz,
 Szíve, esze elvész, 35
 Hátat ad ellenségnek.

A te nagy nevedben
 Én is most Istenem !
 Kötöttem fel szablyámat :
 Sok jó szerencséket, 40
 Várok csak tetőled,
 S vitézlk sok szép jókat :
 Mert nem fizetésért,
 Sem gazdag prédáért
 Járom, tudod utamat ; 45

Hanem szent nevedért,
 S a szép tisztességért,
 Melyben megkisebbítél,
 Noha nem méltatlan ;
 Mert rút és számtalan 50
 Bünömért rám gerjedtél ;
 De kérlek felejts el
 Undok vétkeimet. —
 Lám már eléggé vertél.

Te vagy szál kópiám, 55
 Te vagy éles szablyám,
 Jó lovam hamarsága ;

Elmémnek vezére,
Karjaim ereje,
Én szívem bátorsága ; 60
Bízában szent nevedbe,
Mégyek örverdezve
Bátran káromlóidra.

Csak tereád hagytam,
Életemet uram ! 65
Valamely helyen járok.
Bátorságot, eszet,
Sok jó szerencséket,
Csak jóvoltodból várok,
Orczámról töröld el, 70
Szép vitézségekkel
Szégyent, kit meg is vallok,

Hogy vidám orczával,
Szép háláadással
Én felmagasztaljalak : 75
E széles világnak,
Téged hadnagyomnak
Örömmel kiáltsalak ;
Vérrel festett szablyát,
Kit adsz olyanoknak, 80
Kik zászlód alatt járnak.

LXXXII.

III. AD SPIRITUM SANCTUM PRO FELICI CONJUGIO.

(A SZENT LÉLEKHEZ BOLDOG HÁZASSÁGÉRT.)

A szentháromságnak harmadik személye,
Szerelemnek isten szerént gerjesztője,
A jó házasságnak ki vagy bölcs szerzője,
Szívek szentelője.

Szent lélek úristen, te ki jókat osztasz,
Megkeseredteket örömmel látogatsz,
Félelmes szíveket bátorsággal áldasz,
Siralmast vigasztalsz. 5

Régi szentek házasságát te szerzed,
Az én szívemet is csak te ébresztetted,
Egy árva szép szűzhöz mostan gerjesztetted,
Érnem ezt engedted. 10

Könyörgök tenéked, hogy szentelj meg engem,
Tulajdon templomod, hogy lehessen lelkem,
Szeplő nélkül tiszta légyen én életem,
Lakozzál te bennem. 15

Add meg azt is társúl énnékem boldogúl,
Akit mostan kérek tőled én uramtul,
Hadd vehessek búcsút immár bánatimtul,
Légyek víg ezentúl. 20

Áldj meg mindkettőnket igaz szerelemmel,
Jó, ép egészséggel és szent félelemmel.
Kétség és versengés közülünk veszszen el,
Éljünk csendességgel.

Te regulád szerint hogy igazán élvén,
Hozzád tartozókkal imádjunk dicsírvén,
Téged vigasztaló szent lélek úristen,
Mindörökké Amen. 25

LXXXIII.

EBBEN A NOÉ BÁRKÁJÁBÓL ELREPÜLT GALAMB ÁLLAPOTJÁHOZ HASONLÍTVÁN

*ÁLLAPOTJÁT, KÉRI ISTENT, HOGY ÉLETÉNEK SÜRŰ NAGY VESZÉLYÉ-
BEN ONTSA REÁ KEDVÉT ÁLDÁSÁNAK, BÁRKÁJÁBAN VALÓ BÉFOGADÁ-
SÁVAL MENTSE MEG SOK KÍSÍRTÉSTŐL FEJÉT.*

Segélj meg engemet én édes Istenem!
Reméltelenségben ne hagyj elsillyednem,

Ím minden elhagyott, nincsen hová lennem !
Nem tudok mit tennem.

Sok nyavalya miatt apadott hitemet 5
Most többíts meg bennem, segélvén engemet,
Kit e világ útál, csúfolván engemet,
Veszett életemet.

Mint galamb, mely Noé bárkájából repült,
Nagy vízözön miatt meg bárkára került, 10
Szájában ágat hozván, meg tetejére ült,
Ki zöld ággal újúlt.

Szintén úgy most lelkem ő nagy inségében,
Meg te reád került kételenségében,
Noha elhagyott volt, most reménletében, 15
Rád szállott hitében.

Új könyörgést hozott néked új ág helyett,
Ki jó reménsséggel virágzott, zöldellett,
S adja ő magát is kezedbe e mellett ;
Így vár bárkád felett. 20

Mintegy nagy bárkádba vedd bé azért szegényt,
Jó áldomásodban fogadásod szerint,
Hogy a kétség miatt el ne hagyjon megént,
Téged szentséges fényt.

Kiből uram néked, de mi hasznod lenne, 25
Ha a kétség miatt ő pokolra menne ?
Lám már megváltottad, hogy ne égne benne,
Sőt jót érdemlene.

Régen egy galambot ha Noé megtartott :
Hát hogy hagynál engem, kit fiad megváltott ? 30
Ki téged keservesen régen kiáltott,
Szíve szerint áldott !

Segélj azért engem kegyelmes Istenem,
Örvény fenekére ne hagyj alámennem,
Kéért, a míg élek, kész vagyok hű lennem, 35
Nagy háládást tennem, szent neved dicsírnem.

LXXXIV.

P S A L M. 42.

Mint a szomjú szárvas, kit vadász rettentett,
Hegyeken, völgyeken széllyel mind kergetett,
Rí, léh, s alig vehet szegény lélekzetet ;
Keres kútfejeket :

Úgy keres úristen lelkem most tégedet, 5
Szerte mind kiáltván a te szent nevedet,
Szabadulására hogy önts kegyelmedet,
Mint forrás-fejeket.

Ételem mert nincsen fohászkodás nélkül,
Italom csak méreg keserű könyvemtől, 10
Midön ily szót hallok én ellenségemtől,
Kiben lelkem elhül.

Mond: Te számkivetett, nyavalyás, megromlott,
Amaz reménletted Istened most holott?
Tőled immár régen talám elhasonlott, 15
Hogy vagy ilyen romlott?

Mely szó csak meg nem öl nagy szégyenletemben,
Hogy kevély ellenség azt veti szememben.
Kin elkeseredem s ottan jut eszembe,
Mint éltem helyemben. 20

Midön nagy sereggel, zengéssel, kongással,
Templomodba mentem szentelő áldással,
Szintén az ajtóig sok szép hangossággal,
Oly nagy méltósággal.

De te mindazáltal szomjú lelkem ne félj, 25
Sőt régi uradban minden ellen remélj,
Bízával kegyelmébe higj és csendesen élj,
Gonoszt hozzá ne vélj.

Mert még megtéríti régi szerencsédet,
Kiben viragoztat jókkal úgy tégedet, 30

Tél után tavasszal mint a szép kerteket,
Megáldja fejedet.

Kiért mondasz te is néki dícsíretet,
Mint egy filemile sok szép énekeket ;
Ámbár szenvedjek hát érte mindeneket, 35
Nyeljek bűt és mérget.

Csak légyen korosként lelkével mellettem,
Hogy fájdalmam miatt ne veszzen életem,
Nint Jordán és Hermon fogyhatatlan hitem,
Légyen erős lelkem. 40

Mert ha tenger búsul parancsolatjára,
Hát rám is ő ereszt bűt bűnös fiára,
Támaszkodom azért jó akaratjára,
Mint atyám karjára.

Főképen, hogy tudom már, hogy nem sokára, 45
Megkönnyörül rajtam, az bosszuságára,
A ki jár életem vesztére s kárára,
Szégyen-vallására.

Kiért áldom ötet erős kösziklámát,
Csak ne hagyja fogyni el bizodalmamat, 50
Mikor bosszontással gyűjtják nyavalyámat,
Mint olajjal lángot.

Mondok : csak ne kérdjék, hogy hol én Istenem ?
Mert mérgemben akkor nem tudok mit tennem,
Hogy azzal terjesztik keservemet bennem, 55
Kész volnék holt lennem.

No azért elbágyadt lelkem te ne búsulj ;
Buzgó imádsággal sőt uradra borúlj,
Erős reménséggel csak ő hozzá szorúlj.
Tőle el ne fordúlj. 60

LXXXV.

AD NOTAM: „LEGYEN JÓ IDŐ” STB.

Boldog az, ki akarsz lenni életedben,
Bízzék lelked egyedül csak az istenben,
Szent parancsolatját foglaljad szívedben,
Minden dolgaidd közt azt forgasd elmédben.

Az hatalmas isten, ki mindent teremtet, 5
Csak ő az, ki adhat egyedül életet,
Azkinék mit adott, tőle visszavehet,
Azkivel akarja ő mindjárt jól tehet.

Teremtett állatok semmit nem adhatnak, 10
Mert állhatatlanok, hamar megváltoznak,
Állapataikban végig nem maradhatnak,
Elrendelt határok után mind elmúlnak.

Hertelen elmúló hízelkedő világ,
Csak árnyéket mutatsz, mint a felvett virág;
Kívántatod magad, tavasszal mint zöldág, 15
Maga minden dolgod neked csak álnokság!

Oh én szegény lelkem útáld hát ezeket,
El ne tébolyítsa ez világ eszedet,
Mert ez sokat ígér, hiteget tégedet;
De nem adhat semmit, sőt gonoszra vezet. 20

Régi és új példák megtanítnak erre,
Hogy ez világ viszen csak számtalan bűnre;
Minden jóktul megfoszt, tanít kevélységre,
Annak után viszen nagy veszedelemre.

Irtam ez verseket keseredett szívvel, 25
Istenhez kiáltván buzgó könyörgéssel,
Rakva lévén lelkem az jó reménységgel,
Éjjel-nappal víván lelki ellenséggel.

LXXXVI.

ALIA AD EANDEM NOTAM.

(MÁS, UGYANAZON NÓTÁRA.)

Segítségül hívlak téged jó istenem !
Mert megsokasodott az én ellenségem ;
Azt végezték, hogy elfogyaszszák életem,
Tarts meg azért kérlek édes reménységem.

Ezeknek jól tudod, hogy én nem vétettem, 5
De sőt minden jókban önekik engedtem,
Szívek de megvakúlt, felgerjedt, ellenem,
Ugyan azt kívánják, hogy elveszen fejem.

Felfúvalkodtanak, rakvák csalárdsággal,
Én ellenem való álnok praktikákkal, 10
Nyelvek pedig teli rágalmazó szókkal,
Kiből lövöldöznek engem éjjel-nappal.

Basiliskus-szemű álnok ellenségim,
Miért dühösködtök én titkos hóhérim,
Ákhitőfel-lelkű maga-ajánlóim, 15
Kik által álljátok mindenben útaim.

Csak emberek vagytok, mit félek tületek ?
Mert oly igaz bírót hívok ellenetek,
Azki jól látja mit végez ti szívetek,
Álnok tanácstokat el nem rejthetitek. 20

Te azért én lelkem meg ne botránkozzál,
Semmi dolgaiddban azért hátra ne állj ;
Nincsen jó-akaród, ne gondolj te azzal,
Te jó Istenedben annál inkább bízzál.

Mert azmit te kívánsz, az kedves önála, 25
Azt mindenek ellen tenéked megadja,
Ellenségiden is bosszúdat megállja,
Sőt annak felette lelkedet megáldja.

Tü gazdagságtokban és nagy elmétekben,
Tü sokaságtokban és nagy erőtekben : 30

De én csak egyedül bízom istenemben,
És mindazonáltal csak igaz igyemben.

Hallgass meg ezekben Jehóva engemet,
Hogy ne lássa ellenség veszedelmemet,
Tekints az keresztfán keresett érdemet, 35
Óvd szégyenvallástul én szegény fejemet.

Írtam ez verseket törödelmes szívvel,
Látám barátimat hozzám hamis szívvel,
Megmutatta lelkem sok búát ezekkel,
Óvjon Isten engem, ne lásson többekkel!

LXXXVII.

INKÁBB ISTENES, HOGY SZERELMES ÉNEK.

AZ MALGRUDGIÁN NÓTÁJÁRA.

Gyámoltalan már az én életem,
Mert az én nagy igaz egy reménségem
Megfogyatkozott én bennem,
Hogy elvette azt Istenem
Ím mostan én tülem, 5
Kiben vala minden gyönyörűségem.

Istenem, kegyelmes Istenem!
Mire kesergetsz ezzel engem,
Lám csak benned bízik lelkem
Akármint gyötrődik is testem; 10
Te szabad vagy énvelem,
Mert tőled többet is érdemlettem.

De ha uram minket így büntetsz,
Azmint érdemljük, ha úgy fizetsz:
Hát könnyen pokolra vethetsz, 15
Ha fiadra nem tekintesz.
Ím majdan elvethetsz,
Ha kegyelmeddel minket elő nem veszsz.

Veled uram nem perölhetünk,
Mert látjuk számtalan vétkünk ; 20
Téged azért szüntelen kérjünk,
Légy kegyelmes most minékünk ;
Mi jól tett istenünk !
Ígéreted szerint tégy jól most mivélünk.

Tudod uram kívánságinkat, 25
Te vetheted el bánatinkat ;
Tekintsed meg szent fiadat,
És áldd meg te juhaidat,
Megnyomorúltidat,
Vigasztalj meg engemet is, szolgádat. 30

Ne kesergesd tovább lelkünket,
Kisértettel se próbálj minket,
Lelkeddel bíztass lelkünket
És áldj meg te híveidet, 35
Minket tieidet,
Kik dicsírjük az te szent nevedet.

Egy ifjú úton jártában
Sírván keserge ő magában,
Holott szerelmesit gondolván,
Vagyon gyakran könyhullásban, — 40
Többé nem láthatván
Malgrudiánt mondja fohászkodván !

LXXXVIII.

FERENDUM ET SPERANDUM.

(TŰRŐ ÉS REMÉLY.)

Forog az szerencse,
Mit bízunk ő benne ?
Semmiben nem állandó.
Csak ideig kedvez ;

Tündeklő üveghez 5
Mindenképen hasonló,
Ki minthogy eltörik,
Igy ő is változik,
Állapata romlandó.

E világi sok kincs, 10
Melyben semmi jó nincs,
Múlhatik szerencsétől.
Tündeklő uraság,
Tisztbéli méltóság
Függ ennek erejétől. 15
Ha megszűnik kedve,
Küld idegen földre
Régi lakó helyéről.

Rólam vehet ebből,
Mint egy szép tükörből 20
Magának minden példát,
Mert amint rám osztá,
Tőlem úgy elfosztá
Szerencse adományát.
Ki kedvemre éltem, 25
Kell immár szenvednem
Számkivetésnek kínját!

E rossz csalárd világ,
Ki merő hamisság,
Engemet jaj! mint veszte. 30
Mint halat horogra,
Úgy csala sok búra
Hízlelködő beszéde.
Étkével táplála,
Melyben rejtve vala 35
Iszonyú csalárd mérge.

Nem is kerülöm el
Szentséges erkölcsösel
Hízlelködő poharát;

Nem jutván eszemben 40
 Hogy isten mindenben
 Jelenti igazságát :
 Amint sok jóm után
 Érzem immár nyilván
 Istenemnek ostorát. 45

De miért csudálom?
Isten dolga tudom,
Hogy gonosz jóra fordul;
Vétkünket eltűri,
De reánk is küldi
Büntetését ostorul.
Segítségét tőlünk
Rántja, ha nem térünk
Régi gonoszságinkból.

Úgy én büneimért 55
Istenem engem sért,
Elhagyott és megútált.
Hatalmas emberek
Mindenütt üldöznek,
Ellenségem rám kiált; 60
Lesben megállanak,
Fejemnek akarnak
Szörzeni szörnyű halált.

Mindentől megváltam,
Egyedül maradtam, 65
Barátim elhagytanak ;
Iszonyú kösziklák,
Erdők, széles puszták
Fejemet lappangatják :
Idegen emberek 70
Engem elkerülnek,
Magok hozzám sem adják !

Éljek-e? nem tudom,
Mert késik halálom

S kínaim nevedeknek. 75
 Kétségbe essem-e,
 Halált szerezzek-e
 Nyomorodott fejemnek ?
 Azt nem mívelhetem,
 Mert elveszti lelkem' 80
 Haragja istenemnek.

Tünnöm hát jobb lészen,
 Mert még előlvészen
 Istenem szent fiáért,
 Bűnöm elfelejti, 85
 Pokolra sem veti
 Lelkem, ki hozzá megtért :
 Noha kereszt által
 Keservesen próbál
 Fertelmes életemért. 90

Szenvedem békével,
 Magamat is ezzel
 Bízatom mindenekben :
 Többet én megváltóm
 Szenvedett, jól tudom, 95
 Idvösségemért testben ;
 Nem egyedül vagyok
 Földön ki nyomorgok,
 Szenvedik ezt is többen !

Példáját sokaknak, 100
 Iggyefogyattaknak
 Látom árva fejemen,
 Mert szerencséjekben
 Számkivetésekben
 Részes vagyok sokképen. 105
 Kedves lakóhelyem
 Távol lévén tölem,
 Jut eszembe keservem.

Éktelen kösziklák
 Mint fészkek úgy állnak 110

— Hazája Ulyssesnek ;
Hosszú életével,
Jó szerencséjével
Tetszik mégis kedvesnek,
Midőn azt óhajtja, 115
Hogy csak füstöt lássa
Régi lakóhelyének.

Repülő madarak
Ősszel ha távoznak
Megjönnek ismét nyárbán : 120
Úgy félelmes vadak
Messze hogyha futnak,
Térnek szokott barlangban ;
Csak egyedül nékem
Nem szabad megtérnem 125
Örömöm hajlékában.

A tél mikor múlik
Vég tavasz érkezik,
Föld mindenestől újul ;
Levelekkel erdő, 130
Örvend a sík mező
S virágokkal béborúl :
Csak én szegény lélek
Sírok és kesergek,
Mert örömöm nem újul. 135

Nyughatatlan sok gond
Íme annyira ront,
Hogy nem soká megemészt ;
Ha nem szánja lelkem
Teremtő istenem, 140
Sok bú, siralom elveszt ;
Sőt én ellenségem
Csudálja hogy engem,
A föld is el nem sillyeszt.

De megszán istenem 145
S ennyi sok siralmim
Tudom jómra fordúlnak ;
Múlnak ohajtásim,
Noha most könyveim
Szemeimből csordúlnak : 150
Mint nap eső után,
Így bánatim után
Örömm megújúlnak.

Véget ér — elhittem —
Az idő mindenben, 155
Bánatnak vége szakad :
Nagy erős kösziklák
Idővel romlanak,
Idővel tenger apad :
Így sok inségemnek, 160
Számkivetésemnek
Idővel vége szakad.

Mikor a madarak
Fákon fészket raknak
Tavaszzal zöld erdőben, — 165
Béjárván sok földet —
Búdosó fejemet
Megnyúgotám egy völgyben :
Ezeket úgy szerzém,
Igyemet kesergém 170
Az ezer hatszáz négyben.

LXXXIX.

EZT A (51.) PSALMUST A BEZA VERSEIBOL
FORDÍTOTTA, CSAK HALÁLA ELŐTT VALÓ
BETEGSÉGÉBEN.

Végetlen irgalmú,
Oh te nagy hatalmú
Isten, légy már kegyelmes!
Önts ki mindenestől
Jódat rám kebledből; 5
Mert lá mely veszedelmes
Bűnöm miatt lelkem,
Ki titkon rág engem,
Mert nagy sebbel sérelmes.

Mosd el rólam immár, 10
Kit lelkem alig vár,
Mosd el bűnöm rútságát,
Együtt a rút hírrel.
Mint rút bűzt nyészd el,
Fertelmes bűdös szagát: 15
Ismérem bűnömet,
Kéért nap engemet
Rettent mutatván magát.

Csak néked vétkeztem,
Bűnt ellened töttem 20
Oh kegyelmes úristen!
Kit semmi ravaszság
Nem csalhat, álnokság
Rejtve előtted nincsen;
Mert a nagy kék égből 25
Mint királyi székől,
Látod mit mível minden.

Ha érdemem szerint
Reám eresztesz kint,
Veszek! jaj hová légyek? 30
Ha teljes éltemben.

Bűnt töttem mindenben,
 Bizony pokolra mégyek, —
 Mert még létem előtt
 Testem meg förtőzött, 35
 Oh Istenem már meggyek ?

Engem mert vétkével
 Anyám éltetett el,
 Méhében hogy hordozott :
 Vétket pengig te bánasz, 40
 Igazt szeretsz s kívánsz,
 Ki tiszta szívet hozott ;
 Hogy életre adál,
 Azonnal oktatál,
 Mint értenem titkodat. 45

Én rút háládatlan
 Azért foghatatlan
 Isten, hozzád kiáltok !
 Tisztíts izzópoddal
 Irgalmasságoddal, — 50
 Mert lá ki nagy kint vallok !
 Hogy undok vétkeimből
 Megtisztulván, belől
 Légyek szebb, hogy sem vagyok.

Légyek fejbőb hónál, 55
 Örömmondásoddal
 Tölts bé az én fülemet.
 Vigasztald lelkemet,
 Küldvén örömet,
 Ne szárazd ki velömet 60
 Csontomból bánattal ;
 Ne nézz rám haraggal,
 Mosd el inkább vétkeimet.

Teremts ismét bennem,
 Teremtő istenem ! 65
 Tiszta szívet kegyesen ;

Fúdd belém ismegint,
 Hogy nagy szívem szerént
 Lelkem igazt szeressen;
 Engem romlott szegént, 70
 Rosz érdemem szerént
 Haragod el ne vessen.

Ne foszsz meg lelkedtől,
 Sőt idvességemről,
 Mondj örömet már nékem : 75
 Szentelő lelkeddel,
 Hadd épüljön meg fel
 Mint azelőtt bús lelkem :
 Hogy sok tévelyedtek
 Te hozzád térjenek, 80
 Követvén bizvást engem.

A kövér áldozat,
 Jó kedvet nem hozhat,
 Jól tudom, Uram ! néked ;
 Mert ha az kellene, 85
 Örömet tisztelne
 Bús fejem azzal téged ;
 Töredelmes szívvel,
 Buzgó könyörgéssel,
 Beszéllem azért néked. 90

Ímé kioldoztam
 S te elődbe hoztam
 Fene-ette sebemet :
 Kit csak te gyógyíthatsz,
 Életre fordíthatsz, 95
 Szánd keserves fejemet ;
 Bűneim kínjával,
 Testem fájdalmával,
 Ne gyötörd életemet.

Ha elébb nem hagytad, 100
 Sőt hozzád fogadtad, —

Tehát mostan se hadd el
 Jóvoltodból szegént,
 Jó szokásod szerént
 Sion falát támaszd fel: 105
 Hogy mint áldozatot
 Adjak úgy hálákat,
 Ki néked leginkább kell!

XC.

FRAGMENTUM

CANTIONIS CUIUSDAM AD DEUM OPT. MAX.

(TÖREDEK.)

— — — — —
 Mert ki megtér,
 Kegyelmet kér,
 Jóvoltához nem fér,
 Hogy azt ő elhagyja.
 Mindent megnyér, 5
 Ki szólni mér
 Néki szent fiáért.
 Fia maga mondja,
 Mennyen feljül ér irgalma,
 Kit mér annak, 10
 Ki ötet féli és várja
 Fiából folyt vér
 Nékem elég bér,
 Hogy bűnömért nem vét kárhozatra.

COELIARÓL ÍRT S MÁS VIRÁGÉNEKEK.

I.

— — — — —
 Kit csak azért mível,
 Hogy ismét nagy tüzzel
 Veszesse el életem.
 Hozzám azért most láss
 Márs, Diána, Pallás, 5
 Most legyetek mellettem !

Cupidó, nyiladnak
 Magam vagyok-e csak
 Czelül támasztott jele ?
 Csak az én szívem-e, 10
 nem egyéb-e
 Nagy szenednek tűzhele ?
 „Csak az, — ő így szóla —
 S ha bánod, tégy róla
 — Úgymond — ha jóm nem kelle.” 15

Megadtam magamat,
 Kösd meg bár karomat
 Rabszíjjaddal Cupidó ;
 Csak fejemet ne vedd,
 Életemet szenvedd, 20
 Ne járjak úgy mint Didó,
 Ki hogy csaltakozék
 Törbe bocsátkozék, —
 Segélj szerelmet szító ! —

II.

UGYANAKKOR HOGY MEGKEDVELI COELIÁT, EKKÉ-
PEN KÖNYÖRÖG MINDJÁRT NEKI, HOGY KEGYES SZE-
MEIT REÁ VETVÉN VEGYE BÉ SZERELMÉBE S VÍDÁM
JÓ KEDVÉBE.

Két szeme világa
Életem csillaga,
Szívem, szerelmem, lelkem ;
Kinek módján, nevén,
Szaván, szép termetén 5
Jut eszembe énnekem
Régi nagy szerelmem,
Ki lön nagy szerelmem,
Végý szerelmedbe engem !

Reménlett jóm, kincsem 10
Mi örömmel hintsem
Én ez árva éltemet,
Ki csak te rajtad áll
S nálad nélkül halál, —
Csak tüled vár kegyelmet. 15
Hogyha útalod azt,
Ki téged néz s viraszt
S magánál inkább szeret.

Hajnalban szépülnek
Fák, virágok, füvek, 20
Harmaton hogy nap felkél ;
Cseng szép magyar szózat,
Vígán sétál sok vad
Reggel, hogy elmúlt éjfél, —
Újúl zöld bokor is, 25
De nékem akkor is
Gondom — csak merő veszély !

III.

KIBEN KÖSZÖNI CUPIDÓNAK HOZZÁ VALÓ KEGYEL-
MÉT, TUDNIILLIK, HOGY COELIÁT SZERELMÉRE FEL-
GERJESZTETTE S KEZIBE ADTA.

AZON NÓTARA.

Kegyelmes szerelem,
Ki ily jól tél velem,
Áldott légyen te neved!
Veszendő voltomban
Hogy segéllél mostan, 5
Hála légyen teneked!
Kérlek panaszimért,
Ki téged gyakran ért —
Jódat rólam el ne vedd!

Keserves fájdalmim, 10
Gyötrő gondolatim
Távozzatok el tőlem,
Kik mind éjjel, nappal
Csak búval bánattal
Forgottatok körülöm, — 15
Mert megkegyelmezett,
Minden jót végezett
Coelia én felőlem.

Ez föld szép virágja
Éltető illatja 20
Hogyha szívemre hatott, —
Miért szomorkodjam
S vígan mért ne lakjam,
Mért viseljek bánatot?
Hiszem elég eddig 25
Azmíg nem voltam víg,
Hadd éljek már jó napot!

Az ország csillaga
Szerencsés világa
Hogyha fejemre terjed, 30

Nekem szolgál, fénylik,
Más elől eltűnik,
Csak egyedül rám gerjed;
Ha mi bút rettegek,
Miért nem örvendek? 35
Lám nem érzem kívül s terhet.

Ez világ minékünk
Kiben mi most élünk,
Vendégfogadó-házunk, —
Kiben ha ma lakunk 40
Vagy jót vagy bút látunk,
De holnap — meg kimúlunk;
Azért azon legyünk
Azmíg tart életünk,
Légyen vig telünk, nyarunk! 45

IV.

KIBEN AZ COELIA FEREDÉSÉNEK MÓDJÁT ÍRJA MEG,
ANNAK FELETTE PENIG TERMETIRŐL, MAGAVISELÉ-
SÉRÜL ÉS SZÉPSÉGÉRŐL IS SZÓL.

Csudálván egy ferdőt,
Ki felette nagy gözt
Magában eresztene;
Ferdős okát mondja:
,Ez — úgymond — nem csoda, 5
Mert Coelia ül benne,
Kinek mezítelen
Testére szerelem
Gerjedvén, füstí mene.

Mint az kevély páva 10
Verőfényen hogyha
Kiterjeszti sátorát;
Mint égen szivárván

Sok színben horgadván
Jelent essőre órát : 15
Coelia oly frissen,
Újforma sok színben
Megyen tánczban szaporát.

Mint nap szép homálylyal,
Fejér felhő által 20
Verőfényét terjeszti :
Oly gyenge világgal,
Vékony fátyol által
Haja színét ereszti
Coelia befedvén, 25
S mellyén tündökölvén
Drága gyémánt kereszti.

Támadtakor napnak
Mind holdnak, csillagnak
Hogy enyészik világa : 30
Úgy menyek-, szűzeknek,
Mint az szép fűveknek
Vész szépsége virága,
Mihent közikbe kél
Coelia, az kinél, 35
Égnek nincs szebb csillaga.

V.

KIBEN AZ COELIA SZERELMEÉRT VALÓ GYÖTRELMÉ-
RÜL (ÍR), HASONLÍTVÁN AZ SZERELMET HOL MALOM-
HOZ S HOL HARANGHOZ.

Mely csoda gyöttelelem
Ez, hogy a szerelem
Búmra most malommá lett ;
Hol mint gabonáját,
Engemet szolgáját 5

Szép Coeliával örlet ;
Siralmam patakja
Az kereket hajtja,
Kin lisztté létig töret.

Ím az nagy szerelem 10
Miatt búsúlt lelkem
Már szintén haranggá lett,
Kit szerelem bennem
Félen vér ellenem,
S rám támadott a mellett ; 15
Azért kong jaj-szóval,
Zúgg fohászkodással
Szegény ! nyúgalma helyett.

Mint egy kristály követ 20
Soha el nem törhet,
Noha éget verőfény :
Úgy az én szívemet
— Noha vall gyötrelmet
El nem rontja tüzes kén,
Csak gyúl szegény s hevül, 25
Mert szertelenül fül
Mint kristály kit süt hív szén.

IN EANDEM FERE SENTENTIAM.

(UGYANARRÓL.)

Kiáltok, csak bolygok mint megszelhűdt ember,
Mert belől égek mint tűzben száraz kender ;
Gondom, búm, veszélyem véghetetlen tenger.

Paradicsombéli szépség ábrázatja,
Virágzó szép tavasz képe állapotja, 5
Szépségnek s nem csak szépnek magát mondhatja.

VI.

KIBEN AZ SZERETŐITÜL VALÓ ELVÁLTÁN KESEREG
FÉLTVÉN; ÉS ITT AZ LELKÉHEZ IS HASONLÍTJA.

Az mely keresztyén hű
S kiben nincs hamis szű,
Lelkét ördögűl félti.
Nem csuda én is hát
Hogy féltem Coeliát 5
Midőn gonosz késérti,
Mert csak ő az lelkem,
Csak ő jóm énnekem,
Éltemet ő segíti.

Oh siralmas szállás, 10
Kit keserves válás
Szegény fejemnek rendelt!
Immár hová legyek
S ölembe kit vegyek,
Ha számtalan bú terhelt? 15
Oh szerencsétlen nap,
Ki elragad és kap
Attul, ki híven kedvelt.

Szerelmesétül vált,
Nem csuda az halált 20
Hogyha fejére kéri,
Mert búában halál
Orvosságot talál,
Fájdalma végét éri;
De az szörnyű válás, 25
Végtelen kínvallás
Szívét örökké sérti.

VII.

KIBEN AZ KESERGŐ COELIARUL ÍR.

Mely keserven kiált
 Fülemile, fiát
 Hogyha elszedi pásztor,
 Röpes ide s tova,
 Kesereg csattogva 5
 Bánattal szegény akkor :
 Oly keservesképen
 Coelia s oly szépen
 Sírt öcsce halálakor.

Mint tavasz harmatja 10
 Reggel ha áztatja
 Szépen jól nem nyílt rózsát,
 Mert gyenge harmattul
 Tisztúl s ugyan újúl,
 Kiterjeszti pirosát : 15
 Coelia szintén oly
 Hogyha szeméből foly
 Könyve s mossza orcáját.

Mint szép liliom-szál
 Ha félben metszve áll. 20
 Fejét földhez bocsátja :
 Úgy Coelia feje
 Vagyon lefüggesztve,
 Mert vagyon nagy bánatja.
 Drágalátos könyve 25
 Hull mint gyöngy görögve,
 Vagy mint tavasz harmatja.

VIII.

KIBEN A MAGA OK NÉLKÜL VALÓ GYANÚSAGÁN BÁNKÓDIK.

Oh én bolond eszem!
 Ki ezt cselekeszem
 Hamis gyanúsággal,
 Kiért méltó volnék,
 Hogy halált kóstolnék, 5
 Ezt mívelvén nagy jómmal;
 Már mint leljem kedvét,
 Mindéltig csak rám vét
 Keserves siralommal?

Átkozott gyanúság, 10
 Kétséges bosszúság,
 Gyógyíthatatlan méreg!
 Ahová te beférsz,
 Onnan nehezen térsz,
 Oda ragadsz mint kéreg; 15
 Dühited mérgeddel,
 Kit szerelem legel —
 A pokolbeli féreg.

Nemz téged álnokság,
 Szó, hír és hazugság, 20
 Tart esztelen bolondság,
 Segét értetlenség,
 Nevel hertelenség,
 Nem nyughatol gonoszság! —
 Te miattad elvész, 25
 Ki hinni gyorsan kész
 S kiben nincs jó okosság.

De az ki okosan
 S elébb bizonyosan
 Szónak végére megyen, 30
 Vagy maga gondolja

Vagy mástul megtudja
 Minék mi oka legyen :
 Ezt bezeg nem bántod,
 Mert magad is látod, 35
 Hogy erőd kicsiny legyen.

Szép Procrist te régen
 Vesztvén, szörnyűképen
 Halálra eresztetted ;
 Szép Diánával 40
 — Nem akaratjával,
 Herculest elvesztetéd :
 Most is hol szerelem,
 Lesz ott szű-gyötrellem,
 Hol fészkedet verheted. 45

Távozzál el tőlem,
 Mert elhidd felőlem
 Hogy csak heába furdalsz :
 Az igaz szerelem
 Lakik együtt velem, 50
 Csak kár, hogy így ostromlasz ;
 Távozzál hát tőlem,
 Veszz el már előlem
 Gonoszság ! mert megromlasz.

IN EANDEM FERE SENTENTIAM.

(UGYANARRÓL.)

Vétettem ellened
 Kétkedvén benned
 Lelkem, oh szép Coelia !
 Könyörgök, vétkemnek
 Miatta kedvednek 5
 Rajtam ne légyen híja !
 Meggyek ha elveszek,
 Ha hamuvá leszek
 Kemény haragod miá ? !

IX.

KIBEN JÚLIÁHOZ HASONLÍTJA COELIÁT MINDEN ÁL-
LAPATJÁBAN. CUPIDÓVAL IS FEDDIK, HOGY — HOLOTT
HAZÁJÁBUL IS Ő KERGETTE KI — OTT SINCS NYÚ-
GALMA MIATTA.

Júlia szózatját,
Kerek ábrázatját,
Cupidó úgy mutatja
Coelia beszédén,
Örvendetesképen 5
Hogy mikor szemem látja :
Júliának véli,
Mikor tekinteli,
Mert szívemet áltatja.

Egyenlő két rózsa, 10
Kinek mind pirosa,
Állapatja, színe egy ;
Sem egy ágon termett
— Kit zöld levél fedett —
Nem hasonlóbb két ért meggy, 15
Mint ez Júliához,
Kinek szép voltához
Gerjedek mint Aetna hegy.

Átkozott Cupidó,
Szerencsémét rontó 20
Régi nagy ellenségem !
Hazámbul kiűzél,
Ide is rám jüvél,
Érd bátor immár végem ;
Csak tüzedet ne szíts 25
Szívemben, se többíts
Régi szerelmes mérgem !

Dühös ! elégedjél
Amint kikergettél
Engemet szép hazámbul. 30

Elégedjél kérlek,
Itt is azmint féllek,
Ne üzz ki nyúgalmambul.
Mi jutalmod bennem
Ha esem tüzedben, — 35
Mi hasznod nyavalyámbul ?

Virága éltemnek,
Akinék örüljek —
Teljességgel elszáradt.
Vidám kedvem helyett, 40
Kibül vizek mellett
Kényszerűség rám áradt ;
Siralmas káromon
Való nagy panaszom
Miatt nyelvem elfáradt ! 45

Immár zászlód alól
Kitöltem, sőt távul
Járok nagy seregedtül,
Mert kis haszon mellett
Tünnöm sokat kellett, 50
Míg vártam te kezédül ;
Immár uram is más,
Pallás és vitéz Márs,
Kik mentenek tüzétül.

Gondolkodván rajta, 55
Csak tétova hajtá
Fejét Cupidó szómon,
Monda : szegény ! Márs-e
A te gyámolod-e,
Hát hol az én hatalmam ? 60
Ketten csak ti vagytok,
Kik semmit sem adtok
Én bosszúállásomon ?

Azelőtt is maga
Mars — meggondolhatta — 65
Mint járt egyszer miattam,

Mikor kedve ellen
 Merő mezítelen
 Mindennek látni hagytam :
 De az mint esmérem 70
 Nem gondoltok vélem,
 De megmutatom magam.

Meggyek, hová megyek,
 Jobb-e hogy engedjek ?
 Mert se Mars Cupidónak 75
 Nem árt vitézséggel,
 Sem Pallás elmével
 Úgy mint világ-bírónak.
 No tehát engedek
 — Mert véle sem érek — 80
 Én is hát ez rontónak.

X.

KIT EGY CZITERÁS LENGYEL LEÁNYRÓL SZERZETT.

Szít tüzet Zsuzsánna szívemben magára,
 Cupidóval üzet szerelme dolgára
 Mert kis szája,
 Szép orcája,
 Mint pünkösti új rózsa ; 5
 Fényes haja
 Nap csillaga
 Vagy sár arany sárgája, —
 Vékony derekacskája !

Mutat angyali fényt szerelmes szemével, 10
 Piros angyali színt szerelmes színével ;
 Ha hozzá int,
 Vigan tekint
 Szívembe örömet hint ;
 De ha megint 15

Úgy néz amint
Kit gyööl szíve szerint,
Ottan érzek súlyos kint!

Kegyes ábrázatja én arányzó czélom,
Cziterája szózatja bűm rontó aczélom, 20
Vénus fattya
Lelkem hatja
Ha szózatját hallhatja,
S ha láthatja,
Nincs bánatja, 25
Búvát mind elmúlatja,
Hogy jó kedvét mutatja.

Kártyát jádztván véle, vet színet tromfomra,
Kit az bölcs szerelem így magyaráz jómra,
Mondván : »ne félj, 30
Sőt vígan élj,
Mert tiéd a szép személy ;
Veres levél
Tromfodra kél,
Csak azért, hogy jót remélj 35
Semmi gonoszt te ne vélj!

Mert már néked adta nagy szerelmű szívét,
Viszont nála hagyta szívedet, ű szívét.
Igy tñled vett
Szíven szívet, 40
Kit tart mint drága követ ;
Örül s nevet
S vígan követ
Téged, mert lát víg kedvet,
Kit régen eszébe vett. 45

Így volt akaratja, hogy megnyilatkozzék,
Vagy immár barátja — ne félj, hogy változzék !
Megemlítsen
És segítsen,
Gyakran örömmel hintsen. 50

S rád tekintsen
S ne felejtsem,
Kinél több jód már nincsen
S kit nem adnál sok kincsen !«

Lengyel szép Zsuzsánna vervén cziteráját 55
És mondván utána gyönyörű nótáját :
Eszem vesztve,
Eltévesztve,
Szerelmébe sillyesztve,
Felgerjesztve és ébresztve, 60
Szívemet elrekesztve,
Belső tűzzel emésztve !

XI.

AZ CORTIGIANÁRÓL, HANNUSKA BUDOUSKIONKÁRÓL
SZERZETT LATRICANUS VERS.

Friss szép fehér póka,
Édes szőrű móka,
Porczogós Annóka,
Szerelemnek oka,
Mit haragszol, 5
Hogy nem játszol
Velem ! kivel egy fraj szól ;
Ládd-e víg kiki tánczol !

XII.

Íme ez szívembe lövé egyik nyilat,
Mutatja is rajtam gyermeki mivoltát ;
Átkozott, de bennem elrejtette szárnyát

Már ki nem repülhet sebesült szívemből,
Viaskodik benne kegyetlenségéből 5
Testem erőtlennől naponként mérgétől.

Átkozott Cupidó mért sillyesztesz engem
Hová lött te szárnyad, miért heversz bennem?
Szánj meg kérlek engem, látod megepedem!

Tudod mindenkoron táborodban éltem, 10
Abban eleitül fogva vitézkedtem,
Miért kínozzs engem, ha lám meggyőzettem!?

Lám az vadász ember az elfutott vadat
Kergeti s nem bántja az ki már megakadt,
Tudja hogy övé az, kit hálójában tart. 15

Keserves gyötrelmed rajtam düheskedett,
Látod, hogy miattad szívem megepedett,
Szerelem ereje mindent tülem elvett.

Megváltozott szívem kemény kínaidtul,
Vettettem mindennek éktelen például; 20
Vedd el én életem, ne éljek csodául.

Sokan, kik barátim, azon csudálkoznak,
Sok könnyhullatásim hogy el nem olvasztanak,
És ennyi ideig is életben tartnak.

Az nedvesség tűzzel hogyha összetérne, 25
Az én életemnek lött volna már vége;
De az tűznek a víz nagy ellenkezője.

Szívem mert tüztétül ég nagy sebességgel,
Viszont gyötretik is sok könnyvezésekkel,
Mert lángodtul gerjed s gyúl szüntelenséggel. 30

Sokan vannak s élnek, kik szerelem nekül,
Azokat kínoznád ilyen kegyetlenül;
Talán jobb hasznod is következne ebből.

Mert ki seregednek én vagyok fő tagja,
Rajtam düheskedik mérgednek hatalma, 35
És tovább öregbül életemnek kénja.

Inkább kegyelmesen te foglalj magadhoz,
És jó kedvet mutass, mint jó hív szolgához,
Avagy inkább ölj meg, sokáig ne kínozz!

XIII.

Bár ne tudtam volna, mi legyen a szeretet
Mért született engem, a ki engem született
Ily gyilkos kínokra,
Sok búra, bánatra
Mért vagyok így megvetett? 5

Azt gondoltam, minden arany a ki fénylik,
A rezes szívekben arany ki tündöklük :
De most tapasztalom,
Pirúlva megvallom :
Igaz szív mint csalatik. 10

Lehetetlen, hittem, hogy tűzben jég legyen,
Annyi sok láng után benned tűz ne égjen ;
Szalmatűz volt látom,
Így meghűlt csudálom :
Ily jutalmat végyen. 51

Akkor mint esküdtél, én tudom s te tudod,
Miként késértgettel, tudom, nem tagadod :
Így fizeted bérem ?
Ez bizony szemérem !
Meg is kell vallanod. 20

Szívednek nem hittem — tudod — sok ideig,
De utánam jártál tovább esztendeig :

Hittel még istent is
Csalhatsz, mért nem embert is :
Meg is vér holtodig. 25

Szenvedj te is értem, hogyha én szenvedtem,
Verjen meg az isten méltán is érettem,
Ne csalhass több szívet,
Itten érjen véget
Álnokságod értem, 30

Azt gondoltam, előbb a nap sötét leszén,
Mezei füveknek egy színe sem leszén :
Mintsem azt érhessem
Tőled megvettessem
Isten bosszút téssen ! 35

XIV.

Boldogtalan vagyok,
Mert kínaim nagyok,
Béborúlt ifjúságom.
A szokatlan dolgot
És a nehéz jármot 5
Már megszokni nem tudom.
Régi időm elmúlt,
Most másképen fordúlt, —
Szomorú az én sorsom,

Őszi harmat után, 10
Végre mikor aztán
Fujdogál a hideg szél,
Nem sok idő múlván
Sárgúl, hulldogálván
Fáról a gyöngé levél. 15
Zöld erdő harmatját,
Piros csizmám nyomát
Hóval lepi bé a tél.

Én szemeim sírván,
 Könnyeim csordulván, 20
 Néznek csak keservesen ;
 Bús szívem zokogván,
 Csaknem meghasadván,
 Bánkódik nagy erősen ;
 Ki miatt naponkint 25
 Látok szomorú kint,
 Szenvedek én testemben.

Istenem, mit tegyek ?
 Immár hová legyek ?
 Mire jutok végtére ? ! 30
 Ha mind búval élek, —
 Ezentúl mit érek,
 Élek-e még kedvemre ?
 Vagy mind holtig árván
 Járok csak bűt látván, 35
 Mégyek keserűségre.

Ennyi gyötrelemmel,
 Vagy ennél is többel
 Ifjúságom mint éljem ?
 Jobb lesz a darvakkal 40
 Vagy más madarakkal
 Őszszel búcsúmat vennem,
 S mennem oly országra,
 Hol irígyim soha
 Nem szólhatnak ellenem ! 45

Talán elmentenimmel,
 Búcsuvételemmel
 Ha útamát követem :
 Gonosz irígyimnek,
 Kik most reám törnek, 50
 Nyelvök elkerülhetem !
 Ha nem látnak, talám
 Nem szólhatnak reám, —
 Így kedvök bétölthetem.

Azért szerelmedre,	55
Világod kedvedre	
Éld ezentúl, kívánom ;	
De én fáradságom,	
Kedves virágszálom,	
Éretted nem sajnálom !	60
Légy jó egészségben,	
Addig míg az isten	
Éltet, szívből óhajtom !	

Szívem, isten hozzád !	
Megbocsáss, ha szolgád	65
Vétett ő beszédében ;	
Mert noha nehezen, —	
De tőled elmegyen,	
Ki téged szán szívében.	
Lesz-e véled szemben ?	70
Láthatd-e e testben ?	
Maga tudja az Isten !	

Immár sólymocskádat,	
Kedves madárkádat,	
Kit karodon hordottál,	80
Klárisokkal rakott,	
Szkófiummal varrott	
Lábzsínóron tartottál —	
Bocsásd el békével	
Szegényt, hadd menjen el,	85
Reá ne haragudjál !	

XV.

Zöld erdő harmatát,
 Piros csizmám nyomát,
 Hóval lepi bé a tél,
 Hóval lepi bé a tél . . .

Messzire bujdosom, 5
Hazámat itt hagyom,
Isten vezérli dolgom,
Isten vezérli dolgom.

Jobb hát a darvakkal,
Vagy más madarakkal 10
Elbujdosnom messzire,
Elbujdosnom messzire.

Szerelmes barátim,
Régi jó pajtásim
Tőlem elpártoltanak, 15
Tőlem elpártoltanak.

Keserű énnékem
E világon élnem,
Jól tudod én Istenem,
Jól tudod én Istenem ! 20

Isten ! én azt kérem :
Útamban vezérem
Légy, s ments meg mindenektől,
Légy, s ments meg mindenektől.

Vezérlj messze földre, 25
Idegen nemzetre,
Hol lakjam békességben,
Hol lakjam békességben.

Mert itten lakásom
Nincsen maradásom 30
A sok irigyeimtől,
A sok irigyeimtől.

Fejenként mindenek
A kik esmértenek,
Mostan megbocsássanak, 35
Mostan megbocsássanak.

Hosszu bujdosásom
Lészen távozásom . . . *
— — — — —
— — — — —

XVI.

VALAHÁNY TÖRÖK BEJT, KIT MAGYAR NYELVRE FORDÍTOTTAK.

Ez széles világon
Mennyi virág vagyon,
Mindaz sem ér egy rózsát;
Az oly vendégség is
Kiben egy kegyes sincs, 5
Mindaz sem ér egy bapkát:
Én is minden szűznél
Ki ez világon él
Feljebb tartom Júliát,

Ti kik szegénységet 10
En szememre vettek,
Én hiszem azt tudjátok,
Hogy a vidám szemű
S vékony szemöldökű
Kegyes rabja nem vagyok; 15
S hogy ember sem vagyok
S lelkem is egy szál sincs, —
Talám azt alítjátok?

Ismét felvetette
Szemöldök ijébe 20
Szép szemének idegét,
Kiből tüzes nyilat
Szívemre ő bocsát,
Lüvén mint feltett jegyet ;
De bár veszszen fejem, 25
Tudom szeret engem
Szintén mint én személyét.

Te benned Júlia
— Mind világ csudálja —
Épen megtetszik, szépség, 30
Ékesség, édesség.
Eszesség, szelédség,
Udvari gyönyörűség ;
De hogy búmban így hagysz
S csak meg ingyen sem szánsz 35
Az-e a jó emberség ?

Ha nagy haragjába
Megöl is Júlia,
Mégsem mondom gyilkosnak,
Azért mert csak ötet, 40
Senki nem egyebet
Vallok én asszonyomnak, —
Mint örökös úr bír
Lelkemmél, ha rá sír,
Hogy véget nem vet búmnak?! 45

Egykor szép Júliát
Látván, hogy ő magát
Szép tükörében nézné,
Kérdém : e világra
Ily szépséget másra 50
Isten vajjon adott-e ?
S mosolyga, felele :
»Ily szép ki lehetne,
— Mond, — megbolondúltál-e?»

Mikoron kirepül 55
Lélek beteg testből,
Soha senki nem látta ;
De az én szerelmem, —
Ki olyan mint lelkem,
Hogy fejemet elhagyta : 60
Most szemem jól látta,
De vélni sem tudta,
Hogy magát másnak adta.

Egykor szép Júlia
Magában így szóla, 65
Mond : »kik engem szeretnek,
Egyaránt való jót
Méltó-e hogy azok
Mind fejenként vegyenek ?
No mert nem igazság, 70
Hanem a boldogság
Adaték már csak ennek.

Rózsaszínű lelkem,
Én édes szerelmem,
Ne kösd meg világomat ; 75
Szánj engem rabodat,
Ki tűröm kínodat,
Nézd kérlek nyavalyámat.
Más ölébe ne dülj
Hanem inkább megölj 80
Hogysem úgy többíts bünt !

EURIALUSNAK
ÉS
LUCRETIANAK

SZÉP HISTORIÁJA,

MELYBEN MEGÍRATTATIK EGYMÁSHOZ VALÓ NAGY
SZERELMEK, MELY SZERELEMBŐL VÉGRE LUCRE
TIÁNAK KÖVETKÖZÉK SZÖRNYŰ HALÁLA.

AD NOTAM:

*IDŐD SZÉP VIRÁGÁT, TERMETED SZÉPSÉGÉT SZÜVEM MIÉRT
HIRVASZTOD.*

PRIMA PARS.

Sok erős férfiak, bölcsek és királyok szerelem miatt veszték, —
Ifjak, szép leányok sok mérges nyilai miatt megemésztettek ;
Országok pusztultak, városok és várak mind földre letörettek

Párisnak szerelme Priamus királynak birodalmát elveszté,
Tróját eltöreté, Hectort levágatá, királyt is megöleté : 5
Ilyen szép országnak minden tartományát ellenség kézbe ejté.

Egy pogán asszonnak szerelme Sámsonnak elméjét megvakítá,
Az ő mondhatatlan erejét elveszté, szemeit kitolatá,
Ő magát is végre pogánokkal együtt az föld alá borítá.

Szent Dávidnak fia bölcS Salamon király istennél kedves vala, 10
De Faraó király leányi szerelme miatt bálvánt imáda.
Mindenféle renden az vak szerelemnek vagyon ily nagy ha-
talma.

Sokakról szólhatnék, kiknek példájokról lehetne több beszédem,
De most kiváltképen két ifjú személynek szerencséjét éneklek,
Kikben mérges voltát igen megmutatja az kegyetlen szere-
lem. 15

Egyik Eurialus, másik Lucretia, mind az kettő szép vala ;
Tűrhetetlenképen egymás szerelmére felgerjedtenek vala,
Kinek sebes tüze miatt végezetre az egyik megholt vala.

Azért most öt részre beszédemet rólok én ez énekben osztom :
Az első részében az ő szerelmeknek indulatját megírom, 20
Azután egymásnak küldött leveleket más részében megmondom.

Sok szerencséjéről és nagy örömeiről két részében éneklek,
Útolsó részében szörnyű haláláról az asszonnak beszélek.
Ha reá hallgattok, szerelem hatalmát ebből megérthetitek.

Mikoron előszer Senas városába Zsigmond császár ment
vala, 25
Drága készülettel, csuda nagy örömmel ötet fogadták vala;
Szent Márta temploma mellett egy palotát néki szerzetek vala.

Czeremóniáknak végezése után az templomból kilépék,
Mentében négy asszony, egymáshoz hasonlók, előtte megál-
lapék;
Azoknak szépségét császár hogy meglátá, lováról leugordék. 30

Ő ideje szerint jóllehet az császár immár ifjú nem vala,
De az bujaságra természeti szerint gyors és hajlandó vala;
A szép asszonyokkal való nyájasságban ő gyönyörködik vala.

Asszonyok közibe magát elegyítvén fordúla szolgálaihoz,
Kérdi, hogy ha láttak volna életekben hasonlót asszonyok-
hoz? 35
Meghaladták — úgymond — az emberi személyt, hasonlók an-
gyalokhoz.

Asszonyok ezt látván, szemeket az földre legottan lefiggeszték,
Szemérmetességgel az ő szépségeket inkább megékesíték.
Ő tekintetekkel Zsigmond császár szívét igen megsebesíték.

Termettel, orczával, ruhával ezek közt Lucretia szebb vala, 40
Ki még húsz esztendőt ő ideje szerint meg, nem haladott vala.
Camillák nemzete, néki Menelaus méltatlan ura vala.

Ennek állapotja magasb az többinél, haja bőséges vala.
Aranyban, kövekben annak kötözése és aranyszínű vala;
Szép magas homloka semmi semergéssel nem rútíttatott vala. 45

Szömöldöke néki kezij módra hajlott, szeme fekete vala;
Orra szép igyenes, teljes rózsaszínű piros orczája vala;
Kláris-színű ajka, fejr apró foga, szép kicsin szája vala.

Örvendetes szava, ékesen szólása, tisztességes tréfája,
Mindeneknél kedves, ifjagnál szerelmes, sokaknál nyájassága. 50
Sem félénk, sem merész, de nagy mértékletes minden dolgá-
ban vala.

Arany, gyöngy és ezüst, nagy szép drága kövek, ruháját éke-
sítik,
Császár udvaránál nagy sok fő emberek csak ötet e mlegetik,
Valahova térül, mindennek szemei ő reá fordítottak.

Udvar népe közte egy szép ifjú legény Francziából jött vala, 55
Eurialus neve, kazdag nemzetsége, de közép ember vala,
Harminczkét esztendő, szép ékesen járó, teljes orczájú vala.

Magaviselése egyenlő erkölcsű, császárnál igen kedves,
Szolgákkal, szerszámmal, lovakkal, ruhákkal, az ő szállása teljes.
De szerelem ellen ezekkel nem lehet azért ő győzedelmes. 60

Nem sok üdö mulván láták ezek egymást, felette megkedvellék,
Jóllehet szerelmét sem egyik sem másik egymásnak nem je-
lenték,
De az felgerjedett tüzet sokáiglan ők el nem fedezheték.

Egymással sokáig beszéddel, szólással öszve nem férhetének,
Mert mind nemzetséggel, nyelvvel és szólással egymástól kü-
lömbeznek: 65
Csak tekintésekkel és az ő szemekkel egymással beszélhetnek.

Megsebesült szüvvel, felgerjedt elmével Lucretia búskodik,
Urát nem szereti, házas voltát látja, szüntelen gondolkodik;
Sem éjjel sem nappal a szerelem miatt elméje nem nyughatik.

Semmi gyönyörűség nincsen én uramban, — ő magában azt
mondja — 70
Gyülöséges szava, sok ölelgetése, kedvetlen csókolása;
Jövevén ifjúnak csak tekinteti is nálam feljebb haladja.

Az felgerjedt lángot olts meg most magadban ha lehet Lucretia!
Vajha ez lehetne, bizony az én szüvem nem lenne búskodásban,
De szokatlan erő akaratom nélkül elmémet háborgatja. 75

Tudom mi volna jobb, de most az gonoszbat kell énnékem követnem,
Jövevén ifjúval, oh én búsult szívem! mi közem vagyon nékem?
Miért hogy idegen országbéli ágra gerjede az én szívem.

Vajjon s nem adhat-e ugyan ezen föld is, ki kedvemben lehessen?
Hogyha én szerelmem mostani uramtól ilyen igen idegen: 80
De képe, termete szép Eurialusnak szüntelenül szívemben.

Kit nem indíthatna ifjú szép orczája, vitézi állapotja
Ki az én szívemet kelleténél feljebb immár általhatotta,
Majd kétségbe esem, ha ő is szerelmét én hozzám nem mutatja.

Nem tudok mit tennem, elárúlhatom-e az én tisztaságomat? 85
Valamely idegen férfira bízam-e titkomat és magamat?
Ki ha megcsal engem, más leánt szeret meg, elhagyja én
ágyamat.

De nem azt mutatja ékes ábrázatja, víg és nemes erkölce;
Valami csalárdság, kit kellene félnem, hogy ő benne lehetne.
Ottan megeskötöm, hogy én szerelmemet soha el ne felejtse. 90

Nem félek bizonynyal, minden késedelmet majd kivetek szívemből,
Az én szépségemet, mert ő is szereti látom tekintetiből;
Vagy itt marad velem, vagy véle elviszen, ismerem erkölcséből.

Vajjon elhagyjam-e férjemet, anyámat, az én kedves házamat?
Ne engedje isten, hogy én cselekedjem ilyen nagy gonosz-
ságot, 95
De kegyetlen anyám gyakorta megbántja az én vígasságomat.

Férfi nélkül penig örömesben lennék, hogy nem urammal élnék,
Házam ott lehetne, hol Eurialussal kedvem szerint élhetnék;
De viszontag hütem és én nemzetségem nagy kisebbségbe esnék.

Mit árthat énnékem, kit ingyen sem hallok, ez községnek beszéde? 100
Az, ki hírét, nevét felettébb örüzi, nincs semmi merészsége;
Nem újonnan történt és nem csak én rajtam ily dolognak kezdete.

Szép Ilonát Páris akaratja nélkül el nem vihette volna,
Medeát az Jázon Kolkhis szigetiből el nem hozhatta volna :
Az sokaság között ha én is vétkezem, senki nem csudálhatja. 105

Ígyen Lucretia az ő elméjében sokáig tusakodék,
De a szerelemtől minden okossága végre meggyözzetteté ;
Eurialusnak is hasonlatos lánggal elméje gyötrödteté.

Császár udvarának mellette szép háza Lucretiának vala ;
Másfelől mellette csak közel hozzája Eurialus szállása. 110
Udvarban mentében asszont az ablakról mindenkoron jól látja.

Naponként szép könnyű pej lován ház előtt önnön magát hán-
tatja,
Császár előtt állván, gyakorta szemeit az ablakra fordítja,
Kiből szerelmeket már önnön maga is Zsigmond császár jól látja.

Az kik azt mondani szokták, bizonyára nincsen abban ha-
misság, 115
Hogy a szegények közt alacson házakban lakhatik az tisztaság,
Drága palotákban szemérmetességet nem tarthat az kazdagság.

Valaki szüntelen kedve szerént lakik, szüntelen szomjúhozik ;
Jelen valót megún, megtiltott dologra gyakorta igyeközik,
Mert az jó-lakástól az gonosz kívánság inkább felgerjesz-
tetik. 120

Igyeközik vala szerelmét kivetni szüvéből Lucretia,
Kéért ő házában, hogy azt megolthatná, bérekeszkedik vala :
De mihent meglátá, az megaludt szikra újonnat fellobbana.

Gyakran gondolkodik, kinek nagy szerelmét bátran megjelent-
hetné,
Mert az titkon való láng az ő elméjét sokkal inkább égetné ; 125
Ura szolgái közt vala egy vén ember, kinek Zóziás neve.

Német nemzetségből igen jámbor és hív szolga Zóziás vala ;
Ennek az ő titkát ilyenképen asszon megjelentötte vala,
Mikor nagy sereggel az ő háza mellől császár bémegyén vala.

»Tekintsed Zóziás, mely igen szép ifjak az császár körül vannak, 130
Mindez világ szerént ezekhez hasonlók bizony nem találtnak,
Ruhákkal, szerszámmal, termettel, szépséggel mindent feljül haladnak.

Vajha az úristen urat ezek közül nékem engedett volna!
Kinek szépségeket ha mostan nem látnám, soha nem hittem volna.
De mond meg énnékem, ha mely ezek között ismerettedben volna? 135

„Sokat ezek közül ismerek asszonyom” — a szolga így felele, —
De az Francziából való Eurialust kérdi, hogyha ismerné?
Zóziás azt mondá az ő asszonyának, hogy azt is jól ismerné.

Szóla Lucretia: »tudom jámborságod, hogy nem mondd senkinek;
Megvallom tenéked felgerjedett tüzét ehhez nagy szerelmemnek; 140
Jelentsed meg néki kérlek, hozzá való akaratját szüvemnek.«

Felele a szolga: »mit hallok tetőled? gonoszság ez asszonyom;
Nemhogy megművelném, de csak szüvemben is bizony bé nem bocsátom,
Az én vénségemre higgyed én uramat soha el nem árúlom.

Inkább ezen kérlek, tekints meg nemzedet, győzd meg te szerelmedet: 145
Most még igen könnyen az ujonnan indúlt tüzet megenyhítheted,
Ki hogyha felgerjed, semmi orvossággal eleit nem veheted.

A szeretet soká titkon nem maradhat, mert ő maga kiterjed;
Ha urad megtudja, gondold meg erkölcsét, mit cselekedik veled?
Monda Lucretia: »hallgass, én urammal szüvemet ne retten-
ted. 150

Ki haláltól nem fél, meghiggyed Zóziás — nem retteg más do-
logtól.

Valamit én reám hozand a szerencse, el kell szenvednem attól ;
De meg nem szünhetem, igazán megvallom, az én kívánsá-
gomtól.«

„Mit veszted magadat, — felele Zóziás — szégyenítéd nemzedet ;
Csak tenéked léssen, te nemzetid között parázna asszon ne-
ved, 155

Gondolatod kedig sok örző szemektől talám véghez sem vihedd.

Melletted vén anyád, férjed és leányid szüntelen veled vannak ;
Uram háza népe és jámbor szolgálai töled el nem távoznak ;
Ha ezek hallgatnak, az kövek is reád és az ajtók kiálnak.

Ha senki tenéked örződ nem volna is, tudja isten dolgodat, 160
El nem szenvedí ő, hogyha el nem hagyod gonosz gondolatodat ;
Gondold meg uradat, ne rútítsd magadat, tarts meg tisztasá-
godat !«

Felele az asszony : »azt igazán mondod, szerelmes atyámfia,
De az uralkodó megdühödt szerelem szüvémet háborgatja,
Tudván az gonoszra akaratom ellen hanyatt homlok indítja. 165

Nagy sokat magamban róla gondolkodtam, ellene tusakodtam,
De nem volt mit tennem, fejemet immáron alája holdoltattam,
Kérlek ne hagyj engem, légy segítség ebben, az mit most reád
bíztam.«

Nagyot fohászkodék Zóziás azt hallván, monda Lucretiának :
„Az én gondban fáradt vén fejemért szólok néked mint asszo-
nyomnak“ 170

Ne veszedsz híredet, enyhíts meg elmédet, tarts meg nevét
uradnak !«

»Megfogadom szódat, nem hagyom még most el én szemérme-
tességem ;
Meggyőzem halállal az én szerelmemet, hogyha el nem rejt-
hetem ;
Vassal vagy méreggel én tisztaságomat talám megöröszhetem.«

Igen megrettene Zóziás ezt hallván, mondá, hogy : nem szenvedem. 175

Szóla Lucretia : »ha én elvégeztem, te meg nem tarthatsz engem,
Erre sok fő asszony-emberek példája vitt és vezérel engem.

Látván ezt a szolgál, hogy az ő beszéde nála semmit nem fogna,
Mondá, életére hogynemmint hitére már nagyobb gondja
volna ;

Fogadá, hogy mennél hamarább találná, Eurialusnak szólna. 180

Ezzel felgerjedett elméjét asszonnak jó reménségre vivé
Az ő fogadását csak szóval ígéré, de bé nem teljesíté,
Hogy halogatással asszonnak szerelmét ő megkisebbíthetné.

Nagy sok ideiglen asszonnak ő szűvét reménséggel táplálá,
De hogy hazugságban immár ne maradna, az ifjúhoz indúla: 185
,Oh mely igen szeret egy asszony tégedet,‘ — ő neki csak ezt
mondá.

Kérdezkedésére annál többet néki Zóziás nem felele,
Eurialus ötet, honnat jö s ki volna ? ingyen meg sem esmeré :
Hogy szép Lucretia küldte volna hozzá, soha azt ő nem vélé.

De a szerelemnek kemény nyila szűvét általhatotta vala, 190
Semmi nyúgodalma sem éjjel sem nappal önégie nem vala,
Titkon való lángtól belől az ő szűve megemésztetik vala.

Régi erősségét jól tudván magában, igen csudálja magát,
Szidalmazza szűvét, hogy elhagyta volna előbbi okosságát,
Mert a szerelemnek érzi ő magában győzhetetlen hatalmát. 195

Ezt mondja magában : most tudom mi légyen az szerelemnek
tüze,
Kiben nagy rettegés, nagy sok gondolkodás, — rövid annak
élete ;
Nem tusakodhatom — mint eszembe vészem, semmiképen ellene.

Illik én hozzám is az, mitől magokat királyok sem óhatták ;
Sem bölc Alexander, sem az erős Sámson el nem távoztat-
hatták, 200
Sőt amaz igen bölc Aristotelest is szentnek itt nem találták.

Herculesről mondják, hogy kardját levetvén, guzsalyat vött
kezébe,
Hogy szeretőjének ily engedelmével lehessen jobb kedvébe ;
Noha ő nálánál erősb vitéz nem volt ez föld kerektségében.

Természettől vagyon hintetvén szívünkbe az szerelemnek
magva, 205
Vadak és madarak, fene oroszlánok vannak ő hatalmában ;
Tengerbeli halak vízben sem lehetnek miatta bátorságban.

Ifjakat ő birja, véneknek megaludt szüveket felemeli,
Mindeneket meggyöz és szokatlan tüzzel a szüzeket égeti :
Hát mit erőlködöm természetem ellen most én is igyekezni ? 210

Ezeknek utána módot keres vala, ki által elvégezné.
Nisus, egy barátja, efféle dolognak csuda okos mestere,
Gyorsán egy vén asszont fogada, ki ilyen levelet néki vinne :

SECUNDA PARS.

*Non potuere diu validum cohibere furorem
Prodidit incensas charta manusque faces.*

EURIALUS LUCRETIAE.

Köszönetem után írásomban néked egészséget kívánok,
Hogyha vigasztalást és jó reménséget én tenálad találok, 215
Mert mind egészséget és mind reménséget én csak tetőled
várok.

Én magamnál immár Lucretia téged sokkal inkább szeretlek,
Vélem te magad is eszedben vehetted, mely igen kedveltelek ;
Megsebhedt szívemnek sok fohászkodási bizonsági lehetnek.

Tudom temagad is gyakorta jól látod az én ábrázatomat, 220
Netalám szántad is, hogy láttad szememből sok könnyhullatásimat,
Kérlek, vedd jó néven, ha megnyitom néked most az én tit-
kaimat.

Az te nagy szépséged, kedves ékességed most megfogott engemet,
Most vészem eszembe, szerelem mi légyen, hogy én látlak tégedet,
Te az Cupidónak birodalma alá holdoltatál engemet. 225

Sokat örölködtem, megvallom tenéked, hogy ezt elkerülhetném
De nagy szépségedtől, ékes termetedtől igen meggyőzöttetém,
Már te rabod vagyok, fényes szemeidtől mert én megköttöttem.

Nem lehetek immár soha én magamnak többé birodalmában,
Életem, halálom és gondolkodásom vagyon te hatalmadban, 230
Mind éjjel s mind nappal tégedet kívánlak, várlak az én ágyamban.

Te magad tarthatsz meg, csak te veszthetsz el is, válaszd el most egyiket;
Tégy választ énnékem, hogy te írásodból érthessem meg elmédet:
Beszéddel is ne légy mostan különb hozzám, mint látom szemeidet.

Nem nagy dolog higgyed oh szép Lucretia! tőled azmit kívánok, 235

Elég lészen nékem, ha egynehány ígét én te véled szólhatok,
Az én levelemben tőled ennél többet bizony én sem kívánok.

Ezt ha megengeded, bódog ember lészek, ha megtartod elveszek.
Immár hűségedre bíztam enmagamat, kit felette szeretek;
Légy jó egészségben oh én édes lelkem, talám véled lehetek! — 240

— Pecsét alatt gyorsan az levelet ottan Lucrétianak küldé,
Az önnön házában — szerencse úgy adá — csak egyedül találá;
Kitől hozta volna, annak kívánságát hűséggel megjelenté.

Gonosz híre neve ez asszony-embernek egész városban vala,
Hogy ezt küldte hozzá, oly nagy kisebbségnek szép Lucretia tartá: 245

»Micsoda tégedet hozott én házamhoz gonosz asszony? — azt mondá.

Tisztességes személyt álnak beszédeddel hogy mérsz megké-
sértetni?

Nemes asszonyoknak hogy méred ágyokat te megszegyeníteni,
Ifjaktól levelet, undok asszony-ember hogy mérsz nékem mu-
tatni?

Ha tisztességemet és ifjúságomat most meg nem tekinteném, 250
Levelet senkinek soha nem hordoznál, véled azt cselekedném;
Menj el azért tőlem mindjárt leveleddel gonosz asszony én
tőlem.

Azvagy add kezembe, hadd égessem mind el álnok íratásodat.
Te magad siess el, míg uram meg nem lát, ne üsse meg hátadat;
Többé soha ne lásd gonosz asszony-ember az én ábrázatomat. 255

Az levelet kapá, szaggatá, tapodá, az han.uba béveté,
Kire az vénasszony, tudván asszonyoknak ily erkölcsét, felelé:
,Megbocsáss asszonyom, mert nálad kedvesnek ezt az én szü-
vem vélte.

Ha azt nem engeded, kitől hozzád jöttem, hogy ismét ahhoz
térjek,
Szódat megfogadom, de meglásd, hogy kitől engem most hoz-
zád küldtek! 260
— Gyorsan visszatérek és jó reménységet vűn az ifjú legénynek:

Légy nagy vígasságban vitéz Euriale! igen szeret tégedet,
Hogynemmint te ötöt, látom, sokkal inkább kedveli szépségedet,
Szépen megolvasá, igen csókolgatá mind az te leveledet.

Nem lőn üressége, hogy választ tehetne most az te írásodra, 265
De el nem múlatja, hamar ír tenéked ismét kívánságodra!
Vénasszony kijöve, ifjú soha többszer reája nem találá.

Az elszakadozott papírost viszontag Lucretia felszedé,
Mindenik darabját levélnek viszontag helyére helyhezteté,
Ezerszer olvasá, igen csókolgatá, ládájába bétevé. 270

Levélnék hol egyik, hol másik darabja szűvét igen furdalja,
Végezé magában, hogy ő akaratját az ifjúnak megírja;
Ezen igékkal írt levelet vitéznek követ által bocsáta:

LUCRETIA EURIALO.

Hadd el, ne reménljed azmit meg nem nyerhetsz Euriale szű-
vedben!

Levéllél, követtel ne sérts meg engemet jó híremben, nevem-
ben, 275

Higyjed, hogy nem találsz azok között engem, az kit gondolsz
elmédben.

Nem vagyok bizonynyal — ifjú Euriale, kinek mostan alítasz,
Hogy kerítő asszont, tisztességem ellen — én házamhoz bo-
csátasz;

Én életem tiszta, keress más szeretőt, mert engem meg nem
csalhatsz.

Egyebekkel élj úgy, az mint néked tetszik, de én tőlem el-
szűnjél, 280

Semmit ne kérj tőlem leveleid által ilyen vakmerőséggel,
Tudod, hogy nem méltó ember vagy én hozzám, azért légy
egészséggel.

— Jóllehet keménnek tetszék ez a levél ifjú Eurialusnak,
Mert különbez vala előbbi szavától az elküldött asszonnak:
Mindazáltal arra útát nyitá néki, írhatnának egymásnak. 285

Hűn az követnek is, kit szép Lucretia hozzája küldött vala;
De igen búskodik, hogy az olasz nyelven ő szólani nem tud vala;
A szeretet ezben igen gyorsá tevő, mert hamar megtanúla.

EURIAULUS LUCRETIAE.

Néki megfelele, inté arra ötöt, reá ne haragonnék;
Mert jövevény lévén, nem tudtam ki légyen, kivel levelet kül-
dék, 290

Tisztesség-kereső szerelem lőn oka, hogy én tenéked írnék.

Bizonyára tudom oh szép Lucretia szemérmességedet,
Nem mostan hallottam, kit inkább szeretek, az te tisztaságodat ;
Higgyed, hogy gyűlölök én is Lucretia, szemtelen asszonyokat.

Feljebbvaló jószág szemérmességénél nincs az asszonyállat-
ban, 295

Mert a szép ábrázat változandó jószág, és vagyon elmúlásban,
Kihez ha nem járól a szemérmesség, nincsen dicsíret abban.

Azért szerettelek, azért tiszteltelek mindeneknek felette,
Oly dolgot nem kérek, ki miatt kisebbülj te hiredben nevedben,
De mit írásomból elméd meg nem érthet, beszédem megje-
lentse. 300

Az levéllel együtt drága ajándékot Lucretiának küldö ;
Kéré ne mulatna, hanem levelére mindjárást választ tenne.
Nem sok üdö múltván a szép Lucretia néki így en felele :

LUCRETIA EURIALO.

Elvöm leveledet, nem panaszkodom már az te követedről.
Nem nagyra becsülem, amit nekem írtál hozzám nagy szerel-
medről, 305
Mert sokan szerettek, heában engemet, példát vehetsz azokról.

Hogy beszélhess velem, én tölem nem lehet, sőt ugyan sem
akarom,
Ha fecske nem lehetsz, egyedöl én tőled bizony nem taláztatom ;
Hogyha akarnám is, öröktől és magas házaktól megtiltatom.

Ajándékid vöttem, mert az ő szép mivek engem gyönyörköd-
tetnek, 310

Ím egy gyűröt küldtem, hogy éretted nálam heában ne legyenek ;
Te ajándékidnál nem kevesebbet ér, isten legyen már veled.

EURIALUS LUCRETIAE.

Bővebb szóval választ Eurialus írta a szép Lucretiának :
Nagy örömem vagy, hogy véget vetettél panaszolkodásidnak.
De hogy szerelmemet kevésre becsülöd, az oka bánatimnak. 315

Tudom, hogy nagy sokan tégedet szerettek, de így mint én nem
égték,
Talám te nem hiszed, mert semmi helye nincs te nálad beszé-
demnek,
Ha véled szólhatnék, bizonyára nálad útálatos nem lennék.

Vajha ideiglen fecskévé lehetnék, az mint te magad írod,
Jóllehet balhává örömesben lennék, nem tennéd be abla-
kod; 320
Azt én nem úgy bánom, hogy nem szólasz velem, mint azt, hogy
nem akarod.

Semmit én egyebet, hanem te elmédnek jó akaratját várom,
Ha lehetne tőled, miért Lucretia hogy nem szólnál velem,
Kinél jobb akaród ez világon nincsen, miért útálsz meg en-
gem?!

Ha azt parancsolod, hogy a tüzre menjek, abban is én enge-
dek; 325
Légyen akaratod, ha módod nem lehet, hogy én te veled le-
gyek;
Az alkolmatlanság hogyha áll ellened, abban én is engedek.

Változtasd meg ebben — kérlek Lucretia, az te akaratodat,
Heában valónak az hol mondod lenni az én fáradságomat,
Nem illik tehozzád ily nagy kegyetlenség, meghiggyed az én
szómat. 330

Légy szilídebb hozzám, ha éltem akarod, immár te szere-
tödhöz,
Mert ha úgy beszéllesz, akaratod nélkül emberöldöklő léssesz,
Hogy nem más fegyverrel, kemény beszédiddel te könnyebben
elveszthetsz.

Semmit én tetőled többet nem kívánok, hanem hogy engem
szeress;
Ebben nem találhatsz semminémű okot, kit én ellenem vet-
hess, 335
Ettől nem tilthatnak, kik örüznék téged, hogy engemet ne szeress.

Bódognak alítom magam, ha azt mondod, hogy te szeretsz engemet
Akkoron, hogy vetted el ajándékimat és nem szegted kedvemet ;
Netalám azok is eszedbe juttatnak valamikor engemet.

Jóllehet nem nagyok voltanak, de talán ezek sokkal kisebbek, 340
Kiket ez levéllel együtt én tenéked mostan ujonnat küldök ;
Csak te szeretődért ezeket ne útáld, rövid nap többet küldök.

Az, mely aranygyűrőt énnékem küldettél, ujjomból ki nem esik,
Gyakor csókolással te helyetted tőlem az megnedvesítettik,
Légy egészségben már, így az én szívem is tőled vígasztaltatik. 345

Gyakorta egymásnak ilyen leveleket írogattanak vala,
Végre Lucretia az ő nagy szerelmét megjelentötte vala,
Kiről egy levelet ezen értelemre Eurialusnak íra :

L U C R E T I A E U R I A L O .

Örömet akarnék vitéz Euriale én tenéked engedni,
Az én szerelmemben, az inint tőlem kéred, abban részessé tenni, 350
Mert te nemzetséged és ékes termeted tőlem azt me gérdemli

Igen tetszik nékem az te nagy szépséged és kegyes tekinteted,
De nem lészen jómra, ha én is követem az te nagy szerelmedet,
Esmerem magamat, nem tarthat szerelmem nagy mértékletes séget.

Tudom, hogy sokáig, az mint hallom, ide az várasba nem jöhetsz, 355
Ha játékba esünk, hová legyek osztán, mikoron elmenendesz ?
El nem maradhatnék, ezt alítom penig, hogy véled el nem vihetsz.

Sokaknak példái rettentnek engemet az te nagy szerelmedtől,
Kik elhagyattattak szerelem idején idegen emberektől,
De az többi között kiváltképen az, mit hallottam ezek felől. 360

Mikoron az Jázon Kolkhis szigetében az nagy sárkánt megöle,
És az aranygyapjat az ő vén atyjához Görögországba vivé,
Medeát megcsalá, kinek segítségét akkor dolgában kéré.

Megöletett volna Kretában Thezeus az nagy Minotaurustól,
Hogyha Ariadne tanácsából meg nem szabadúlt volna attól, 365
Egy pusztaszigetben hagyá ő ágyában, kit elhoza atyjától.

Igen megcsalaték Dido Aeneástól, az önnön vendégétől,
Mikor befogadá úgy mint futott embert Trója veszedelméből,
Mind okot s mind fegyvert halálra találá az idegen embertől.

Külső szerelemben nagy sok veszedelmet sokszor hallottam
lenni, 370
Azért nem merem most álnok szerencsére az én fejemet vetni,
Szárnyas a szerelem, félek veled együtt, hogy elkezd repülleni.

Néktek férfiaknak a szerelem ellen erősb elmétek vagyon,
Az asszonyállatok szerelme meghiggyed, halálban vetve vagyon ;
Nemcsak szeretnek ök, hanem dühösködnék, mindennél nyil-
ván vagyon. 375

Ha társot nem talál, nincsen rettenetesb az mi szeretetönknél,
Mert ha felgerjedünk, hírünk hátra vetvén, nem gondolunk
semmivel ;
Nincs más orvosságunk, hanem csak hogy legyünk mi az mi sze-
retönkkel.

Az mi távol tőlünk, azt mi sokkal nagyobb buzgósággal ké-
vájuk,
Csakhogy bujaságunk lehessen minékünk, halálunkat sem szán-
juk ; 380
Az mi életünket és az mi hírünket csak semminek alítjuk.

Nemes személy, házas, gazdag asszony vagyok, jobb azért most
énnékem
Az te szerelmedet, ki nem állhatatos, szüvemből el-kivetnem
Ne legyek Sapphónak, se Phyllisnek társa, mostan elkerülhetem.

Kérlek azért téged, ne kívánjad hozzád mostan én szerelme-
met, 385

Olts meg magadban is, hogy ha lehet tőled, az fölgerjedett tüzet;
Asszonyállatoknál erősb az férfiú, azért tőled meglehet.

Ha szeretsz engemet, miért igyeközel az én veszedelmemre,
Az jó akarattal az te kívánságod nyilván nem férhet egybe,
Te ajándékidért egy drága keresztet küldtem, légy egészség-
ben. 390

— Veszteg nem lehet vitéz Eurialus, hogy az levelet látá,
Mert újonnan írott beszéd az ő szívét felette felgerjeszté,
Azért ilyen szóval szép Lucretiának írt levelét ereszté :

EURIALUS LUCRETIAE.

Oh én édes lelkem, te szép Lucretia légy nagy jó egészségben,
Ki kevés méreggel vigasztalást küldtél énnékem leveledben, 395
Mely mérget mindjárt elvehetsz éntőlem, ha lésszsz velem
szemben.

Az tennen gyűrődde megpecsétlett levél mikor kezembe juta,
Sokszor megolvassam és megcsókolgatom, de másra intesz abban,
Hogynem mint én hozzád való szerelmednek kívánsága mu-
tatja.

Azon kérsz engemet, hogy ne szeresselek, mert ártok azzal
néked, 400

Idegen férfinak hajlandó szerelmét te mert nem követheted,
Megcsalt asszonyoknak példáitól irod, hogy te fejedet félted.

Oly igen szép móddal és drága ígéssel írásod ékesíted,
Hogy azokkal inkább az én szerelmemet te reád felgerjeszted,
Elmédnek nagy voltát csudáltatod inkább, hogynem elfelej-
tetnéd. 405

Vajjon ki gyűlölné szeretőjét azért, hogy bölcsességét látná,
Ki ha hagyítani szerelmem akartad, ne mutogattad volna
Te tudományodat és bölcsességedet titkolnod kellett volna.

Ilyen írásoddal nyilván meg nem oltod az én szűvemnek tüzét,
Mert mikor olvasom, az te levelednek csudálom ékességét, 410
Inkább felgerjeszted, hogy te szépségednek látom nagy bölcses-
ségét.

Szépség és bölcsesség, jó erkölcs, ékesség szerettetnek tégedet,
Mondjad az köveknek, hogy változtassák meg az ő természeteket;
Fordíts meg vizeknek folyását, úgy én is elfelejtlek tégedet.

Mikor a fényes nap ő keleti felé az égen visszafordul, 415
Mikoron az hegyek hótól üresednek és az erdők vadaktól:
Az én szerelmem is elidegenedik akkor Lucretiától!

Az mint te alítod, higgyed, nem olly könnyű dolog az fér-
fiaknál
Az felgerjedd lángot, hogy ők megolthatnák hamarabb asszo-
nyoknál,
Sőt némelyek mondják, hogy ebben erősbek leányok férfiak-
nál. 420

De nem tusakodom mostan sokat erről térek én beszédemre,
Szükség, hogy feleljek a te levelednek mindenik czikkelyire.
Kiváltképen a hol sok példákat hozván szólasz jövevényekre,

Egyenlő vétek az mindaz férfiakban s mind az asszonynépekben,
Az mint előhányád nagy fris beszédekkel te ékes leveledben, 425
Sokan asszonyoktól férfiak közül is megcsalattak élteken.

Priamusnak fiát Troilus herczeget az Brizeis megcsalá,
Ifjú Deiphobust Páris után a szép Ilona elárulá;
Az ördögös Circe az ő szeretőjét barommá változtatá.

Méltatlan dolog ez, ha kevésnek vétkét mindenekben alít-
ják, 430

Ezek példáiból az jövevényeket ha mind csalártnak mondják,
Mennyi asszonyállat vagyon ez világon, gyűlölségbe hozhatják.

Illik, hogy azoktól példát vegyünk, az kik meg nem csalatkoz-
tanak,

Mint Antoniussal a szép Cleopatra végig megmaradtanak,
Nem szükség, hogy mostan többen ezek közül előszámláltas-
sanak. 435

Értem, hogy olvastad a bölc s Ovidius könyvében írt verseket,
Kiből megérthetted az görög ifjakkak idegen szerelmeket ;
Elhagyták érette széles országokat, házokat, nemzeteket.

Ezen kérlek téged lelkem Lucretia. hogy meggondold azokat,
Az kiknek éktelen dolgok ellenzené az mi gondolatunkat, 440
Kik igen kevesen találtatnak, ha megszámlálod is azokat.

Nem azért kívánlak, hogy tőled elváljam, hanem hogy szeres-
selek,
Éltemben náladnál ez világon többet bátor ne ismerhessek ;
Jövevének ne mondj, mert az akaratom, hogy ittvaló le-
hessek.

Ott lehet én házam, valahol te léssesz, szerelmem Lucretia ! 445
Hogyha ideiglen eltávozoandom is, sietvén jövek haza,
Dolgaimat szépen, hogy elvégezhessem, megyek Németor-
szágba.

Tudom, hogy találók alkolmatosságot itt megmaradásomban,
Sok dolgai vannak elmúlhatatlanok császárnak ez országban,
Azoknak gondjokat magamra felvéstem, maradok ez váras-
ban. 450

Ha pedig így sem fog, követségén jövek ide Hetruriában.
Avagy az császárnak helytartója leszek ebben az tartományban.
Hiszem hogy megnyerem, mert én kedves vagyok császárnak
udvarában.

Semmit ne félj azért én gyönyörűségem, szívem és remén-
ségem
Mint én lelkem nélkül, bizony nálad nélkül nem lehet-én éle-
tem ; 455
Könyörülj én rajtam, mert miképen az hó, naptól megemész-
tetem.

Tekints meg munkámat és gyakorta való nagy sanyarúságomat,
Vess véget immáron te sok kénzásidban, halaszd el halálomat ;
Mind éjjel s mind nappal sok éhezésimet, tudod vígyázásimat.

Látod ábrázatom nagy szerelmem miatt, melly igen meghir-
vadott, 460

Alig tarthatja már lelkemet én testem annyira megfáradott.
Szüleid, gyermekid megöltem volna is, így állhatnád bosszúdat!

Ha te ígyen büntetsz engem szeretődet, vajjon mit mivelsz azzal,
Ki rajtad bosszút tött, vagy az, ki tenéked volt valamiben kárral?
Bizony ehhez képest elszenvédhetetlen haragod leszen az-
zal. 465

Oh én ékességem, oh én vígasságom, szerelmem Lucretia!
Végy bé te kedvedbe, hogy az én szűvemet az kín ne sanyargassa.
Ha szeretsz engemet, gyorsan írd meg nékem, — e szűvem ké-
vansága.

Szabad legyen immár nékem azt mondanom, hogy én te szol-
gád vagyok!
Nám az jámbor és hív szolgákat szeretik császárok és kirá-
lyok, 470

Noha mindenféle rendet feljűlmúlnak ezeknek méltóságok.

Légy jó egészségben és jó szerencsében oh én gyönyörűségem!
Te vagy reménségem, félelmem, szerelmem, ez világban életem,
Légy jó kedvvel hozzám és jó akarattal, és úgy tarthatsz meg
engem.

— Mint az erős tornyot, mikor küvül nézed, győzhetetlennek
tetszik, 475

De ha nagy kosokkal érdeknie kezdik, igen hamar megtörik:
Azonképen asszony, ifjú beszédétől naponként győzettetik.

Szorgalmatosságát ő szeretőjének hogy jól eszébe vövé,
Negyed levelében eltítkolt szerelmét nyilvánban megjelenté.
Ilyen levelével Eurialus szűvét szertelen felgerjeszté: 480

LUCRETIA EURIALO.

Immár bizonyára többé te ellened én nem tusakodhatom,
Te nagy szépségedet az én szerelmemben részletlenné nem ha-
gyom,
Meggyőzted immáron én erős elmémet, néked megholdoltatom.

Oh én szegény fejem, hogy elvöm előszer az te leveleidet,
Ez lőn oka nyilván, hogy veszedelemre vetettem életemet, 485
Hogy ha az te híred és okos tanácsod, meg nem segít engemet.

Tarts meg Euriale az te fogadásod, kit leveleidben irtál,
Ha szerelmed alá tudatlanság miatt már engemet hajtottál,
Ha elhagynál, bizony mindeneknél fenébb gonosz áruló volnál.

Könnyű megcsalnatok a szegény együgyű asszonyi állato-
kat, 490
Szégyenb annál néktek meg nem tartanatok az ti fogadástokat,
Azért ha nem lésszesz állandó, jelents meg az te akaratodat.

Helyén még az dolog, megváltoztathatjuk az mi kívánságunkat ;
Az mit meg kell bálnunk, igen ótalmazzuk mostan attól ma-
gunkat ;
Végét meg kell látnunk, hogy félbe ne hagyjuk mi elkezdett
dolgunkat. 495

Asszonyember vagyok, én keveset tudok, tennen magad jól
tudod,
Reám és magadra, hogyha férfi vagy te, legyen néked nagy
gondod ;
Immár tiéd leszek, hogyha fogadásod és hited megtartandod.

Ezt én nem művelném, az te hűségedben ha mostan kétes
volnék :
De bízom te benned, hogy örökké bátran neved által élhe-
tek ; 500
Isten legyen veled én gyönyörűségem, vezére életemnek !

TERTIA PARS.

*Quam vir, quam mater, quam janua firma tenebat.
Artibus est tandem foemina victa suis.*

Ennek utána is nagy sok leveleket egymásnak küldezének,
Mindegyik s mind másik oly nagy buzgósággal egymásnak fele-
lének,
Mert mind az kettőnek csak az kívánsága, hogy együtt lehessenek.

Felette nehéznek és lehetetlennek ez dolog tetszik vala, 505
Mert soha egyedül sem kövül, sem belől Lucretia nem vala,
Ura Menelaus sok örző szemekre mert ötet bízta vala.

Az olaszok között igen elterjedett vétek ez mindeneknél,
Hogy feleségöket sokkal inkább örzik, mind aranynál, ezüstenél;
Eszökbe nem vészik, hogy nagyobb bolondság semmi nem lehet
ennél. 510

Az megtiltott dolgot az asszonyemberek sokkal inkább kívánják,
Az mit akarsz bánják, az mit te nem akarsz, viszontag azt kívánják;
Kevesben vétkeznek, ha valamennyire szájokra bocsátandják.

Mint az verőfényen, mely könnyű egy sereg balhát megörüzni:
Szintén olyan könnyű akarátja nélkül asszont megoltalmazni. 515
Csak heában örzik, az ki önnönmaga nem akar tiszta lenni.

Szelidíthetetlen, mindenek meghiggyék, vad az asszonyi állat,
Kit semmi őrizet, sem penig megtiltás soha nem zabolázhat,
Mert ő az örzőket sokkal inkább örzi, oly igen okos állat.

Ott egy ifjú legény atyjafia vala a szép Lucretiának, 520
Kitől leveleket gyakorta küld vala bátran Eurialusnak,
Mert szerelmét ennek megmondotta vala, mint hű atyjafiának.

Ennek lakóhelye Lucretia anyja házához közel vala,
Oda Lucretia anyját látogatni gyakorta megyen vala,
Azért ily végezést ők egyenlőképen azzal töttenek vala : 525

Mikoron az anyja szép Lucretiának a szent egyházba menne,
Ő kamorájába akkor Eurialust ifjú bérekesztené ;
Anyját mintha látni Lucretia menne, Eurialussal lenne.

Két napot hagyának, kik esztendőnél is hosszabbaknak tetszének
De itt a szerencse semmit nem szolgálta az ő végezéseknek ; 530
Megértvén vénasszony, ifjat kirekeszté napján az végezésnek.

Nagy szomorúságos követséget ifjú monda Eurialusnak ;
Látá Lucretia, hogy kinyilatkozott álnoksága dolgának,
Monda, hogy oly utat keresek, nem állhat ellene anyám annak.

Egy Pandalus nevű sógora férjének ott az várasban vala, 535
Ennek is titkait a szép Lucretia megjelentötte vala,
Mert az felgerjedett láng ő elméjében meg nem aluszik vala.

Azt izené titkon ő szeretőjének, hogy azzal barátkoznék,
Mert az jó erkölcsű és az ő dolgában hív embernek láttatnék ;
Ez által ő nekik szemben-lételökben mód és út találtatnék. 540

De nem tetszik vala ez Eurialusnak, hogy titkát arra bízna,
Menelaus környül szüntelen forgódni, kit szemeivel látna,
Mert igen fél vala, netalám valami csalárdság abban volna.

Tanácskozás közben Eurialus arra császártól választaték,
Koronázatjáról végezne pápával, Romába béküldeték, 545
Mely követség nekik szép Lucretiával igen nehéznek tetszék.

De nem lön mit tenni, mert rajta császárnak kemény parancso-
latja,
Két egész holnapig az császár dolgaért ő Rómában múlata.
Addig Lucretia siralmas ruhában, sötét házban ült vala.

Mindenek csudálják, de nem tudják okát ő szomorúságának, 550
Soha vígasságát nem látták önéki, mint egy özvegyasszonnak ;
Úgy tetszik önéki, ha fogyatkozása volna az fényes napnak.

Az ő háza népe láták, hogy feküszik szüntelen ő ágyában,
Betegnek alítják, mert soha azelőtt nem volt ily nagy bánatban;
Nagy sok orvosságot keresnek önéki, vannak nagy búskodásban. 555

Senki nevetségét nem látta önéki, sem ágyából felköltét,
Míglen Eurialus eleiben hallá Zsigmond császárnak mentét,
Mint egy mély álomból, ottan felsekencé, hogy hallá jövetelét.

Leveté magáról asszony gyászruháját, ékesen felöltözik,
Házának ablakit ő mind felnyittatá, szűvében megváltozék; 560
Kit hogy láta császár, Euriale — mondá — ne tagadd a mit láték!

Senki Lucretiát — te távullétedben — itt kün soha nem látta;
De hogy te megjöttél, látjuk immár felkölt piros hajnal csillaga,
Minthogy az hurutnak, a szerelemnek is nincs semmi rejték-háza.⁴

»Tréfálsz te énvelem császár, az mit szólasz! — Eurialus azt mondja — 565
Nem tudom mi légyen az, miről nékem szólsz — császár előtt azt mondja; —
Az te lovoidnak nyerítése inkább ötet felsekentötte.«

Ezeket megmondván, titkon Lucretiát azért ő tekinteli,
És elfeletközvé, az ő szép szemeit néha reá figgeszti;
Megjötele után csak intésekkel lön ő első köszöneti. 570

Egynehány nap múlva Nisusnak nagy gondja Eurialusra vala,
Piaczon megnézé, mely Menelausnak csak háza mellett vala,
Honnat ablakára szép Lucretiának tekintet lehet vala.

Kúfárt ajándékkal ott megengesztelé, monda Eurialusnak:
,Ez ablakról színét mindennap láthatod te szerető mátkád-nak.⁴ 575
Vala egy szükséghely csak három ölnire ellenébe ablaknak.

Innen Eurialus sok ideig néze, sokáig várakozék,
Ha történet szerint asszony arra jöne, kiben meg nem csalaték,
Nem sok üdö múltván jelen az ablakon Lucretia láttaték.

Kétfelé tekintve, monda: »mit csinálsz itt szerelmem Lucretia, 580
Hova még? maradj még oh én két szememnek ékes világossága!
Tekints ide reám oh én segítségem, lelkemnek vígassága!

Vagyok Eurialus, nézz meg szemeiddel — az te szerető mátkád.«
,Te vagy-e szerelmem? vajha szemeiddel az én szívemet látnád,
Most szólhatok véled, de megölelnék, hogyha fejed hajthatnád.« 585

Eurialus monda: »Nem nehéz dolog ez, majdan megcselekeszem,
Ajtódat zárold be, míglen az lajtorját az ablakra feltésem; —
Szerelmünk örömét soká halogatjuk, azmint eszembe vészem.«
,Ha éltem akarod, — monda — ne műveld azt, mert az nem jönkra nagyon;
Innét jobb kéz felől tudod, hogy énnekem gonosz szomszédom nagyon; 590
Sőt az kúfárnak is bizonyára nálam kevés hitele nagyon.

Innét beszélhetünk, de más utat nekünk arra kell válasz tanunk.
Eurialus monda: »Halálom az látás és az mi beszélésünk,
Hogy két kezünkkel, szívem Lucretia, össze nem ölölkezünk.«

Sok beszélés után ablakon egymásnak ajándékot adának, 595
Nem több ajándéka lön Eurialusnak, mint az ő mátkájának;
El nem titkolhaták, de híre lön abban hamar ven Zóziásnak.

Monda vén zóziás: »Csak heában állok szeretőknek ellenek,
Elvész én asszonyom, háza megszegyenül, ha gondot nem viselek;
Az két gonosz között jobb az kisebbiket ha választom nékiek. 600

Asszonyom szerelme, hogyha titkon leend, semmit nem árt ő neki, —
Látom, hogy megvakult, sem hírét, sem nevét már meg nem tekintheti,
Jó hírét megtartom, szemérmességét ha meg nem örözheti.

Nem akarom háza hogy megszégyenüljen, sem hogy megölje
magát;
Munkámat nem szánom, elmegyek, megtudom tőle az ő szándé-
kát. 605

Mig lehete tőlem, ellene állottam, hogy elhagyassam dolgát.

Látom semmiképen, hogy az gonoszságot el nem távoztathatom,
Hogy az titkon legyen, immáron énnékem csak arra kell gon-
dolnom:

Az titkon lött dolgot meg nem lött dologtól . . külemben
alítom.

Közönséges vétek minden emberekben az fajtalan bujaság, 610
Senki nincs oly ember e széles világon; kit nem bánt az ké-
vánság.

Az ki okossággal cselekedik mostan, annál vagyon tisztaság!«

Ezeket megmondá, látá Lucretiát, hogy ágyasházból jőne,
Semmit nem múlata, asszonyának ottan eleiben ő méne;
Ő tőle megkérde, miérthogyszerelmét már véle nem közlené? 615

»Eurialust nyilván te igen szereted, asszonyának azt mondá —
Tőlem eltitkolod, de meglásd kinek hiszsz, dolgodat ne bízd másra,
Mert első bölcses második, hogy az ne légyen tudva.

Magad követ nélkül el nem végezheted az te akaratodat,
Tudom sok üdőtől fogva megtanúltad hozzád nagy hűsége-
met; 620

Parancsolj asszonyom, értted szerencsére vetem az én fejemet.

Nagy gondom volt nékem, hogy az te szerelmed ki ne nyilat-
koztassék,
Te meg ne büntessél, az te férjed penig kissebbségbe ne essék;
Minden nemzetséged és az te vén anyád meg ne szégyenül-
tessék.«

Monda Lucretia: ,bizony igaz azmit mondasz nekem Zózia! 625
Mindenkor nagy hitem, bizodalmam vagyon az te jámborsá-
godban,
De rest és ellenző valál előbb nékem az én kívánságomban.

Mostan hogy te magad ajánlod magadot, nem félek csalárd-
ságtól,
Hogy együtt lehessünk az én szeretőmmel, várom jámborsá-
godtól,
Jól látod, meggyúladt szerelemnek lángja, nem válhatom meg
attól. 630

Értted Eurialus nékem meg kell halnom, mert nem tudok mit
tenni!
Bizony nagy bolondság, hogyha tusakodol ebben mégis el-
lenem;
Együtt ha lehetnék, ezután ne talán mértékletesb lehetnék.

Menj el azért gyorsan szép Eurialushoz atyámfia Zózia!
Mutass utat néki miképen lehessen könnyen hozzámjutása, 635
Negyed napot várjon, és akkoron léssen jobb alkolmatossága.

Az paraszt nép közül búzát hoznak akkor uramnak udvarába;
Akkoron bójóhet, hogyha öltözendik szegény-ember ruhába,
Grádicsokon akkor hordjon ő is búzát uramnak tárházába.

Tudod, első ajtó grádics mellett nyílik az én ágyasházamba. 640
Az napon ott lésszek, mondd meg ő nékie az belső kamorában,
Többtől elválják, csak ő maga légyen, úgy jöjjön bé házamba.

Jöllehet ez dolog, az vén Zóziásnak igen nehéznek tetszék,
De nagyobb dologtól félvén, ő ellene semmit nem tusakodék;
Ő magát találá, asszonya tanácsa tőle megjelenteték. 645

Hallván Eurialus, úgy mint könnyű dolgot, azt ő semminek vélé,
Szép Lucretiának parancsolatjához önnen magát készíté,
De az negyednapí várás késedelmét hosszú üdönek vélé.

Oh te balgatag szű, megsötétült elme, és vakmerő okosság,
Oh rettenthetetlen elme, szeretőkben miért vagy ily nagy vak-
ság? 650
Hogy csak igen kicsin dolognak tenálad tetszik az nagy go-
noszság.

Mi lehet oly igen magas, alacsonynak kit te nem alítanál,
 Mi lehet olly igen erősen bezárlott, kit nyitva nem találnál,
 Mi lehet oly igen veszedelmes, amit könnyűnek nem tartanál?

Csak heában töled az házas férfiak feleségöket őrzik, 655
 Törvény és félelem és szemérmetség rajtad nem uralkodik,
 Ellened nem állhat senki, az munka is néked játéknak tetszik.

Minden állatoknak megszilidítője, szerelem mely éktelen,
 Fő, kazdag és kedves, ifjú, bölcs és okos férfiat mire viszen?
 Hogy bárson ruháját levetvén, magára darócztot, zsákot vé-
 szen. 660

Ki ennek előtte nagy gyönyörűségben felnevekedött vala,
 Hogy terhet hordozzon vállán, most szerelem kényszeríti őt
 arra,
 Az piacon állván, mint egy terhet hordót önnön magát árulja.

Oh mely hihetetlen csuda dolog volt ez, hogy ilyen nagy férfiat
 Az parasztság között kell keresni most is, ki tanácsával tart-
 hat? 665

E széles világon már nagyobb változást én nem tudom ki hallhat.

Ez volt az, miről szólt az bölcs Ovidius változásról írt könyvben,
 Hogy az embereket barmoknak, köveknek változtatta képében.
 Circe, szeretőit fene bestiává tevé természetiben.

Mert oly oktalanul a szerelem tüze emberekben gerjede, 670
 Hogy eszt elhagyván, oktalan állattul csak keveset különbez,
 Megvakult elméje, megrémült ő szíve, hasonló az kövekhez.

Eurialus látá, feltetszék az hajnal, kit csak alig vár vala,
 Az parasztnép közé magát elegyítvén, magát bódognak mondja.
 Mátkája házánál zsákokban az búzát nagy szűve szerint
 hordja. 675

De alájöttében ő az garádicson többtől elnarada,
 Ágyasház ajtaját megnyitá, miképen Zóziás hagyta vala :
 Bémenvén egyedül az szép Lucretiát házban találta vala.

Közelebb járula hozzája, szép szóval önékie köszöne,
Légy jó egészségben lelkem Lucretia, életem reménsége! 680
Most, hogy te magadot találtalak, vagyon szüvemnek nagy öröme.

Azmit régtől fogva kívántam tetőled immár mostan meg-
nyertem,
Semmi közbenvetés, sem penig fal nincsen közted és én kö-
zöttem,
Most bizony szabadon az én szerelmemet csókolom és ölelem.

Eurialust látván a szép Lucretia, igen elálmélnkodék, 685
Jóllehet az tanács, ifjúnak ő tőle szolga által adaték;
Nem hiheti vala, léleknek alítja, oly igen csudálkozék.

Az ölelgetésén és csókolgatásán de végre megismeré,
Monda: ,te vagy-e itt oh én szüvem, lelkem, ifjú szép Euriale?
Hozzája szorítá, szép fejér orcáját az pirosság bételé. 690

,Most látom bizonynyal — monda — vagyon hozzám te néked
nagy szerelmed,
Hogy ily veszedelmes dologra érettem most fejedet vetetted,
Meghiggyed, hogy én is soha nem keresek más szeretőt he-
lyetted.

Vigye az úristen nagy jó szerencsével véghez mi szerelmünket!
Te birodalmodban lészek, míg az tagok tartják bennem lelke-
met. 695
Erővel adtanak férjemnek, elhagyom teéretted én ötet.

Szükség azért mostan, oh én víg szerelmem és én gyönyörű-
ségem,
Hogy vesd le ez undok ruhákat, kit vöttél most te reád én értem.
Az te szépségedet engedd, hogy láthassam mutasd meg magad
nékem.

Levetvén az undok ruhákat magáról, fénylik szép ruhájában; 700
Az beszélés közben futamék Zóziás megállá az ajtóban,
Monda: »magatokat ójjátok, ihol jó Menelaus az házban.

Monda Lucretia : ,vagyon egy rejtekhely itt az én ágyam alatt,
Az kiben tartani az én uram szokta minden drága marháját.
Kiről írtam néked, abba mostan menj bé ; uram ott meg nem
láthat. 705

Jól eszedbe vegyed, igen megörüzzed magadot mozdulástól.
Nem tudá mit tenni, azt kelle mívelni azmit halla asszonytól,
Megnyitá az ajtót Lucretia, hogy szót halla az ő urától.

Menelaus ketten beméne Bertassal, leveleket keresnek,
Kire mondják vala, hogy szükségek volna várasbeli népek-
nek ; 710
Sohul nem találák, Menelaus monda ottan feleségének :

»Jól eszembe nem jut, netalám betöttem az rejtekbe azokat.
Ott is megkeresem, menj el Lucretia, hozz előszer gyortyákat.«
Igen megrettene, mihent ott meghallá Eurialus a szókat.

Már gyűlöli vala a szép Lucretiát, így búskodik magában : 715
Oh gonosz szerencse ! mire hozál engem ily nagy veszed-
lembé ?

Bujaságom miatt ihol kell akadnom most nékem az hállóba.

Elvesztem híremet, nevemet, császárnál való kedvességemet ;
Abban is kétségem vagyon, hogy megtartsam itt az én életemet.
Oh minden bolondok között én bolondabb, mint vesztém el ma-
gamat ! 720

Akaratom szerint ejtém én magamat ez nagy veszedelembé,
Ha ily drágán adják, bizony kevés öröm vagyon a szerelemben.
Rövid gyönyörűség, nagy hosszú bánatot rekeszte én szüvembe.

Vajha mennyországért kellene szenvednem ez nagy nyomorú-
ságot,
Az örökkévaló örömért venném fel ez nagy sanyarúságot, 725
Kire kicsin fűsthöz hasonló örömért, most vetettem magamat.

Ihol immár példa vagyok, és szidalom mindeneknek előtte,
Szégyenvallás nélkül nem lehet fejemnek, innét menekedése,
Mert ha kimehetnék, senkinék szerelme többé nem rekesztene.

Vigy ki én istenem ! én ifjúságomnak ne nézd tudatlanságát. 730
Tarts meg uram engem, hogy te felségednek engeszteljem ha-
ragját,
Mert eszembe vöttem, hogy nem kellett volna szeretnem Lu-
cretiát.

Nem szeretött bizony, hanem mintegy szarvast hállóra hajtott
engem,
Tudtam csalárdságát asszonyi állatnak, mégis el nem kerültem,
Eljött az én napom, nincs több segítségem náladnál én iste-
nem. 735

Szép Lucretia is oly igen szertelen ezen megrettent vala,
Hogynemmint ő magát, szeretőjét sokkal feljebben félti vala,
De nagy gyorsasággal orvosságot asszony az ellen talált vala.

Monda : ,ihol vagyon uram az ablakban egy kicsin iskátula,
Ha jól emlékezem, úgy tetszik énnékem, hogy oda tötted
vala.‘ 740
Érette futamék, akaratja szerént alá ejtötte vala.

Monda : ,hamar, uram nem akaratommal ablakról aláéjtém,
Fussatok érette, kárt addig ne valljunk, én innen feljül nézem.‘
Gyorsan mind az ketten érte futamának, hogy semmi el ne
veszssen.

Ebből minden ember eszébe veheti asszonyembernek dolgát; 745
Mely igen nagy könnyen ő mikor akarja megjádzottatja urát.
Ki asszonyembertől soha nem csalatott, szentnek mondhatja
magát.

Hetruriabéli módra magas vala háza Menelausnak,
Nagy sok garádicsok, kin alá s fel járnak, rajta csinálva vannak ;
Míg oda járának, más helyt ada addég ő az Eurialusnak. 750

Mihelyt el-felszedék, viszontag az házban mindketten feljutának,
De csak egyiket is az iskátulában ők nem találhatának,
Rejteken keresék, ott gyorsan meglelék, ottan kiindulának.

Szép Lucretia is az ajtót megnyitá, monda Eurialusnak
,Jer ki immár lelkem, szerelmem summája, ki vagy vígaságom-
nak, 755

Jövel ki kútfeje gyönyörűségemnek, minden nyájasságomnak.

Semmit ne félj immár, mert szabad mezeje vagyon nyájassá-
ginknak.

Mostan helye vagyon ölelgetésinknek és csókolgatásunknak.
Az hű szeretőket nem hagyja az isten, kedvez nyájasságoknak.

Jövel szép rózsaszál, jövel szép lilium most az én kebelem-
ben! 760

Mit állasz, én vagyok az te Lucretiád, miért vagy rettegetésben,
Miért kételkedel? nám vagyok te hozzád bizony én nagy hű-
ségben.

Alig vetheti ki megrettent szívéből Eurialus félelmét,
Szépen megölelé és megcsókolgatá mindjárást szeretőjét.
Monda hogy: ,méltó vagy, kiért én felvegyem az félelemnek
terhét. 765

Kár volna, ha ingyen adnának ily édes és szép gyönyörűséget;
Kár volna vennie nagy fáradság nélkül ily ölelgetéseket;
Ezerszer meghalnék, ha feltámadhatnék, érted adnám lelkemet.

Oh én jó szerencsém és én boldogságom, vajjon téged tartlak-e?
Avagy talám álom múlandó játékja szemeimet fogta be; 770
Vajjon kezeimben oh én édes lelkem! kezeidet tartom-e?

Akkor Lucretia szép ráncz nélkül való vékony ruhában vala,
Kiből tagainak szép ékes termeti igen megtetsznek vala;
Teste fehérsége, szemeinek fénye ugyan villagnak vala.

Örvendetes színe és szép tekinteti, piros-fejér orczája, 775
Ékes nevetése és nagy mértékletes az ő mosolyodása,
Szép keskeny dereka, teljes az ő mellye és ékes állapotja.

Ifjú Eurialus semmiképen magát meg nem tartóztathatá,
Félelmét felejtván, mértékletességét akkoron hátra hagyá:
»Az mi szerelmünknek most vegyük gyömölcset!« Lucretiának
mondá. 780

Ifjúnak előszer, mintha tusakodnék ellene Lucretia,
Mondá, hogy hitire és tisztességére néki nagy gondja volna,
Beszédnél, csókoknál, ölelgetéseknél többet ő nem kívánna.

Eurialus monda : »nem tudod mit mondasz, szerelmem Lucretia !
Ha nem tudja senki, hogy mi ketten vagyunk, azt is meg nem
tudhatja : 785
Ha valaki tudja, bolond ember leszen, azt is ha nem alítja.

E nélkül hírünket, ha megkisebbitjük, tudatlanság mi tölünk ;
Ez a szerelemnek gyümölcse, ki nélkül soha mi nem lehetünk.
Jobb volna meghalnom, hogynemmint a nélkül ez házból el
kimennünk !«

Monda Lucretia : ,gonoszság az tőled !' Eurialius felele : 790
Gonoszság az jókkal, hogy ha mi nem élünk, mikor tölünk lehetne,
Nagy sok kívánságom, minden fáradságom hogy csak heában
lenné.

Ezeknek utána a szép Lucretiát az ágyra felemelé ;
Képmutatásképen mégis tusakodék ellene egy kevésse ;
De fáradság nélkül csak kevés munkával végre ötöt meg-
gyöze. 795

Nem úgy lön azoknak dolgok, mint Thámárnak Hammonnal
történt vala,
Hogy az első dolog az ő szerelmekben véget vethetett vala,
Hanem sokkal nagyobb lángot előbbinél benne indított vala.

De eszébe juta, nem volna javára, hogyha soká ott lenne
Egy keveset évék ivék mátkájával, azután el-kiméne. 800
Gonoszt ő felőle az paraszt ruhában akkor senki nem véle.

Oly igen csudálja vala akkor magát Eurialus útában,
Vajjon mire vélné császár, ha így látná, mondja vala magában,
Bizony csak nevetség, csúfság és szidalom lennék én az ud-
varban.

Tudom mindaddig is, hogy soha énnékem békeséget nem
hagyna 805
Miért vöttem volna paraszt ruhát reám, míg tőlem meg nem
tudná,
De másra mondanám, mert tudom kedvében néki is Lucretia.

Ruháját levetvén, akik ő nékie hív barátai valának
Megbeszéléllé nekik, hozzája szerelmét a szép Lucretiának,
Mely nagy félelemben előszer, azután nagy örömben volta-
nak. 810

Ezt is mondja vala: »bezzeg nagy bolondság volt barátim én
tőlem,
Hogy ily szerencsére egy asszony kezébe bíztam volt az én fejem.
Maga az én atyám, kis gyermek koromban nem így tanított
engem.

Az asszony népeket hajlandó kegyetlen vadaknak mondja vala,
De akkoron nyilván atyám tanítását elfelejtöttem vala, 815
Mikor vállaimat az nagy zsák búzákkal én megterheltem vala.

Mely rút éktelenség és mely nagy kisebbség én rajtam esett
 Ha valaki engem az búza-hordásban megismerhetett volna,
 Avagy Menelaus az kereskedésben ha reám talált volna.

Nagy kemény törvénye vagyon itt azoknak, a kik paráználkodnak, 820
De feleségeikért még nagyobb haragjok vagyon az férfiaknak,
Egyik vereséggel, másik fegyverrel is ellene áll azoknak.

De ha Menelaus szinte megengedte volna is életemet,
Nemde megköltözvén nem küldött volna-e az császárhoz engemet,
Mely nagy kiáltással és nagy csattogással vittek volna enge-
met! 825

Bezzeg nagy bolondság volt akkor én bennem, ha mostan meg-
gondolom,
Mely sok veszedelem állott fejem felett, hogyha előszámálom,
Kiből Lucretia által lön énnékem bizony szabadulásom.

Oh te bölcs és nemes hív asszonyi állat, mit nem bízhatnék reád,
Hogyha ezer fejem volna is énnékem, miért nem biznám reád! 830
Látom hűségedet, nem oly állhatatlan, miképen az ingó nád.

Tudod szeretnie az te szeretődöt, megis tudod őrizni,
Mert ki tudott volna ilyen hamarsággal, ilyen útat gondolni,
Melylyel keresőket az rejtekhelyekről el tudod igazítani.

Tenéked ajánlom az én életemet, azt, kit te megtartottál, 835
Nem tulajdonítom bizony én magamnak, hogy élek ez világnál,
Nem kímüllem tőled higgyed Lucretia, az kit énnékem adtál.

Oh drága elméjő, kegyes tekintető, gyönyörűséges nyelvő;
Oh szép fehér színű, teljes ábrázatú, drága okos beszédő,
Vajjon mikor lehet véled mulatásom, igaz és hű szerető! 840

Szép ajakaidat víg szerelmem, vajjon mikor csókolgathatom,
Szép ékesen szóló, repeső nyelvedet mikoron hallgathatom.
Két szép fehér mellyed oh én szívem, lelkem, mikor tapogat-
hatom?

Bizony kicsin dolog, barátom Achates! amit te távol láttál,
Mennél közelb lennél, annál szebbnek tetszik ez asszony ábrá-
zattal; 845
Én az libiai királyné asszont is nem mondom szebbnek annál.

Nem csudálom én azt, ha Kandaulis király az ő szép feleségét
Az ő hű társának akarta mutatni, látná teljes örömét:
Én is nagy örömet megmutatnám néked Lucretiának testét.

Meg nem beszélhetem én különben néked az ő csoda-szépsé-
gét, 850
Te sem értheted meg az én szerelmemnek mondhatatlan örömét,
Tudom, hogy nem bánod, meg nem beszélhetem ennek gyö-
nyörűségét!«

Igy beszélgetének Eurialus, ketten, társával Achatessel,
Lucretia dolgát nem meré közleni igaz ő feleivel,
Senkinek ő nem hűn, Zoziást nem meré bántani beszédével. 855

QUARTA PARS.

*Alter amans Pacorus erat, quam foemina sprevit ;
Eurialo gratum praebuilt illa torum.*

Egy Pakorus nevű tisztos ifjú legény Pannoniából vala ;
Oly igen felette a szép Lucretiát ez is szereti vala,
De Eurialussal a szerencse néki nem egyaránt szolgálta.

Miérthogy szép vala gondolá, hogy ötet Lucretia szeretné,
Mert vág tekinteti és nyájas beszéde néki azt jelentené ; 860
Azért azt gondolá magában az ifjú, hogy azt megkésérténé.

Bölcsen cselekedék, levelet felette vékony hártýára íra,
Igen békötözé, hogy meg ne tetszenék egy bokor ivolyába,
Szép Lucretiának nyújtá, mikor menne leányokkal templomba.

Ifjútól virágot asszony el nem vívé, kit ő igen szégyenle ; 865
Az vénasszony inté, hogy tőle elvonné, az nem nagy dolgot
tenne :
Elvövé, de egyik leányának adá, többé hozzá sem vövé.

Azonközben ismét valami tanuló deákok érkezének,
Virágot elkérék leányoktól, könnyen, kit tőlek megnyerének.
Levelet megláták, kit az virág között békötözve lelének. 870

Igen nagy kedvekben deákok azelőtt valának asszonyoknak,
De hogy udvara lön Senasban császárnak, ők meggyűlöltetének ;
Az fegyverzörgésben több gyönyörűséget azután találának.

Igen sok gyűlölség, harag és irigység közötték támadt vala,
Az vitézlő népnek, miként árthatnának, okot keresnek vala. 875
Violában talált álnokságot azért megjelentötték vala.

Hogy azt megolvassák, semmit nem késének, vivéék Menelausnak,
Ő házához méne, feddével, szitokkal szóla Lucretiának,
Végre megengede, hogy megérté szavát jámbor vénasszonyának.

Soha nem türheté, hamar az ifjúra panaszla a császárnak, 880
Ifjú megesküvék, hogy sohasem szólna többszer Lucretiának ;
De hitét megszegé, mert ő más levelet íra ismét asszonynak.

Fárságnak elein, télnék közepiben ez dolog történt vala,
Mikoron az város szüntelen játéokban és vígasságban volna,
Asszonyok ablakán ifjak az utczáról hogy hagyigálnak vala. 885

Gondolá Pakorus, alkalmatossága, hogy akkoron jó volna,
Csoda mesterséggel az megírt levelet viaszban bétakará,
Hogy megkésértené, ha Lucretiának szerelme hozzá volna.

Azt is okossággal hóba bétakará, ablakon béhagyítá ;
Tűzhöz közel esék, az hó az viaszról, levélről elolvada : 890
Menelaus látá, feleségét ottan erősen megdorgálá.

Ebből megértheti nyilván minden ember szerelemnek erejét,
Ki mikor akarja, sokáig mutatja némelynek kedvességét,
Némelynek viszontag semmi okossággal nem hagyja előmentét.

Azt mondják nagy sokan, hogy az bölcs embernek nem árthat a
szerelem, 895
Kit meg kell engednem azoknak, kiknek már olyan nagy böl-
cseségek,
Hogy csak igaz, okos és bölcs erősségben vagyon gyönyörűségek.

Ezeknek gazdagnak, szegénnek, bódognak nincs semmi kü-
lönbségek,
Ezek az Phalaris réz bikájában is boldogságban élhetnek,
Kik közül alítom e széles világon, hogy nem sokat lelhet-
nek. 900

Igaz dolog azért minden embereknek közönséges életek,
Kedvesség szűvökben igen uralkodik nyilván a szeretőknek,
Kiket akar levon, kiket akar ismét tőle felemeltetik.

Pakorusnak dolgát igen bölcs tanácsnak vajjon ki nem mon-
daná ?

Ki szép virágokban, levelet azután hóban hagyított vala ; 905
De az jó szerencse bölcs okosságának ellene állott vala.

Ezt hallván Pakorus, hogy ő álnoksága kinyilatkozott vala,
Elszökék, nem mere többé megmaradni császárnak udvarában,
Nem esék kárára szép Eurialusnak ifjúnak elfutása.

Nem heában szokták gyakran közbeszédben magyarok azt mon-
dani: 910
Hogy valamely várat senki nem ostromol, könnyű azt meg-
tartani,
Kinek szeretője nincsen, könnyű annak mindenkor tiszta lenni.

Vala egy kis szoros útca Lucretiának ágyas háza mellett,
Honnat az köfalón szintén az ablakra akárki is felmehet,
De nappal nem meré azt megkésérteni, mert ez csak éjjel le-
het. 915

Történék azonban kelle falujába menni Menelausnak,
Alkolmatosságot kivél ismét ada ifjú Eurialusnak ;
Éjjel istálóba méne tanácsából amaz vén Zóziásnak.

Szénába rejtezvén, igen várja vala, hogy Zóziás jelt adna,
Dromo nevű szolga jöve istálóba, lovaknak enni adna, 920
Csak egy kis héa lön, ifjú Eurialust villával el nem éré.

Hirtelen futamék Zóziás, hogy látá, monda szolga társának :
»Hadd nékem az munkát, menj el, viseld gondját te az mi va-
csoránknak,
Mostan kell jól laknunk, mert tudod, erkölcsét az mi fesvény
urunknak.

Mikor itthon vagyon, jól tudod, mint kímél tölünk ő mindene-
ket, 925
Asszonyom jó kedvű, mostan főzet nekünk ő szép drága étkeket;
Menj el azért gyorsan, majd én is bémegyek, készíts el minde-
neket.*

Monda Dromo : ,mindjárt elmegyek, mert arra vagyon nékem
nagy gondom,
Uram asztalával, hogynemmint lovával én örömesben bánom ;
Bátor soha többé onnét meg ne jöjen, istentől azt kívánom.* 930

Felele Zóziás: »hogy ezt hallom tőled, dícsírem te dolgodat,
Én is már régen elváltottattam volna az én fősvény uramat.
De asszonyom engem reggeli étkekkel gyakorta tartóztatott.

Mostan itthon nincsen, együnk, ígyünk, semmit ez éjjel ne
alogyunk,
Míg ő haza nem jő, addig örülhetünk, nagy vígan lakozha-
tunk, 935
Egy egész holnapig nem kereshet annyit, az mennyit most meg-
eszünk.«

Dromo házba méne, Eurialus látván, szénából el-felkele,
Zóziást dícsíré, szorgalmatosságát ő néki megköszöné,
Gyorsan az köfalón szép Lucretiának ágyas házába méne.

Látván Lucretia, szépen megölelé, ottan megcsókolgatá, 940
Venus dolga után borral, szép étkekkel Eurialust jól tartá,
Keveset mulata, mert az Menelaus azonban haza juta.

Hírt tőn vén Zóziás, asszony az étkeket asztalról mind elraká,
Rettene az ifjú, nem tud mit tennie, elfutni akar vala,
De módját találá, ura eleibe kiméne Lucretia. 945

Monda: »azt már vélem vala édes uram, hogy te paraszttá lettél,
Hogy ennyi ideig akaratom nélkül te az faluban késtél,
Kételkedem hozzád, netalám valami leánt ott megkedveltél.

Tudom férfiaknak ő feleségekhez való hitlenségeket,
Másutt ne hálj, hogy ha az kétségtől akarsz megmenteni enge-
met. 950
Én mind étlen, itlan várlak, egyél velem, ím hozatok étkeket.«

De az Menelaus kívül az faluban immár vacsorált vala,
Azért ágyas házba úgy mint fáradt ember ő igen siet vala,
Hogy megkéslethetné, viszont ő nékie monda szép Lucretia:

»Rosalia nevű faluból jobbágyok ma borokat hozának, 955
Erősen dícsírék, de azok én tőlem meg nem kóstoltatának,
Menjünk a pinczébe, kóstoljuk meg őket, ha jóknak találatnak?«

Jobb kezével gyertyát, bal kezével pedig urának kezét fogá,
Az alsó pinczébe ketten egymás mellett így menének ők alá.
Gondolá, hogy elment immár Eurialus, urát ismét felhozá. 960

Más napra kelének, az ura — azt hiszem, kétséges vala hozzá,
Mert az utcza felől köfallal ablakot bécsináltatta vala;
Az kúfár házát is onnat elvonatá, honnat beszélnek vala.

Látván a szeretők, ezen mind az ketten igen elbúsulának,
Nem felejthetik el az ő szerelmeket, sokat gondolkodának; 965
Eszében Pandalus felől való tanács juta Eurialusnak;

Előbb Eurialus semmiképen hinni Pandalusnak nem mére,
De hogy ő látnája, szép Lucretiával különben nem lehetne:
Akkor az kétséges orvosságot, úgy mint bölcs orvos elővevé.

Gyorsan szállására Pandalust hívatá, mellette leülteté; 970
Ketten maradának, mert szolgálát ottan mind fejenként kiküldé,
Kéré, hogy azmiért hívatá, senkinek azt meg ne jelentené.

»Hogy tenéked erről szóljak, monda néki — gyakorta elvé-
geztem
De meg nem lehetett, mert te hűségedet annyira nem ismertem.
Most immár megmondom, mert sok barátimtól jámborságod ér-
tettem. 975

Jól tudod mi légyen az emberek között a szerelem hatalma,
Nem tudom vétektől, vagy pedig erőtől vagyon ő birodalma?
Nincs oly erős ember, kinek szüve vagyon, hogy nem volt véle
gondja.

Mindeneknél szentebb az ő idejében az Dávid király vala,
Ő fia Salamon bölcs, és mindeneknél Sámson is erősb vala: 980
De azért egyik is szerelemtől magát meg nem vonhatta vala.

Felgyúladt elmének, gonosz szerelemnek ez pedig természeti,
Hogy mikor tilalma vagyon, akkor nagyobb sokkal gerjedezése;
Semmi orvossága nincs több, hanem mikor véle ő szeretője.

Voltanak régenten az mi időnkben is férfiak és asszonyok, 985
Kiknek szerelmeknek megtiltása miatt történt szörnyű halálok;
Viszontag az együtt valólélet után elmúlt nagy buzgóságok.

Nincs jobb az embernek, mint ideje korán engedni szerelemnek,
Elveszti életét valaki ellene evezend az vizeknek;
Sokkal bátorságosb mindjárást mentében bocsátja a szelek-
nek. 990

Én azért beszéllem, hogy nagy szerelmemet tenéked megje-
lentsem,
Kiben ha akarod, lehet tőled nékem igen nagy segítségem,
Az mi haszon innét következik, azt is tenéked megbeszéllem.

Nem tudom mi dolog, igen megszerettem én a szép Lucretiát,
Kiben nincsen vétkem, mert szerencse bírja emberek aka-
ratját, 995
Kiknek birodalma vagyon mindeneken, kik vannak az ég alatt.

Azt alítom vala én az itt lakozó asszonyi állatok felől,
Hogy elméjekben is azt viselik, azmit láttam az ő szemekből;
De mintha étető volna ő szemekben, úgy meggyőztetem ettől.

Elhittem vala én bizonynyal, hogy szeret engemet Lucretia, 1000
Mikoron ő kegyes szemeivel gyakran reám tekintel vala;
Viszontag, hogy ötet szeretném, szépsége arra kényszerít vala

De eszembe vöm én, hogy csak nagy heában hállóba rekesz-
tettem,
Azután, hogy ő is engemet szeressen, mindazon igyekeztem,
Nagy sok írással és könyörgésemmel immár azt is meg-
nyertem. 1005

Felgyúladt az asszony, én penig gerjedek, mind az ketten elve-
szünk,
Ha mi életünknek hosszabbítására orvosságot nem lelünk,
Hogyha minékünk te az mi szerelmünkben nem léssesz sege-
delmünk.

Ura az öcscsével nemkülönben őrzik mindenkor Lucretiát,
Mint az erős sárkány Kolkhis szigetiben őrzé az aranygyap-
jat, 1010
És az háromfejű Cerberus szüntelen őrzi pokol kapuját.

Sok üdötől fogva ismerem én immár az ti házatok népét.
Nemesek, kazdagok vagytok, jól hallottam én az ti híreteket,
De bár Lucretiát ne láthattam volna, az ti atyátok fiát.

De vajjon ki lehet ellene állható az gonosz szeretetnek, 1015
Ki nem választásból, hanem történetből adá az szerelemnek?
Mindketten gyötrődünk és alatta vagyunk minden veszedele-
lemnek.

Jóllehet még eddig igen elrejtettük az mi nagy szerelmünket,
De ha ezután is el nem fedezhetjük, elvesztjük mi fejünket;
Ha te meg nem tartod okos tanácsoddal most az mi életün-
ket. 1020

Talám meg lehetne tőlem, hogy magamban azt én megennyhi-
teném,
Te nemzetségszédnek híreért, neveért bizony meg is művelném,
Hogyha hasznatokra és tisztességekre valónak én ezt vélném:

De Lucretiának megdühödt szerelmét immáron jól ismerem,
Vagy magát megölné, ha innét elmennék, vagy megkeresne en-
gem; 1025
Az te házatokat és nemzetségeket így megkisebbiteném.

Ez volt az én dolgom, kit te hűségednek akartam megmondani,
Most keressünk utot, kivel az gonoszat tudjuk eltávoztatni;
Erre segítséget te náladnál többet nem tudok kit keresni.

Magamat én néked ajánlom, ígírem atyámfia Pandale, 1030
Engedd szerelmünket ne legyen ennél is inkább gerjedezése;
Ha együtt lehetnénk, netalám megszűnnék szívünk gerjedezése.

Tudod minden részét és minden járását Menelaus házának,
Tudod azt is, mikor valahova léssen úta önne magának,
Tudod, mikor vihatsz bé kamorájába engem Lucretiának. 1035

Menelaus öcsce csoda szorgalmatos örüzője asszonnak,
Minden beszédére és tekintetire vígyáz Lucretiának,
Minden nevetését és fohászkodását megnézi kire vannak.

Ha lehetne tőled, nyilván meg kellene ez embert jádzódtatnunk,
Mikor Menelaus távol leszen, akkor egymással tanácsko-
zunk; 1040
Azt is eliktassad mind az több örökkal, hogy ne légyen bán-
tásunk.

Tudom, hogy tenéked hiszen Menelaus és szódat megfogadja,
Talám isten adja, hogy Lucretiát is az te kezедben bízza,
Kit hogyha megművel, te általad leszen útunk szabadulása.

Sok jó következik, kit ebből megérthet az te bölcs okossá-
god, 1045
Mert az ti házatok tisztességét ezzel te jobban megtarthatod;
Az mi szerelmünket te elfedezheted, Lucretiát megtarthadd.

Egy éjjel, ha nékem titkon engedtetik, nem árt Menelausnak,
De ha ez nem leszen, utánnom jövése ha leszen az asszonnak,
Mindenek megtudják és nagy kisebbsége leszen ti házatok-
nak. 1050

Gondoljad meg, mely nagy nevetsége leszen ő rajta az köz-
ségnek,
Az egész várasnak szégyenére esik, nemcsak az egy nemzetnek.
Látod, nem esik jól dolgunk, ha ellene tusakodol te ennek.

Netalám mondanád, hogy meghaljon inkább fegyverrel vagy mé-
reggel,
De jaj bizony annak, ki megfertézteti magát az ember vér-
rel. 1055
És az kicsin vétket, higgyed megbünteti isten örök halállal!

Nem jó az gonoszat még öregbíteni, de jó megkisebbitni;
Az két gonosz közül, szükség az kisebbet mindenkor választani
Minthogy az jók közül az nagyobb jót szokták mindenkor vá-
lasztani.

Nékünk minden útunk, valahova nézünk, mindenütt veszedel-
mes, 1060
És az, kit most mondok, talám te általad nem leszen veszedelmes.
Kivel mind ő néki, mind penig énnékem nem kevés hasznot
tehetsz.

Igen megbúsultam, hogy látom gyötrődni az asszont énmiattam,
 Hogy nem mint tégedet untatnálak, inkább gyűlölségét kívánnám,
 De tőle nem lehet, én sem hagyhatom el, azt én magam jól lá-
 tom. 1065

Semmi remétségünk bizonyára nincsen minekünk életünkben,
 Hogyha az mi hitünk fogyatkozást talál az te mesterségedben,
 Ha nem viseltetik az te bölcs gondoddal elmédben csendességben.

Most azért segíts meg minket jó hírünkben, tarts meg nemzet-
 ségedet,
 Jó téteményidért, hogy háladatlanak te ne alíts engemet: 1070
 Azon igyekezem, hogy nagy fő emberré tehesselek tégedet.

Tudod, hogy én kedves vagyok az császárnál, néked mindent
 nyerhetek,
 Most pedig eskuszem és az én hitemre néked fogadást teszek,
 Hogy ternenmagadnak és maradékidnak főispánságot szerzek.

Az mi szerelmünket, magunkat, hírünket én tenéked aján-
 lom, 1075
 Te nemzetségödnék hírét, tisztességét az te hitedre bízom,
 Te tarthatsz meg minket, csak te veszhetsz el is, magunkat
 reád hagyom.«

Mosolyodék ezen, hogy hallá Pandalus, egy keveset hallgata,
 Monda, hogy: ,ím értem, de bizony akarnám, ha az nem történt
 volna,
 Néktek engednem kell, hogyha már köztetek az dolog ebben
 vagyon. 1080

Tudom nemzetségem, hogy ha nem engedek, esik nagy szida-
 lomba;
 Fejenként miatta leszünk nagy szégyenben és nagy botránko-
 zásban,
 Látom, felgerjedett és ő magának is nincsen birodalmában.

Hogyha nem találom eleit, megöli nagy búsultában magát,
 Azvagy az ablakon a szerelem miatt aláhagyítja magát; 1085
 Látom, hogy nem nézi sem hírét, sem nevét, sem pedig az ő urát.

Sokat ő ellene szóltam, szidalmaztam, lágyítani akartam
Mindeneket útal éretted, ő néki semmit nem használhattam.
Te vagy elméjében, téged kíván, gondol, kin igen csudálkoztam.

Gyakorta engemet hozzája szólított, Eurialusnak mondott, 1090
Mintha nem ő volna a szerelem miatt annyira megváltozott,
Kinél tisztább, okosb asszonyi állatot egész váras nem tartott.

Oh mely csoda dolog, hogy a szerelemnek vagyon ily nagy
ereje,
És az embereknek ő természetekben ilyen erős hatalma,
Kinek orvossággal szükség volna mostan, ha állhatnék el-
lene. 1095

Mondom enmagam is, hogy más utot ebben bizony nem talál-
hatok,
Hanem az kit tennenmagad most mutatál, abban kell marad-
notok,
Én érette lészek, néktek hírré tészem, ha módot találhatok.

Nem illik én hozzám tőled ez dologért, hogy valamit kívánnék,
Csakhogy ezféle hírt és reánk jövőndő nevet távoztathat-
nék. 1100
Erialus monda: »bűn volna, ha azért néked jóval nem lennék,

Azmit megígértem, az főispánságot, higgyed néked megszerzem,
Csakhogy el ne veszed azt az méltóságot tőled, ha én meg-
szerzem!«
Felele Pandalus: ,csak ebből ne légyen eredeti, nem veszttem.

De ilyen ok alatt nem akarom, senki nékem köteleztessék, 1105
Hogyha hírem nélkül az meglehet vala, örömet azon valék.

Elmegyek már tőled — azt mondja Pandalus — légy nagy jó
egészségben!«
És Eurialus is azonképen mondja: légy nagy jó egészségben,
De nagy gondod légyen, hogy együtt lehessünk, légy érte min-
denképen!« 1110

Elválék Pandalus ifjútól és ezen felette örvendezék ;
Előszer, hogy ilyen jeles fő emberrel ő megismerkedheték,
Másodszor örüle, hogy az tartományban főispánná tétetnék.

Csoda kívánsága az megígírt tisztre az Pandalusnak vala,
Jóllehet beszéddel, mintha nem kellene, azt jelengeti vala : 1115
Asszonyi állathoz hasonló erkölce önéki ebben vala.

Oh mely csudálatos és megmérhetetlen az istennek tanácsa,
Hogy ő ez világot jóknak s gonoszoknak egyaránt osztogatta ;
Méltatlanoknak is az méltóságokra útokat megnyitotta.

Sok rend és garádics, tudja minden ember, vagyon az nemes-
ségben, 1120

De igen keveset találsz, ki igazán jutott volna ezekbe,
Hogyha jól meghányod-veted eredetit ezeknek mindenekben.

Minden országokban azokat alítják most igaz nemeseknek,
Az kik szabadsággal és nagy gazdagsággal felette bővelkednek :
Noha az kazdagság ritkán jár mellette az jámbor vitézség-
nek. 1125

Kóborlás, uzsora és az árúltatás sokat nemesített meg,
Sokat hízelkedés, hazugság vitt elő, sokat undok fesvénség ;
Némelyet öldöklés és feleségöknek vétkek gazdagított meg.

Igen ritkán vagyon, aki igazsággal gyűthessen kazdagságot,
Azt tartják, ki mindenféle füvet kaszál, az rakhat nagy aszta-
got, 1130
Akár honnat légyen, nem kérdik hol vötted ? csak légyen sok
jószágod.

Az gonosszal gyűtött kazdagság jutalma — higgyed — az ha-
misságnak,

Ki az más világon igen nehéz terhe lészen az gonoszoknak :
Azért csak azt tartom igaz nemesnek, kik vitézséggel találják.

Nem böcsüllöm bizony az drága ruhákat és az nagy palotá-
kat, 1135

Falukat, lovakat, drága szerszámokkal készített vacsorákat,
Mert ezekben látom sokszor uralkodni valami bolondokat.

Tudatlanság azért, az ki mind ezekben véli az kazdagságot,
Mert ímezt jól hallod, mindenféle vétek lelhet most nemeseket,
Azmint az Pandalus csak kerítésével nyeré az nemességet. 1140

Nem sok idő múlván esék háborúság kívül ott az faluban,
Mert Menelausnak jobbágyát megölék az önnen falujában ;
Szükség lön kimenni, hogy ő törvény szerént véget tenne
azokban-

Monda Lucretia : ,tudom édes uram, hogy te nehéz ember vagy,
Te nehéz ígertő lovaiddon ne menj, mert most is beteges vagy, 1145
Keress egy poroszkát kölcsen, talám könnyebb, hogy te vén
erőtlen vagy ?

Hallván Menelaus, tudakozni kezdé, holott találhatnának ?
Felele Pandalus : ,hallom, hogy jó vagyon ifjú Eurialusnak,
Hogyha parancsolod, én magam elkérem, mintha kérném ma-
gamnak.

Monda Menelaus: »akarom, ha elmegy.« Pandalus menten
mene; 1150

Eurialus könnyen lovát néki adá, magában azt felelé :
»Te az én lovamon, én feleségeden ígertek Menelae!«

Azt végezék köztök, estve nyolcz órakor Eurialus ott lenne,
És reá hallgatna, mikoron az házban Pandalus énekelne ;
Menelaus lovon ott hamar elméne, Pandalus elkészité. 1155

Asszony ágyas házban, Eurialus kívül az jelt csak alig várja,
De nem hallá az jelt, az óra peniglen immáron elmúlt vala.
Achates azt mondja, hogy megcsúfoltatott, kivel ott ketten vala.

De nehéznek tetszik az sok várás után, hogy heában elmenne,
Hol egy, hol másokát az késedelemnek forgatja elméjében; 1160
De hogy Menelaus öcsce jelen vala, Pandalus nem énekle.

Semmit nem aluszik Menelaus öcsce, csalárdságtól igen fél,
,Ne alogyunk-e már, — Pandalus azt mondja — semmit az egész
éjjel? —

Bizony én alhatnám, mert amint aránzom, vagyon immáron éjfél.

Csodálkozom rajtad, ifjú legény lévén, vén természeted va-
gyon, 1165

Kik virradta felé alhatnak, azokon száraz nyavalya vagyon,
Nem tudom, mit vigyázzsz, jerjünk el immáron, szintén ideje
vagyon. 4

Mondá, hogy: »menjünk el bátor, de előszer lássuk meg az aj-
tókat.«

Járulván ajtókhoz, reteszekben vete ő ott nagy lakatokat;
Vala egy nagy vas is, kivel bészarlani szokták vala az kaput. 1170

Kéré, hogy Pandalus vasat felemelni önéki segitene,
Mert oly súlyos vala, hogy azt két ember is nehezen felemelné.
Hallván Eurialus, már hogy bemehetne, lehetetlennek vélé.

Felele Pandalus az ifju legénnek: »kitől félsz most oly igen?
Minem megostromlják az házat, hogy zárlod az ajtókat oly
igen? 1175

Hiszem azért lakunk belől az várasban, hogy békével lehetnénk.

Messze vannak tőlünk, kikkel hadakozunk az florencziaiak,
Ha ellenségtől félsz, ez nagy házban téged könnyen megtalál-
hatnak;

Hogyha lopótól félsz, azok ellen ajtók jól bezárolva vannak.

Fájnak én vállaim, bizony én az terhet most nem emelgethe-
tem, 1180

Törődött is vagyok, terhe viselésre erőmet nem ismerem,
Emeld fel, vagy hadd el, mert bizony nem lehet ezbéli segít-
ségem. 4

,No ám járjon — monda — Menelaus öcsce, bátor immár el-
menjünk,

Achatesnek szóla Eurialus, hogy: »még egy óráig itt legyünk,
Talám azonközben valaki megnyitja, bátor osztán elmen-
jünk.« 1185

Felette megúnta vala már Achates Eurialus várását,
Átkozza magában, hogy ő érte kellett megszakasztani álmát;
Ottan nem késének, egy kis hasadékon megláták Lucretiát

Ifjú odaméne, mondá: »egészséggel lelkem szép Lucretia!«
Hallván ezt az asszony igen megijede, akara elfutnia, 1190
De bátorságot vén, az felé indúla, kérdé kicsoda volna?

Felele az ifju: »én vagyok szerelmem, az te Eurialusod,
Nyisd meg én örömem, régen várlak téged, vagyon éjfélnél jól lá-
tod!«
Szavát megismeré, de míg nem láthatá, nem nyitá meg az ajtót.

Nagy munkával osztán ott az reteszekből, lakatokat kisedé, 1195
De hogy az nagy támasz vasakat ajtókról ő el nem emelheté,
Csak két láb nyomnira nehezen az ajtót ő kétfelé feszíté.

Igen megszorítván magát Eurialus, az ajtón bészorúla,
Barátját Achatest kéré, hogy istrását onnan kívül állana,
Lucretiát kapá, szépen megölelé, igen megcsókolgatá. 1200

Akkor Lucretia ő kezei között nagy hirtelen meghala,
Nem tudom örömtől, avagy félelemtől, de színe meghirvada.
Rettene az ifjú, nem tud mit tennie, okát nem találhatja.

Monda ő magában: »ha ötet így hagyom, halálra méltó leszek.
Ha véle maradok, én is bizonyára ő miatta elveszek; 1205
Nem tudok mit tenni, bizony mindenfelől veszedelemben leszek

Oh te boldogtalan szerencse, mennyi méz, két annyi méreg
benned,
Mely sok veszedelmes halálban forgottam gyakorta én éretted,
Csak ez vala héa, hogy ugyan kezemben szeretömet megöljed.

Miérthogy engemet inkább ő előtterégen te meg nem öltél, 1210
Miérthogy az fene sívó oroszlánnak torkába nem vetettél,
Miért te kegyetlen, hogy énnékem inkább, hogy nem néki ked-
veztél?

Szerelem meggyőzé, halálát nem száná, az asszonynyal marada,
Az elájult testet ágyáról felvívé, szépen megcsókolgatá,
Sok könnyhullatással és fohászkodással ő nékie ezt mondá: 1215

»Oh én víg szerelmem, lelkem Lucretia, hol mostan az te eszed,
Hol vannak füleid és víg tekintetű szép fekete szemeid,
Miért nem nézsz reám, nem hallasz, nem felelsz, mikoron szó-
lok néked?

Mosolodjál reám, mint azelőtt szoktad, én vagyok te előtted,
Te Eurialusod vagyok, kezeimmal ki ölelgetlek téged; 1220
Oh én szívem, lelkem, élsz-e avagy halva forgatlak mostan
téged.

Miért nem mondtad, hogy megöljem magam, halni ha meg-
akartál,
Ha szólni nem akarsz, majdan általütöm oldalamat az karddal,
Hogy együtt vegye ki lelkünket az testből, most az kegyetlen
halál!

Oh én víg életem, én gyönyörűségem és kedves reménsé-
ségem! 1225
Teljes nyugalomom így vesze el immár te véled az én fejem,
Meleg az te tested, lelket érzek benned, nem holtál meg azt
vélem.

Emeld fel szemeid és ékes fejedet, életemnek virága;
Miért nem szólsz nékem, így fogadsz volt-e bé engem ágyas há-
zadba;
Ez volt-e az öröm és az nyugalom, kire engem hisz vala? 1230

Kelj fel téged kérlek oh én nyugalomom, tekints Eurialusra!
Eurialus vagyok, miért nem nézsz reám, az te vígasságodra?
Azonközben nagy sok könyhullatásokat hullata homlokára.

Mintha rózsá-vízzel megötlözték volna, az asszony felserkene,
Mint nehéz álomból felocsúdott ember, szemeit felemelé; 1235
Látá szeretőjét, monda: ,holott valék szerelmem Euriale?

Miért nem engedéd, hogy én ez világból most kimúlhatok vala,
Az te kezeidben nagyobb bódogsággal, most meghalhatok vala.
Így légyen kívánom, míg tőlem elválol lelkemnek kimulása!

Ezeket megmondván, az ágyra mindketten ők együtt indulá-
nak, 1240
Holott egész éjjel, úgy mint két szeretők egymással mulatának
Mint az Trójabéli hajókban, Páriszal Ilona vígadának.

Marsnak és Vénusnak nem volt ilyen kedves ágyok egymásnak,
mondják,
Szép ékes beszéddel mondja Lucretia ismét Eurialusnak :
,Te vagy Ganymedes, te vagy Hyppolitus nékem Lucretiá-
nak!« 1245

Eurialus mondja : »nem volt Polyxena bizonynyal szebb náladnál,
Elöttem volna is, inkább szeretnélek bizony téged Vénusnál,
Noha szépségéről nagy sok dicsíreti vannak az poetáknál!«

Néha szép orcáját, néha szép szemeit igen dicsíri vala,
Néha fehér testét, hol nem látta volna ő tekinteli vala : 1250
»Bizony szebbnek látom, hogynem én magamban régen alí-
tom vala.

Ilyennek látja volt, Aktaeon Dianát kútfőn az feredésben,
Semmi tagja nincsen, kit nem dicsírhetnék ez asszonnak tes-
tében,
Ki lehet szebb, fehérb ennél ez asszonnál földnek kerektségében.

Megmeneködtünk már az veszedelemtől oh én szívem, szerel-
mem, 1255
Mi lehet oly dolog, kit érted én lelkem bátran el nem szen-
vedne?

Oh te szép ékes melly és én szeretőmnek két szép fejér csecsei!

Titeket tartlak-e, vajjon ti vagytok-e most az én kezeimben?
Ti szép síma karok, jó illatú tagok, ti vagytok-e ölemben?
Kész volnék meghalnom, hogy nem kedvem szegnék ilyen nagy
örömemben. 1260

Te vagy-e mellettem, vagy csak álom mostan játszottat meg en-
gemet?
Igaz gyönyörűség vagy-on-e énbennem, ki vigasztal engemet?
Bizony úgy alítom, hogy nemcsak az álom fogta meg én el-
mémet.

Oh gyönyörűséges csókok, mézzel folyó édes ölelgetések !
Oh mely igen bódog és mely nyájasságos szerencsében most
élek, 1265
Senkit szerencsésbnek nálamnál nem mondok, ha gyakorta így
élek.

Oh rövid éjszaka, gyorsaságos órák, miért hogy így siettek ?
Miért örömünket valami kevéssé hogy meg nem késlelitek ?
Adjatok oly hosszú éjet, mint Alkmenának régentén engedtetek.

Soha rövidebb éj nem tetszett énnékem ennél ez éjszakánál, 1270
Jöllehet én sokszor voltam Daciában és az Britanusoknál ;
Mondják, hogy az éj ott sokkal is rövidebb, hogynemmint itt
házunknál.

Így beszélgetének ifjú Eurialus a szép Lucretiával,
És így múltának ölelgetésekkel és gyakor csókolással,
Öszveölelkedvén ők így múltának egész éjjel egymással. 1275

Meg nem aludt vala a szerelem bennek utána az dolognak,
El nem fáradt vala régi nagy ereje az ő kívánságoknak,
De mint az Antaeus földből feltámadván, inkább megújulának.

Az éjjel elmúlván, hajnalban kelének, egymástul elválának,
De naponként őrzők Lucretia mellett, inkább sokasulának, 1280
Kik miatt egymással sokáig azután ők nem vígadhatnak.

Erős a szerelem, mindeneket meggyőz, ellene semmi nem áll,
Nem lehet oly erős, ki által magának bölcsen utat nem talál ;
Azért azután is sokszor együtt lőnek ennek ereje által.

QUINTA PARS.

*Postquam nulla datur coeundi copia nuptam,
Artibus est tandem foemina victa suis.*

Eugenius pápa római császárral akkor megbékélt vala, 1285
Eurialusnak is császárral Rómába készülnie kell vala,
Jóllehet titkolja, mindazáltal asszony azt meghallotta vala.

Mert vajjon mi lehet oly igen nagy titok, kit az szerelem nem tud,
Ki lehet oly okos, hogy ki megcsalhassa az önne szeretőjét?
Azért Lucretia hallván, megrettene, íra ilyen levelet: 1290

LUCRETIA EURIALO.

Haragunnám reád, hogyha az én szüvem tereád haraghatnék,
Hogy te akaratod, útra készülésed tőlem eltitkoltaték:
De hogy téged inkább szeretlek magamnál fel nem indúltattaték.

Miérthogy énnékem vitéz Euriale ezt meg nem jelentetted?
Császár hogy elkészül, kivel tenéked is tudom, hogy el kell
menned; 1295
Hová legyek én el, kinék hagysz engemet, hogy nem vissz el
teveled!

Mit tegyek nyavalyás, ha az én szerelmem tetőled elhagyatik,
Kiben nyúgoszik meg én elbúsult szüvem, ha tőled eltávozik?
Két napot nem érek, te éretted lelkem testemből el-kimúlik!

Könyörülj én rajtam, könyhullatásimban megázott levele-
mért, 1300

Az te jobb kezedért és énnékem adott teljes igaz hitedért,
Ha tőled valamit érdemlettem, szánj meg engemet mindezekért!

Nem kérlek én arra, hogy itt maradj velem, de hogy elvigy
engemet ;
El nem maradhatok semmiképen tőled, jól tudod szerelmemet.
Nem nehéz dolog ez, érts meg tanácsomat, ebben jó módod le-
het. 1305

Tétetem magamban, mintha szentegyházba mennék el estve felé,
Csak másod magammal, vénasszonnal lészek, úgy indulok a felé ;
Küldd el két vagy három szolgálodat akkor te is szentegyház felé.

Nem nagy munka léssen, nem állok ellenek, ragadtass el engemet,
Ne alíts magadban, hogy ily éktelenség nem illesse tégedet ; 1310
Nám az Priamusnak fia is így talált magának feleséget !

Ezzel bosszúságot higgyed, én uramnak igen nagyot nem tészesz,
Bizony az halál is elválaszt ő tőle, hogy ha te el nem viszesz,
Kivel te magadnak bánatot, énnékem nagy gyalázatot szerzesz.

De ne légy kegyetlen hozzám Euriale, hogyha szeretsz enge-
met, 1315
Ne hagyj az halálban, ki magamnál inkább szeretlek én tégedet. —
Kire Eurialus szép Lucretiának íra ilyen levelet :

EURIALUS LUCRETIAE.

Ez volt oka, hogy én útomot titkoltam Lucretia tetőled,
Üdönek előtte, hogy tennen magadat felette ne gyötörjed ;
Tudom erkölcsedet, hogy te az bánatot soha meg nem tūrhe-
ted. 1320

Ne véld azt magadban, hogy elmenvén császár, többé már ide
nem tér,
Ha szintén hazánkba megyünk is, erre kell jöni, más útra nem
tér, —
Ha másra menne is, higgyed, hogy szeretőd hozzád viszontag
megtér.

Ne engedje isten nékem, hogy mehessek soha az én hazámba,
 Hanem mint Ulysses tévelygő, búdosó legyek mind ez vi-
 lágba; 1325
 Hogyha nem jövendők, viszontag te hozzád Senasnak városába.

Semmit ne félj azért, ne hadd el magadat, újulj meg te erődben,
 Ne gyötörd testedet, vigasztald szívedet, élj addig nagy örömben;
 Az ragadás felől nem hasznos tenéked, az mit írsz leveledben.

Gondolod-e? hogy ha lehetne énnékem nagyobb gyönyörűsége,
 Mint hogy ha tégedet szüntelen útomban viselhetnélek vélem;
 De tisztességünkre, nem kívánságomra kell énnékem gondolnom.

Nem érdemli tőlem, hitem s tisztességem, hogy ezt miveljem
 véled,
 Ki miatt szégyenülj és megkisebbljön az te híred és neved.
 Tartozom azzal én, hogy jó tanács legyek mindenkben tené-
 ked. 1335

Tudod, nagy nemzet vagy, mindenk böcsüllik az te nemessé-
 gedet,
 Szépnek, szemérmesnek minden nemzet között mondják az te
 nevedet
 Nem csak Olaszország, de mind Magyar s Német hallotta te hí-
 redet

Érted hátra vetném, higgyed Lucretia az én tisztességemet,
 De ha elragadlak, mely nagy szidalommal illetem nemzete-
 det, 1340
 Minden ismerőid és barátid között megrútítlak tégedet.

Anyád te miattad esik tűrhetetlen, keserű, nagy bánatba;
 Az te gonosz híred elterjed hirtelen mind az egész országban,
 Kik téged ismernek — gondold meg — mit mondnak felőled az
 városban!

— Ihol Lucretia, kit Brutus társánál tisztábbnak alítottunk, 1345
Az görög Ulysses feleségének is szemérmetesbnek mondtunk :
Kár volna tenéked ilyen undok névvel magad meggyaláztatnod.

Nem illik, hogy legyen Lucretia neve, hanem inkább Medea,
Ki házát elhagyván, atyját elárulván Iazon után indúla. —
Oh mely keserűség, hogyha azt hallanám az én szüvemben
volna. 1350

Még az mi szerelmünk titkon vagyon nálunk, most mindenek
dicsírnek ;
Az elragadásnak utána hirtelen felindúlnának ezek :
Mennyi dicsíretben vagyunk, tíz annyira szidalmaznának ezek.

No hadd járjon hírünk, gondold meg, ha véled kedvem szerint
élhetnék,
Én császár szolgája lévén károm nélkül tőle el nem mehet-
nék, 1355
Mert ő tött gazdaggá, ő tött hatalmassá, ellene nem véthetnék.

Hogyha elhagynám is, nem tarthatnálak úgy tégedet kedved
szerént,
Udvart ha követnél, semmi nyúgodalmunk nem lenne kedvünk
szerént,
Mert együtt az császár nem múlat sokáig, helyről helyre ő megyen.

Ha mint egy közasszont táborról táborra tégedet hordozná-
lak, 1360
Mely nagy szidalomban véled egyetemben engemet csúfolnának ;
Kérlek azért téged, hagyj békét ezféle tudatlan gondolatnak.

Gondold meg híredet, tarts meg tisztességét jámbor nemzetsé-
gednek,
Te magadnak kedvezz inkább, hogynemmint az megdühödt
szerelemnek ;
Több gyönyörűsége, hogyha ezt követed lészen nagy örömed-
nek. 1365

Más szeretőd talám, hogy ötet követnéd, téged arra intene,
Jövendőt nem nézvén, csak bujaságára, hogy te véled élhetne.
De igaz szeretőd nem volna hitedre, ki gondot nem viselne.

Az, mit én tenéked hasznodra alítok, azt igazán megmondom
Maradj még itt mostan, várj örömmel engem, csak ez az én ta-
nácsom; 1370
Menné! hamarb lehet, hogy én megtérhessek, csak azon igye-
kezem.

Vannak az császárnak itt Hetruriában nagy sokféle dolgai,
Én azoknak gondját én magamra veszem, császár is megengedi,
Veled bánat nélkül, hogy soká élhessek, elmém igyekezeti.

Élj jó egészségben és szeress engemet, én lelkem Lucretia! 1375
Szüved a szerelmet benne való lánggal kisebbnek ne alítsa,
Akaratom ellen megyek el innét most, minden ember jól látja.

Megnyúgovék ezen megbúsúlt elméje a szép Lucretiának;
Szavát megfogadá, csak ne csalattatnék, — írta Eurialusnak.
Nem sok idő múlván császárral az ifjú Rómába indulának. 1380

Azonközben ifjú Rómába hogy juta, hideglelésbe esék,
Betegség, szerelem tüze miatt szegény egyaránt gyötrötteték
Az megerőtlenült testet két nyavalyák haszontalanná tevék.

Már kétséges vala minden embereknél Eurialus élete,
Csak az orvosságtól késleltetik vala benne már az ő lelke; 1385
Császár mintegy fiát naponként meglátni, megyen megvigasztalni.

Sok orvosságokkal szüntelen az császár ötet orvosoltatja,
De Lucretiának levelénél semmi több néki nem használa,
Kiből szeretőjét egészségben akkor lenni értötte vala.

Ez megkönnyebbité valami részéből ifjúnak nyavalyáját, 1390
Ágyáról felkele, mert valamennyire megerősíté lábát,
És megékesíté vitéz kezeivel császár koronázatját.

Koronázatot után, Rómából a császár jöve Perusiába,
De hogy még ereje jól meg nem jött vala, ő marada Romában ;
Onnat elindulván, csak vékony erővel jöve Senas városba. 1395

Látá egynehánszor a szép Lucretiát, de véle nem szólhata,
Levelet azért ők gyakorta egymásnak írogattanak vala ;
Az elragadásról nagy sokat egymással ők tanácskoztak vala.

De harmadnap múlván látá Eurialus, nem lehet vég dolgában,
Izene asszonnak, hogy nem maradhatna immáron az város-
ban, 1400
Előbbi örömnél lőnek mind az ketten sokkal nagyobb bánatban-

Az ő lova hátán ifjú Eurialus immár forgódik vala,
Igen nagy szomorú szűvel Lucretia ablakról nézi vala,
Keserű sírással, könnyhullatásokkal egymásra néznek vala.

Egyenlő fájdalom mind az kettő lelkét felette gyötri vala, 1405
Kik az ő szűvöknek szakadását immár magokban érzik vala ;
Mint lélek az testtől, nehezen egymástól ők elváltak vala.

Mely igen iszonyú fájdalom az halál, az ki még nem kóstolta,
Kik egymás szeretők, elválasztja, hogyha szűvében meggondolja :
Eszébe veheti, jóllehet az testnek nagyobb kínját láthatni. 1410

Gyötrődik az lélek, elhagyván az testet, úgymint ő szeretőjét, —
Lélek eltávozván, az test is elhagyja kinnak érzékenységet ;
Csak egyik szenved, az másik nem érzi, osztán az kinnak terhét.

Bölcs Aristophanes az két barátságos férfiakról azt írja :
Hogy noha két testek vagyon, de két testben már csak egy lélek
vagyon : 1415
Azért ezekről is bátor minden ember ugyanezent alítsa.

Ebből következik, hogy nem az két lélek távozik el egymástól,
Hanem az egy lélek, ki kettőben vala, metszetik el egymástól,
Egy elme és egy szű, ki kettőben vala, szakada el egymástól.

Minden érzékenség tőlek eltávozték, erősen sírnak vala; 1420
 Az ő orczájokban, az nagy bánat miatt vér nem maradott vala,
 Ha könnyhullatások nem láttatott volna, holtnak mondhattad
 volna.

Vajjon kimondhatná és ki írhatná meg az ő nagy bánatjokat,
 Ki gondolhatná meg az ő tűrhetetlen nagy szomorúságokat,
 Hanem ha hozzájok hasonlóknak mondom az régi szeretők-
 ket. 1425

Az Protesilaus, mikor görögekkel ment vala Trója alá,
 Felesége látván szép Laodamia, ottan földre borúla;
 Vér — hirtelen való bánatnak miatta orczájában nem vala.

Mikoron megérté hadban előszer is, hogy ura megholt volna,
 Igen megbúsula és megkeseredék, Párist átkozza vala; 1430
 Nem sok idő múlva keserűségében halála történt vala.

Phoeniciabéli Dido Aeneástól mikoron elhagyták,
 Az ő nagy szerelme felgerjedt lelkében soká meg nem nyug-
 haték;
 Az önne kezével Aeneas törivel szűve által vereték.

Ifjú Eurialus hogy szemei elől ő néki eltávozték, 1435
 Földre leborúla a szép Lucretia, ismét felemelteték,
 Ő ágyas házába, hogy lelket vehetne, leányoktól viteték.

Nagy sok üdö múlva felserkenvén, ismét ágyról felemelteték,
 Minden ékességét leveté magáról, szűve bánatba esék:
 Mind halálaiglan csak polgári módra egy rossz ködment vi-
 sele. 1440

Senki nevetését, sem tréfa-beszédét azután nem hallhatá,
 Semmi énekléssel, sem penig örömmel magát nem vigasztalá
 Míglén a szüntelen való bánat miatt esék nagy nyavalyába.

De miérthogy tőle esze és elméje immáron távul vala,
 Vigasztalást néki szomszédi, baráti már nem adhatnak vala. 1445
 Az ő keseredett anyja keze között lelkét el-kibocsátá.

Az Eurialus is, hogy szeretőjének elmene szeme elől,
Senki nem hallotta őnéki mentében beszédét semmi felől :
De csak gondolkodék szép Lucretiához való térése felől.

Hogy onnan eljőve, ifjú az császárhoz jöve Perusiába 1450
És onnét császárral az Ferrariába és jöve Mantuába,
Több fő városokba és Basileába, végre Magyarországba.

De míg élhete is, soha nyúgodalma nem lőn Lucretiának,
Hanem minden éjjel álmában követé útát Eurialusnak,
Miképen az ifjú mindenütt követé útát Zsigmond császár-
nak. 1455

Hallván Eurialus asszonnak halálát, igen megháborodék ;
Felette keserves bánattal mindjárast gyászruhába öltözik ; —
Soká semmi dolog vigasztalására néki nem találtaték.

Nem sok üdö múltván egy szép leánt császár ő néki szerzett
vala
Herczegnemzetségből, ki tiszta életű, bölcs, jó erkölcsű vala, 1460
Kivel holtaiglan ifjú Eurialus kedve szerént élt vala.

Senki hazugságnak — valaki olvassa, ez dolgot ne alítsa ;
Ezek példájából az ki jól megérti, nyilván megtanúlhatja,
Hogy a szerelemnek méreggel megtöltött poharát meg ne igya.

Az rágalmozó szű távul légyen innét és az gonosz irígység ; 1465
Nem azoknak írtam, kiből uralkodik az balgatag kevélység,
És a kiket ebből régen kifárasztott az rest és tunya vétség.

Ifjak én feleim, ifjaknak hasznokért ezeket öszveszedtem,
Kik után ballagni mindenkoron szokott az kegyetlen szerelem :
Hogy attól megtudják magokat örülni, csak azon igyekez-
tem. 1470

Képét, ábrázatját, magaviselését, termetét is megírom,
Miről ismerik meg, hogy elkerülhessük, ifjaknak megmutatom ;
Mert csak ő reájok vagyon ez énekben szorgalmatos nagy gondom.

Gyermek a szerelem, mezítelen írják, nincs önéki szakála,
Szeme vak önéki, hajlandó kézíja, vállán vagyon két szár-
nya; 1475
Oldalán tegzében sok mérges nyilai, kezében égő fáklya.

Írják gyermek képben, mert az ki bölcs, okos, az eltávoztathatja
Csak az gyermekekhez hasonló emberek vannak birodalmában,
Kiknek semmi eszek, semmi okosságok, — csak azokat os-
tromlja.

Mezítelen írják, mert a szeretőkben nincsen szemérmetes
ség; 1480
Vaknak azért írják, mert meg nem láthatja, micsoda az tiszt-
esség, —
Jó cselekedet közt és az tévelygés közt nincs ő nála különbség.

Avagy, hogy azt véli, hogy cselekedeti mindentől titkon vannak,
Eszébe nem veszi, mindennek szemei hogy ő reá vígyáznak,
Sem istent, sem törvént nem néz, adja magát csak az nagy bu-
jaságnak. 1485

Vannak sok nyilai, mert sok embereknek által lövi szűveket,
Szárnyai azt jegyzik, mert csak ide s tova visel ő mindeneket;
Igen állhatatlan, gyakorta elveszti az igaz ösvényeket.

Jobb kezében fáklya, mert birodalmában az kiknek holdolása,
Sebes láng azoknak szűveket szüntelen szokta sanyargat-
nia; 1490
Testeket rútítja, végre lelkeket is pokolba bétaszítja.

Sem éjjel, sem nappal, soha nem nyúgoszik, mindenkor ólál-
kodik;
Mindeneket késért, nagy sokakat meggyőz, azokon uralkodik,
Az kiknek szűvekben késedelmet vehet és meggyökereztetik.

Első indulatját ha eszedbe vészed, te könnyen megolthatod, 1495
De erőt ha vészen, miként az álló fát, hogy ki sem szakaszthatod,
Kit vessző korában kivonhattál volna, végre ki sem áshatod.

Gyűlöli az munkát, felette szereti ő az hívalkodókat ;
Hogyha eszed vagyon, egyik fegyvered ez : hadd el az tunya-
ságot ;
Mindenkoron munkát találj ő ellene, kiben foglald magadat. 1500

Vége már ez legyen az én írásomnak a szerelem dolgáról ;
Az ki többet akar róla tudakozni, értse több írásokból.
Utolsó tanácsom, hogy az kitől lehet, megója magát attól !

Mikoron írnának másfélezer után hetvenhét esztendőben,
Aeneas Sylvius írásából szerzék ez éneket versekben, 1505
Bodrog vize mellett Patak városában, az úr gombos kertében.

V é g e.

J E G Y Z E T E K.

Országos Széchényi Könyvtár

I.

Cod. 2. l.

Az aenigma, találós mese, a népköltészetnek ezen eredeti faja, talán itt fordul elé legelsőbben költői irodalmunkban. A népies versalakot, a páronként rímelő nyolczasokat szerencsésen választotta a költő, bár a sormetszetre nem fordított kellő gondot; — a kedveséhez intézett felhívással — ha csakugyan Balassa volna az első, a ki e műfaj művelésével kísérletet tett, — szépen vezette azt be az irodalomba s egyúttal négy első sorában oly röviden és jól magyarázza meg az aenigmát, hogy vele a kritika is megelégedhetik. — Emlékeztetnek e sorok a zalamegyei »regesek dalá«-nak refrainjére :

Riétöki régi törvény
Hej régűő rejtem.
vagy : Röjtököm régi törvény
Hej regő rejtem.

Balassa a »rege« szó helyett a »mesét« használja, melynek ő is elrejti értelmét. Lásd: *Magy. Nyelvészet. V. 336. 371. l.* — *Vadrózsák 532. l. s v. ö. itt a XXVI. 11., 12. sorát.*

Az aenigma általános vonatkozása könnyen megérthető, azonban ha bizonyos volna is, a mi valószínű, hogy t. i. az egyik hattyú alatt magát a költőt kell gondolnunk: akkor is nehéz lenne meghatározni, melyik epizódja az B. életének, a melyet itt megörökített. Különben a nők minden nép meséiben jelennek meg hattyú alakban, mint a mi Árgírus históriánkban is Tündér Ilona. Egyik gyermekdalunkban is ilyes nyomot találunk :

A Tisza partján
Két fehér hattyú
Jajgatva sétál stb.

Az elválást, özvegységet, hattyút épen így találjuk a Mátray codex egyik »Gyenge rózsá, szép hattyúcska, viola!« kezdetű énekének következő soraiban :

Elválásom tőled mint lőn véletlen,
Az szerencse mellőled hamar elvőn,
Kis hattyúcska, tégedet özvegygyé tőn,
Az Vénusnak haragja mindkettőnkön.

Thaly, Vitézi én. II. 182. l.

U. o. 299. l. Siralmas hattyú Neander partján,
Egyedül szegény jajgat, sétálván stb

Hasonló tartalmú a következő népdal is :

Én vagyok az a gerlicze,
Ki a párját elvesztette,
Egy vad galamb elkergette,
Szerelmünket irigylette.

Népd. és m. II. 19. l.

Népk. gyűjt. II. 91. l.

A leírást érdemes összevetni Hunyadi F. Az régi és hírneves Trója városának — veszedelméről (Colosvár, 1586.) F. 4. lapjával és Zrínyi, Szigeti veszedelem XIII. énekének végével. Valamint XIII. 37. sorára tett jegyz. és Népd. és m. II. 68. sz. dallal.

10. s. Thaly Vit. én. II. 9. l. *Melybül megtetszik hozzám hűséged*

19. s. *fogatta*-t lehetne olvasni, de valószínű, hogy *for-gatta*-nak kell ott állani. V. ö. Lucr. 1221. s.

22. s. *Rén*. Az örségi tájszólás szerint ma is: *rén a gyere-
rek*. MNYÖR, VII. 420. l. v. ö. XIII. 14. s.

24. s. *meggyen* azaz mit tegyen ; itt azonban úgy látszik, hogy *mit tenni* helyett áll a szószerkezetben. Gyakran basználja Balassa. Münch. c. 139. l. *meggygyek*, hogy nincsen takarjam én gyümölcsimet (quid faciam quia non habeo etc.) Góry c. 57. l. ha az elfogyand, *meggyönk* azután neköd? Kat. leg. 3589. és 3809. s. Oh *meggyek* már és hova legyenek. Istvánfi P. Volter 180. s. Nem tud vala *meggyen*, szava ígyyen esék. Lucr. 949. és 1208. s. nem tud *mit tennie*. Apollonius Chron: Nem tudják *meggyenek* óránként az hab is mert nevedik vala.

II.

Cod. 3—4. és 141—2. l.

Versfejekben : CRISTINA.

A II. XII. XIV. és XXI. ének felett ez olvasható: az Lucretia éneke nótájára. Ebből annyi bizonyos, hogy ezen énekek 1577 után való időből származnak, a mikor Balassa Eurialus és Lucretia históriáját csakugyan ezen versnemben dolgozta át. A XVI. századi nyomtatványokból, sőt a későbbiekből is kitetszik, hogy a ma már szokatlan hosszúságú 19 szótagos sorokat még akkor is hármanként vették egy versszaknak, midőn Balassa közép rímei, a csaknem kivétel nélkül megtartott sormetszettel együtt, a rövidebb sorokra szaggatást látszottak ajánlani és sürgetni. Az ötszáz versszakból álló Eur. és Lucr. históriájában elvértve találkozunk közép rímmel, még ritkábban, mint itt is az említett négy énekben, úgy hogy az ilyes tünemény csak a véletlenség rovására esik. Ily közép rímek nélkül való 19-es sorokban s ugyancsak a Lucretia nótájára írtak ez idő tájban: Bogáti F. Miklós (Aspasia, 1587); Illyefalvi István (Jephta, 1590); valamint Apollonius királyfi is ily versekben maradt ránk 1588-ból stb. Később nem Lucretia énekének, hanem a Borbála nevére írt XIV. számú »Csak búbánat« kezdetű ének nótájára írt B., de már közép rímekkel többet harmincz éneknél (lásd a XIV. sz. énekre tett jegyz.) s ezek közül az LIX. LXXI. és LXXII. számúakat 1589-ben. Ezen versalak fejlődése — mondhatni — szemünk előtt történik B. énekeiben. Ha ebből arra lehet következtetni, hogy a közép rím nélkül írt négy ének s ezek közt a Cristina nevére írott is, Eur. és Lucr. históriája után nem sokára készült: akkor ez jóval korábbi időből származik 1584-nél, a mikor B. nőül vette Dobó Krisztinát; — vagy lehet, hogy ez a Cristina más valaki, nem későbbi felesége.

Ez az ének kétszer van meg a codexben, t. i. a 3—4. és a 141—142. lapon, s ez a körülmény könnyűvé teszi a homályos helyek megértését és kiigazítását, a mint azt szövegünkben megkísértettük. — A címre nézve vesd össze Thaly, Vit. én. II. 58. l.

Az, kinek nevére
Gyöngyvirág levélre
Ez néhány verset írástb.

1. s. α. *szerelmed.* β. *szerelmet.*

2. s. α. *vigyázó.* β. *vigyázván.* V. ö. XVI. 4. sorát. Vigyáz = ébren van, őrt áll. Virasztó = őrálló. Herdo = Wer da? — Münch. c. 101 l. Simon *aloszs*, nem *vigyázhattál* én velem egy időt. Régi magyar örkiáltás: szólalj, szólalj *virrasztó*, szólalj! (I. Lipsius, *opera omnia. t. III. p. 310.* — *MNYÖR IV. 226. l.*) — A Gersei Petheők családi szerződése (1562-ből) 2. pontjában: ismég végeztünk ily módon az mi váraink tartásáról mind egyenlőképen, hogy Tátikában nyolcz kapu alatt két *virasztót*, egy jámbor porkolábot tartsunk. (*Adatok Zala m. tört. IV. k. 201. l. Thaly K. közleménye.*)

Bogátinál ezt olvassuk:

Juta el azonba meghagyott népe,
Kapukon éjjel az titkon békele,
Hamar *virrasztókat* vártán leveré,
Szterten mindenütt töröket veszté.

(Az nagy Castriot stb. Colosv. 1592. B. 2. l.)

továbbá:

Minden rendnek Herczeg am dolgozt da,
Hogy kevés kárával pogánt ronthatna,
Végek *herdót* mondnak, élést takara,
Semmi prédát hadnak mezőn nem hagyta.

(U. o. E. 4. l.)

Sőt már Tinódi írja 1548-ban, hogy:

Buda vala feje Magyarországnak,
Ki kezébe esék török császárnak,
Most végháza ím a török országnak,
Herdó helyett ott *Nabatot* kiáltnak.

(Varkoch Tamás *idejébe lött csaták Egörből, 9. sor.*)

A *herdó*-val szembe állított *nabat* = *bana bak*, török vezényszó, mit közbeszédben is gyakran használnak, — szöszecrint *rám v. ide nézz!* — V. ö. Thaly, Vit. én II. 381. l.

3. s. α. *Tüntevén* — — *képű.* β. *Tüntetvén* — — *képét.* v. ö. LIV. 42. s.

4. s. α. *víg szívem.* β. *én szívem.*

5. s. Thaly, vit. én. I. 380. l.

— — az én szívem
Mint az megszáradt föld
Úgyan elhasadozott.

7. s. v. ö. XXIII. 38. s. XXV. 17. s.

8. s. a. *Mert szeme nyilával és nagy igazságával mint czelt engem meglőtt.* β. a szöveg. V. ö. XLVI. 11. s.

9. s. β. *Lóvén (?) szerelmiben ki mintha stb. A bevett szerelmibe kifejezést gyakran használja* B. p. o. IV. 48. V. 4. sorában is.

10. sorbeli *siralmas nagy bánat* helyett XII. 16. s. *Aggasztaló bánat.*

11. s. a. *úgy ének.* β. *vig ének.* — v. ö. LVI. 10. s.

13. s. β. — — *leveledben stb.* Mint az első sorban *szerelmed* helyett *szerelmét*, itt is helyesebbnek látszik a *leveliben*.

15. s. β. — — *s szabadságnak stb.* V. ö. XVIII. 6 s. köv. s.

16. s. β. sor végén : *szerelmiben.*

18. s. v. ö. XII. 16. sorával, ahol a latin : *moeror et dolores* így van fordítva : *aggasztaló bánat, búszerző szerelem.* Arany J. III. 278. l.

19. s. v. ö. Eurial. és Lucretia 311. sorával ; ott is gyűrűt küld a nő, Thurzó György 1596. marcziusában Pozsonyból írja nejének : »Zrini György urambátyám volt ma ebédem nálam, én általam szolgálatját ajánlja és im *egy igen szép rubint gyűrűt küldött* én általam. Viseld én édes szívem nagy jó egészséggel sok esztendeig.« CLXXXVI. lev.

21. s. a. *Hozzám szerelemben.*

22. s. β. szerint *mutatám* helyett *nyújtottam* mint a köv. sor végén is. — Tinódi, Zsigmond kir. krón. : Tüzes fogókkal ötöt fogdostatá.

27. s. a. *türve* helyett *törvény.*

III.

Cod. 5—6. l.

»Az Palkó nótájára« van még írva a IV., IX., XXV. XXVI., XXVII. és LXVII. ének.

A Palkó nótája, melyet még eddig nem sikerült felfedezni, népköltészetünk egyik elzüllött darabja lesz. A Palkó név legalább azok közül való, melyeket a népmesékben is gyakran találunk, p. o. Szép Palkó (Vadrózsák 395. l.). Az özvegy asszony fia (Népk. gyűjt. II. 398. l.) stb. A nóta négy soros versszak. Alexandrin sorokból áll, harmadik sora azonban csak hat szótagú, mely mindamellett egy rímen pendül a három 12 szótagos sorral. Ütemezése 4+2. A Radv. cod. 162. lapján Rimaynak :

»Vitézség embernek« stb. kezdetű dalának nótája: Eregy édes györöm stb.

A codexben semmiféle jegyzés sem utal arra, hogy ezen ének az előtte állóval tartalmánál fogva összefüggésben volna: sőt miután ott a szerelmese által küldött gyűrű viszonzásaul ő hív szívét, fejét, lelkét, teljes életét ajánlotta s vallotta; a III. szerint küldött gyűrű nem igen lehetett annak viszonzása, — a minthogy azt egy szóval sem is említi. Aligha tévedünk, ha azt hiszszük, hogy ezen III. énekben, a II. 13—18. soraiban búszerzőként emlegetett előbbi szerelemnek a szele lengedez s a rigi rab nem örül többé szabadságának, nem el-, hanem visszaszalad előbbi fogságába, ahhoz, a ki »elméjének azelőtt szerelmes s kegyes tömlöcztartója« volt (XXI. 10. s.), a kihez »nem szabad most mennie, vigasztalójához!«

A II-ban új szerelmének keletkezése, ebből származott boldog érzései, hasonlatai, a gyűrű küldés eseménye stb. egymás után elmondva úgy tűnnek fel, mint az »örvendezni nem győző« uélek szerelme forrásának versszakok szerint szaggatva lövellő sugarai: ebben (III.) az izenet küldés szerencsés inventiójánál fogva, a képek halmozottsága mellett is inkább meg van az egység. A kínálkozó hasonlatoknak emez összehalmozása kényszerítia költőt, hogy hol a gyűrűhöz, hol szerelmeséhez szóljon; majd egyikhez sem intézve szövö tovább kedvesét magasztaló képeit. Az utolsó előtt való versszak első sora ugyan ezeket is izenetül adja, de a következő sorokban végig ismét oly hangon tartott hasonlatok tárgya a gyűrű, mintha nem is ez volna, kitől a szerelmes költő izenetét küldi.

A mű- és népköltészet ilynemű postái gyanánt a felhő s a madarak (*Népd. és m. I. 89., 415., 433. II. 47., 82. III. 95. sz.* Thaly Vit. én. II. 193. 1.) szoktak leginkább szerepelni s ezek közül különösen a daru (itt XLIV.); fecske (*Repülj fecském Népd. I. 111., 139. Vit. én. II. 355. l.*); fülemüle (*Vadr. 104. sz.*); gólya, holló (*Népd. és m. II. 260. sz. Vadr. 8. sz.*); páva (*Népd- és m. I. 71. sz.*)

4. s. v. ö. IV. 64. s. XXIX. 9. s.

A 7. sorban *felejtsen* h. *fetejts el* van a codexben, hihe-tően leírasi hibából. Aligha ennek nem kell vennünk a 10. sorbeli *érted* szót is, mely helyett szintén helyesebben állana: *érte*.

Különben a 7. sorral v. ö. IV. 69. sorát. — Apollonius 51. vsz. Ne felejts el engem, ha jó lesz en dolgod.

9. s. *burítva*. XVI., XVII. századi íróknál szokott alakja a mai *borít* igének. Zrinyi M. Szigeti veszedelmet befejező sorai:

Míg élek harczolok az ottomán hóddal,
Vígán buríttatom hazám hamujával!

A székely földön ma is hallható. *Molnár Anna* balladában *burus, burkos fáról* van szó. (*Népk. gy. I. 137. s köv. II.*) V. ö. LIX. 8. s.

10. s. v. ö. XXI. 23. s. Nép dal:

Szívem gyászba öltözik
Koporsóba költözik.

(*Népd, és m. II. 33. l.*)

11. s. v. ö. Lucr. 67. s. XXI, 17. s. XXVI. 38. s.

19. s. v. ö. Lucr. 50. sorát.

21. s. v. ö. L. 18. s.

25. s. Ezen sorra s általában az egész énekre nézve ide írom az imént idézett (Vadr, 104. sz.) népdal következő sorait:

A mely gyűrűt jegybe adtál, vödd vissza,
Mett annak a kússebb köve sem tiszta.
Ki a gyűrűt neköd adta, add vissza,
Ha a gyűrűt épiszköta, hadd mossza.

(*L. Föv. Lapok 1878. okt. 30. s köv. sz. A gyűrű. tört. és regészeti csevegeés, Deák Farkastól.*)

28. s. A *pávdhoz* népdalaink is gyakran hasonlítják a nőt, leányt. Lásd: *Népd. és m. I. 5., 6. III. 9., 136. sz. Népk. gy. II. 70. 153. l. Vadr. 19., 22., 319., 427. sz.* Itt is alább. Coel. IV. 10. s.

30. s. A *cod. rothadó*-t ír, azonban lehet, hogy *rontható*-nak kellene lenni, mint Coel. X. 20. s. Cziterája szózatja *búm rontó aczélom*.

31—32. s. v. ö. a népdal köv. sorait:

Én kedvesem igazmondó,
Hív lesz hozzám és állandó.

(*Népd. és m. II. 21. l.*)

33—34. s. v. ö. LXXXVIII. 28—33. s.

Az utolsó sort mondhatni szóról szóra megtaláljuk az :

Égy árvát küldöttem hézzád hű szerelmem !
Kire titkon bíztam írott küs levelem

kezdetű székely dal (*Vadr. 16. sz.*) köv. sorában:

Hézzam hű szógádhoz ha igaz nem vótál.

Ezen kívül még v. ö. V. 16. 28—36. s. VI. 30. s. VII. 3. 12. 15. s. XXII. 14. s. XXIII. 8. 44. s.

Az egész énekekre még megjegyzem, hogy nem minden érdek nélkül lehet összehasonlítani *Georg. Buchananus*-nak ily című 27 soros költeményével: *Adamas in cordis effigiem sculptus, annuloque insertus, quem Maria Scotorum Regina ad Elizabetham Anglorum Reginam misit, anno MDLXIV.* (Poemata Lugd. Batav. 1628. p. 352.) Balassa ismerős volt ezen költő műveivel, a ki után a LXIII. sz. a. olvasható zsoltárt is dolgozta s az összevetés — ha egyszer B. átdolgozási modorát ismerjük — csaknem bizonyossá tesz affelől, hogy midőn B. ezen énekét írta, tekintettel volt a skót költő latin versére.

IV.

Cod. 7—9. l.

Versfejekben : BALASSI BÁLINTHÉ ANNA.

A versalakra nézve lásd a III-ra tett jegyzést.

A versfejekből ítélve Losonczy Anna — elébb Ecsedi Báthori Miklósné, azután pedig Ungnad Kristófné, a temesvári hős Losonczi István leánya — iránt érzett szerelmét zengi a költő úgy ebben, valamint a III., V., VIII., IX., X., XIII., XV., XVI., XVII., XVIII., XIX., XX., XXI., XXII., XXIV., XXV., XXVI., XXVII., XXIX., XXXIV., XXXV., XXXVII. s ettől kezdve az LIX-dik énekig valamennyiben. Ezek közül kettőnek, a XXIV. és XXVII-diknek végső versszakában az évszám is bé van foglalva, a mikor azok szereztettek. Úgy tetszik, mintha a költő első szerelme gyöngyei volnának ezek s melyeket a bánat és fájdalom akkor kezdett termeni, midőn elhajlásaért (IV. 26. s.) elűzetett s számkivetésre adatott néki búcsú (58. s.) kegyetlensége jutalmul, mert ő is ok nélkül búcsút adott kedvesének s hozzá való nagy szerelmét semminek tartotta (XXV. 30—34. s.). — Csak képzelte akkor, hogy »szerelemtül nincsen bán-

tása, nincs gyötrelme lölkének» (XVIII. 2—5.); annak az első hív szerelemnek békójából nem menekedhetett (XVIII. 20.), melynek mását ő sem lelte egész életében (XXV. 44.). — A költő őszintesége e darabban is fokozza érzései mélységét s az olvasó vele együtt ítéli el ötöt, kinek mégis elhiszi, hogy: bizony igen szereti vala azt, a kiről könyhullatásiban rendelte egybe ezt a keserves éneket, melyért valóban szánalmat, nem megtréfálást érdemelt attól, kinek »két szemnél több sincs ki sirassa ötöt!«

1. s. v. ö. LXVII. 1. sorával.

2. s. v. ö. VI. 8. XIV. 31. XIX. 11. XL. 11. Lucr. 140. s.

4. s. A *kegyes* szó itt: kedves, szerelmes értelemben van használva. V. ö. XLIX. 20. s. RMKT. I. 321. l.

Népdal:

Szomorú az idő,
Meg akar változni,
Hej két kegyes egymástól
Most akar elválni.

Mikor a két kegyes
Egymástól elválik,
Hej még a fényes nap is
Homályosnak látszik!

Népk. gyűjt. II. 76. l.

8. 12. s. v. ö. XXIII. 20. s.

10. s. Rimaynál: Mert ő sem gyűlöl ám, mint eszembe veszem.

16. s. v. ö. VIII. 19. 26. s.

18. s. v. ö. XXXVIII. 19. s.

21—24. s. v. ö. az egész XIX. éneket, mely mondhatni az ezen négy sorba foglalt gondolatnak s hasonlatnak bővebb kifejtése. — A Vadr. 20. számú dala is így kezdődik:

Nincs kénosabb dolog mint titkon szeretni,
Éje' nappa' tűz nélkül szörtelen égni,
Ennek nem más példája, hanem éppen én,
A kit egy virágszálér gyötör a nagy kén!

28. s. v. ö. Coel. VIII. 1—9. s.

30. s. v. ö. I. 24. sorra tett jegyz. Alább is az 50. s.

31. s. Thaly, Vit. én. II. 47. l. Hozzád való szeretetem vett erre, nem más.

33. s. lásd VI. 3. sorára tett jegyz.

34. 35. s. v. ö. XXIII. 31. Lucr. 49. s.

37—40. s. v. ö. XXIII. 9—16. s.

41. s. v. ö. XXIII. 19. s.

48. s. l. II. 9. sorára tett jegyz.

49. 55. s. v. ö. XXIII. 24. s. — Vadr. 452. sz. :

Tied vagyok szívem, nem szánsz-e?

Velem ily kegyetlenül bánsz-e?

Tied vagyok, rabod vagyok,

Megkötöztél, foglyod vagyok,

Nem szánsz-e?

57. 70. s. *elödze* = elüze. XVI. századi íróknál s nyomtatványokban található írásmód p. o. Bornemisza Énekesk. CXII. lev.

Ha kevésse ostorozott,

Azzal tőle el nem *üdött* stb. — 1542-dik évi levélben : erővel öznek el bennönket. 400 magy. lev. 20. l.

58. s. v. ö. XXV. 30. sorával.

65. 68. s. v. ö. XVII. 17. XXV. 5—10. Lucr. 455. s. — Thurzó Gy. ugyanezen szavakkal írja feleségéhez 1592. aug. 30-án : Az én hozzád való menetelem felől én lölköm semmi oly bizonyosat nem írhatok, hanem azon leszek, hogy minthogy *aż test aż lélektül sokáig el nem szákadhat, szinte úgy én is sokáig tetőled nem szákadhatok el*, hanem azon leszek, hogy hamar való nap meglássalak stb. 1596. dec. 6-án ismét : azmint *aż test lélek nélkül holttest, akképen te nálad nélkül én soha nem lehetek*. V. ö. még : Lucr. 1407,—13. s.

69. s. v. ö. III. 7. s.

V.

Cod. 10—11. l.

Az »Gianeta padovana« valamely akkor ismeretes olasz ének lehetett. A magyar versalak sorainak szótag-száma bizonyosan megfelelt az olasz schemának, mely hihetően az olasz stanza egyik változata s négy első sora ötös, a négy utolsó négyes jambus. A magyarról nem lehet állítani, hogy a tízes és nyolczas sorok jambusokban volnának írva. Balassa megelégedett a szótag-számmal s abból, hogy a nyolczas sorokban a sormetszet többnyire megvan, az látszik, hogy inkább a magyar rhythmusra gondolt, semmint hibátlan jambusokra. Szorosabban tartotta magát a kereszt-rímekhez, melyek közül legfeljebb egyet (1. és 3. sor) mellőzött; s nem lehetetlen, hogy a helyett az első nyolczas (5-dik) sort közép rímmel kétfelé osztva, a versszak közepére helyezte a különben rendesen versszak végén álló páros

rímet. Ezzel azonban — két stropha kivételével — az utolsó előtt való sor rím nélkül marad; míg az így hetedikké s kilencedikké lett sor ríme a második és negyedik sor rímével ölelkezik. A versszakok első fele kissé nehézkesen indul s az egyik sorból másikba átmenő értelem és a későre maradó keresztrím miatt csaknem egészen elmállik; a gyorsan következő páros rímmel azonban élénk fordulat áll be s végig megmarad kivált az 1. és 3. strophában, hol az utolsó előtt való sor rímelése fokozza az élénkséget. — A tartalom igazolja a IV. számú énekre tett észrevételt. Kegyese megbékélt s ismét bevette nagy szerelmibe; vétkeért gonoszul fordult dolga jóra változott s nincs ki nála nagyobb kedve szerint élje világát: azért gond nélkül vígan énekel s kötődve kérdi, hogy miért mondja őt kedvese kegyetlennek, holott máskor (XXV. 33. s.) ő maga is kegyetlenségnek nevezi s elítéli »elhajlását.«

1. s. v. ö. XXI. 1. sorával.

2. s. a Cod. hibásan: *niztemben*. v. ö. XIV. 37. s.

4 s. v. ö. II. 9. IV. 48. s.

14. s. v. ö. Coel. III. 16. s.

18. s. v. ö. VII. 28. s.

19.—20. s. v. ö. Ilosvai, Ptolomeusának ezen sorait:

De az prudentia az az eszeség,
Nem egyéb hanem az lelki ékesség.

27. s. v. ö. a köv. palócz népdallal:

Fehér üröm, fekete nád,
Mindé' szerettem a barnát;
Mer' a barna genge karja
Gengén ölel ha akarja.

(*Pap Gy. palóc népk. 45. l*)

vagy: Kiszáradt a vad almafa,
Nem terem több alma rajta.
Kedves babám gyenge karja
Hej, nem ölel meg több hajnalba'.

(*Népk. gy. II. 130 sz.*)

37. s. v. ö. XXX. 50. s. 38. s. v. ö. XXX. 63. s.

39. 40. s. A Cod.: *mostan én mennit én előtem*.

42. s. v. ö. XVI. 29. s.

45. s. lásd LVII. 25. sorára tett jegyz.

46. s. v. ö. Coel. XIV. 56. s. és a köv. népdallal:

Addig éli a leány világát,
Míg szél fújja piros pántlikáját,
Ha nem fújja piros pántlikáját,
Búval éli a leány világát.

Addig éli a legény világát,
Míg szél fújja bokrétás kalapját,
Ha nem fújja bokrétás kalapját,
Búban éli a legény világát.

(Népd. és m. II. 199. sz.)

VI.

Cod. 11—13. l.

Czíme a versfejekben is látható: BEBEK JUDIT. Bebek Györgynek és Patócsy Zsófiának négy leánya közül a harmadik volt Judit. Atyja 1562-ben török fogságba esett, honnan 1565-ben János Zsigmond által szabadulván meg, Ferdinándtól ennek pártjára állt. Az erdélyi hadak kapitányává lett s 1567-ben halt meg. Anyja 1583. sept. 1-én halt meg s a küüllővári egyházban temettetett el. Ezen körülmények folytán csaknem bizonyos, hogy Balassa Erdélyben látta s szerette meg Bebek Juditot; s mivel mindjárt az ének első sorában maga új szerelemnek mondja érzését, aligha tévedünk, ha az LVIII. ének végső soraira gondolva akkor tájra tesszük ezen találkozást, midőn jó hamar lovakért járván Erdély földét nem nagy fáradság nélkül elhagyta, hogy többé nem említi immár versül Juliát, azaz Losonczy Annát. Melyik évben történhetett ez? nehéz eldönteni. Az LIX. éneket 1589-ben szerzé. Közvetlenül ez előtt áll amaz Erdélyt említő ének, s ezért lehet állítani, hogy ez idő tájra,— ha nem János Zsigmond udvarában töltött idejére kell gondolnunk.

A mi már »az magam gondolt nótáját« illeti, még két éneke van, ugyanezen vers alakban írva, t. i. az LI. mely felett szintén ott áll, hogy »az magam gondolván nótájára« s a csupán nyomtatásból ismert, itt LXVIII. Oh én istenem — kezdetű, melynek nótája nincs feljegyezve. A 16 szótagból álló sorok alapja azon 10 szótagú régi dalsor, melyet a »Mostan egy ifju megházasodott« kezdetű XVI. századi vagy pedig a »Kis kacsza fürdik fekete tóba« féle gyermek dalból ismerünk. Hogy ezekből adonicus hangzásuk mellett is magyar rhythmus érzik ki, már Arany meg-

jegyezte. Ehhez a sorhoz még hat szótagot ad B. s három ily sort összerímelve, eléállítja a maga gondolt nótáját. Ugyanezen sort két közép rímmel három részre osztva megtaláljuk a XIII. és a LXX. számú nyomtatásból is ismeretes istenes énekben, a hol azonban csak két sorból alkot egy versszakot.— Jegyezzük meg itt, hogy Szilágyi Mihály és Hajmási-László históriáját ugyanily hármásokban szörczé egy ifjú Szöndörő várában ezerötszázban és hetven fölött, hogy irának egyben. A beteg lelkeknek való Fűves kertecskét Balassa 1572-ben fordította, s így írói működésének kezdete mondhatni összeesik a szendrői névtelen versszerzésével. Mindenesetre feltűnő véletlenség, hogy két ének-szerző a választott, vagy maga gondolta versformát illetőleg így összetalálkozik.

1. 2. sora emlékeztet a köv. népdalra :

Nem vagyok én rózsám beteg,
Csak a ló rázott meg,
Ama barna kis leánynak
A szeme ártott meg.

(*Népk. gy. II. 79. l.*)

3. s. *Kinek személye.* V. ö, IV. 33. s. Népdal :

Szeretem én személyedet,
Gyönggyel kifűzött melledet stb.

(*Népd. és m. II. 9. l.*)

Jaj kedvesem ! mit csináljak,
Személyedtül, hogy elváljak stb.

(*U. o. 4. l.*)

Tűz villog, nap rogyog,
Hunyor a szöméje,
Rózsa nyílik előtte
S utánna lilium.

(*Vadr. 261. sz.*)

4. s. v. ö. Coel. VII. 19. s. Népköltészetünk kedvelt hasonlata a liliumszál. A gyermekdalokban is megöröködött p. o. Arany liliumszál Ugorgy a Dunába stb. (*Népk. gy. II. 308. l. Népd. és m. I. 408. sz.*) Hajh köszálon főtermött sajtó liliumszál stb. (*Vadr. 118. 532. l.*) — — szép leányok lgyenesek,

mint a nádszál, Hajlók mint a rozmarinszál. (Népd. és m. II. 291. sz.)

A leány gyöngyvirág
Tizenhat esztendeig,
Liliom, rózsaszál
Tizennyolc esztendeig stb.

(Népd. és m. I. 457. sz.)

5. s. *Két szép társával*. Ez alatt talán a Bebek nővérek értendők. Bebek Gy.-nek négy leánya volt; a legidősb Báthori Istvánnén kívül Zsófia, Judit, Anna. — *Vesztig* = veszteg.

6. s. v. ö. VII. 25. s. Rimaynál: Minden az a kedves, az ki ha tetetes, javát mással is közli. (*Radv. cod. 156. l.*)

9. s. A cod. *fáklája*.

11. s. v. ö. XV. 23. s. és a siklódi tánczdal köv. sorait:

Jövel kéncsém, sírűlj egyet
Eszem azt e piros meggyet,
Meik termétt galambszádra stb.

(*Vadr. 238. sz.*)

12. s. v. ö. VII. 30. s. Lucr. 49. s. Népdal:

Tréfáiddal újítottál,
Örömem s vígságom voltál.

(*Népd. és m. II. 5. l.*)

14. s. *för* = fürj. Kumlossy Mihál 1510-ben: egy jó vizslát, firészni valót kér. — *Zrinyi, Viola 28. vsz.* Mint tudatlan für csalogató síp után. V. ö. L. 16. s.

15. s. v. ö. L. 17. s. — Thaly Vit. én. II. 79. l.

Csak te kedvedért ékesen járok,
Nem úgy, mint egyéb tunya asszonyok;
De derekamban csak meg sem hajlok.

22. s. *kelletnék* helyett elsőben *kellenétek* állott. Ma is lehet hallani *kell* helyett *kellek*-et. Lásd: Népd. és m. I. 66. sz.

28. s. *a ki* e helyett: a kinek. Ma szokatlan.

Igy Rimaynál is:

De csak kár nekem
Rám vetett búm ellen
Örömet egyebütt keresnem,

Hanem csak annál,
Ki kedviben éltem áll
S ki sok jószágát nem keveslem stb.

(*Radv. cod. 153. l.*)

VII.

Cod. 13—14. l.

A versfejekben : MORGAI KATÁM olvasható, egy ismeretlen, kinek nevére a cím szerint ís írta a költő énekét.

Az ének is ismeretlen, melynek nótájára készült. A hármasszakk két 12 és egy 13 szótagú sorból áll. A két első ütemezése 4+2 ; a harmadik 4+3, 4+2. A sormetszet kivétel nélkül meg van tartva ; a szöveg a codex nyomán egy hibát tüntet elő a 30. sorban, hol *rám* helyett *reám* olvasandó. A 32. sorbeli *jeleit* két szótagnak vette a másoló. Ezen nótára megy még a XI. Áldott szép pünkösdek — kezdetű éneke is.

A hitté nem vált babonának s a mythologiai felfogásnak egybevegyítése szolgál a költőnek kiindulási pontul, melyből nem dicsekvés hangján nyilvánuló őszinteséggel fűzi emlékezeit s gondolatait, míg önként folyó természetességgel megy át a kedves magasztalására. A pajzánság, melylyel a szerelem isten-asszonyánál is szebbnek itéli kedvesét, azzal sem elégszik meg, hogy a holdhoz hasonlítja, hanem a mennyei sereg énekét hallja ajkairól. A költő azonban emberi hangon folytatja, a tapasztalatlanságnak vehető tudatlanságot ártatlanságnak tekintí, s nem tudván felőle többet mondani, ragaszkodását óhajtva végzi be kerekded énekét.

1. s. A *jövendűlők* alatt talán ma is ily természetű jövendöléseket hallató cigánynők értendők, — bár lehet, hogy azon időben még nem csupán ezek foglalkoztak chiromantiával, — a mint hogy a kártyavetés még ma is keresetmód azoknál, de időtöltés (?) is ott, a hol.

4. s. *Olyha* = olykor ; gyakrabban : szinte, mintegy. Az *olyha, mintha* egymás mellé helyezése aligha szándékosan nem történt, hogy a rokon hangzás is tüntesse ki a babonának tréfából történt említését.

11. s. Hunyadi F. Trója veszedelme 2. rész : Gyorsasággal jó lóvait nódítá.

25. s. v. ö. VI. 6. s.

28. s. v. ö. Lucr. 488., 496., 1362. s. Egy XVII. századi házasodó énekében így olvassuk :

Ha falusit veszek : otthon nyög s *tudatlan*,
Az szép nyájassághoz s jókedvhez szokatlan stb.

(*Thaly Vit. én. II. 166. l.*)

Népdal : Boldogtalan lettem,
Mert özvegyet vettem.
Özvegyet *tanúltat*;
Ki nézi a múltat stb.

(*Népd. és m. I. 37. l.*)

30. s. lásd a VI. 12. sorára tett jegyz.

A 31. sorban olvasható kérdés prózában, versben egyaránt kedvelt kifejezése a középkori latin s magyar irodalomnak. Lásd RMKT. I. 349. l.

33. s. A *föttig* e h. fogytig, a Katalin legendától kezdve még Zrinyinél is eléjön (Feszületre):

Héj, mert te ezeket mind *föttig* letetted,
Égi hatalmadat, nagy istenségedet stb.

VIII.

Cod. 15—16. l.

Az »Ich hab vermaint« kezdetű villanellát ma alig ismeri valaki; — maga a villanella is talán csak ezen egy helyen van említve költői irodalmunkban. Jellemzése álljon itt ily czimű munka után: *Schneider, Das musikalische Lied in geschichtlicher Entwicklung*, 1864. A II. kötet 451. lapján ezt olvassuk: Die Villanelle (seit 1568). Den Kanzonen, und Kanzonetten nahe verwandt, ja im Grunde nur eine und dieselbe Gattung mit ihnen sind die Villanellen. Ihr Titel lautet entweder ganz einfach »Villanelle«, oder »Villanelle alla Napoletana«. Hiernach zu urtheilen, ist in dieser Gattung das Hauptgewicht auf das Ländliche, auf den bäurischen, volksmässigen Charakter gelegt, während in den kunstreicheren Kanzonen und Kanzonetten das Liedmässige, das Gesangliche mehr betont erscheint. Und in der That haben die betreffenden Gesänge einen stärkeren Anklang

an den Volkston, einen mehr niedrigen, vulgären Grundzug; ja mitunter erklingt sogar am Schluss — und dies ist fürwahr nicht ihre schlechteste Seite — ein vollständiges Volkslied (im italienischen Sinne) wie man es selbst in den späteren »Tanzliedern« nicht lieblicher hören kann.³

Ezen zenci leírás után lássuk magyar Villanellánkat. Az eredeti versalak bizonyosan változáson ment át. A rövid páros rimből álló sorok keresztrímeket helyettesíthetnek, úgyhogy középrímeknek is volnának vehetők. Két nyolczas és két tizenkettős felváltva következő és keresztbe rímelő sor után két — párosan rímelő sor alkothatta tulajdonképen az átalakított magyar strophát. Ebben a páros rímek keresztbe rímelő hosszabb sorokkal vannak egymástól elválasztva s hihető, hogy amazok által igyekezett a magyar költő a keresztrímek idegenszerűségét enyhíteni. Hasonló elbánás ez ahhoz, melylyel a Lucretia-féle hosszú sorokból, középrímekkel szaggatva szintén 9 soros strophák állottak elő. Míg azonban ott minden sorból három lett, itt csak a páratlan sorok váltak kétfelé, a párosak pedig érintetlenül maradtak. Ez okozza a sorok hosszasaága közt a feltűnő aránytalanságot, valamint azt is, hogy az utolsó tíz szótagos sor a tizenkettősekkel rímel, a mi minden strophá végén némi döczenéssel jár. Különben az 1., 2., 4., 5. sorban látható négyes ütem uralkodik a strophákban; a 3. 6. sorban 4+2; a kilenczedikben 4+4+2: míg a 7. 8. sorban az »donicus-féle ötöst találjuk. Aváltozatosság tehát elég nagy, de a versalak épen ez által lesz nehézkessé s talán ez az oka, hogy Balassa fenmaradt énekeiben még csak egyszer találkozunk vele, a LXIX. sz. énekben.

Mint fentebb jeleztem, ezt is a Losonczi Annához írottak közé számlálom. Tartalmánál fogva szorosan csatlakozik azokhoz. A forró szerelemnek kétségbeesésig fokozott bánkódása még abban is kész megnyugodni, hogy kedvese mást szeressen. Ezt a képzelhetetlen állítást csak úgy magyarázhatjuk meg, hogy ráfogás az alapja. Nem kedvese »foglalt magához új szerelmet,« hanem a költő adott okot »elhajlásával« arra, hogy meg »nem hallgatja, de sőt utálja egyetlenegy szerelme.« A megbotlott s kétségbeesett szerelmesek ama sebző csáklyájával, a ráfogással igyekszik magát szerelmeséhez közelebb vonszolni s az »ámbár mást szeress«-féle beszéd nem is ráfogásának bizonyítása akar

lenni, mint inkább annak beismerése, hogy ő valósággal ezt tette. Ezért nincs már reménsíge ez földön élteben, hanem a jó istentől kér segítséget vagy — halált.

1—3. sort v. ö. IX. 32. s. XXIII. 23. sorával, de még inkább Lucr. 1066. sorával: Semmi reménségönk bizonyára nincsen minekönk életönkben.

27. s. v. ö. III. 41., 42. sorával.

35. s. v. ö. I. 19. sorával.

39. s. v. ö. XXVII. 34. s. Nép dal: Mézzel folyó szókkal szüvem hibát talált stb. *Vadr. 16. s7.*

42. s. v. ö. III. 26. s. X. 19. s.

45. s. v. ö. IX. 43. s.

50. s. v. ö. XXIX. 1 s.

51. s. v. ö. XI. 1. s.

58—60. s. v. ö. XXX. 105. s. Coel. VIII. 45. s.

63. s. v. ö. XVII. számú énekkel.

68. s. v. ö. IV. 55. sorára tett jegyz.

71. s. v. ö. X. 18. s. XV. 11. s. XIX. 27. s.

72. s. v. ö. XV. 12. s.

IX.

Cod. 16—17. l,

A cím is mutatja, hogy ez is azon forrásból eredt, melyből az előtte való. A képek, hasonlatok s az egész tartalom szintén azt bizonyítja. Egyes kifejezések és sorok annyira egyeznek a VIII. számú énekben olvashatókkal, hogy ha egymásután nem következnének is, egymás mellé kellene őket sorozni. Ha ez iránt a kínlódo szerelmes lelki állapotát élénken visszatükrözö példák s az előbbivel egy nyomon haladó eszmemenet kételkedni hagyna is: teljesen felvilágosít az utolsó versszak, mely a régi költők csaknem rendes szokása szerint, ily magyarázatképen van az énekhez függesztve.

A versformáról a III. alatt szöltünk.

3. s. *Mire* régiesen = miért? III. XXX. 1. sorában is. Szenczi Moln. Alb. XLII. zsolt. 3. v. Én lelkem mire csüggedsz el stb.

8. s. v. ö. XIII. 16. s.

13. s. Ezt a képet gyakran találjuk költői irodalmunkban,
p. o. a XVII. századból :

Mint az útonjáró, ki két utra talál
Nem tudván az járást gondolkodik s megáll,

— — — — —
Így az én elmém is nem tudja mit kezdjen,
Két út van előtte : melyikre eredjen ?

Thaly Vit. én. II. 164. l.

Népdal : Három út előtttem, melyiken induljak ?

Három szeretőm van, melyiktől búcsúzzak stb.

Kriza, Vadr. 420. sz. Népd. és m. II. 213., 214. sz. Népk. gyűjt.
II. 70. sz. Palócz népk. 5. sz.

Petőfinél : Keresztúton állok :
Merre tartsak ? stb.

17. s. Apollonius hist. 56. vsz. :

Elérkezék király, trancelokon által az lapátát csapni kezdé,
Apollonius is magát előveté, királynak visszaveté stb.

24. s. v. ö. Lucr. 425. s.

27. s. v. ö. IV. 26. s.

29. s. — Késéges az elmém ezek közt mit tegyek. Thaly
Vit. én. II. 165. l.

32. s. v. ö. VIII. 1—3. sorával.

43. s. v. ö. VIII. 45. s.

X.

Cod. 18—19. l.

Czíme magyarázza tartalmát, melynél fogva az elébbiekkel együve sorozom. A »siciliana nota«, amint itt előttünk van, négyes rímmel, három 16, és egy 15 szótagos sorból áll. Legalább a strophák nagyobb részében így mutatkozik, míg háromnak (1., 5., 7.) — bizonyosan a leíró hibája miatt némely sorai egy szótaggal vagy rövidültek, vagy megnyúltak. Ezen versformát nem találjuk többször Balassánál. Rückert után, aki Siciliána czímmel több apró verset irt, az ottave rime-hez látszik a tulja-

donképeni Siciliana stropha legközelebb állani. Egyetlen nyolcz soros stropha két kereszttrimmel.

Ettől egészen eltér B. versformája, úgy, hogy aligha más versalak nem az a siciliana, mely ő előtte lebegett. Nevezetes azonban, hogy Rimay Balassának ezen »Valaki azt hiszi« kezdetű énekének nótájára írta »Oh kegyelmes isten nézz szépen reám« kezdetű énekét, melyet 15 szótagú sorokból négyes rimmel szerzett s melyben a stropha negyedik sora egy párszor 16 szótagra terjed.

A mi már a tartalmat illeti, nem annyira az anyag, mint az alak és alkalmazás Balassáé. Az eredeti költemény, melyet B. átdolgozott s alakított Marullusnál található (*Michael Tarch. Marullus, Hieron. Angerianus et Joan. Secundus poetae elegantissimi etc. Spirae. MDXCV. p. 83.*) Címe s felhasznált strophái ezek:

De perfidia puellari.

7. *An quisquam inanem vanius æra
Captet dolosis retibus? aut iubar
Solare consortis fenestris,
Quam meritis animos puellae?*
8. *Crudele saeculum: quas neque amor mouet,
Precesque, et ipsis de lacrymis virum
Ceum rore vocales cicadae,
Exhilarant male fida corda!*
5. *Non sic capaci vis furit ignea
Fornace clusa...*
6. *Haec, haec fides est, hoc meruit meus
Ardor? quid ultra spe miseri improba
Torquemur? incassumque amantes
Quod cupimus meruisse auemus?*
10. *Quamquam quid amens heu precor? aut cui?
Digna est fatemur quae pereat male.
Sed ipse non idcirco dignus
Qui precer haec modo tantum amatae.*

11. *Quin viuat, et nos nunc quoque sentiat*
Ingrata amicos : et facinus suum
Virtute de nostra fideque
Colligat, et fateatur ultro.

Balassa 4. 6. és 9. versszakainak nincs megfelelője Marullus alcausi strophái közt.

1. s. *meny* = menyecske, nő. V. ö. LXXV. 30. s. Coel. IV. 31. s. Istvánfi, Volter : 253. s.

Az új menynek akkor isten fejét látá,
 Kegyelemességével ütet méltoltatá stb.

Zrinyi, Violához :

— szintén annyit tesz tenéked szolgálnom,
 Mint Dunapartot reménységgel szántanom
 Jégre építenem stb.

6. s. *Nem esnek rajtunk* helyett ma íránk : nem esik meg lelkök v. szívök rajtunk. V. LV. 20. s.

A 19. sorban, *szept személet* szókkal más kéz írása kezdődik a codexben.

XI.

Cod. 20—21. l.

A nyomtatásban megjelent énekek közt is tizenegyedik ez a tavaszt dicsőítő szép ének, mely a bártfai kiadásba nem vett fel. Címét itt úgy látszik végső sorától nyerte, míg közönségesen : *In laudem verni temporis* — latin címet visel. E latin czimből a codexben a »verni» elmaradt.

Nótájára nézve lásd a VII-re tett jegyzést. Rimay ennek a nótájára szerezte : *Katonák hadnagya* — kezdetű énekét.

5. s. *Néma fülemile* holott a régi kiadásokban : *Te a fülemile* stb. olvasható.

9. s. a cod. *tebenned* hibásan ; a régi kiadásokban helyelyesen csak : *benned*.

10. s. cod. *fejeket, tagjokat*. Az pozs. kiad. *füremet tagjokat* : a későbbiek : *fürement (!) tagjokat*. *Füremet-füremedett, megelevenedett, frissült*. Pázmánynál is megvan ; székel-földön ma is élő szó.

21. s. A *teremptett* alak a codex irodalomban még alig fordul elé, míg a XVI. század vége felé s a XVII-ben széltire divatos. — *megindúl* h. a cod. *megvidúl*.

22. s. *érvén* h. a cod. *élvén*.

XII.

Cod. 21—23. l.

Versfejekben : SUSÁNÁM.

Nótájára nézve lásd a II-ra tett jegyzést. Végső strophája szerint Marullus írta ezt — sapphói versalakban — deákul, a mint következik az említett kiadás 23. lapjáról, a fel nem használt 5-dik strophá híján :

Ad Manilium Rhallum.

1. *Non vides verno variata flore
Tecta ? non postes viola reuinctos ?
Stat coronatis viridis iuuentus
Mixta puellis.*
2. *Concinunt Maias pueri kalendas,
Concinunt senes bene feriati,
Omnis exultat locus, omnis aetas
Laeta renidet.*
3. *Ipse reiectis humero capillis,
Candet in palla crocea Cupido,
Acer et plena iaculis pharetra,
Acer et arcu.*
4. *Et modo huc circumuolitans, et illuc
Nectit optatas iuuenum choreas,
Artibus notis alimenta primo
Dum parat igni.*
6. *Mitte vesanos bone Rhalle questus ;
Jam sat indultum patriae ruinae est.
Nunc vocat lusus, positisque curis
Blanda voluptas.*

7. *Quid dies omneis miseris querendo
Perdimus dati breve tempus aevi ?
Sat mala laeti quoque sorte, coelum hoc
Hausimus olim.*

8. *Huc cadum profer puer Hyle trimum !
Cedat et moeror procul, et dolores.
Tota nimirum Genio, mihi que
Fulserit haec lux.*

A magyar ének 1. vszakát v. ö. Coel. II. 3. vsz.
2. 3. s. v. ö. Thaly Vit. én. II. 103., 365. 1.

Zengnek az erdők sok szép madárszókkal,
Újúlnek a mezők szagos virágokkal.

11. s. Két szótaggal rövidült.

13. s. *aggasztal* jelentése világos; különben ennek a szónak van más jelentése is, mi kimaradt a nagyszótárból: tejet aggasztalni.

16. s. v. ö. II. 18. s.

17. s. az *aranyas pohárok* gyakran fordulnak elé XVI. XVII. századi arany, ezüst marhák összeírásában.

18. s. *ezt* a codexben felesleges.

20. s. 1552-ben szent Vid estin írt levélben: az uraim es jobb részére mind házokhoz vadnak, mert hogy mastan lovok füven vadnak. 400. magy. lev. 97. l. Tinódi is, Budai Ali basa hist.:

A füven tizenöt napig legelének,
Esmét jó Budából hamar készülének stb.

XIII.

Cod. 23—25. l.

A cím után várhatott név nem tűnik elé a versfejekből.

A versalakra nézve lásd a VI-ra tett jegyzést. »A régi siralmas« — kezdetű ének ismeretlen: Rimay azonban Balassa ezen énekének a nótájára szerezte »Igaz által-út, jókkal forró kút« kezdetű énekét.

Balassa búsongó búcsúdalai közt méltán foglal helyet.

1. s. v. ö. Thaly, Vit. én. II. 283. l.

2. 3. s. v. ö. u. o. I. 223. II. 368. 369. l. Népd. és m. I. 11.

1. — és Lucretia mottójával.

5. s. v. ö. XXIII. 3. s. XXV. 27. s.

14. s. v. ö. I. 22. s.

16. s. v. ö. IX. 8. s.

31—36. s. Thaly, Vit. én. II. 27. l.

Bokros búk igaz olyanok,
Fölyhőben ragyogó napok,
Olyak mint habok.

Az mit mutogat a világ,
Olyan mint magyaró virág,
Melyet fejsze hamar levág
Megszárad az ág.

37. s. Zrinyi, A vadász 26. vsz.:

Hát özvegy gilicze, mert elveszté társát,
Mikor száraz ágról terjeszti panaszát,
Untalan óránként neveli sirását,
Bánatban nem látni néki lankadását.

V. ö. még: Thaly, Vit. én. II. 55., 93., 367. l. Népd. és m. I. 9. 158. sz. II. 533. sz. Vadr. 443. sz. Népk. gyűjt. II. 59. sz.

45. s. Udvardy György 1559-ben írja Bécsből: újságot bizon semmit sem írhatok kegyelmednek, mert én olyan vagyok, mint egy apácza, sohova ki nem járok az házból. 400. magy. lev. 343. l.

47. s. *Lenni sem lélek*. Tösgyökeres magyaros kifejezés, melynek másait ma is hallhatjuk, de a *lélek*-féle jelen idő már nincs meg.

XIV.

Cod. 25—28. l.

Versfejekben: CHAK BORBÁLÁÉRT.

Csáky Borbála, Csáky Ferencznek és Pethő Annának — ki még 1572-ben is élt — egyetlen leánya, neje volt Szalontai Tholdi Mihálynak, ki 1570-ben úgy említetik, mint János Zsigmond tanácsosa. Ennélfogva valószínű, hogy mint a Bebek

Judit nevére szerzett VI. úgy ez is azon időből származik, mikor a költő is János Zsigmond udvarában élt. Támogatja ezen vélekedést azon körülmény is, hogy Székely Estván Cronikájának azon csonka példányába, mely most a székely muzeumé s a XVI. század végén is, azolta is erdélyrészi birtokosok tulajdona volt; 1579. körül egyéb versekkel együtt ezt is bejegyezte Giróthi P. ily czím alatt: *Adhortatio Barbarae Chaky, in quendam juvenem, vt in pristinum amorem rediret etc.* Úgy látszik ebből, hogy B. költői tehetségének ezen szép s költői egyéniségét jellemző, — szelid búsongásának mindvégig háborítatlan hangján tartott éneke közkedvességben részesült. Ő maga is többet tarthatott rá, mint más dalaira, mert mint már fentebb is érintém, ezután már csak egy éneke van, melyet Lucretia nótájára szerzett, a X. I. Ettől kezdve mindig a »Csak búbánat« nótájára írja azokat s ezek a következők: XXXVI., XXXVII., XXXVIII., XL., XLI., XLII., XLIII., XLIV., XLVII., XLVIII., L., LIII., LIV., LV., LVI., LVII., LVIII., LIX., LXI., LXXI., LXXII., LXXXI., LXXXVIII., LXXXIX. Coel I., II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX., XIV., XV., XVI.

Kár, hogy Giróthi Péter bejegyzése a 10-dik stropha után elveszett, mert figyelemreméltó eltéréseket is találunk nála, a mint a következőkből kitetszik:

1. s. R. *Csak* — — *hagyatott. G. Sok* — — *adatott.*
2. s. R. — — *až most elhagyott engem. G. — — až elmene én tőlem.*
3. s. R. — *mindenkor* — *fohászkodásban lelkem. G. — mindenkoron* — *jajszőban liszen lelkem.*
4. s. R. *Ha néha hogy értek egyéb. G. Ha mikoron ért ek kegyes.*
5. s. R. *Akkor én bús. G. Akkoron én.*
6. s. R. — — *búskodó szerelem szívemet csak emészti. G. — — szerelem immáron majd szívem megemészti.*
7. s. R. — — *gyönyörűségem, miért hagytl el engem. G. — — gyönyörködísem, mire.*
8. s. R. — — *én nagy. G. 9. s. — — én sok.*
- R. 9. s. *Oh te* — — — *fényedet. G. 8. s. Oh én* — — — *fejedet.*
- 10 s. R. — — *személyedet látni. G. — — látnia tígedet.*

11. s. G. *Ki hogy ez ideig meg meg nem lehetett, én szemeim könyveznék.*

12. s. G. *Mert te oka valál — — most keserűségemnek.*

13. s. G. *Bánat miatt liszek én nagy gyetrelemben, ha rejtam nem könyörülsz.*

14. s. G. *Betegségemben is, kinek vagy orvosság, ha nem gyógyítás megölsz.*

15. s. G. *Hű szerelmemet is, ha te megtekinted, bűn ha hozzám nem térülsz.*

16. s. R. — — — *azon vagyon, hogy mely kemény te. G. — — azon vagyon, mely kemény az te.*

17. s. R. *Te gyöngye színedhez. G. Te gyenge szűvedhez.*

18. s. R. *Mert lám — — az te létedben, hogy szemedet rám vessed. G. Mert nám — — az te itt litedben, hogy szemeid reám vesd.*

19. s. R. — — — — *én édes. G. — — — — oh én szíp.*

20. s. R. — — — *látod. G. — — — tudod.*

21. s. G. *Azért szívem bátor mégis gyötörj engem.*

22. s. R. — — — *színte. G. — — — szívem.*

23. s. R. *ismét. G. esmég.*

24. s. R. *Szemem(et), lelkemet — — — úgy hajtod. G. Az én vig szívemet — — — meghajtod.*

25. s. R. — *zöldellik. G. — zöldellő.*

27. s. G. *Igy szívem is tülled níha kínzattatik, níha vigasztaltatik.*

28. s. G. *Nám — — hegyit — — ig — ten igkoroskint = perpetim, perpetuus. Istvánfi, Volter 579. s. Isten azt jól tudja, korosként úgy voltam. Illyefalvi Istv. Jephtha B. 4. Mocskos szép gyermekét mind korosként látja. oly nagy örömben vagyon.*

29. R. — — *sem másféle. G. — — semmiféle.*

30. s. G. *Kinek igisiben nem volt sem lisen is ez világon soha vig.*

32. s. v. ö. Lucr. 409. s.

33. s. v. ö. Lucr. 414. s. G. Buchananus (Lvgduni 1628) elegiái közt is megtaláljuk ezt a képet 318. l.

Idem posse suos in fontes flumina labi
Credat, et adversis astra redire rotis.

Zrínyinél (A vadász): Mint egy csurgó patak, mely vissza nem folyhat (19. vsz.) — Duna vissza folya a magas hegyekre (39. vsz.)

38. s. v. ö. XV. 32. s.

42. s. v. ö. IV. 49. 50. s.

48. s. v. ö. Lucr. 1300. sorával.

XV.

Cod. 29—30. l.

A latin cím Balassánál nem ritkaság s ezért még nem következik, hogy valamely latin költemény átdolgozásával állunk szemben. Itt azonban erős gyanúra lehet okunk s annyit mindenesetre mondhatunk, hogy ez az ének a középkori latin költők inventióira emlékeztet.

A lengyel éneket, melynek nótájára szerezte B. ezt és a XXII-dik éneket, azok, kik a lengyel irodalommal foglalkoznak, ismerhetik. A tizenkét szótagú sorokban kevés kivétellel meg van a sormetszet. Hasonló versalak a XXXIV. számú éneké is, de azt azért nem a lengyel ének nótájára készültnek mondja B. — Ettől az énektől kezdve ismét az első kéz folytatja a codexet.

5. s. v. ö. IV. 34. XXIII. 31. s.

10. s. v. ö. III. utolsó sorára tett jegyz.

11. s. v. ö. VIII. 71. X. 18. XIX. 27. s.

12. s. v. ö. VIII. 72. s.

17. s. v. ö. XXVI. 1. s.

23. s. v. ö. VI. 11. sorára tett jegyz.

26. s. v. ö. 28. s. és LXXI. 1. s.

25. 27. s. Thaly, Vit. én. II. 23. l. Mikor urad lészen elin indulásban. 60. l.

Hogy szép szeretője lön elmenetelben. —
Az, kí szeretőjét elmenésben látta. —

63. l. Életem panaszban; éltem is semmiben,
Igazságtalanul híremben, nevemben. —

32. s. v. ö. XIV. 38. s.

XVI.

Cod. 30—32. l.

A »Vir monachus« kezdetű latin dalt nem ismerem. Hihe-
tően jambusokból álló hármasokban van írva. B. két tíz szótagú
sorhoz egy hat szótagút vesz s ebből alakítja stropháit. Néhol
talán a másoló hibájából egy szótaggal hosszabb vagy rövidebb
a sor s ezenkívül hol $4+4+2$, hol pedig $4+3+3$ -nak látszik az
ütemezés.

Szép egyszerű dal; vélekedésem szerint ezen is az első
szerelem hímpora látszik; kár, hogy egy pár sora — különösen
a 34-dik — egészen az érthetetlenségig elferdült a másoló keze
alatt.

3. s. v. ö. II. 2. sorára tett jegyz.

7. 8. sort a másoló zavarhatta össze. A *veszett* szót gyak-
ran használja B.; itt a *vesztekedtem* értelme; kínlódtam, nyug-
hatatlankodtam.

9. s. A *szép piros hajnal* kifejezés a magyar költői nyelv-
nek igen kedves szavajárása. Ott van a Lipsius által följegyzett
régí magyar örkiáltásban: Hajnal vagyon, szép piros hajnal,
hajnal vagyon! (L. II. 2-re tett jegyz.) Hunyadi F. Trója vesze-
delme, 4-ik része egyik lapján:

Piros hajnalkor hogy ők is kimennének.
Piros hajnal hogy elközelget vala.
A szép hajnal immár reájok juta.

Zrínyi, Sziget, VIII. én. kezdete:

Ihon jün szárnyas lovon szép piros hajnal.

Ráolvasásban: De szép a kis Jézus, mind a piros szép haj-
nal! *NyÖr IV. k. 278. l.*

Barcsai, székelly ballada:

Ottan elejtettem a nagy láda kócsát,
Hanem megtaláljuk szép piros hajnalba.

Vadr. 192. l.

V. ö. még: Lucr. 563. s. Népd. és m. I. 222. 401. II. 391
Népk. gyűjt. II. 84. Vadr. 137. 223. Ipolyi, magy. Myth. 281. 1

Különben a piros hajnalnak ellentéte s megelőzője a setét hajnal; Boghádi, Castriot 4-ta pars: Még setét hajnalban sok kopját töre.

19—24. s. v. ö. Thaly, Vit. én. II. 49. lapján:

Hangos szavú fülemile kedves szólását,
Szép kertemben cyprusfámon hangicsálását,
Nem kívánom, — csak óhajtom nyelved szólását,
Láthatnám szép ajakidnak rám mosolygását.

62. l.

Igéreted szerint fordúlj szemben hozzám,
Tégy részt szerelmedben édes szép cyprusfám.

Vadr. 52. l.

Én émönék zöd erdőbe sétáni
Lefeküdtem árnyékába nyugunni,
Oda jöve fülemüle küs madár,
Utasodván, hogy ingömmöt ott talál.

34. s. Érthetetlen.

28. s. Ehhez hasonló Bogáthinál (Ez világi nagy sok zúrzavarról):

Kapa az egy angyalt és el sem bocsátá,
De nagy istenkedve mind addég úntatá.

43. s. Tinódi, Zsigmond cron. F. 4.

Vitézek ott harminczketten valának,
Kiket sokszor hegedősek csácsogtak.

47. s. A »derekát beadta« ma is élő kifejezés párja a »kezét beadta.« Hasonló sor Lucr. 1301. s.

XVII.

Cod. 32—33. l.

A »Bánja az úristen« kezdetű éneket — melynek nótájára szerezte B. ezt és a Coel. XIII. sz. éneket — mint annak versfejeiből kitetszik Benedictus Pap vagy Papi irta a XXVI. és XXVII. zsoltárból, a »Megszabadultam már én az testi halál-

tól« kezdetű halotti ének nótájára. Megvan Bornemisza P. Énekes könyvében (1582) a CCXXXIV. levélen. — Balassa megtartotta a szótagszámot, hanem a két első 13 szótagú sor után két 6 szótagú sorból páros rímet alkot s úgy következik a 7 szótagú végső sor visszatérő rímmel. Amazokból úgy tetszik, hogy a stropha 4 sorosnak vétetett, az első, második sor páros ríme után a harmadik 12 szótagú szabad sor s a negyedik 7 szótaggal ráütő rímmel következett. 3+3+4+3.

B. ezen énekének forrása Marullusnak itt következő distichonai:

Ad Neaeram.

*Suauiolum inuitae rapio dum casta Neaera,
Inprudens vestris liqui animam in labiis.
Exanimusque diu, cum nec per se ipsa rediret,
Et mora lethalis quantulacunque foret :
Misi cor quaesitu animam ; sed cor quoque blandis 5
Captum oculis nunquam deinde mihi rediit
Quod nisi suauiole flammam quoque casta Neaera
Hausissem, quae me sustinet exanimum,
Ille dies misero mihi, crede, supremus amanti
Luxisset, rapui cum tibi suauiolum. 10*

Az említett kiadás 26. lapján. — V. ö. vele u. o. 237. lapon Angerianusnak Ad Caeliam című »Ut scirem« kezdetű költeményét.

Az összehasonlításból mindenki érdeklődhetik meg a magyar költőnek átdolgozó képessége mellett, költészetének itt is nyilvánuló egyéni sajátságáról, önálló ízléséről és forma iránti érzékéről.

13. s. A *holt eleven*-t gyakran olvassuk a codexekben; megtaláljuk az István királyról szóló, »Ah hol vagy magyarok« kezdetű himnuszban is:

Ennek életében élt a Magyarország,
Ő halála után lett holt-eleven ág.

22. s. *lölkiben* c. h. *lölkiből*. Régen gyakran.

Egy palaczkot kerestető,
Duna vízében bele telt(s)ö.

(Ének Pannonia megv.) L. *Nyör*, I. 89. VI. 162. l.

40. s. Egy szótag hiányzik. Talán: *Hogy én ily* stb.

53. *Nohát* helyett a codexben *Noha* áll.

XVIII.

Cod. 34—35. l.

A négy első strophában a szerelem békójából való szabadulásáról énekel a költő. Ha megtörtént, igen rövid időre történt s talán itt is inkább csak a helyzet és szokás mondatja vele. Mint Petőfi mottójában s életében a szabadsággal szembeállított szerelem amannak alá van rendelve; Balassánál is első a vitézség s azután következik az egyre gerjedő szerelem. A gyűlésbe induló költő aligha könnyebbnek nem vélte a válást, mint a milyennek énekszerzése közben tapasztalta. A következő szintén ugyanazon nótára szerzett ének ilyesmit enged gyanítani. A vitézi élet örömeinek emlegetése, a kegyesek, szép szűzek felvenni sem akarása, — a különben nem szokatlan — két didacticus stropha s a helyzetről szóló versszak együttvéve szintén úgy tűnnek fel, mintha a költő az indulást igyekeznék magára nézve könnyebbé tenni. — A »nem vagyok szerelmes« sornak más felfogással alig tudnánk helyet találni Balassa énekeiben. Az egész ének negédes hangja nem szokatlan az induló magyar vitéz ajkán: a költő mint ilyen szerezte ezt s hódolt a szokásnak.

6. s. v. ö. II. 15. s.

9. s. v. ö. II. 11. s. XLVIII. 16. s.

13. s. *keteles* azaz köteles, lekötelezett. V. ö. VI. 19. s. XXIII. 6. s. XXIV. 21. s. RMKT. I. 327. l.

16. 22. s. v. ö. LVII. 10. 16. sorára tett jegyz.

17. s. emlékeztet a Vadr. 4+2. számú dalára:

Zöld erdőbe, sík mezőbe
Sétál egy madár
Sárga lába, kék a szárnya,
Oh be gyöngyön jár stb.

V. ö. még Coel. XIV. 83. s.

21. s. v. ö. XI. 9. s.

26. s. v. ö. IV. 4. sorára tett jegyz.

30. s. Vadr. 442. sz.

De nem én vagyok az első,
Kit vízre vittél,
Sem nem én vagyok utósó
Kivel így tettél.

31. s. v. ö. Thaly, Vit. én. II. 102. l. Vadr. 239. sz.

36. s. v. ö. Lucr. befejezését. Az ily tanácsadás a népdalokban is gyakran fordul elé. L. Vadr. 33. sz.

42. s. A *gyűlis* alatt megyegyűlés is volna érthető, mint p. o. Gersei Pető János soproni főispán 1553-ban kelt levelében (400 magy. lev. 114. l.): de valószínű, hogy itt hadra vagy legálább vadászatra gyűlésről van szó.

XIX.

Cod. 35—36. l.

A IV. 6. 14. és 18. stropháiban kifejezett gondolatok bővebb kifejtése; különösen a 6. strophában érintett hasonlat részletező rajza.

11—25. s. v. ö. XL. 11. s. XLIX. 10—12. 16—18. s.

35. s. v. ö. Zrínyi, XII. én. 78. s. Gondolá, sok bújá talán mint enyhödnék.

XX.

Cod. 36—37. l.

Toldi Miklós éneke alatt Ilosvai Toldia értendő, melynek négyes rímmel alexandrin sorokból alkotott stropháit s dallamát tartotta B. szem előtt. Itt is mint Ilosvainál, a 4-dik sor hosszabb egy szótaggal az 1. 3. 5. 6. versszakban, míg a 2. és 4-ben mind a négy sor tizenkét szótagból áll. — A XXIV-dik éneket már ezen XX-dik nótájára szerzé, míg a XXX-dikat ismét Toldi M. nótájára.

Az első versszakot v. ö. Thaly, Vit. én. II. 147. lapján: »Oh mely állhatatlan« kezdetű Cantio de amore következő strophájával:

Bár csak éjjel hagynál már nékem nyúgodnom,
Ha nappal éretted nyughatatlankodom :
Éjjel azonképen veled álmodozom,
És nyughatatlanúl én ágyamban nyugszom.

Annak, a ki ezt írta ismernie kellett B. énekét.
Az álom elbeszélése népdalainkban sem szokatlan p. o.

Az éjjel álmomban
Én aztat álmodtam stb.

Népd. és m. I. 51. l.

vagy : Az éjőn álmomba ojan á'mot láttam
Tordátfali határt hat ökök szántotta
Szeretöm is ott vót stb.

Vadr. 80. sz.

4—8. s. v. ö. XVI. 1—8. s.

9—16. s. v. ö. Thaly, Vit. én. II. 198. lapján ezeket :

Vénus szerelem asszonya

— — — — —
Kinek keziben kézíjja,
Idegében vetett nyila.

Minap hogy egyik leánya
Engemet előtanála,
Meglőni engem akara, —
Megijedék mondék arra :

Oh Vénusnak szép leánya,
Mit haragszol te szolgádra ?
Tulajdon saját rabodra —
Ha nem vétett néked soha.

18. s. *Elköltél már arról.* Gyakran használt kifejezés a XVI. XVII. században ; értelme : túl vagyunk azon — régen volt az, — hijába, hasztalan stb.

22. s. v. ö. VII. 15 s.

34. s. Apollonius királyfi is így kiált fel : Mit kínlódom tovább, mert nyilván nem élek ennyi keserűségben.

XXI.

Cod. 37—39. l.

A XVIII. szerint gonosz tömlöczbül, szerelem békójából megszabadult rab, most, azelőtt szerelmes s kegyes tömlöcztartójának rimánkodik. Vádolja, kérleli, példákat idéz, kiméletlenkedik, majd elszánja magát, kedvesét fenyegeti, de ismét remél s bocsánatot vár stb.

1. s. v. ö. V. 1. 2. s.

3. s. Zrínyi, Vadász. 36.s. Ha szemem esőjének nemszakadhat vég.

4—6. s. A költő Vénussal és Cupidóval sirattatja magát: a népdal ismerős barátaival a fákkal. Vadr. 13. sz. szerint:

Az hol én émönyök, ott a fák is sírnak,
Gyöngé ágairól levelek lehúlnak;
Hújatok levelek, rejtsetök el ingöm
Met az én édsöm más szeret, nem ingöm.

11. s. v. ö. XXXIII. 53—55. s.

13. s. Erechtheus athenei királynak volt leánya Prokris. Férje Kephalos, próbára tette hűségét, s meggyőződött felőle. Prokris ugyanezt akarta tenni s egy sűrűbe rejtezett, melynek közelében férje vadászat közben delelni szokott. Mídon Kephalos a felleghhez fohászkodott, hogy védje őt a nap sugarai ellen; Prokris el akart illanni. A zöreire Kephalos dárdájával a sűrűbe hajított s nejét megölte. Erechtheus nagy pompával temettette el leányát; férjét pedig az areopag száműzésre ítélte.

18. s. v. ö. IV. 16. 40. VIII. 19. s.

19—21. s. Hasonló sorok ezek Illyefalvinál:

Oh köszáltól szakadt, oh fatermészetű, vadok tején tartatott,
Vassal, kovács kövel — hogy ilyen fene vagy, az te szüved ra-
kodott,
Talán egy csepp vér is, ki embertől volna, te beléd nem adatott.
(*Jephtha, II. pars.*)

Zrínyinél:

Bizony most elhittem Caucasus volt anyád,
Örmény oroszlán volt te szoptató dajkád,

Mert nem gondolsz, érted hogy én szívem lankad,
Nem gondolsz testemből majd lelkem elszakad.

(*Viola, 23. vsz.*)

22. s. A nejét gyászoló s leányáért fogadást tevő Apollonius is ezt mondja :

Én pedig mindaddég míg fér(j)nek nem adom, meg nem borot-
válko^{válko}zom,
Úgy segíljen isten és jó úton engem mindenütt úgy hordo^zzon stb.

XXII.

Cod. 39—40. l.

Nótája egy a XV. énekével.

A »násfá« szót vagy fülbevalónak, vagy nyakbavetőnek szokás tartani. A régi szótárírók inkább az első mellett nyilatkoznak s legújabbán Szarvas Gábor is hozzájuk csatlakozott a MNyÖr V. 208. l. hol egyszersmind a szónak szláv eredetét s rokonságát bizonyítja. A nyakbevető (monile) jelentés is többször fordul elé oklevelekben s ez okozza a határozatlanságot. Azonban úgy látszik, hogy a násfaszónak tulajdonképeni értelme egyiksem a kettő közül. Calepinus magyarázója, úgy szintén ennek átírója Szenczi Molnár ama két — vagy inkább a kettő közül csak az egyik jelentést ismerte s jegyezte fel. Előttök, legalább a XVI. század folyamán mást vagy mást is jelentett a násfá. Gróf Frangepáni Beroald ugyanis Isotha nevű leányát 1515-ben Perényi Istvánhoz adván nőül, a mennyasszony arany, ezüst edényei s ékszerei így említettnek : cupas argenteas deauratas decem, piccarios argenteos sex, lauatorium cum pelui unum de argento, discos argenteos duodecim, scutellas argenteas decem, coclearia de argento facta viginti quatuor, vittaz muliebres tres gemmis et lapidibus preciosis ornatas, diadema, in vlgo Naspha etc. (Magy. Tört. tár. XII. 151. l.)

Megegyez ezzel az, mit Batízi A. 1546-ban Izsák patriarkha szent házasságáról való szép históriájában ír :

Eliézer

Kivön egy szép násfát és az Rebekának
Szépen felfiggeszté leány homlokára.

Tarjai Mihály 1552-ben. Az Holofernes és Judit asszony históriájában szintén írja Juditról, hogy :

Szépen megmosódék, kenettel keneték,
Öszvefoná ő haját.
Az fejében tevé szép aranyos násfáját.

Ezek alapján kérdésbe tehető, hogy a násfa szó eredetét nem azon úton kell-e nyomoznunk, melyen Árpádházbeli királyaink alatt a byzáczi ötvösművek jutottak hozzánk s utóbb is nem a görög στεφανη-ban találjuk-e fel, melyből a szláv is épen úgy alakíthatta a maga naušva, nauška-ját, mint a hogy a magyar is készített belőle magának mind fülbevalót, mind nyakba-vetőt, mind diademet. — Eléjön a szó a Nádor codexben is.

Balassa énekének címében is diadémnek veszem a násfát, mert nem párosan említi a költő, mint ha fülbevaló volna. Erre bajos is lett volna a pellikánt följegyezni.

Székely István — tehát szintén XVI. századbeli írónk a 102.ik zsoltárt magyarázván, ezt írja : Az pelikán madár ily természetű, hogy fiait szeretetibe mind megöli és harmad napig siratja őket, annak utána magát is megsérti és az ünnön vérével az fiait meghinti és feltámasztja.

4. s. A *tekinthetsze* alakot Pázmánynál is megtaláljuk. Préd. 922. l: Tekincshetsze mint csüggenek és függenek siralmas zokogásokkal a szent Pál nyakán a népek elei stb. V. ö. LVI. 4. sorát.

6. s. Apáti F. feddő énekének kezdete : Félelmes szívűnek engem alétátok.

10. s. v. ö. XX. 22—23. s.

12. s. Katalin leg. 1036. s.

Ne fiam, neköd egy tábla,
Kit nem adok neköd kárban.

14. s. v. ö. II 24. s.

16. s. Thurzó Gy. így ír nejének 1594. máj. 8-án : Bizony szerelmes én édös lölköm azon voltam, hogy itt a táborban valami újságot vegyek és ajándékon neked küldjem, de miérthogy itt szerét nem tettem, az minemő réz pénzzel fizettenek, abban 50 küldöttem, végy nyárra való egy szoknyát magadnak és viseld meg érettem jó egészséggel.

17. s. Ugyanaz írja u. ahhoz 1594. jul. 23-án: Egy török kövecskét küldtem, kérlek én édes szívem, vedd tőlem jó néven és ne az ajándéknak kicsin voltát, hanem az én tehozzád való tiszta szíbul szerelmemet tekintsed.

18. s. v. ö. II. 7. s.

XXIII.

Cod. 40—42. l.

Versfejekben: KRVSIT ILONA.

Krusit Ilona, kinek neve olvasható a versfejekben, Kru-sith János lipthói főispánnak és Pálffy Katalinnak leánya, 1581-től kezdve Dietrichstein Miksának neje, meghalt 1586-ban sept. 14-én. Szépségének részletes leírását találjuk az énekben, maga a költő »igen szép virágnak« mondja.

Az olasz nóta hasonlít a X. szám alatt említett Siciliana nótához, de attól mégis különböző. Ennek strophái egyik másik sorban mutatkozó szabálytalanságai mellett is úgy tetszik, hogy négyes rímmel, három 15 és egy 13 szótagú sorból állnak. Az első, második és negyedik 15, a harmadik sor 13 syllabából áll.

3. s. v. ö. XXV. 27. s. Katalin leg. 1890. s. Énmagamat Krisztusnak ajánlám és fejem hozzá fogám. V. ö. RMKT. I. 327. l.

6. s. V i r á g n a k nevezi a kedvest, mint az 1505-ből maradt virágénektől kezdve maig is a népdalok széltire. Lásd RMKT. I. 339. l. — V. ö. VI. 19. XXIV. 21. s. RMKT. I. 327. l.

8. s. v. ö. XX. 13. 16. s.

14. s. v. ö. VI. 4. Cod. VII. 19. s. A cod. *Czakhogj elesze* V. ö. 36. s.

15—16. s. v. ö. XIV. 19—21. s.

19. s. v. ö. IV. 41. 42. s.

20. s. v. ö. 37. s.

22. s. v. ö. V. 30. s.

23. s. v. ö. XIV. 43. s.

24. s. v. ö. IV. 53—56. s.

26. s. *Χρυσός*, aranyat jelentő görög szóra czéloz.

29—30. s. v. ö. Lucr. 44., 48. s. Zrínyi, Orpheus keserve 21—23. s.

34. s. v. ö. XIV. 38. s.

36. s. *rövid nap* valamint *hamar nap* gyakran olvasható kifejezés a XVI., XVII. században a mai *rövid időn* helyett. Bogáthi, Ez világi nagy sok zúrjav. E 2. lev. Mondják, hogy rövid nap közülek kiindúlnak.

37. s. v. ö. 20. s. Tinódi így végzi a Szegedi veszedelemről írt hist. énekét :

A ki szörzé, vagyon oly mint *fél kedvébe*,
Kassába Sebestyén nagy böjt közepibe,
Írá ezerötszáz ötvenkét esztendőbe.

38. s. v. ö. XXV. 17. s.

41—42. s. v. ö. IV. 61. VI. 28. s.

43. s. v. ö. Lucr. 1216. s.

44. s. v. VI. 30. s.

XXIV.

Cod. 42—43 l.

A XX. nótájára, 1578-ban szerezte B. ezt az énekét egy bokrétáról. Thurzó György 1594. jul. 23-án a komáromi táborból írja nejének : az ajándékot, az szép bokrétát, mint én édes szerelmes lölkömtül, nagy jó néven vettem. Az régen csinált bokrétát, kit egészségédért tiszta szibül viseltem, is még megküldöttöm, nemhogy nem szeretném, hanem miérthogy immár szebbeket is küldöttél, úgy akarám megküldenem. — V. ö. ezzel különösen a 13. 14. sort.

Zrínyinél is (Tytyrus és Viola) találjuk :

Szép eperjet szedtem
Kerékben kötöttem.

Népdalainkban :

A pünkösti rózsza kihajlott az útra
Eredj oda rózsám, köss bokrétát róla.

Népd. és m. I. 137. s7.

Mikor Czifra Jancsi a lovát nyergelte,
Akkor Járdán Julcsa a bokrétát kötötte.

I. 384. s7.

Gyermekjáték dalban :

A törvény is asz'onta :
Lánnak való a rúzsza,
Legénnek a bokréta.

Népk. gyűjt. II. 290. l.

Andorjás bokrétás,
Felesége jó tánczos. 291. l.

6. 7. s. v. ö. Kötte a virágját fejérből, veresből,
A hol a mejjére nyomtatta, ezüstből.

Vadr. 318. 57.

14. s. v. ö. Népd. és m. I. 43. sz. Vadr. 555. sz.
Gyermekdal :

Ej haj! szögfű szál
De szépen kinyílottál,
Soha el ne hervadjál,
Bokrétának maradjál!

Népk. gyűjt. II. 289. l.

19. s. v. ö. Vadr. 36. 71. sz.

20. s. v. ö. XXVII. 21. s.

21. s. v. ö. VI. 19. s. XVIII. 13. s. XXIII. 6. s. RMKT.

I. 327. l.

22. s. *eszvesz* a m. összeveszés.

23. s. v. ö. Benedictus Pap énekének kezdő sorával :

Bánja az úristen az sok nyomorúságot. Lásd : XVII-re
tett jegyzést.

27. s. v. ö. a 2. sorral.

XXV.

Cod. 44—45. l.

Versfejekben: LOSONCZI ANNA.

Lásd a III. és IV-re tett jegyzést.

Ha az éneket a többivel, melyeket mások nevére írt B. összehasonlítjuk, a bánatos hang és mélyebb érzés csak megerősít azon feltevésünkben, hogy Balassának Losonczy Anna iránt érzett szerelme volt az első, valamennyinél forróbb s egész életére kiható. Ez volt az a forrás, melyből B. költészete eredetét vette.

Keserves megbánás, háládatlanságának súlyos tudata nehezedett szívére, s ez adja költészetének azon búsongó színt és hangot, mely az ő sajátja. »Szerelemée tegyútád szívemet nékem« — maga mondja a 22. sorban. Önmagának a 29—36. sorban olvasható vádolása, mélyebb sebet tár fel, mint a milyen teljesen be szokott forrni. Zaklatott életének egyéb keservei okozhattak neki másnemű fájdalmakat: költővé azonban ez tehette.

2. 3. sorával v. ö. XIV. 28. 30. sorát.

5—10. s. v. ö. IV. 65. 68. sorára tett jegyz.

13. s. v. ö. LXXI. 581. s.

14. s. v. ö. 36. s. és LXXVII. 1. sorával.

17. s. v. ö. II. 7. XXIII. 38. s. Ezen összevetés mutatja, hogy az értelemnek különbözönek kell lenni. Az »egyebet« alatt nem egyebek szerelmét kell érteni, mert hiszen a 19. sorban maga kérdi: Szerettem-e többet?

27. s. lásd: XXIII. 3. sorára tett jegyz.

30. s. v. ö. IV. 58. s.

37. sor magyarázataul álljon itt a következő népdal:

Már megmondtam rózsám,
Ne szeress engemet,
Kettős az én szívem,
Megcsal az tégedet.

Népd. és m. I. 64. sz.

A 37—40. sorban még súlyosabbá teszi a költő az elébbi két versszakban maga ellen támasztott vádját az által, hogy kedvesének hű szerelmét elismeri s bizonyítja.

41. s. v. ö. XVIII. 36. sorára tett jegyzéssel.

44. s. Bogáthi M. Aspasia. B. 2. lev.:

Kiben minden mondja, soha mását nem látta.

A két utolsó sor vonatkozását nem érthetjük világosan már csak azért sem, mivel Losonczi Annának Báthori Miklóssal történt egybekelésének idejét nem tudjuk; csupán annyit, hogy Báthori 1585-ben halt meg, de ennél jóval elébb írta Balassa ezen énekét.

XXVI.

Cod. 45—47. l.

Ennek az elébbenivel egy nótára szerzett éneknek latin czíme a codexben így hangzik: *Vigesimum sextum. Magis docte, quam amatorie; magisque musis quam Veneri canit.*

Egy kis kritika foglaltatik ebben a néhány szóban, mely nem csupán erre az egy énekre alkalmazható. A »túdoskodás« nevével illeti — talán a codex leírója — Balassának azon szokását, melylyel egy-egy képet, hasonlatot nem szeret csak általánosságban említeni; hanem lehető részletességgel fest és színez, mint például a IV. 21—24. sorában kifejezett hasonlatot is a XIX-ben, vagy a gyűrűről vett képet a III; a bokrétaét a XXIV-ben. Nem tudhatjuk, mennyire fejezi ki ez az egy pár latin szó a codex leírója korabeli közvéleményt Balassa költészetének ezen lényeges sajátága felett: annyi azonban ebből, valamint egyéb jegyzéseiből bizonyosnak látszik, hogy a virágénekeknek nem volt ellensége s nem úgy vélekedett mint Bornemisza, Magyari vagy Pázmány.

A kereszt küldésre nézve Lucr. historiájában is hasonlólt látunk, csak hogy ott (390. s.) a nő küldi a férfinak viszonzásul. Drága gyémánt kereszttről van szó alább Coel. IV. 27. sorában is, de a két kereszt azonosságára csak akkor gondolhatunk, ha előbb bebizonyúl, hogy Coelia egy Júliával, mint ahogy Júlia egy Losonczi Annával.

1. s. A *jegyez* szó a codex irodalomban s folytatólag Pesti Gábornál stb *jelent* értelemben áll; mint e helyen s alább a 13. sorban is. Itt ez utóbbi nyomban következik a 2. sorban, mint fentebb is eléjött a XXIV. 9. sorában. Ilosvai, sokféle neveknek magyar. A 1. lev: De ez kettő egyet jegyez, néznek egy haszonra. A 4. lev: Mélységes titkokat jegyez azért az ő nevek.

4. s. *nekem* helyett először *neked* állt a codexben.

7. s. v. ö. LXII. 1. s.

11. 12. s. v. ö. I. 2. 4. s.

13. s. *eregbik*=öregbik. Ma is: örege, apraja.

29. s. v. ö. IX. 31. s.

36. s. megcsonkítva áll a codexben.

37. s. v. ö. I. 1. sorával.

XXVII.

Cod. 47—48. l.

Versfejekben: ANNAMÉRT.

Nem gondolom, hogy valamely Merthe Annát kellene keresnünk, akinek nevére ez az ének szereztetett volna, mert a

XIV. versfejeiből is »Chak Borbálaért« alakban tűnik elé a név s ott is marad még egy G és egy T betű, mint itt is a H és E, ha az elébbit a T-hez nem akarjuk is olvasni. Számtalan példa van rá, hogy a versfejekben nem rejlik mind végig értelem. A költő neve mellett a IV. versfejeiben is csak ANNA nevet olvasunk. Ezért is, de a tartalomnál fogva is a Losonczi Annához írottak közé sorolhatjuk. A czímben kifejezett körülmény maga oda útal bennünket, a tartalom pedig meggyőz felőle, hogy azon szerelmi koczkodásból származott, melynek Balassa legszebb virágénekeit köszönhetjük. Nevezetes itt az, hogy az utolsó versszakban az időt is említi a költő, t. i. az 1578-ik év végét, mely esztendő a XXIV. számú ének végsoraiban is eléfordul. Háromszáz év múltán is érdeket tud kelteni, mert az őszinteség közvetlen hatásával nyilatkozik. Az egyszerűség naiv hangján halljuk a nem új, de a lélektannak nem is ellentmondó szerelmi szenvedés elegiáját. A »féltékenységnak« — bár *félteni* szoktak (27. s.) — akkor még »gyanúság« volt a neve, a »fâchée« t is csak »haragosnak mondták; — »jöllehet« helyett »maga«-t irtak (17. s.)

1. s. *ingen*—ígyen. Különben 1555-dik évi levélben : az eles ingen zyk keztenk = az élés igen szűk köztünk. 400 magy. lev. 172. l.

13. s. A vers így kívánná: *Az ő szerelmének.*

17—19. s. v. ö. IV. 53—56. s.

32. s. v. ö. IV. 18. s.

33. s. v. ö. VIII. 40. s. XXV. 40. s. Zrínyi, A vadász, 41. vsz.

Talám nem hiheted sok esküvésemet
Édes szép Violám, s nem hiszed hitemet ?

34. s. v. ö. VIII. 39. s.

XXVIII.

Cod. 48—49. l.

A négyes rímmel, nyolcz szótagú sorokban írt török ének kezdő sora törökül is olvasható a czímben, mint a nóta jelzése. Azt jelenti, a mit a magyar ének első sora mond s hihető, hogy az egész ének törökből van fordítva. Kár, hogy az egész eredeti nincs meg, így — ha megvan is — bajos megtalálni a török költé-

szet rengetegében. A fordítást így is sikerültnek mondhatjuk s a pajkos kis ének éléből a legcsekélyebb részecske is aligha mosódott el.

2. s. v. ö. IV. 4. s.

3. s. A vers is, értelem is így kívánná: *Egyik így szólt: halljad legény!* — s bizonyosan a leíró hibája.

9. 10. s. v. ö. Népd. és m. I. 10. lapján:

Kökény egy pár szemeid,
Pár czitrom melleid.

XXIX.

Cod. 49—50. l.

A codexben ez áll az ének fölé írva: *Carmen tenui nec pingui Minervae (?) compositum.* Az oláh ének kezdő szavainak, melynek nótájára szereztetett, értelme ez: *Szavu! ne hagyd a leányt a házban.* A párosan rímelő sorok rhythmusa maga megmutatja magát:

Mint sík mezőn [csak egy szálf] egyedül] úgy élek. A sormetszet alig egy pár helyen nincs megtartva.

1. s. v. ö. VIII. 50. s. Népd. és m. I. 132. sz. dallal:

Árva vagyok árva,
Mint mezőben tarló,
Kinek ékességét
Elvette a sarló.

2. s. v. ö. IV. 1—3. s. XIX. 11. s.

3. s. Ettől a sortól kezdve ismét az első kéz írása a codex.

5. s. v. ö. IV. 33. s.

8. s. v. ö. Lucr. 540. s.

9. s. v. ö. III. 3. 4. s.

10. s. v. ö. Palócz népk. 83. sz. — Népd. és m. I. 95. sz. II. 130. sz.

Jaj de nehéz a szerelmet viselni,
Tövis közül a violát kiszedni!

12. s. *Vertengjek* = fetrengjek. Eléjön ez a szóalak a Winkler c. 90. l. és a Nádor c. 356. lapján. A *fetreng* alakot lásd XXXV. 11. s.

13. s. A vers: *aŕ* *ö* helyett csak *ö*-t kívánna.

15. s. A költő a régi magyar vezényszóval serkenti a

maga gondolatit, mint ahogy Tinódinál (Szigeti veszedelem) olvassuk : No hozzá no hozzá ! hajdúk mondják vala. V. ö. Szabács v. 50. s.

XXX.

Cod. 50—55. l.

Ez is Toldi Miklós notájára, mint a XX. Általános elmélkedés a szerelemlről s régi példák halmaza a mythológiából és történelemből, mígnem a 93-dik sortól kezdve a maga szerelmesét magasztalja a költő, az eddigiek után már nem új kifejezésekkel. Barátjához intézett megszólítással kezdi s az utolsó előttvaló strophában ismét ahhoz fordul. Ennek a strophának negyedik sora hiányzik. Nagyon valószínű, hogy a codex leírója másolás közben az eredetiből két levelet fordított s úgy maradt el az az egy, vagy több sor és úgy került még ide az »Áldj meg minket úristen«-kezdetű éneknek utolsó versszaka, mely a nyomtatásban megjelent énekek közül való s nálunk a LXXVII. szám alatt olvasható. Az egész ének megérdemli az összehasonlítást Lucr. pars I. utolsó stropháival 195—210. s.

1. s. v. ö. XLV. 1. s.

5—8. v. ö. Lucr. 205—209. s. Zrínyi, A vadász. 24—33. vsz.

10. s. Hiányos sor.

18. s. v. ö. Lucr. 12., 976. s. — Zrínyi, Orpheus. 25. vsz.

19. s. v. ö. Lucr. 1. s.

20. s. v. ö. IV. 1. s. A codexben *olthatja* helyett hibásan : *adhatja*.

25. s. Hivatkozás Fulgosius XV. századbeli olasz írónak 1496-ban Milanóban megjelent : Anteros, ovvero dialogo contro l'amore című munkájára.

26. s. *együtt* ebből összevonva : *egy helyütt*.

29. s. lásd : RMKT. I. 10. l. — Bornemisza P. Enekes k. CXLV. lev.

33 s. l. Fekete Imre, Az erős és istenfélő vitéz Sámsonról stb. (ír. 1546-ban). — Kákonyi Péter, Az erős vitéz Sámsonról

33—38. s. v. ö. Lucr. 200—204. s.

36. s. *asszony népe*, asszonynép helyett ; mint Lucr. 55. s. *Udvar népe*, udvari nép helyett.

41—44. v. ö. Lucr. 365. s. lásd : Zrínyi, Arianna sírása cz. költeményét.

45. s. l. Lévai névtelen, Páris és görög Ilona históriája, Kolozsvár 1576, 1597.

46. s. l. Biai Gáspár, Dávid királyról és Bethzabea Uriásnak feleségéről stb. (ír. 1549-ben.) Decsi Gáspár, História az Dávid királynak Uriásnak feleségével való vétkéről stb. (ír. 1579-ben).

49. s. v. ö. Lucr. 361. s.) l. P. Ovidius N. Epistolae Heroicum. epist. 12.

53. s. l. P. Ovidius N. Ep. Her. epist. 20. — Az almára, melyet Acontius Cydippe lábaihoz gurított — ez volt írva:

*Iuro tibi sane per mystica sacra Dianae,
Me tibi venturam comitem, sponsamque futuram.*

57. s. l. Hunyadi Ferencz, Az régi és híres neves Trója várasának tíz esztendeig való megszállásáról stb. Kolozsvár 1577. (ír. 1569-ben).

59. s. l. Pyramus és Thisbe históriája (ír. 1628-ban). — P. Ovidius N. Metamorph. lib. IV. 55.

63. s. l. Huszti Péter, Aeneis, azaz: Az troiai Aeneas herczeg dolgai stb. Bártfán 1582. — A cod. Turnus helyett *Thurmus-t* ír.

64. s. l. Enyedi György, Igen szép historia az Tancredus király leányáról Gismundáról és — Gisquardusról stb. Debreczen, 1577.

65. s. l. a 171. lapon.

66. s. l. Odyss. lib. VIII. — Aeneis lib. VI.

67. s. l. Virgil, Aeneis. lib. IV. — Ovidius. Heroid. 7.

71. s. l. XXI. 13. sorára tett jegyz.

73. s. l. Ovidius. Epist. Heroid. 1.

74. s. l. Kedves és nyájas historia szép Magellonáról stb. Lőcse, 1676.

75. s. l. Ovidius. Ep. Her. 2.

81. s. Leukippos, Ocnomaos fia, ki Daphneba volt szerelmes.

85—86. s. Khâlil efendi, török költő is ily formán:

Bolondot is környékez a szerelem,
Okosból is könnyen válik esztelen.

87. s. Zrinyi, Orpheus. 25. vsz. De ki legyen oly, kit szerelem nem győzhet.

92. s. Marlianus. Theatr. politicumában: *Omnis amor caecus, non est amor arbiter aequus; Nam deforme pecus, judicat esse decus.* u. o. *Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.* — Vadr. 367. sz. Ki mit szeret, ha nem szépes Kedves az annak stb.

93. s. v. ö. 13. s. — Lucr. 1183. s. *No ám járjon.*

100. s. v. ö. II. 24. s. XXV. 18. s.

102. s. v. ö. XXV. 20. s.

105. s. v. VIII. 58. s.

106. s. v. ö. Lucr. 81. s.

109. s. Zrínyi, A vadász. 33. vsz. Hát minden, világon az ki él, szerelmes!

XXXI—XXXII.

A codex '7-dik lapján ezt olvassuk: Ezek az énekek, kiket Balasi Balint gyermekségétől fogva házasságaig szerzett; jöllehet kettő híjja. Az egyik egy virágének, az »Irgalmas úristen« nótájára, kinek az kezdeti így volt: »Vajjon meddig akarsz engem kesergetni:« — az elveszett. Másik egy könyörgés a Palatics nótájára, ki az Nyíri Báthori Istvánnál és Ungnótnénál is volt. Így kezdetik el: »Láss hozzám ödvessígemnek istene.«

Az elsőnek csakugyan semmi nyoma se maradt az itt fentartott kezdő soron kívül. Nótája azt gondolom, az 57-dik zsolnárból, a versfejek szerint »István deák keze« által szerzett: »Irgalmaz úristen immáran énnékem« kezdetű ének nótája lehetett, mely Bornemisza P. Én. könyve CVI. levelén olvasható.

Ami a XXXII-diket illeti, a helyett ezt a hasonló kezdetű s versfejeiben LADONI SARA nevét mutató éneket iktattam ide, melynek tartalma, nyelvezete mondhatni Balassaénak vallja magát. Található Bornemisza Énekes könyvének CLXVII. levelén, bár a »registrom«-ból kimaradt. Nótája, nem Palatics Györgynek »Uram benned még az én reménségem« kezdetű énekéé, hanem Szegedi Kis Istvánnak »Szánja az úristen híveinek romlását« kezdetű s Bornemisza Énekes könyvében nyomba Palaticsé után következő énekeé. Ha már a radványi codex leírója a kezdő

sorra és nótára nézve nem tévedett, akkor Balassa énekének ettől különbözőnek kell lenni s abból, hogy Ungnadrénál is megvolt ez az ének, azt lehetne várni, hogy ne Ládonyi Sára, hanem Losonczi Anna nevet mutatnának a versfejek. Különben a Ládonyi másként Nagy Csemetei család Sopron megye kihalt családai közül való s a Nagy Iván által közölt leszármazási táblán Sára név nem fordul elő. Nevezetes azonban, hogy midőn Szenczi Molnár Albert Sz. Dávid zsoltáraihoz írott előljáró beszédében a magyar verselés gyarlóságairól emlékezik, s szól a számtalan sok vala vala vala-ról, kinek az idegen nemzetek akik ezt látják nem győznek eleget rajta nevetni, — így folytatja: de hála istennek, ez egynehány esztendőben az mi emberink is ékesbb verseket szoktak írni. Példának okáért egy versnemének megjobbított módjait írom ide:

Az első és közmód ez:

Láss hozzám úristen kegyelmes szemeiddel,
Nyomorúságimban vigasztalj szent lelkeddel,
Sok bosszúságimat hogy elvégezhessem, jó lelki békességgel.

Második azon nótára ímez:

Csuda állhatatlan
Lám ez világ dolgában,
Mint kerek forogván
Inkább minden órában,
Változik különböz,
Számtalan sok bút hoz,
Minden szempillantásban.

Harmadik azon nótára, legszebb:

Bocsásd meg istenem ifjúságomnak vétkét stb.

A mit Sz. Molnár első és közmódnak nevez, az épen a mi énekünk formája; a mit már legszebb-nek, az a nálunk XXXIII. szám alatt következő ének. Az a közmód szerinti verselés Szegedi Kis István nyomán jött létre, Szegedi pedig 1572. május 1-jén halt meg, amikor Balassa már mint író fellépett. Látjuk, hogy a Lucretia nótájából maga Balassa mint alkotta meg fokozatosan a ma is nevéről nevezett versformát: nincs tehát benne lehetetlenség, hogy az említett köz- és legszebb mód, amaz talán ezen egyetlen esetben — nála szintén előfordulhattak. Megjegyzendő, hogy

a legszebb módnak 3. és 4. sorát olykor olykor már Benedictus Pap is rimeli, Balassa érdeme tehát e részben csak a rendességtétel. (Lásd a XVII. számra tett jegyz.) A XXXII. számú könyörgés versformáját Sz. Molnár három sorosnak veszi. Minthogy azonban már Szegedi is híven megtartja a sormetszetet, nem tartottam hibának a 4 soros stropha alakot, mi így visszatérő rimet mutat. Ilyennek vette ezt Arany János is A magyar nemzeti vers-idomról írt értekezése 27. lapján. Az 5. 6. 7. 8. versszak Balassa későbbi bujdosása korabeli énekeivel állhatna rokonságban, míg a többi versszak bünbánati énekeire és zsoltáira emlékeztet.

XXXIII.

Cod. 55. l.

Versfejekben: BALASSI BALINTHÉ.

A versalakra nézve lásd a XVII. és XXXI. XXXII. számra tett jegyzést.

Codexünkben a cím mondja meg, mely alkalommal s mely idő tájban (1583 körül) szerezte B. ezen általánosan kedvelt, nyomtatott kiadásokból és sok kéziratból ismeretes szép éneket. Codexünkben talán épen közismeretű volta miatt csak az első versszak van feljegyezve. Fenmaradt még a gr. Kuun codex 30—32. és a Lipcsei codex 34—36. lapján: *Cantio optima* címmel. Megvan az unitarius én. könyv, 2. kiad. (1605—1607) 269. lapján is.

1. sorban csak Sz. Molnár ír *úristen* helyett *istenem*-et.

2. s. a pozsonyi 1676. évi kiadás elhagyja ezt:

undok fertelmességét.

6. 7. s. v. ö. X. 24. s.

8. 9. s. a gr. Kuun és Lipcsei codd. szerint fel van cserélve a 18. 19. sorral.

12. s. gr. Kuun c. szerint. Lipcsei c. és az Unit. én. k. *szol-gál* helyett: *hallgat*. Pozsonyi kiad.: Kiért tudgya téged, mint tisztelt jóltött urát.

21. s. gr. Kuun c. szerint. Lip. c. *Semmi nincsen penig*. Unit. én. k. és pozs. kiad.: *Semmie sincs penig*.

22. s. gr. Kuun c. *Kivel h. mellyell*. Lip. c. és Unit. én. k. szerint a rim. *menne. tisztelne. engesztelne*.

23. s. Kuun és Lip. c. *Nagy*. Unit. én. k. és pozs. kiad.: *Vagy*.

25. s. Kuun c. *Tégedet vigasztaljon*. Lip. c. *Téged megengesztelne*.

26. s. Lip. c. szerint. — Kuun c. *Sok kisírtet ötet mindenben úgy*. Pozs. kiad.: *Sok kisírtet éri, mindenképen rettentí*.

27. s. Pozs. kiad. *Veled ijeszgeti*.

32. s. Lip. c. szerint. Kuun. c. *meghallgatna* helyett *hozzá fogadna*. Pozs. kiad.: *hozzá venne*. Unit. én. k. *hozzá fogna*.

33—34. s. Kuun és Lip. c. szerint. Pozs. kiad.: *Bizony kedvét lelném, Mert ötet sib*.

36. s. Kuun c. *a azért h. az te*.

40. s. Lip. c. és Unit. én. k. *Nagy sok hálaadással*.

46. s. Lip. c. és Unit. én. k. *Legördülvén*.

48—49. s. Pozs. kiad. *Zokokásokban. szókban*.

51—55. s. Kuun. c. szerint. Egyez vele a Lip. c. az 53—55. sorban; az 51. 52. sor azonban a Lip. c. és az Unit. én. k. szerint így hangzik:

*Inkább tekints uram irgalmasságos voltod,
En sok bűneimnek ingyen megbocsánatját.*

Az 53—55. sort v. ö. XXI. 11. sorával. Ez az egész stropha így áll a pozsonyi kiadásban:

*Irgalmasságod is annál inkább kitetszik,
A mennél több vétkünk nekünk megengedtetik,
Inkább kegyelmedben,
Mint büntetésedben
Te irgalmad tündöklik.*

56—60. s. Lip. c. szerint. — A Kuun c. és pozs. kiadás szövege következő:

*No nem tartod tudom tovább haragod rajta,
Mert a békeségre te jobb kezéd kinyújtva,
De csak olyanoknak,
Kik utánad járnak,
Mert vagy mindenek ura.*

A Kuun. c. *békeségre* helyett: *békélésre*.

63. s. Kuun. c. *lám h. ő*. Lip. c. *ím*.

66. s. pozs. kiad.: *egyedül* helyett *igazán*.

67. s. pozs. kiad.: *ő tőle* helyett: *el tőle*.

70. s. Kuun. c. *Ki most*. Lip. c. és Unit. én. k. *Ki ma*.

71. s. pozs. kiad : *ily keseredett helyett : elkeseredett.* Lip. c. és Unit. én. k. *Ez éneket szörzém keseredött szívemből.*

74. s. Kuun. c. *Bűnömet siratám.* Lip. c. és unit. én. k. *Vétkemet siratván.*

XXXIV.

Cod. 57—59. l.

Ez előtt az ének előtt a codex leírója ezt a megjegyzést teszi : »Ezek után már a kik következnek, azokat mind kiket házasságában, kiket a feleségítül való elválása után szerzett. Jobb részre a virágénekeket inkább mind Júliáról, mely nevére azért keresztelte az szerelmesét, hogy a rigi poetákat ebbe is kövesse, kik közül Ovidius Corinnának, Joannes Secundus Juliának, Marullus Neaerának nevezte szeretűit.« Ehhez csak az ének címíratát kell elolvasnunk, az éneket magát pedig különösen a IV. és XXV. számúval összehasonlítanunk : s alig lehet kétségünk az iránt, hogy itt is, hol Júlia nincs név szerint említve, a harmadik szereplő — a férjen és nőn kívül — Losonczi Anna. Balassa megható családi drámájának egyik lélektani motivuma meg lehetős világosan áll előttünk s csupán feleségének hamissága, vagy a XXXVI. számra vonatkozó jegyzés szerint, árulása az, amiről nincs tudomásunk. (V. ö. LXXXVI. 33. s.) A versforma egy a XV. és XXII. számú énekekével, itt azonban már nem a Biszti vegjala kezdetű lengyel ének nótáját említi, hanem hihetően azon saját szerzeményei egyikét, melyek nem maradtak ránk, vagy legalább még eddig ismeretlenek. Ugyanarra szerzte még a XLV. XLVI. XLIX. a már említett LII. LXXIX. és Coel. XII. számú énekeket.

1. s. v. ö. Lucr. 1264. s.

4. s. v. ö. XXV. 28. s.

5. s. v. ö. XXV. 39. s. *tült* az az tölt, bétölt.

7—9. s. v. ö. XXV. 29—32. s. XIV. 10.

11. s. v. ö. IX. 35. s. LXXIV. 10. s.

12. s. v. ö. a címmel.

13. s. v. ö. XXV. 29. s. XL. 5. s. — Zrínyi, Viola 35. vsz.

De bizony én bűnöm mást most nem érdemel.

14. s. v. ö. XXV. 33. 34. s.

16. s. v. ö. XVII. 14. s.

22—24. s. v. ö. VIII. 64—69. s. XLIV. 6. s.

29. s. v. ö. a »Megadja még isten« — kezdetű ének köv. soraival:

Tanulságunk legyen az hattyú példája:
Gonosz időn örvend, melyből a jót várja,
Mikoron közelget utolsó órája,
Szép ének szózáttal ő halálát várja.

XXXV.

Cod. 59—60. l.

A cím és tartalom egymást teljesen felvilágosítják. A mi az oláh nótát illeti, többen állítják, hogy az oláh népnek ma is egyik kedves dala az elvesztett juhait, más versio szerint kecskéit sirató leány kesergő nótája. Van ki állítja, hogy ezen dalam zongorára is le van téve és kiadva: de nekem utánjárassal sem sikerült feltalálnom. Különben a négyes rímű nyolcz szótagos sorok sormetszet nélkül folynak s a leíró hibájának kell tulajdonítanunk azon egy pár szabálytalanságot, milyen p. o. az első és hetedik sor 9 szótagúsága.

1. 2. s. v. ö. XIX. 10. 11. s. — XLI. 18. s. XLIX. 18. s.

6. s. v. ö. XLIX. 11. s.

11. s. v. ö. XXIX. 12. s. — VIII. 72. s.

14. s. Pázm. pred. 158. l. ez a mi testünk oly *mordály árulónk*, mely barátság színe alatt, minden üdöben azon mesterkedik, hogy megölje és örök halállal ölje lelkünket. 400. m. l. 61. l

15. s. *maga* = jöllehet. v. ö. XXVII. 17. s. LII. 7. 8. s.

19. 21. s. v. ö. LII. 18. s.

26. s. v. ö. LII. 15. s.

28. 31. s. v. ö. XLIX. 7. L. 1. s.

30. s. v. ö. XXIII. 16. s.

32. s. I. 24. sorára tett jegyz.

36. s. A cod. hibásan: *nyerhetetlen te gyúlasz*.

XXXVI.

Cod. 60. l.

Az ének első sora előtt, melynél több nincs meg a co-dexben, ez a jegyzés áll, mely mintegy összefüggésbe hozza a XXXV. szám alattival: »Kévánsága szerint cselekeszik (tudni il-lik egy igen szép kegyest) Okát jelenti Vénus annak is, miért árolta el az felesége. De ez Pető Gáspárnénál vagy on. Az nótája stb.«

Minthogy az LIV. 14. sorából, de különben is kétségtelen, hogy Júlia senki más mint Anna, kiről mindkét név alatt mint régi szerelmeséről szól: tévedésnek kell lenni a hiányos jegyzetben. Nem új kegyesről, hanem a réginek megnyeréséről van itt is szó. Pető Gáspárné — Csoron Dorottya volt, kivel a költő, Balassa Istvánné-Csoron Anna által rokonságban is állott. Nagy kár, hogy elveszett: ez magyarázná meg a XXXIV-nél említett hamisságot s az itt érintett árulást.

XXXVII.

Cod. 61—62. l.

Az előbbeni, valamint a következő ének is nem csak abban egyeznek ezzel, hogy egy versformában vannak írva, hanem abban is, hogy Vénus és Cupidó kiválóan szerepelnek bennök, még pedig egészen a XV., XVI. századi latin költészet modora szerint. A költött név (Júlia) alkalmazását maga a codex leírója a latin nyelvű költők szokásának mondja a XXXIV. számra tett jegyzésében. Úgy látszik hogy ezen szokás elfogadásával B. mind nagyobb tért enged verseiben Vénusnak és Cupidónak, sőt mint látni fogjuk — magának a latin költészetnek is erősebb befolyása lesz énekeire. Lehet, hogy a költött nevet nem csupán az utánzás kedvéért használta, hanem a viszonyok is követelték. Ha szükségét érezte annak, hogy versei értelmét el-elrejtse, ezen idegen tényezők ebben csak segítségére lehettek: más részről azonban az is lehet, hogy az akkori műköltészet ebbeli követelményeinek is eleget kívánt tenni. Nyelve ez által nem válik nehézkessé s az idegen formát eléggé magához tudja idomítani.

2. 3. s. v. ö. XXXVIII. 7. 8. s.

8. 12. s. v. ö. Lucr. 46. 48. s.

21. s. v. ö. XXXIV. 6. 8. 9. s.

24. s. v. ö. VII. 14. s.

Az utolsó versszakkal hasonlítsuk össze Angerianus nápolyi származású latin költőnek ezen rövid versét:

Ad Caeliam.

Quid speculum spectas? vis verum nosse colorem?

Quantaque sit vultus gratia viva tui?

Aspicias quum mitto tibi mea saucia corda;

Illic te docta cuspidē pinxit Amor.

XXXVIII.

Cod. 62—63. l.

A czímben eléforduló »megsaldít« szó széltire divatos volt a XVI. és XVII. századbeli íróknál. Tájszólásokban ma is megvan s él általánosán elfogadott felhangú »sejdit« testvére mellett.

Losonczi Anna első férje Báthori Miklós 1585-ben halt meg. Ez idő tájra vonatkozhatik ezen ének, melynek első sora gyász öltözetet említ, melyet a negyedik sor épen mély gyásznak mond:

7. 8. s. v. ö. XXXVII. 2. 3. 24. s.

16. s. v. ö. XIII. 19. 20. s.

18. s. v. ö. IX. 8. s.

19. s. v. ö. XXVII. 31. 32. s.

21. s. Thaly, vit. én. II. 61. l.

Kedves szerelmedért ez verseket íram,
Kérlek édes szívem, gyakran tekints reám stb.
(1672-ből.)

22. *kapu keziben* = k. köziben.

23 s. a codexben *ötet* helyett: *ot* áll.

XXXIX.

Cod. 63—64. l.

Mint az elébbeni ének utolsó sora is mutatja, ez mintegy összefüggésben van azzal. Annak 6-ik sora a viszontlátás első, ennek utolsó sora pedig későbbi perczeit rajzolja. A könnyű menetű csinos dal híven tükrözi a költő lelkének ama találkozás feletti örömet s összehasonlítva a XXXV. számúval, abban csak a kétség homálya borong, míg ebből az éledő remény sugarai derengnek.

A török dal kezdő sorának értelme ez: Szívünk erős vágyódása.

1. s. v. ö. XL. 24. s.

15. s. v. ö. Lucr. 581. s.

20. s. v. ö. XXI. 7. s.

XL.

Cod. 64—66. l.

Ezen ének 5-ik sora azon kapocs, melylyel félreismerhetetlenül csatlakozik a megelőzőkhöz s szoros összefüggésben áll különösen a XXXIV., XXV. és IV. számúakkal. Kegyelem ké-

résen kezdi s azon is végzi, míg közben gyötrelmeit festi, melyeket, hogy annál súlyosabbaknak tűnjenek fel, kedvese szépségével együtt rajzol. Mint általában mondja, hogy a sok új vers hangya módra forr elméjében, úgy nyomúl itt egyik hasonlat a másikra, melyek közt nem egy egészen új.

4. s. v. ö. LIV. 35. s.

8. s. Rimaynál: bútul szívem tágul.

9. s. v. ö. XLIII. 2. s. XLIV. 7. s. LVI. 24. s. Lucr. 154. 231—2. s.

11. s. v. ö. XIX. 2. 18. Lucr. 125. s.

13. s. v. ö. XXXVII. 26. LVIII. 16. sorára tett jegyz.

16. s. Pázm. préd. 1055. l. A salamandra és egyéb férgecskék tűzben élhetnek. Zrínyi, Viola. 4. s. Ne légy szalamandra, az jégnél hidegebb.

18. s. v. ö. LII. 1. LVII. 8. 9. s. Zrínyi, Sziget. 4. s. Markába kis édesért száz ürmet adjon. 42. s. Mind édesset, keserűt mutat egyaránt.

19. s. Marullus. Ad Neacram. (25. l.)

*Ignitos quoties tuos ocellos
In me vita moues, repente qualis
Cera defluit impotente flamma,
Aut nix vere novo calente sole
Totis artubus effluo etc.*

20. 21. s. v. ö. XXIII. 33. 34. s.

22. s. Ezt az éneket eddig a sorig a második kéz írta a codexben.

24. s. v. ö. XLIII. 12. s.

25. 26. s. v. ö. LVIII. 20. 21. s.

28. s. *jég* helyett *gyég*; mint: *jere, gyere; javul, gyavul* stb.

32. s. v. ö. LIV. 17. s. LVII. 28. s. Zrínyi, Sziget. XII. 75. 76. s.

De nem lehet, hogy olyan kegyes orczában
Lakjék kegyetlenség.

XLI.

Cod. 67—68. l.

A magyar czím előtt latinul is olvasható a codexben: *De Julia venante*. Az »azon notára« után pedig: *de voce ad vocem ex Angeriano*, — és nem: *ex anglicano*. Az eredeti Angerianusnál a 208. lapon így hangzik:

De Caelia venante.

*Dum vaga venatur per nostros Caelia saltus,
Hanc cernens, subito Delius obstupuit :
Cur his errat, ait, campis germana remotis ?
Et juga parthenii linoit amoena soli ?
Dum sic miratur, vergit sua lumina ; Cynthum
Lustrat et hic vero est lumine visa soror,
Anne duas, inquit, peperit Latona Dianas ?
Quae consanguinea est, ista ? vel illa mihi ?
Haec vadit passis, et passis illa capillis ?
Haec placet insigni pectore, et illa placet.
Nusquam tam similes toto sunt orbe Dianae :
Una stat effigies, unus utrique decor.
Venantes ambae, verum ; sed dispare praeda,
Iuno ait, haec homines conficit, illa feras.*

Eddig Angerianus. A magyarnak utolsó négy sora — mint közben is egy pár — Balassáé s az egész, fordítási képességén kívül egyébről is tanúskodik.

XLII.

Cod. 68. l.

Ennek eredetiye Angerianusnál (182. l.) így hangzik :

De Caelia et Amore.

*Lassatus cursu et quaerens requiescere, pulchrae
Virginis in gremium candidus ibat Amor.
Illa excandescit : tanquam Notus imbris actus,
Tanquam in vesano nigra procella mari.
Excutit hunc totis manibus, proclamat et obstat :
Pollueret castos ne sibi flamma sinus.
Cur ita trudor ? ait deus. Admiratur at illa.
Illa inquit : non sum Caelia nota tibi ?
Ut pede qui pressit colubrum, post horret, abique ;
Sic miser audito hoc nomine fugit Amor.
Et fugiens dixit, fugienti parce, parentem
Credideram, non te, tu mihi visa parens.*

A harmadik versszak Balassa betoldása. — A marczone szó már a Katalin legendában is eléjön így (3599. s.): Oh marczone genyedt ember! — Cserényi Mihálynál (1591-ben.) Az persiai monarchiabeli fejedelmekről stb. A 3. levélen :

Te vagy-é az, te rossz, hitván marczone,
Artembares fiát ki letaglotta ? stb. V. ö. NYÖR. VI. 569. l.

XLIII.

Cod. 69—70. l.

Eredetije Angerianusnál (212. l.) a következő:

Ad Caeliam:

*Tu felix cantas molli sub fronde cicada,
Ipse queror durae virginis ante fores.
Ros tibi dat vitam, mihi vitam fletus; adurit
Aestatis non te feruor, aduror amans.
Tu quocunque libet volitas, ego carcere claudor:
Garrula tu fundis carmina, funus ego.
Tu vernis Zephyris, et leni flamine gaudes;
At mea succendit feruidus ossa calor.
Tu nimis exultas, ego caeco vulneror arcu:
Tu diues, sic est sors mea, pauper amo.
Hoc tantum similes, similes sumus ambo, querente
Voce peris, pereo voce querente miser.*

Angerianus tücskét Balassa fülemilévé változtatta s mint Zrínyi írja Delimánról:

Ha az fülemile sírását hallgatja,
Annak bújához magáét hasonlítja stb.

ő is úgy végzi énekét.

1. s. v. ö. LVI. 13. s.

2. s. v. ö. XLVI. címét (nótáját.) XL. 9. s.

9. s. v. ö. XLIV. 9. s.

12. s. v. ö. XL. 24. s.

18. s. v. ö. XLVIII. címével.

Ezt az énekét közzé tette Thaly K. a Figyelő 1876. évi I. k. 53. lapján.

XLIV.

Cod. 70—71. l.

A codex írója a XLII. és XLIII. címéhez is oda tette azt, a mi a XLIV. latinul is feljegyzett címe (Grues alloquitur) előtt áll, t. i. *Inuentio poetica*, mit az LV. címében *versszerző talál-*
mánynak mond magyarul. Ezt még teljesebb mértékben illeti ez a jelző mint az elébbenieket, mivel a tartalom az egész ének-
ket eredetinek mutatja s a III. számúra tett jegyzésünk értelmé-
ben, közel rokonságban áll népdalainkkal. Az ott felhozottakon
kívül v. ö még Figyelő 1877. II. 152. l.

2. s. v. ö. V. 2. XIII. 12. XXI. 1. s.

3. s. v. ö. XIII. 10. s. XLIII. 23. s.

5. s. v. ö. Lucr. 723. s. 1003. s.

7. s. Thaly, Vit. én. II. 370. l.

Mint egy szegény árva

Bujdosik egyedül

Idegen országra. V. ö. Vadr. 63. 197. sz.

8. s. v. ö. XXI. 23. 26. s.

9. s. v. ö. XLIII. 9. s.

12. s. v. ö. L. 13. s.

18. s. *kesserűl* = szán, megsajnál. Sz. Bernát hymn. 17. s.

Keserüllek tiszta szívvel,

Kíváncsú akarattal.

XLV.

Cod. 71—72. l.

Nótájáról a XXXIV-re tett jegyzésben szóltunk.

Eredetije Angerianusnál (212. l.) a következő:

De se ipso dialogus.

Cur sic exardes? nascenti afflavit amores

Torua Venus; Veneris flamma regna sequor.

Quae tibi, dic, mater? fletus; pater? impius ardor.

Quae nutrix? gemitus; quae domus? urna silens.

Quo lacte es pastus? spe cassa, et cortice, et Euro.

Quis docuit linguam promere verba? furor.

Qua veste obtegeris? corpus patientia corpus

Obtegit. Hic quaeris quid modo? quaero necem.

Quid garris? tetricae pallentia funera mortis.

Ut vivis? miseri ut vivere in orbe solent.

Num sic semper eris? semper. Quae causa doloris

Dic tanti? solus causa malignus Amor.

XLVI.

Cod. 72—74. l.

Dobó Jakab, D. Domokosnak fia, Balassa nejének unoka testvére. Szamosközy tanúsága szerint ifjú korában szerencsétlen halállal múlt ki 1580 táján. *Jacobus*,—így ír Sz.—*Francisci patruelis, Dominici filius, Ungaricae iuventutis princeps, qui alter bonorum heres, in primo aetatis flore interiit; dum infelix adolescens praecipiti equo temere raptatur, moxque*

tergo excussus immoderatae exsultationis poenas expendit. (1. k. 208. l.) — Ha nem maradt is ránk Dobó Jakab éneke, melyet lehet, hogy ő maga írt: B. ezen énekének tartalmából tárgyát legalább megismerjük. Talán nem tévedünk, ha ezt az ellenkezést a véletlenségnek tulajdonítjuk. Balassa, Angerianus többi verse közt talált egyet, melyet Júlia iránt érzett szerelmétől indítatva méltónak ítélt arra, hogy lefordítson és saját viszonyához alkalmazzon. A tartalom ellentétessége adhatott okot Balassának arra, hogy Dobó Jakab énekéről megemlékezzék s fordítását azzal összekapcsolja, a midőn különben Júliára gondolt s róla énekelt. A latin ének Angerianusnál a 239. lapon így szól:

De Amore.

*In tabula primus tenerum qui pinxit Amorem,
Ingenio, et docta non fuit ille manu.
Non puer est, qui Pana potest superare fretumque
Qui domat, et terras, aëra, quique polos.
Non caecum dicam; pungentibus utitur armis.
Et quaecunque ferit, num sine luce ferit?
Non findit latum pernicious aethera pennis,
Sic nunquam a nostro corpore fixus abit.
Non mihi nudus erit spoliatus qui membra deorum,
Quique hominum, numquid veste carebit inops?
Dum loquor id, ridens inquit mihi Caelia: Amorem
Pingere vis? vultus, aspice, pingere meos.*

Dobó Jakab éneke helyett még hasonlítsuk össze Lucretia énekéből az 1474—1485. sort, a mi ha nem is egészen, de sok tekintetben pótolhatja amannak elveszett tartalmát. Továbbá:

1. s. v. ö. Lucr. 632., 811., 826. s.
4. 5. s. v. ö. Lucr. 1. s.
8. s. v. ö. Lucr. 955. s.
9. s. *valván* = lévén. — Szt. Bernát hymn. 255. s.

Ím öllelek szent kénodban
Bínös valván és pirongván.

11. s. v. ö. II. 8. s. Pázm. préd. 4. l. Nékem is feltett czélom, melyre arányozni akarok a jelen való órában. 101. l. Ez a mi tárgyunk, melyhez kell arányoznunk.

13. 15. s. v. ö. Coel. XII. 4. 8. s.

21. s. Hihető, hogy a latin szöveggel is egyezően ír he-

lyett ma *írj* olvasandó. A codexben *ír* áll, de a XVI. században még gyakran hiányzik az ige parancsolójában a *h*-ból lett *j* betű. Hasonló: LVI. 6. s. *fél*=félj. IV. 70. s. *győlöl*=győlölj.

Az utolsó versszak a Balassánál szokásos befejező magyarázat, mely itt Dobó J. énekének tartalmára is vonatkozik.

XLVII.

Cod. 74—75. l.

Eredetiye Angerianusnál (227. l.) így hangzik:

De suo amore aeterno.

*Tempore tecta ruunt praetoria, tempore vires,
Tempore quaesitae debilitantur opes.
Tempore vernaes flores, argentea et arent
Lilia; praefulgens tempore? forma fluit.
Tempore montani lapides, et tempore virtus
Occidit, et regum tempore deficit honos.
Tempore mutantur cineres in saxa, peritque
Tempore fama, perit gloria, nomen abit.
Vertitur in senium tellus, et tempore montes
Deficiunt, aequor tempore perdit aquas.
Tempore fit coelum variabile, tempore Phoebus
Luce caret; scriptum tempore marmor obit.
Tempore durities, decedit tempore liuor:
At meus heu nullo tempore cessat amor.*

XLVIII.

Cod. 75—76. l.

Eredetiye Angerianusnál (185. l.) következő:

De Caelia.

*Stabat Amor, stabat mea Caelia, uterque fauillas
In me vertebant, hic face et illa oculis.
Victus eram, victus quum fallax ore rubenti
Dixit Amor, iaculis da tua corda meis:
Tete redde mihi, dixi, me reddo puellae,
Non tibi: tu saeua cuspide regna tenes.
Illa meis ornet spoliis sua templa, grauique
Illius ante pedes compede vinctus eam.
Haec simul ut fudi trepidanti pectore verba,
Alligor, atque libens do mea colla iugo.
Quis credet fronti? visa est tunc mitis; at illa
Illa magis foeta tigride saeua fuit.*

3. s. v. ö. XLIX. 7. s.

10. s. Thurzó Gy. 1594. jul. 30-án írja feleségének a ko-

máromi táborból: Azon leszek, szerelmes szívem, hogy az *kótyavetyén* valami szép morhát; neked valót ha találok, megvegyem.

13. s. *hűk*=hivék.

14. s. *sűk*=ritka. Thaly. vit. én. II. 10. l.

Nincsen panaszimat, keserves sok búmat kinek kelljen;
számlálnom
Mert *sűk* az igaz szív, ki csak egyedül hív,— mi haszna
mondanom?

1560-ik évi levélben: jobb paripát kildettem volna, de oly igen *sűk* köztünk, hogy nagy dolog, nem is találni. 400. magyar. lev. 369. l.

XLIX.

Cod. 76—77. l.

A német eredetit nem tudtam megtalálni; lehet, hogy a *jobb résztint* való megfordítás alatt oly szabad átdolgozást kell értenünk, mely miatt nehéz az eredetire ráismernünk. Nótájáról fentebb szoltunk. Ezen éneket Radvánszky János átdolgozása szerint tette közzé Thaly K. a Figyelő 1876. évi I. 300. lapján.

1. s. az *eleven kút* kifejezést a 2. sor megmagyarázza.

7. s. v. ö. XLVIII. 3. s. L. 1. s.

10. s. v. ö. XIX. 21. s. XL. 11. s.

18. s. v. ö. XXXV. 1. 2. s.

19. 20. s. v. ö. IV. 2. 4. s.

21. s. v. ö. II. 24. s.

30. s. v. ö. X. 9. s. XLIII. 8. 14. s.

L.

Cod. 78—79. l.

Kevés olyan sora találkozik, melyről azt lehetne gyanítani, hogy ez is fordítás. A képes kifejezések, hasonlatok jobbadán olyanok, hogy Vénuson és a pokolbeli kányán kívül majd csaknem mindnyája megvan népdalainkban: a szerelem személyesítése azonban Amor-ra emlékeztet, s ezen a nyomon indulva csakugyan találunk Angerianusnál két egymáshoz eléggé hasonló verset, melyek közül az egyikről egészen, a másiktól pedig egy pár sor híjján határozottan állíthatjuk, hogy költőnk azokat használta. Ha az összehasonlítást megteszszük, ízlésünk

bizonyosan Balassa javára fog dönteni. A magyar ének 2. 4. és utolsó versszakát kell összevetnünk Angerianus következő (eml. kiad. 184. lapján álló) versével:

De Caelia et Amore.

*Caelia fatur ; Amor fatur : sua lumina pandit
Caelia, purpureus lumina pandit Amor.
Caelia dormit, Amor dormit ; stat Caelia sola,
Solus Amor ; ridet Caelia, ridet Amor.
Caelia plaudit, Amor plaudit ; dat Caelia cantus,
Cantat Amor ; plorat Caelia, plorat Amor.
Caelia plectra manu tractat, sua plectra decorus
Tractat Amor. Vadit Caelia, vadit Amor.
Quodcunque illa facit, facit hic : tamen ordine in uno
Hoc variant : saeva est Caelia, mitis Amor.*

Az 5. 6. magyar versszakkal s a 4-dik utolsó sorával pedig Angerianus következő (189. l.) versét hasonlítsuk :

Ad Caeliam.

*In crine accendens Amor est intextus ; amoenis
Enitet in labris, fronteque dulcis Amor.
In pulchris stat Amor manibus, stat pectore in albo :
Quum cantas, doctis cantibus exit Amor.
Agglomeratur Amor pedibus, quum vadis ; ubique
Ut seruius dominam, te comitatur Amor.
Non unum ergo tenes, sed mille in corpore amores,
Quidquid habes, Amor est, o dea, quidquid agis !*

14. s. Vadr. 256. sz. Vagyon neköm testszény fűdzöm,
Hatvanhat pénz ára. — A testszín ruhákat nálunk a régi ruhák-
ról s ékszerekről készült összeírásokból itélve — különösen
kedvelték.

16. s. v. ö. VI. 14. s. Pázm. préd. 158. l. az eleven hal víz
ellen rugaszkodik, a holt pedig víz-mentére bocsátkozik.

17. s. l VI. 15. sorára tett jegyz.

18. s. v. ö. III. 21. s.

19. s. v. ö. Lucr. 54. s.

22. s. Pázm. préd. 1052. l. Pogány bölcsek közül néme-
lyek Titust leírták, kinek szívét pokolban éh sasok szünetlen
mardossák. Zrínyi, Vadász, 45. vsz. Titius kányája rágja meg
gyomromat.

LI.

Cod. 79—81. l.

Nótájáról lásd a VI.-ra tett jegyzést. Az első négy versszaknak alapul szolgálhatott Marullus következő verse (2. l.):

De Neaera.

*Inuenta nuper neruum cum tenderet acrem,
Obstupuit visa victus Amor domina.
Sensit laeta suas vires, oculosque retorsit,
Dum fugiat; ventis ocior ille fugit.
Sed dum forte fugit, plenae cecidere pharetrae.
Devicti spoliū quas tulit illa dei.
Induiturque humerum, pariterque hominesque deosque
Una ferit: victus errat inermis Amor.*

Angerianusnál ugyanez a 238. lapon két sorba foglalva így:

De Caelia et Cupidine.

*Vidit Amor dominam, stupuit, cecidere sagittae.
Armavit sese Caelia, fugit Amor.*

14. s. v. ö. XXXVII. 8. Coel. XVI. 20. s. Lucr. 46. s.

15. s. v. ö. XLVI. 11. s. Coel. XVI. 24. s.

20. s. *Nékik*=némelyek.— Szabács viad. 64. s. *Nékik* kézen, *nékik* vízbe halának.

28. 29. s. v. ö. XX. 1—4. s.

30. s. l. XXXVIII. címét.

33. s. v. ö. LV. LVI. címét. LVII. 3. s.

LII.

Cod 81—83. l.

Ebben az alapgondolat ugyanaz, ami a XXXV.-dikben. A versformáról a XV-re tett jegyzésben volt szó.

1. s. v. ö. XL. 18. sorára tett jegyz. LXXI. 18. s. Thaly, Vit. én. II. 303. l.

*Keserű kenyerem, az az én életem,
Édest keserűvel köll elegyítenem.*

3. s. v. ö. VIII. 22. XL. 18. LVII. 8. Lucr. 395. 1207. s. — XL. 9. sorára tett jegyz.

5. s. v. ö. VIII. 9. s. LIV. 30. s.

6. s. v. ö. LIV. 30. s. Coel. IX. 25. X. 1. s.

7. 8. s. v. ö. XXXV. 15—18. s.

9. s. v. ö. XXXVII. 17. s. Lucr. 491. s. Pázm. Kal. 255. l. eb-orczával. 397. l. meg nem pirúlt eb-orczája. Pechy Márton 1560-ban: nem szoktam az barát orczát, és tiszta orczával akarok az koporsóban mennem. 400 magy. lev. 369. l. Illyefalvínál hasonló értelem lesz e példaszószerű kifejezésben: egy-képű az igaz.

10. 18. 19. s. v. ö. XXXVII. 6. s. LV. 13. s.

22. s. v. ö. Lucr. 766. s.

32. s. v. ö. XLIII. 8. s. XLVIII. 16. s.

LIII.

Cod. 83—84. l.

A cím után még ez áll a codexben: *sibi canit et musis*. Eredetije Angerianusnál a 221-dik lapon ez:

Coelo comparat amicam.

Septem errant ignes per coeli mobilis axes,

Septem etiam illa suo in corpore signa tenet.

Ostendit gelidos vultus argentea Phoebe,

Illa suum intextum de nive pectus habet.

Mercurius linguae decoratur dotibus; illa

Eloquio dulci saxa fretumque domat.

A liquidis veniens sol praeclarissimus vndis

Enitet, illa suo quum venit ore nitet.

Fortior armato Mars milite surgit, et illa

Fortior armato milite surgit atrox.

Apparet cum mane Venus, cum vespere; et illa

Utroque apparet tempore clara magis.

Juppiter aspiciens, cum terra pacat olympum,

Cum coelo, aspiciens, illa serenat humum.

Curuatur senio tristis Saturnus; et illa

Pulchra satis, tantum moribus extat anus.

Quicumque ergo meum non unquam vidit amorem,

In coelum attollat lumina, doctus erit.

6. s. a hasonlatnak ma aligha van értelme 2—4. s. v. ö.

IV. 1. s.

LIV.

Cod. 84—87. l.

Ezen ének, melyhez szerkezetre nézve hasonló a LXX. is, Joannes Secundus Hagiensis-nek »Echo, Viator« című költeményével közel rokonságban áll, s minthogy ez azon költő, ki többnyire Marullus és Angerianus társaságában szokott meg-

jelenni: valószínű, hogy Balassa ötöt tartotta szem előtt. Ugyanezt mondhatjuk Rimayról is, kinek a radványi codex 155. lapján álló, hetedik számu verse, »kiben Echotul veszen feleletet«, még közelebb jár azon latin költeményhez. Ezen, a közép-korban nem szokatlan alakot, a viszhanggal üzött verses játékot, Zrínyinél is feltaláljuk »Vadász és Echo« cím alatt. A tartalom az Anna névvel együtt nem igen hágy az iránt kételkedni, hogy Julia-Anna senki más, mint Losonczi Anna.

1. s. a *kegyetlen* bizonyosan a mai *kietlen* értelemben veendő.

6. s. v. ö. XLVIII. 11. s. Zrínyi, Vadász és Echo. 8. vsz.

7. s. v. ö. XXIX. 12. s. A pozs. kiadás 145., 274. lapján *fertengés, fertengő*.

13. s. v. ö. Lucr. 231. s.

17. s. lásd XL. 32. s. tett jegyz.

24. s. v. ö. 1. 24. XL. 9. s. LV. 26. s.

25. s. v. ö. Lucr. mottoját.

28. s. v. ö. Coel. X. 5. s.

30. s. v. ö. VIII. 9. LII. 5. s.

34. s. v. ö. XXVII. 10. s.

36. s. v. ö. IV. 47. s.

42. s. v. ö. II. 3. s.

44. *vék*=vevék.

LV.

Cod. 87—88. l.

Az LI. LV. LVI. és LVII-ben egyre azon panaszkodik a költő, hogy kedvese, levelét, izenetét válasz nélkül hagyja. E miatt kesereg, rimánkodik nem remél, inkább elszánja magát. Lemondana, de nem bír; Cupido biztatására is alig meri hinni, hogy még valaha hozzá fogadja szerelmese. Itt már hiányzik az a bizakodás, melyet számos, hasonló tartalmú énekében majdnem rendesen kifejez, hogy: majd megszanja még kedvese. Úgy tetszik, mintha enélkül a húr nélkül a többi még mélyebb hangokat adna s nem minden célzatosság nélkül szerezte volna legtöbb énekét, mint ezt és a következőket is a »Csak a búbánat immár hagyatott énnékem« kezdetű szép énekének notájára.

A címben olvasható: »versszerző találmány« mint már mondtuk az »inventio poetica« magyar fordítása. A »sápolodik«

régen nagyon használt szava volt az íróknak. Thurzó György is g,akran kéri nejét leveleiben, hogy hagyjon békét az ő utána való sápolódásnak. Illyefalvinál: *Hadd el édes anyám, monda, ne sírj többet, hadd el ne sápolódjál!* 1560-ik évi levélben: bizon hogy eleget *hápolódtam* rajta és nagy keserű szívvel te-kéntettem ű reája. 400 magy. lev. 36 g. l.

1. s. v. ö. Lucr. 994. s.

2. s. v. ö. XIII. 16. s.

3. s. *ohít*=áhit, mert az *ohajt*=sír, sóhajt v. ö. XXI. 6. s.

5. s. v. ö. XXIII. 2. s.

18. s. v. ö. XXXVII. 26. XL. 13. s. LVIII. 16. 35. sorára tett jegyz.

20. s. v. ö. X. 6. LXIII. 63. LXVIII. 6. s.

21. s. v. ö. XVIII. 36. s.

22. s. v. ö. XXXVII. 1. s.

23. s. v. ö. LIII. 9. LIV. 38. s.

34. s. *ráfelelek* helyett ma: felelek róla vagy érte. Lásd 400 magy. lev. 52. 54. l.

LVI.

Cod. 89—90. l.

Végső strophája szerint törökből fordítá, mit ígérül ígére nem szinte tehetett. A czímbe kifejezett körülményről az LV-re tett jegyzésben van szó.

3. s. v. ö. VIII. 8. s.

6. s. lásd XLVI. 21. sorára tett jegyz.

8. s. v. ö. XXVI. 1. s.

10. s. v. ö. II. 11. s.

11. s. *fú*=fulica, anas sylvestris Moln. Alb. — Zrínyi, Va-dász. 20. vsz. Futsz most én előttem mint galamb ölyv előtt.

13. s. v. ö. XLIII. 1. s.

15. s. v. ö. IV. 49. sorára tett jegyz.

17. s. lásd VI. 3. sorára tett jegyz.

21. s. v. ö. XIX. 1. 2. s.

24. s. v. ö. 3. s.

LVII.

Cod. 90 92. l.

Latin czímírata így hangzik: *Frustra omnibus rationi-bus incendendae Juliae tentatis, ardentissima precatione eam in sui amorem allicere conatur, variis ad persuadendum*

exemplis allatis. A harmadik sorában érintett körülményről az LV-re tett jegyzésben van szó.

1. s. v. ö. L. 1. 3. s. LV. 9. s.

2. s. v. ö. XLIII. 6. s.

3. s. v. ö. LI. 32. s.

4. s. v. ö. XXXV. 15. s.

6. s. v. ö. LVI. 21. s.

7. s. v. ö. LV. 7. s.

8. s. lásd XL. 18. LII. 1. sorára tett jegyz.

10. 11. 16. 17. s. v. ö. Coel. XIV. 73. s. Zrinyi, Vadász.

52. vsz.

Lám az vad kerecsent megszelégyíthetni,
Lám sebes sólymot is kézre süvölthetni stb.

63. vsz. Szállj az én kezemre, mint karvaly fölhből.
Szánd meg ezt az szegényt, kit gyűlölsz szüvedből.

Thaly, Vit. én II. 14. l.:

Szállj kezemre immár édes galambocskám,
— — — gyönyörű sólymocskám.

u. o. 100. l.

Kézhez kötött madarkámat
Elszalasztám szép sólymomat.

u. o. 245. l.:

Vajha kezemre szállanál szép karoly módjára.

Kríza, Vadr. 264. sz.:

Oh én édös karujkám, karujkám,
Sugár szárnyú sojmocskám, sajnocskám,
Száj' le bátron karjaimra vilójám, vilójám!
Hozz örömet bús szüvemre Juliám, Juliám!

v. ö. még u. o. 427. sz.

12. s. v. ö. LXXXIII. 157. s.

13—21. s. Az ezen sorokban foglalt hasonlatokat megta-
láljuk Angerianus (204. l.) következő versében.

De Caelia.

*Ferrum flamma domat, silicem domat unda, adamantem
Sanguis: at haec ferro durior et silice,
Atque adamante: meo non igne, fluente nec unda,
Nec misso e venis sanguine se domuit.*

Pecseli Király Imre (a XVII. század elején) »Eljö még az idő« kezdetű énekében is olvassuk :

Erös adamas-kö vérrel megszelídül,
A kemény aczél is reszelövel szépül.

Zrínyi, Vadász. 17. vsz :

Aczél meglágyulhat tüzzel mesterséggel. —
— Heában tégedet apolgatni verssel stb.

Viola. 26. vsz.:

Édességet találnék előbb epében,
Hogynem szelégylést az te vad szüvedben :
Lágyulást gyémántban stb.

A középkornak azon babonás hiedelmével találkozunk itt, mely szerint a gyémántot vérrel s különösen bakkecske vérével fel lehetett olvasztani. Peucer Gáspár a maga idejében (XVI. század második felében) jeles író, artis medicae doctor, midőn *Commentarius de praecipuis generibus divinationum* (Wittebergae 1580) czimű munkájában az emberi természet különbféleségeiről szól, ezt írja (74. lev.): *nonnulla ingenia seueritatem omnem respuunt ceuferrum Adamas, et indulgeri sibi laxatis vinculis disciplinae postulant: his arctatis magis exasperantur: indulgentia vero velut hircino sanguine Adamas, liquefacta mollescunt.*

24. s. v. ö. XXXV. 30. s.

25. s. v. ö. V. 45. s. LII. 9. sorára tett jegyz. A *mennyei orczá* v. *ábrázat* alatt *kegyelem*, *bocsánat* értendő, a mint az a 29. sorbeli magyarázatból is kitetszik; különben lásd: Pál apostol I. Kor. 15. 49. II. Kor. 4. 4. Kol. 1. 15. v.

28. s. lásd: XL. 32. sorára tett jegyz.

32. s. *rekcentette*=rejtette, zárta. v. ö. RMKT. I. 245. l.

33. s. v. ö. XLVIII. 16. LII. 32. s.

LVIII.

Cod. 92—94. l.

»Ez az Júliáról szerzett énekeknek a vége,« — írja a Codex leírója az ének végén. Ugyanezt olvassuk az ének felett álló következő latin czímíratban is: *Videns Juliam nec oratione, nec ratione in sui amorem inflammari posse: questubus*

miser coelum, terras et maria implet ; pollicens indignabundus se nullum carmen Juliae gratia deinceps cantaturum. — Júlia nevére még egy ének találtatik a Codexben, mivel azonban sor-szám nélkül a LXXIII. és LXXIV. közé van az eredeti török szöveggel együtt beszúrva, nehogy a codex számsorozatán változtatni kelljen ; legvégül (Coel. XVI. sz. a.) van beiktatva.

Ez is a »Csak búbanat« nótájára megy. Új és nem új gondolatok, képek vegyesen fordulnak elé benne ; compositiojával a megelőzők közül többet feljülműl ; nyelvén, hangján mintha a végbúcsúvételnek — az eddiginél is — mélyebb megindulása venne erőt.

3. s. csuda. Zrínyi, Viola 17. s.:

Oh ne fuss előttem, szép Viola-virág !

Nem erdei csuda vagyok, ki füvet rág stb. A *morotwa* szó már 1274-dik évi oklevélben eléjön (iuxta quandam aquam morotwa), s ma is nevezik így több vidéken a *holtvizet*.

4. 5. s. — Népd. és m. II. 533. sz.

Elmegyek, elmegyek túl a rengetegen,
Túl rengetegeken s a magas hegyeken.
Hegyeken, völgyeken, vadas havasokon
Magas kösziklákon, és még túl azokon.

6. s. v. ö. Coel. XIV. 10—18. s.

8. s. v. ö. XIII. 2. 7. s.

9. s. v. ö. LVII. 21. s.

10. s. v. ö. XIII. 49—54. s.

16. s. v. ö. XXXVII. 26. XL. 13. LV. 18. s. — Népd. és m. I. 139. sz.:

Aranynyal kellene nevedet leírni,
Gyémántkő táblára szépen lerajzolni.
Rubintkőből formált ládában tartani stb.

Népd. és m. II. 211. sz.

Szived pedig aranybetűkkel írva
Vagyon szívem táblájára rajzolva. V. ö. Népk. gy.

II. 76. l.

Vadr. 259. sz.:

Nem kár vóna nevét téntába keverni,
Arannyos táblára frissen lerajzolni.
Ezüstbő', gyémántbó' lakatot önteni stb.

19. s. v. ö. LV. 12. s.

20. 21. s. v. ö. XL. 25. 26. s.

22. s. *hihűdt* a hév-, hevül-től származik. Hasonló képzésű s talán értelmű is az ugyancsak XVI. századbéli *sze'hűdt, megszelhűdt*=szilajodott, szavunk. Lásd itt a 151. lapon.

24. s. v. ö. XXXVII. 35. s.

28. s. *lepentöcske*, a *lependék*, *lepecsék* régi, de ma is élő tájszókhoz áll közelebb mint az újabb *lepkéhez*. Az ezen három sorban rajzolt kép az arab-persa-török költészetnek egyik igen kedvelt hasonlata.

35. 36. s. v. ö. a 16. sorra tett jegyz.

37. s. — Vadr. 416. sz.: Kivül égek, belől fázom,
Messze vagy édes galambom stb.

38. sorból az tűnik ki, hogy Balassa 1589 körül megfordult Erdélyben.

LIX.

Cod. 94—95. l.

Versfejekben: SOFIÁM.

Ez az ének, egy régebben is — talán Erdélyben — látott, de a költőnek fel csak akkor tűnt szépség iránt érzett szerelmi felfollobbanás gyümölcse, mely állandó nyomokat nem igen hagyott szívében. Az ének szereztetésének ideje legalább is valószínűvé teszi e vélekedést, mivel a nyomban következő ének vonatkozásai ugyazon évben, de pár hónappal előbb egészen más kört, helyet és viszonyokat tüntetnek elé; míg ugyanazon év végén már bujdosása ismét másfelé vezette Balassát.

5. s. v. ö. Lucr. 147. s.

7. s. lásd VI. 4. sorára tett jegyz.

8. s. v. ö. III. 9. 10. s.

9. s. v. ö. LX. 36. s.

10. s. v. ö. VI. 25. s.

17. s. v. ö. II. 24. s. XLI. 18. s.

LX.

Cod. 96—97. l.

A lengyel énekeket nem sikerült felkutatnom, melyeknek nótájára ezen énekét szerezte a költő. Az utolsó versszakban ő maga táncznótának nevezi ezen eredetileg — úgy látszik — fő-

ként ötös jambusokból álló versalakot. Ilyennek vehetjük a négy első és az utolsó sort, míg az ötödik és hatodik sor csak hat szótagból áll: melyek azonban mind egy rímbe végződnek. Lehet, hogy valamely lengyel táncznóta versformája. Az ének megértésére teljesen elég a mennyit a költő mond és elhallgat.

2. s. *Tifingraal* ma is : *Tiefengraben*.
 3. s. v. ö. XXIII. 32. *Lucr.* 47. s.
 4. s. v. ö. XXIII. 30. *Lucr.* 48. s.
 12. 13. s. v. ö. XXIII. 29. *Lucr.* 44. 48.
 14. s. v. ö. XXVII. 34. s.
 36. s. v. ö. LIX. 9. s.

LXI.

Cod. 97. I.

Ezen általánosan ismert szép éneknek itt látható magyar czíme mellé fel van jegyezve a codexben az »in laudem confinium« latin czím is. A nóta szintén; az énekből azonban csak ennyi: Vitézek mi lehet ez széles föld felett, — mi az ének köz kézen forgásánál fogva már a codex leírásakor is elégnek látszhatott.

A kiadásokban rendesen ez a tizenkettedik; a bártfai kiadás szerint a negyvenedik a 146—150. lapon.

17. s. Bártf. kiad. : *Ől helyett: ott*.
 33. s. B. kiad. *hol viradt h. hogy virrad*.
 53. s. B. k. *Arczul h. S arczczal*.
 64—66. s. B. k. szerint: *Az éles szablyákban
 Örvendeznek méltán,
 Mert ők fejeket szednek*.
 68. s. B. k. *sebesen h. sebekben*.
 70. s. B. k. *Sok vad s madár*.

LXII.

Cod. 101. I.

Ez és az előbbeni ének a pozsonyi és későbbi kiadásokban is egymás után következik, míg a bártfai szerint — hol a tizenkilencedik, — nem. Az ismeretlen nyelvű ének nótája a codex szerint csak három soros strophákból állana és pedig oly formán, hogy az első sor két, a második három s a harmadik ismét két sorát foglalná magába a mi hét soros stropháknak. A bártfai,

pozsonyi és későbbi kiadások is három sorosnak tüntetik fel a strophákat, de úgy, hogy a két első sor két-két, a harmadik pedig három sorból állana. A sorokban rejlő értelemhez képest az utóbbi látszik helyesebbnek: a strophákon végig menő rím miatt azonban természetesebbnek véltem a négy 6, két 4 és egy 7 szótagú sorból álló stropha szerkezetet.

A szörnyű veszedelem, megszágyenülés; továbbá a vitézségért, hírért, névért való könyörgés oly természetű motivumok, melyek a költő életének egyes körülményeivel szorosabb összefüggésben lehetnek, sőt bizonyosan vannak is, de mindemellett sem mennek túl azon a határon, melyet a vallásos korszellem az »istenes énekek« szerzői elé tűzött. V. ö. a LXXXI. és LXXXII. számú énekek tárgyaival.

5. s. Bártf. k. *Segedelmem.*

21. s. B. k. *Jó hírrel stb.*

28. s. B. *S továbbá ne.* — Pozs. *S tovább ne.*

LXIII.

Cod. 102. l.

A codex és a pozsonyi kiadás sorrende erre nézve is megegyez. A bártfai szerint: huszadik. A codex ennek is csak első stropháját közli. Ez az »olasz ének notája« különbözik a X. és XXIII. szám alatt láthatóktól. Páros és keresztrímek váltogatják egymást a 12 soros strophákban. A párosan rímelő sorok hat szótagúak, de a második és ötödik sor ötszótagú, mint a bártfai kiadás correctebb szövegéből kitűnik. A harmadik és hatodik 7, a kilencedik és tizenkettedik 9 szótagból áll, de ez nem akadályozza őket, hogy együtt rímeljenek. — A czímbe is említett latin eredeti így hangzik:

Ps. XXVII. Dominus illuminatio mea.

*Deus in tenebris quum mihi praeluceat,
Vitamque muniat meam,
Quae vis aperta terreat me? quae mihi
Fraus coeae sit formidini!
Aduersus unum quum scelesti factio
Cunctas parasset copias,
Dolosa letho quae tetenderant meo
Ipsi incidere in retia.
Si comminentur castra, si minacibus
Infesta telis agmina,*

Securus animi specto castra, proelia
Timore liber intuo.
Unum expetivi, et usque et usque id expetam,
Curis ut exemptus malis,
Sim sacrosanctae semper aedis incola :
Augusta mirer atria,
Deoque laudes personem, artus dum regit
Vitalis aurae spiritus.
Tum me sub umbra conditum tentorii
Celabit, et periculis
Procul remotum, rupis abruptae velut
In arce positum, muniet :
Ac ne relictum nunc quidem impiae sinet
Vi factionis opprimi.
Victorque solvam vota, nec victoriae
Auctor mihi tacebere.
Audi invocantem supplicem, et fractum malis
Bonus favensque subleva.
Te mens anhelat, vultus ad vultum tuum
Intentus usque respicit :
Ne conde vultus lumen a me amabilis,
Neu me in tenebris desere.
Servum per iram ne sine opprimi tuum :
Vitamque quam debet tibi,
Tuere ab hoste, et e periculis eripe,
O spes salutis unica.
Me cari amici, me propinqui, me pater,
Me blanda mater liquerat :
At non reliquit, qui pios in asperis
Non deserit rebus, Deus.
Parens benigne me vias doce tuas,
Rectaque deduc semita :
Ne vis metusque ab hoste me deterritum
De calle recti detrahat,
Ne me impiorum obnoxium libidini
Relinque. Testes impii
Fi gunt maligne falsa de me crimina,
Armantque se mendaciis.
Mens victa tantis jam fatisceret malis,
Ni spes foveret me tuae
Benignitatis, post labores anxios
Mox affuturum gaudium.
Vivusque vivos inter ipse commoda
Vitae beatæ praestolor.
In rebus ergo turbidis ne concide,
Sed fortis usque sustine.
Te roborabit Dominus, et cor fulciet :
Tu fortis usque sustine.

3. s. B. és p. kiadás szerint: *Minden segítségemben.*
 12. s. B. és P. *Rajtam mert ingyen.*
 30. s. B. *Megtart, nem hágy el (esnem) vesznem.*
 37. s. B. *Kiert megállom.*
 45. s. B. *Mert csak te benned stb.*
 50. s. E. *S ne rejts előlem.*
 65. s. B. *Bűnből kihozza.*
 68. s. B. *Engedd hogy tudgyam.*

LXIII.

A codexben a LXIII. szám után a 102—116. lapon Zrínyi verseit találjuk későbbi kéz által másolva. A 117. lapon LXXI. szám alatt leljük Balassa folytatását. Ezen hézag iránt következő jegyzettel tájékoz bennünket a codex leírója a különben üresen hagyott 99. lapon: *Még vadnak ennehány istenhez való énekek, kiket a psalmusokból is, magátul is szerzett, ki mindenestül is tíz; azok más könyvben vadnak. Nem is adja azokat ki meddig több psalmust nem fordít meg azokhoz. Azért e világi éneket (LXI. sz.) a Jephthes historiájátul elválva, ki még nem kész.* Hogy a codex eddig megtartott sorrendét folytathassuk, az látszott helyesnek, hogy a hiányzó hét számot Balassának azon istenes énekeivel pótoljuk, melyek a codexben nincsenek meg, de a régi kiadásokban befoglaltatnak. A LXIV. számú ének tehát az, mely a pozsonyi (1676) és későbbi kiadásokban első helyen áll. Mély vallásos érzésből fakadt könyörgés, mely mint ha csak azon ép szárnyon emelkednék mind magasbra, melyet letörtnek mond a költő s melynek — hogy repülhessen — visszaadásáért esedezik. A jól választott rövid sorú, párosan és keresztbe rímelő strophákban szabatosan kifejezett gondolatok fokozatos haladása a legszebb könyörgések egyikévé teszi ezt az igénytelen éneket, mely az 1579 (?) körül Kolozsvártn megjelent unitárius énekeskönyv 560. lapján is megtalálható.

5. s. Bártfai kiad.: *Ód bútul éltemet.*
 10. s. B. kiad.: *Órizd, ne hadd, ébreszd.*
 20. s. B. kiad.: *Nem vétünk.*
 22. s. B. k. *Mert az jó végtelen.*
 23. s. B. k. *Mi bűnünk.*
 24. s. B. k. hiányzik az S.

27. s. B. k. *Nem érhető.*
 28. s. B. k. *Engem nagy hatalmad.*
 30. s. B. k. *Ébreszthető.*
 32. s. B. k. *De jót cselekednem.*
 34. s. B. k. *Kedvesen h. tellyesen.*
 39. s. B. k. *Bű tárházát.*
 42. s. B. k. *Szárnyát h. szárját.*
 44. s. B. k. *Téged imádjalak. .*
 48. s. B. k. *Bű s kín nélkül.*

A bártfai kiadásban ezek után még egy strophá következik a doxologia, mely kétségtelenül hozzá tartozik az énekhez?

*Dicsőség atyának
 És az ő fiának
 A Krisztusnak
 Szent lélek istennel
 Mind egy hatalomban
 Mindörökké.*

LXV.

A nyomtatásban megjelent énekek közt ez a harmadik. Kevésbé sikerült mint az előtte álló. A címbe foglalt »számlálván« szó illik az egymás után emelkedés nélkül következő gondolatokra. A 15-dik és az utolsó sor lapos, erőtlen kifejezése majdnem a komolyság rovására esik. A négy soros összerímelő strophák tizenhárom szótagú sorainak négyes ütem szerint érezhető lüktetésében s e miatt a végső szótagnak magános kivetődésében is van valami, a mi nem egészen simúl a könnyörgő ének hangjához.

A bártfai kiadás szerint a címből hiányzik az: *és szíve fájdalmat.* Notája: *Magasztallak én istenem* stb. (Csemeki Mátyás éneke).

3. s. *kétség* h. *bűnöm.*

5. s. *kegyes* h. *erős.*

6. s. *Jövel* helyett mind a bártfai mind a pozsonyi kiadás szerint: *Jóval forró* stb.

20. s. *Könnyörgünk* h. *könnyörgök.*

21. s. *veszedelmünket* h. *veszedelmemet.*

22. s. *megtértünket és életünket* h. *megtértemet és életemet.*

23. s. *engem* h. *engemet*.

27. s. *nagy búdból* h. *sok búdból*.

LXVI.

A nyomtatásban megjelent énekek közt ez a negyedik s ott a harmadikra értendő vonatkozással csak annyi áll felette: *mégis azonról*. Itteni czíme a Decsi codexből való, melynek 197-dik lapján, valamint a Lipcsei cod. 75-dik lapján is megvan. A Decsi c-ben 10 strophával hosszabb az ének, mint a Lipcsei-ben s a kiadásokban. Itt ez a szaporodék szintén be van iktatva a 37-dik sortól a 76-ig, ami azonban nem tartóztat vissza annak kimondásától, hogy ezen 10 strophával aligha Decsi István nem szerezte meg Balassának enélkül kerekdedebb alkotását. Azon 10 strophának itt a jegyzetek közt volna helye.

6. s. Decsi és Lipcsei c. és bártf. k. *sokszor* helyett *gyakran*.

8. s. D. *Kiért lám im* helyett: *Ez okaért*.—L. *De hiszem már*. Bártf. k. *Kiért im lám*.

10. s. D. *Vallottam sok bút és sok kárt*. — L. *Vallottam sok bünt stb*.

11. s. D. *Ki szívemben mint högyös ár*.—L. *Rút szégyent, mint hegyes ár*.

12. s. D. *Nagy keservesen által jár*. — L. *Szívemben keservesen jár*.

14. s. L. *Kivel fiadot*.

15. s. Bártf. k. *Hol*. h. *Holott*.

18. s. L. *bútul* h. *büntül*.

19. 20. s. D. *Noha verted sokszor rútul, De hozzád vötted azonúl*.

21—24. sor nincs meg a bártfai kiadásban.

23. s. D. *Kiért én az mit miveltem*. L. *Kiért az mint én miveltem*.

24. s. L. *Veszed*.

27. s. D. L. *Vetettél bűnömért erre*. Bártf. k. *Vetél engem gyötrelmére*.

29. s. D. *Bűnömön édös istenem*.

30. s. L. *lelkem* h. *testem*.

31. s. D. *Szégyönits meg én istenem*.

32. s. D. L. *Kik reám szólnak (szóltak) méltatlan.*

36. s. L. *Bíztram volt magam magadra.* — Bártf. k.
Bíztram magamat magadra.

A Lipcsei c-ben a Decsi c. 10 strophája közül szintén megvan 3, t. i. a 37—40. 45—48, és 65—68. s. Ezen kívül még a befejező közös stropha előtt ez az új:

*Izraelnek te vagy ura,
Te vagy Dávidnak paizsa.
Lőlkömnék vidámetója,
Életemnek megtartója.*

LXVII.

Versfejekben BALASI BÁLINT.

A nyomtatásban megjelent énekek közt ez az ötödik. A bártfai kiadás szerint harmadik a 12—16. lapon, de az egyetlen példány ezen lapjai hiányoznak. A vers alakjára nézve lásd a III. számra tett jegyzést. A protestáns szellemben írt bűnbánó éneket mély vallásosság hatja át; semmi más hang nem vegyül bele s alig van oly kifejezése, melyen bármely XVI. századbeli prot. egyházi író a legszigorúbb értelemben vett dogmatizmus szempontjából is szükségesnek látta volna a változtatást. Egyik strophájában *vala, valo* rímeket találunk, mi szerintem arra mutat, hogy ez Balassa első szerzeményei közé tartozik, mert ilyen rímekkel csak Lucretia historiájában s ott is csak elvétve találkozunk.

1. s. v. ö. IV. 1. s.

4. s. v. ö. LXV. 18. s. LXVIII. 4. 7. s.

7. s. v. ö. LXV. 16. s.

12. s. v. ö. LXVIII. 5. s.

16. s. v. ö. 40. s.

38. s. v. ö. LXVI. 34. s.

LXVIII.

A nyomtatásban megjelent énekek közt a hatodik; a bártfai kiadás szerint a negyedik a 16—21 lapon, de az egyetlen példány ezen lapjai is hiányoznak. Tartalma hasonló az elébbeniéhez, melylyel a cím szerint is szorosan összefügg. A vers alakot illetőleg lásd a VI. számra tett jegyzést.

LXIX.

A nyomtatásban megjelent énekek közt a hetedik; a bártfai kiadás szerint az ötödik a 21—24 lapon, de az egyetlen példány ezen lapjai is hiányoznak. A latin ódát és szerzőjét nem ismerem. A versalakra nézve lásd a VIII. számra tett jegyzést. Ott a közép rímek szerint szaggatva kilencz soros a stropha, míg itt a pozsonyi és következő kiadásokhoz híven csak három hús szótagú sorból áll egy.

LXX.

A nyomtatásban megjelent énekek közt a nyolczadik; a bártfai kiadás szerint a hatodik a 24—26 lapon, de az egyetlen példány ezen lapjai is hiányoznak. Ennek itt a LXXVI. szám alatt kellene állani s az ott található »Oh szegény« kezdetűnek, mint a nyomtatásban megjelentek közt másodiknak a LXIV. és LXV. között. Így ez közvetlen a bujdosás előtt szerzett énekeket előzi meg, holott a kifejezett évszám is azok után mutat neki helyet. — A versalakra nézve lásd a VI. számra tett jegyzést.

Balassának legismeretesebb énekei közül való. Istenben bizó vallásos lelkületének nyugodt s nemesen egyszerű nyilatkozata. Minden díszítése a hetedik strophában foglalt mesterkéletlen hasonlat, mely oly természetes ékessége, mint virágnak a harmatcsepp.

LXXI.

Cod. 117—118. l.

Ez is 1589-ből, a bujdosáshoz készülődés esztendejéből való, mint az LIX. és LX. Szintén a »Csak búbanat« nótájára, mint az LIX. és az azt megelőzők; tartalma is azokéhoz hasonlít s az azokból ismert hasonlatokhoz ebben is járulnak újabbak. Margitról épen oly keveset vagy semmit sem tudunk, mint amott Zsófiáról, mely két név a következő énekben egymásután említetik.

1. s. *fukla* = fülánk. XV. 26. s. *fúláng*: 28. s. *fülák*.

7. s. v. ö. XIX. 10. XXXV. 2. s.

8. s. lásd XXX. 25. sorára tett jegyz.

10. s. lásd XL. 16. sorára tett jegyz.

Az 5. 6. 13. 14. 15. sorban kifejezett gondolatok Marullus következő versére emlékeztetnek (Spirai kiadás 5. lap):

Ad Neaeram.

*Sic me blanda tui, Neaera, ocelli,
Sic candentia colla, sic patens frons,
Sic pares minio genae perurunt,
Ex quo visa mihi, et simul cupita es;
Ut ni me lacrymae rigent perennes,
Totus in tenues eam favillas.
Sic rursum lacrymae rigant perennes,
Ex quo visa mihi, et simul cupita es;
Ut ni blanda tui, Neaera, ocelli,
Ni candentia colla, ni patens frons,
Ni pares minio genae perurant,
Totus in riguos eam liquores:
O vitam miseram, et cito caducam!*

17. s. *képes* = lehető, tűrhető, közepes. Zrínyinél: *képes kívánság* szembe van állítva a *lehetetlen*-nel.

20. s. v. ö. LVI. 8. s.

36. s. *hölgy* itt az állatot jelenti, melynek fehér színéhez hasonlítja Margarétát, a gyöngyöt.

LXXII.

Cod. 119—120 l.

Lásd az LIV. és LXXI. számra tett jegyzést.

13. sor ily hiányosan és zavartan áll a codexben.

30. s. v. ö. XXXIV. címét. LXXIII. 9. 29. LXXV. 34. s. A *föld szélére* kifejezésnek a népköltészetben is találhatunk nagyító párjait, a milyen itt is a 32. sorban a *világ határára való bujdosás*.

LXXIII.

Cod. 120—122. l.

Latin czíme: *Animum ingratitude amatae moerentem ipsemet solatur*. A »Minden állat dicsér úristen tégedet« — kezdetű ének a 143. zsoltárnak Bornemisza Énekes könyve CXXVIII. levelén található fordítása, mely a »Cyrus éneke« nótájára szeresztetett. Ez utóbbi alatt Kákonyi Péternek 1549-ben készült »Historia Astiagis Regis et Cyri etc.« című éneke érteendő, mely hasonlóan alexandrin négyesekben van írva. A vallásos eszmék szerelmes népdalainkban is gyakran találhatók,

ha nem is ily dogmatikai szabatossggal kifejtve, melyhez szépen illik a 28. sorban nyilvánuló férfiaság.

8. s. Apollonius 7. vsz. : Az meglött gonosznak nincs jobb orvossága, mint az ejfelejtése.

17. s. v. ö. Pál apostol Rom. XII. 19. v.

23. s. v. ö. Coel. XIII. 19. s. — Ilosvai, Ptolomaeus, Conv.

2. *Meggondoljad a világban mely szemérem = szégyen.*

28. s. v. ö. XVIII. 36. s. LV. 21. s.

29. s. v. ö. XXXIV. címét; LXXII. 30. LXXV. 34. s.

LXXIV.

Cod. 125—127. l.

A nyomtatásban megjelent énekek közt a huszonkettedik, de a bártfai kiadásba nem vétetett fel. A negyedik versszak híján megvan a gr. Kuun codex 41. lapján is; valamint a két utolsó versszak híján az 1607 körül Kolozsvártt megjelent unitarius énekes könyvben. Nótájáról az elébbi szám alatt szoltunk; maga az egész ének annyira ismeretes, mint talán kettő sem Balassaéi közül. Az utolsó előtti versszak azonban csak a radványi és gr. Kuun codexben van meg, pedig e négy sor (25—28) nevezetes adalék B. életéhez.

3. s. gr. Kuun c. — — *vezérléd nagy szépen.*

4. s. *szerencse* = viszontagság. — v. ö. 19. s. és LXX. 30. s.

6. s. gr. Kuun c. *Vezérlő angyalt is.*

7. s. u. o. *És Herodes előtt futó M.*

8. s. u. o. *Te voltál oltalma minden szándékoknak.*

9. s. u. o. *Könyörgők te néked, hogy már légy vezérem.*

11. s. u. o. — — *ne veszed el fejem.*

17. s. u. o. — — — — *nézek*

18. s. u. o. *Búban és örömben reád figyelmezek.*

19. s. u. o. *Jót, gonoszt, szerencsét csendes szívvel hiszek*

20. s. u. o. — — *én el nem felejtlek.*

21. s. u. o. *Hogy bujdosásomnak végétéle után.*

23. s. u. o. *Azokot mind jó.*

24. s. u. o. *Az kik szomorkodnak és bánatban vadnak.*

25. s. u. o. *Felejtse annak is.*

26. s. u. o. *Az ki most elővett engem régi rabját; míg a radv. c. A ki erre vett engem régi rabját.*

27. s. u. o. *Bátor élje.*

28. s. u. o. *Csak oltsa meg bennem keserűség lángját.*

30. s. u. o. *Szent Mihálynap után való h. h.*

32. s. u. o. *Ez éneket szerzőm jeles jó kedvemben.* Nem szenved kétséget, hogy ezt az utolsó sort a leíró izlésének kell tulajdonítanunk.

LXXV.

Cod. 127—128. l.

A nyomtatásban megjelent énekek közt a huszonharmadik; de a bártfai kiadásból ez is kimaradt. Nótája az elébbiekével egy. Ezen meleg érzéssel, élénk képzelő erővel szerzett búcsú-ének eddig ismeretes versszakai másféllal szaporodtak a radványi codex szerint. Vég nélkül lehet sajnálni, hogy a codex csonkasága miatt, az elveszett levéllel vagy levelekkel együtt többi része még most is oda van. Azonban ily törött sarkú tükörhöz hasonló állapotban is híven mutatja a költő lelki arczképét. Honát szerető igaz magyar, keresztyén vitéz, hű barát, szerelmes dalia, mély érzésű költő, — ezek azon vonások, melyeket egyesülve tüntet szemünkbe ez az ének. A 29—35. sor eddig hiányzott; talán a még hiányzó sorok is megkerülnek valahonnan, mert hiszen látszik, hogy a végső strophabeli kifakadás — szerencsénkre nem teljesült.

1. s. a kiadásokban: *te szép Magyarország!*

6. s. u. o. *minden föld viseli.*

7. s. pozs. kiad. *Régi vitézekhez.*

15. s. *frissesség* = pompa. Bornemisza P. IV. része az Evang. stb. 549. l. Görög ország mídön veszedelemre fordulna, annyi frissességet üzött, hogy czipellőse is feleségeknék drága kövekkel rakva volt.

23. s. A *csáta* szó eredeti értelmében áll: portyázó csapat, kémszemle. Törökben (csete) ma is ez a jelentése. Dervishég írja magyarul 1549-ben Pécsről: *ű nekik mindennap csatájok kin jár, néha suklyósi útat lesték néha geresgali útat stb.* 400 magy. lev. 57. l. Thurzó Gy. 1602-ben, Buda alól: *Azok is sžóktön sžóknék, és až én csatáim fogton fogják és hozžák őket.* (Lev. II. 54. l.)

24. s. *legellő* = legelő, az az emésztő, fogyasztó. Coel. VIII. 17. s

29 s. v. ö. LVII. 26. 30 s.

30. 31. s. v. ö. XXIII. 33. 34. — X. 1. Szegedi Istv. 1566-ban. Szégyenljük mondani menyeken, leányokon. Born. P. Enekes k. CLV. 1.

34. s. v. ö. LXXII. 30. LXXIII. 9. 29. LXXIV. 25. s.

LXXVI.

Cod. 158. l.

A nyomtatásban megjelent énekek közt ez a második; a bártfai kiadás szerint pedig 41-dik a 151. lapon. A radv. c Rimaynak tulajdonítja, vagy legalább az ő énekei közé sorozza ily czímmel: *Tizedik: kiben kesereg a magyar nemzetnek romlásán s fogyásán*, — de ott csak az első stropha van meg: talán mint közönségesen ismert énekből, elégnek látszott annyi is. — Ha az utolsó versszak történetesen elveszett volna, akkor is azon mély nemzet- és hazaszeretet sugárzanék ebből az énekből, mely elkeseredésében sem teheti, hogy feleiről gonoszt szóljon. A 7-dik sorban foglalt vád a legerősebb s általánosabb, mely azonban a következőkben egyre enyhül; okul idegenek vettetnek s a mulasztással már csak egy valaki terheltetik. Hazát, nemzetet csak ennyire is vádolni, akkor is a költőnek fájtt legjobban.

A bártfai kiadás szerint czíme: *A magyar nemzetnek állapotjáról*. Nota: Légyen jó idő stb. (Rimay éneke).

2. s. Radv. c. és bártfai kiadás szerint: *Vitézséggel nevelt hírrel vagy igen szép*.

8. s. Bártf. kiad.: *Nevednek szépsége útlátságossá*. Pozs. kiad.: *Neved ékessége útlátosságossá*.

17. s. Bártf. k.: *nyomorúságidat*.

20. s. *Záloglás* = zálog. Fenmaradt a következő gyermekdalban:

Ó kútba tekinték,
Selyem szálát szakajték,
Kinek látom mosolygását;
Annak szödöm v. bíró szödi zálogását.

(*Népk. gyűjt. II. 301. l.*)

25. s. *édes felem*. Halotti beszéd: Látjátuk feleim.
v. ö. Lucr. 1468. s.

26. s. v. ö. a köv. népdalt:

Kedves fecském maradj velem,
Veled tötöm nyaram, telem,
Nem égy nyarat, nem égy telet,
Hanem egész életömet.

(*Križa. Vadr. 29. sz.*)

Ennek az éneknek a végiben, Rimaynak a Balassa testvérek dicsőítésére írt éneke előtt a bártfai kiadás 153-dik lapján még egy töredék olvasható, melyet bár nem tartok Balassaénak, mégis ide igtatok. A kiadó egyneműnek vette B. énekével, azért szorított neki helyet :

Fragmentum alterius cant.

*No nem kesergetlek, hanem inkább intlek, térjetez útatokra,
Szegénység nyűzását, egymás vérszopását mindenitek el-
hagyja.
Isten hatalmával inkább hogynem mással, könyebb hadat bírnia!*

LXXVII.

A nyomtatásban megjelent énekek közt ez a kilenczedik, míg a bártfai kiad. 82-dik lapján, huszonötödik ily czímmel: *Istennek áldásaért való könyörgés.* A későbbi kiadások szerint lengyelből van fordítva s a kezdő szók után reá lehetne találni eredetiére.

A 3. sor szabálytalanságát minden kiadásban egyformán találjuk.

5. s. Bártf. k. *Engedd ezt minékünk stb.*

6. s. B. k. *tégedet helyett téged.*

7. s. B. k. *hitűkkel együtt örvendezzünk h. hitünkkel igazán örvendjünk.*

8. s. B. k. *nékünk h. minékünk.*

14. s. B. k. *mindenütt h. minden mi.*

LXXVIII.

A nyomtatásban megjelent énekek közt ez a tizenötödik, míg a bártfai kiadásban a 65-dik lapon, huszonegyedik. A latin kezdő szavak sem a Vulgata szövegével sem Buchananuséval nem egyeznek s így valamely más latin szöveg szolgált alapul.

1. s. Bártf. k. *engem istenem h. én istenem.*

3. s. B. k. *uram ! énnékem h. nekem.*

6. s. B. k. *énnékem* h. *nékem*.
 7. s. B. k. *Én reám most mert nagy stb*.
 8. s. B. k. *veled* h. *velem*.
 20. s. B. k. *dicsírettel* h. *dicsíretekkel*.

LXXIX.

A nyomtatásban megjelentek közt ez a tizenhatodik; a bártfai kiad. szerint a 73-dik lapon, huszonharmadik. Lehet, hogy Buchananus szövege után készült, de nem bizonyos. A versformára nézve lásd a XV. és XXXIV-re tett jegyzést.

A bártfai kiadás szerint:

2. s. *Az úrra örökké kik az égen néztek*.
 3. s. *Ötet teljes szíből ti mind dicsírsjétek*.
 8. s. *Szép hold éj lámpása, csillagok sok száma*.
 20. s. *Esső, hó, szél és vész, háború, csattogás*.
 21. s. *Hegyek, völgyek s nyárban fejejlő sok havas*.
 41. s. *Kik leginkább vadatok néki szerelmében*.

LXXX.

A nyomtatásban megjelentek közt tizenhetedik; a bártfai kiadásban a 48-dik lapon, tizenhatodik. E szerint czime: *Ad deum patrem pro levamine malorum*.

Nóta: *A propheta nagy ál*: (11 szótagú sorok, 4+4+3 ütemezéssel.)

5. s. *Ments s vezess ki uram a sok veszélyből*.
 12. s. *Az sok vízek közt csak te kezéd ójja*.
 15. s. *Csóválván fejeket tréjálnak engem*.
 19. 20. s. *Ennek úgymond, mely veszett állapotja,*
 Isten az, nem ember ki szabadítja.
 24. s. *Noha nem látom most egy szál módját is*.
 25. 26. s. — — — *sok módját,*
 Ne hallgasd el megszabadulásomat.
 32. s. *Kik segedelmedről kétségeskednek*.
 33. s. *Terjeszd ki rám fényes stb*.
 34. s. *Száraszd avval szemeim könyves voltát*.
 38. s. *Vived ismét az királyi felségre*.
 44. s. *Dicsőségeddel teljes mind stb*.

LXXXI.

A nyomt. megjelentek közt tizenhatszadik; a bártfai kiadásban az 52-dik lapon, tizenhetedik. E szerint: Nóta: *Forog a szerencse*. (Lásd a II. és XIV. számra tett jegyzést és a LXXXVIII. számú éneket).

- 3. s. *Krisztus másod személye.*
- 9. s. *Kérlek, vigy stb.*
- 22. s. *Észt és bátorságot.*
- 24. s. — — *járjanak.*
- 40. 41. s. *Csak te töled várok sok jó szerencséket.*
- 52. s. *De felejts el kérlek.*
- 60. s. *S szívemnek bátorsága.*
- 67. 68. s. *Észt és bátorságot, Szerencsés nagy sok jót.*
- 69. s. *Csak jóvoltodtul várok.*
- 72. s. *Szégyent kit mégis vallok.*

LXXXII.

A nyomt. megjelentek közt tizenkilenczedik; a bártfai kiadásban 56-dik lapon, tizenhatszadik. E szerint: Nóta: *Oly búval bán*: (A stropha 3, 4. sora helyet cserél, más különben azon forma, melyről III. számú énekre tett jegyzésben van szó. Lásd a következő két számot is.) A bártfai és pozsonyi kiadások szövege mindenben egyező.

Ez az ének nem vonatkozik Balassa élete körülményeire.

LXXXIII.

A nyomt. megjelentek közt huszadik; a bártfai kiadásban a 83-dik lapon, huszonhatodik. E szerint a czímben *kísértéstől* helyett *kísértettül* áll. A versforma az elébbeni és következő énekével egy, csak hogy itt az utolsó strópha egy ráütő rímmel van megtoldva.

2. s. Csak a pozsonyi kiadásban: *reméltelenségben*, a többi szerint: *reméltelenségemben*.

9. s. Bártfai k. *repült* h. *elrepült*.

31. s. Bártf. k. *Ki tégedet régen keserven kiáltott*.

LXXXIV.

A nyomt. megjelentek közt huszonegyedik ; a bártfai kiadásban a 68-dik lapon huszonkettedik. E szerint: *Nota: Oly búval bánattal.* Lásd a két elébbenire tett jegyzést. Görgei Albert is az »*Oly búval bánattal az Aeneas király*« kezdetű ének nótájára szerzette Argirusát ; valamint Vajda-kamarási Lőrincz is 1591-ben megjelent »*Szép Tanóságát*« az Aeneas király siralmas éneke nótájára írta, ezek azonban mind alexandrin négyes strophából állnak. Huszti Péter és Hunyadi F. énekein kívül egy harmadik, szintén Aeneásról szóló ének lehetett az, mely »*Oly búval bánattal*« kezdődött. Valószínű, hogy B. ezt a zsoldárt Buchananus szerint fordította, de nem lehet egész bizonyossággal állítani.

13. s. Bartf. k. *megromlott h. meg-omlott.*

21. s. B. k. *kongással h. bongással.*

36. s. B. k. *Nyeljek sok bút s mérget.*

38. s. B. k. — — *ne veszszen el éltém.*

47. s. B. k. *Az ki járt stb.*

57. s. B. k. — — *lángat.*

LXXXV.

Cod. 138—139. l.

Versfejekben : BÁTHORI.

Vagy a lengyel király Báthori Istvánnak, vagy a nyíri Báthori Istvánnak nevére készült, kinél a cod. 57-dik lapján olvasható jegyzés szerint »*Láss hozzám ödvessígemnek istene*« kezdetű ének volt. A »*Legyen jó idő csak*« — kezdetű ének, melynek nótájára szereztetett, Rimayé.

LXXXVI.

Cod. 140—141. l.

Hang, tartalom és alak egyaránt azzá teszik ezt az éneket, a mit a költő írni akart, t. i. zsoldárrá. Élete körülményeihez s lelke hangulatához közelebb álló gondolatokat s kifejezéseket aligha találhatott volna másutt, mint Dávid zsoldáraiban. Utánzása — ha annak vesszük is — teljesen sikerültnek mondható ; vonatkozásai a befejező stropha nélkül is, mely szintén jól illik a

zsoltár szövegébe — érthetők volnának, csupán a 35. sorban olvasható, határozottan kifejezett keresztyén fogalom zavarja meg az egészen átvonuló ó testamentomi hangot.

Az alexandrin négyesek, néhol négy szótagú ütemezéssel is elég jól folynak.

Kezdeté a III. és VII. zsoltár kezdetére emlékeztet.

16. s. *utat által áll*, ma: *utat eláll*. — Ilosvai Ptolomaeus 21. vsz.:

Felségednek bizony jó kívánsága
De egy dolog *által áll* ez dologban.

27. s. v. ö. Kákonyi P. Astyages és Cyrus: *Bosszú megállásban ő hozzája bízék*.

LXXXVII.

Cod. 143. l.

A címet a tartalom igazolja. A »Malgrudián« valamely akkor ismeretes (talán franczia?) ének lehetett s hihető, hogy Balassa éneke, annak fordítása.

A hatsoros strophák 6—12 szótagú sorai egy rímbe végződnek. Némely sor változó hosszúsága miatt a szótagok száma s alig állapítható meg. Vagy nem eléggé kidolgozott szöveg áll előttünk, vagy a másolat gyarló.

LXXXVIII.

Cod. 144. l.

Ennek az éneknek csak első strophája van a codex illető lapja elején cím nélkül feljegyezve s a lap többi része tisztán van hagyva. Balassa és Rimay énekeinek ismeretes kiadásaiban mindig a függelékül adott s ismeretlen szerzőktől származó énekek közt találjuk, és pedig az első helyen, csak a bártfai kiadás teszi ezek közt második helyre. Sem ezen körülmény, sem az 1604-dik évre hivatkozó végső sor nem döntheti meg a radványi codex leírójának jól értesült voltát, s ezért innen nem lehetett kihagyni. Mindazon sorozatnál fogva, melyben a két előtte álló ének után következik, mind a tartalom rokonságánál, valamint azokét feljülmúló szépségeinél s alaki tökélyeinél fogva méltán úgy tekinthetjük, mint a bujdosó költő legszebb s erőteljesebb alkotását. A többnyire ismerős gondolatoknak és

képeknek ismételve is ujdonszerű szépsége, későbbben még azon esetben is Balassa énekei közé soroztatta volna általunk, ha történetesen a radványi codex leírója kihagyja a többi megmentett énekek sorából, mert ezek kétségtelenül reávallanak. 1604 helyett bizonyosan 1591-et kell a szerzés esztendejének tartanunk, a mikor iker-testvére a LXX. számú éneknek.

Notája a Lucretia énekeé, vagy a »Csak búbanaté« (XIV).

A bártfai kiadás szerint:

6. s. *Mindenképen helyett: mindenekben.*

77. s. *Szerezzek-e h. szenvedjek-e.*

110. s. *állnak h. állván.*

112—114. s. *Hosszú életénél.*

Jó szerencsénél

Tetszik lenni kedvesbnek.

122. s. *hogyha h. ha el.*

A 108. sorban hibásan áll: *keservem* e helyett: *keserven* az az keservesen; mint még Zrinyinél is (Arianna sirása 5. s.): Én éjjel, én nappal *keserven* ohajtok Miként fülemile stb.

LXXXIX.

A nyomtatásban megjelent énekek közt ez a huszonegyedik; a bártfai kiadás szerint negyvenötödik a 175-dik lapon. Míg a többi ismeretes kiadásokban, Balassa énekei közt rendesen az említett helyet foglalja el, s ismét megtalálható Rimay énekei közt is a Balassa testvéreket dicsőítő ének cyclusba beszöve: addig a bártfai kiadásban, mely — mint már mondva volt — Rimay és Balassa verseit ez utóbbinak a neve alatt foglalja össze, — csak a Rimay »decoraló« sorozatában fordul elé. Szabó K. RMKtárában 1788. szám alatt írja le Rimay ezen epicediumának önálló, hihetően első (XVI. századi) kiadását, melynek a debreczeni ref. collegium könyvtárában őrzött csonka példányában, ezen zsoltár mellett, a lap szélére nyomott következő czim alatt: »Ezt a psalmust az Béza verseiből ő maga fordította ki, csak halála előtt való betegségébe,« — ezen XVII. század elejéről származható jegyzet áll: »*Bizon nem s mert Vörös M. Nagi Giöri ka szerzette, Ba soha nemis la*«. E szerint ezt az énekét Nyéki Vörös Mátyás, a

Tintinnabulum tripudiantium magyaros verselője fordította volna, a mi nem lehetetlen (lásd az életrajzot).

Nótája ennek is Lucretiáé vagy a »Csak búbánaté.«

A bártfai kiad. szerint :

6. s. *Mert lá helyett : Ládd-e.*

7. s. *lelkem h. testem.*

14. s. *enyészd el h. enyhítsd el.*

15. s. *Fertelmem h. Fertelem.*

16. s. XVI. sz. kiad. *bűnömet h. vétkemet.*

57. s. *Bártf. fületem h. szívemet.*

58. s. XVI. sz. kiad. : *Vigasztald lelkemet h. Élemtsd elmémet.*

72. s. *Bártf. el ne vessen h. ne veszessen.*

81. s. XVI. sz. kiad. : *bíznást h. bízván.*

88. s. u. a. *Töredelmes szívvel h. Töredelmességgel.*

Beza paraphrasisa a következő :

*Ah Deus immensum clemens miserere precantis,
Et quaecunque tuo bonitas in pectore regnat,
Servando huic misero se protinus exerat omnis.
Elue me sceleris pollutum crimine tanti,
Elue, peccatique jube evanescere sordes.
En scelera agnosco ; scelerum noctesque diesque
Ante oculos versans me lurida terret imago.
Res etenim tecum proprie mihi ; te, Deus, unum
Offendi infelix, quem non fraus ulla fefellit,
Sublimi e solio meque et mea facta tuentem ;
Ut si pro meritis judex mihi sederis eheu !
Damnatus justas subeam te vindice poenas.*

*Me genitrix etenim gravida quum ferret in alvo,
Jam pollutus eram ; siquidem me tempore mater
Et sordes pariter conceptas fovit eodem.
At contra integritas sinceri pectoris una
Grata tibi : nec eras alios mihi doctor in usus,
Ingratum quondam tua quum me arcana doceres.*

*Ah Deus, hyssopum hic adhibe, et quaecunque tenaces
Abstergunt maculas, ut crimine purus ab omni
Emergam, penitusque ablutis sordibus, ipsas
Exuperem candore nives ; fac nuncius aures
Impleat ut melior, recreent fac gaudia mentem,
Ne semel absorptis peream moerore medullis.
Iratos averte oculos, potiusque benignus
Multiplici dele contractas crimine labes.*

*Tu mihi summe opifex rerum, cor fingito purum,
Et recti inspira renovatum in pectus amorem.
Ne me, ne miserum, Deus, abjice; neve repulsum
Afflatu sancto spolia: quin certa salutis
Gaudia restituas, ut qui me heroicus olim
Secrevit reliquis, porro quoque spiritus ornet.
Quo duce fretus ego errantes per devia multos
Voce regam, mutatosque in contraria flectam.
(Alme Deus, Deus, in quem tota mente recumbo.
Ne meritas a me poenas pro immanibus ausis,
Et tanta, heu miserum! patrata caede reposce.
Da potius, lingua ut valeam, fidibusque canoris
Te canere, in veniam promptum, fideique tenacem.
Os mihi tute aperi, tu dirige labra loquentis,
Ut tibi promeritae persolvant laudis honores.)*

*Ecce tibi non ara placet, non victima flammis
In fumos abiens: alioqui haec larga dedissem,
Et pridem crebris onerassem altaria donis.
Sacra igitur meliora fero, quae spernere nunquam
O bone consuesti; dejectos nempe dolore
Attritosque animos, peccati et saucia sensu
Pectora, triste unique tibi medicabile vulnus.*

*At tu consueta pergas bonitate Sionem
Complecti, selecta tibi dum moenia surgant.
Tum nos rite, pater, solennia sacra feremus,
Liba, merumque simul, consecratumque cruorem,
Fumabitque tibi solidis alteri juuencis.*

XC.

A nyomtat. megjelent énekek közt ez a töredék rendszerint az utolsó szokott lenni, csupán a bártfai kiadás helyezi Rimaynak a Balassa testvérek halálára írt ének cyclusa közé, hol a »Mint álgyú golyóbis« és »Pallás nem nyughaték« kezdetű énekek közt találjuk, a 184. lapon.

1 9. 10. és 11. sor így igazítandó:

*Mennyen feljül ér
Irgalma, kit mér
Annak, ki ötlet féli és várja.*

Coel. I.

Cod. 129. l..

A radványi codexből a 128. lap után több levél hiányzik A LXXV. szám alatt olvasható éneknek vége, nem tudni hány mással együtt elveszett. Ezek magokkal vitték a Coelia névvel

szerzett énekek elejét is, melyek a mostani 129. lapon ily csonkán kezdődnek. Az eltűnt lapokon talán Coelia felől is találhatnánk némi felvilágosítást, míg így nehéz eldönteni, vajjon külön alak-e, vagy pedig egy — Júlia.-Annával? A IX. számú ének a kettőt összehasonlítja, oly hasonlónak, egyenlőnek mondja, hogy szinte kételkedni sem hágy azonosságuk felől. Mintha a Coelia névnek csak azért kellene szerepelni, mivel az LVIII. végső sorában azt fogadja a költő, hogy Júliát immár többé nem említi versül. Akármint álljon is a dolog, az az egy bizonyos, hogy Coelia csak Júliához való hasonlóságával ragadta meg a költő figyelmét; mikor látta, beszédét hallgatta, Júliának vélte stb. Első szerelmének képét tehát bujdosásába is magával vitte, újra annak lángja lobbant fel szívében s aligha tévedünk ha a változó név alatt itt is Losonczi Annát sejtjük. Mint ezen kilencz ének olvasása mindenkit meggyőzhet arról, hogy ezek ugyanazon szerelem viszontagságairól zengenek, mondhatni, azoknak változatai, melyet fentebb Anna és Júlia nevek alatt láttunk, úgy Coelia alakjában is csak Júliára veti fénylő sugarait a költő szerelmének újra felgyúló világa.

7—9. s. v. ö. XLVI. 10—11. s.

11. s. A codex írója egy szót elhagyott.

14. s. v. ö. a köv. népd.:

Haragszik a rózsám anyja
Hogy engem szeret a fia,
Ha haragszik, *tegyen róla* stb.

(Népd. és m. II. 169. sz.)

24. s. v. ö. Coel. X. 1. s.

Coel. II.

Cod. 129. l.

A codexben ezen dalok számozása csak a III-dikkal kezdődik s azért szinte bizonyos, hogy a felette olvasható címírat daczára is az előbbeni töredékekkel együtt a II. számot képezte, mint p. o. az V. és VIII. számúak. Az I. egészen elveszett.

1. stropháját v. ö. a IX. 1. 2. strophájával.

8. sorban: *Ki lön* helyett talán *Ki löl*-nek kellene állani.

9. s. v. ö. V. 4. s.

10. s. v. ö. XXI. 28. s.

16. s. v. ö. VIII. 19. s.

19—23. s. v. ö. XII. 1—3. s.

Coel. III.

Cod. 130. l.

Ez az ének úgy tekinthető, mint a »Gianeta Padouana« rózsájára szerzett V. számúnak megfelelő párja. Ennek első strophája annak második s viszont ennek másodika annak első strophájával vethető össze.

19—27. s. v. ö. XII. 10—12. 21. s.

37—44. s. v. ö. XII. 13—15. s.

45. s. v. ö. LXXVI. 26. s.

Coel. IV.

Cod. 230—131. l.

Első strophája kölcsönvétel, melyhez a többbit — úgy látszik Balassa sajátjából adta. Amabban nyelvezet és gondolat magukon hordják az idegenszerűség mázát: míg az ezekben rajzolt képek természetességgel azonnal érdeket tudnak kelteni.

Angerianusnál (211. l.) olvashatjuk a következő verset:

De Caeliae balneo.

Inclyta laudatas peteret quum Caelia Baias,

Atque salutiferis membra lavaret aquis:

Vidimus electis undantia balnea flammis.

Miramur, quid sit tantus, et unde, vapor.

Quidam inquit, simulac visa est hic Caelia nuda,

Hac cum rupe latens protinus arsit Amor.

Hogy első strophánk eredetijével állunk szemközt: nem szükség bizonyítani. B. itt is egyszerűen *szerelem*-nek fordítja Amort.

18. s. A *szaporát megyen* kifejezés a *hamarját fusson*-hoz hasonló, melyről l. RMKT. l. 357. l. Nyör. I. 128. V. 482. l.

20. 23. s. *felhő által, fátyol által*. A codex irodalomból számtalan hasonló példa idézhető.

27. s. v. ö. XXVI. címét és 35. sorát.

31. s. v. ö. X. 1. és LXXV. 30. sorára tett jegyz.

Coél. V.

Cod. 131—132. l.

Három versszakban, három szépen rajzolt kép. A két elsőben a malom és a harang fordul elé, melyek szerelemről zengő népdalainkban ma is gyakran megszólalnak mint p. o. *Simonyiban van egy malom* stb. — Vadr. 38. sz. u. o. 474. sz. :

Van egy malom, nincs köve,
Mégis lisztet jár ;
Van szeretőm, tiltják tőlem,
Mégis hozzám jár stb.

Vagy u. o. 363. sz.

Jaj de szépen harangoznak Torjába stb.

6. sz. Búzával él a vadgalamb,
Szomorán szól a nagy harang stb.

A harmadik strophabeli hasonlatot Szent Ágoston műveiből Temesvári Pelbárt ültette át irodalmunkba. Eléjön a Katalin leg. 2508. sorában, továbbá a Winkl. codexbeli szent éneken, lásd : RMKT. I. k. 111. 168. 331. lapján. Ez utóbbi helyen látható idézetekkel v. ö. még : Tihanyi c. 36. l. és Geleji Katona, Válság titka, 524. l.

Megjegyzem itt, hogy a radványi c. 146—147. lapján ezen IV. és V. számú dalokból alakítva találunk egy öt versszakból álló éneket. A strophák így vannak összeállítva (a variánsok feltüntetésével) :

1. *Csudálván egy ferdűst,
Hogy magával nagy gözt
Párával eresztene ;
Ferdős okát adá stb.*
 2. *Mely csuda gyötrelem stb.*
 3. *Nagy szerelem lángja,
Mert lelkem annyira,
Már szintén haranggá lött.*
 4. *Mert egy kristály követ stb.*
- végző sor : *Mint krisiály öveg kit süt se napfény (!)*
5. *Mint nap szép homálylyal stb.
Celia befűlvén (!).*

Az V. sz. a. *in eandem fere sententiam* írt két versszak 1. sorában eléjövő : *megszelűdött* = megszilajodott. Valamelyik

XVI. századbeli írónknál olvastam *megszelhűdt lóról*. V. ö. LVIII. 22. s.

Coel. VI.

Cod. 132—133. l.

V. ö. IV. 61—68. X. 26. XXIII. 41. LVI. 5. LXXV. 29—35. s.

Coel. VII.

Cod. 133. l.

1. s. *Keserven*. 7. s. *keservesképen*. Zrinyi, Arianna sírása
2. vsz.

Én éjjel, én nappal keserven ohajtok,
Miként fülemile vért s tajtékot hányok stb.

Hunyadi Ferencz, Trója megszállásában írja (1569-ben)
Hectorról;

Búsultában magát meg nem bírhatá,
Édes öcscsén elkeseredett vala stb.

19. s. v. ö. VI. 4. sorára tett jegyz. — A csángó dal (*Népd. és m. I. 434. l.*)

Nagy madarat láték nagy bánatba,
Magosz fenyűfának tetejébe,
Úgy szól, úgy szól, úgy keszereg,
Fejit földbe czökkesztette,
Magát holté eresztette stb

Coel. VIII.

Cod. 134—135. l.

1. s. v. ö. LV. 7. s.

1—10. s. v. ö. XXV. 29—34. s. XL. 5—6. s.

17. s. v. ö. LXXV. 24. s.

19—23. s. v. ö. XLV. 4—6. s.

37. s. v. ö. XXI. 13. sorára tett jegyz.

43. s. v. ö. VIII. 58. s. XXX. 105. s.

Coel. IX.

Cod. 135—136. l.

Lásd a Coel. I. számra tett megjegyzést.

8. s. A *tekinteli* szóalak Lucretia énekében is gyakran előfordul. Az Érdy c. írója is többször használja.

15. s. v. ö. VI. 11. sorára tett jegyz.

18. s. v. ö. XIV. 28. s.

19. s. v. ö. XXXV. 29. s.

22. s. v. ö. XIII. sz.

25. s. v. ö. XXXV. 31. LII. 6. Coel. X. 1. s.

Coel. X.

Cod. 136—138. l.

Valószínű, hogy B. arra a gyönyörű nótára szerezte ezt a dalt, melyet Lengyel Szép Zsuzsánna mondott előtte, vervén cziteráját. Az egy rímre menő strophák rövidebb sorainak gyors fordulóin szinte a szilajságba csap át az élénkség; s mégis a kor ízléséhez — talán a mostaniéhoz képest is, oly mérséklet nyilatkozik az egészben, mely a költőt magasan tünteti fel azon társaság felett, melyhez leereszkedett. Mintha csak azon mámor örvényének egymásba gyüremlő sodra forogna előttünk e dal stropháiban, melynek a költő búbanatát kelle magába temetnie. Egyetlen sorában (az 53-dikban) van mindaz összefoglalva és érintve, mi a múltat és jelent azzal a reménytelen gondolattal magyarázza, hogy egy cziterás leányon kívül »több jód már nincsen!« Minden egyébnek emlékezetét az örvénynek kell elnyelni, melynek mind sebesebb gyűrűi egymást is elsímitják, mint a hogy a »szerelembe sülyesztett ész s felgerjedt szív felett összecsapnak a belső tűz emésztő lángjai.« — Ez a vers is kitünő alkotás — a maga nemében.

Coel. XI.

Cod. 138. l.

Ezt a rövid dalformát, mely az előtte állóval egy bordában volt szöve, talán leghelyesebben az epigrammatikus verselés azon osztályába sorozhatjuk, melyet a magyar népköltészet vírágaiból a nagyérdemű Kriza »Táncszók« nevezet alatt kötött először bokkrétába a Vadrózsák 321. s köv. lapjain.

Coel. XII.

Cod. 145—146. l.

A codex egyik csonka darabja, melynek eleje a mostani

145-dik lap előtti levelekkel együtt elveszett. Ebben is mint a XXXV. XXXVII. XL. XLVI. LII. és Coel. IX-dikben »Cupidóra morog.« Ezek közül az LII-dikkel versalakra nézve is egyez.

2. s. v. ö. XLVI. 2. 24. s.

3. 4. 8. s. v. ö. XLVI. 13—15. s.

10—12. s. v. ö. 34—36. s. Coel. IX. 46—48. Angerianus (229. l.) *Ad Cupidinem. Si tua castra sequor, cur me crudeliter uris.*

12—15. s. Ezt a képet Zrinyinél is megtaláljuk, A vadász 49. vsz. :

Ne nézd ily örömmel szörnyű halálomat !
Az vadász nyúl után futtat sok földeken,
Erdőkön, mezőkön, hegyeken, völgyeken ;
De ha halva látja függve egy törzsökön,
Nem örül már rajta, mást keres mezőkön.

21. s. v. ö. 39. s. XXXV. 30. LII. 5. s.

23—30. s. lásd : Marullusnak a LXXI. számú ének 5. 6. 13—15. soraira idézett latin versét.

34—36. lásd a 10—12. sorra tett jegyz.

Coel. XIII.

Versfejekben : BALASSA.

Ez az ének báró Amade László versei közt maradt fen s mint ugyancsak az övé adatott ki Toldy által több ízben. A versfejekben foglalt név legelőször Imre Lajosnak tűnt fel, a ki a Figyelő IV. kötetének 47. lapján (1878.) helyesen bizonyítja, hogy csak I. Balassa Bálinté lehet. Azokhoz, a miket mond, hozzá adhatjuk, hogy Balassának csakugyan szokása volt nevét a versfejekbe foglalni ; példa erre a IV. XXXIII. LXVII. számú ének. A nyelv Amade »válogatottabb kifejezései« mellett is sokkal zamatosabb, s az »erőltetettnek (?) látszó mondat alkotások« legfeljebb a másolóknak tulajdoníthatók, a kik miatt egy pár helyen a versalak is szenvedett. Ezt a versalakot találjuk Balassa XVII. XVIII. XIX. XXXIII. számú énekeiben is). Végre figyelemre méltó az, hogy Amade verseinek azon kéziratában, mely a m. n. muzeumban őriztetik s melyben ezen ének XXXI. szám alatt található, a XLI. számú énekre ezt jegyzi meg a másoló : »Ez más munkája ;« — az LIX. számúra ; »Ez nem ide való gyü-

mölcs»; — LX. számú latin költeményre: »neque haec est illustrissimi Dni Baronis compositio. — Ahogy ezek becsúshattak Amade versei közé, épen úgy keveredhetett oda Balassának is ezen éneke, melynek helye kétségen kívül itt van.

2. s. A *szület* alak *sűl* helyett a codex irodalomtól kezdve a XVII. században is széltére megvan.

39. s. v. ö. LXXIII. 23. s.

Coel. XIV.

Ezt és a következő éneket 1864-ben Thaly Kálmán adta ki először Régi Magyar Vitézi énekek és elegyes dalok című gyűjteménye II. kötetének függelékeül. Balassának nyomtatásból ismert énekeiből indult ki, s ezeket is határozottan neki tulajdonította. Ha valaki Thaly állításában kétkedett, a radványi codex tartalma — bár abban nincsen meg — azt is meggyőzheti Th. vélekedésének helyességéről. Szerintem ez az ének is Losonczi Annához volt intézve s szereztetése — mint Th. is mondja — az 1589-dik évre tehető. Amellett, hogy ez a két ének csakugyan Balassaé, Lugossy József nagybecsű közlése folytán azt a mindennél erősebb bizonyítékot hozhatom fel, hogy Rimaynak a Balassa testvérek halálára írt versének már a LXXXIX. számú énekre tett megjegyzésben idézett azon XVI. századi kiadású csonka példányába, melyet Lugossy ajándékozott a debreczeni ref. collegium könyvtárának, XVII. századi kéz írta be az egyik lap szélére ezen éneknek épen azon sorait (10—21), melyeknek némelyike a következő énekkel közös.

12. sorban: *hideg* helyett *híves* áll a bejegyzésben.

15. sor.: *Fáról a gyöngye levél* h. *Lassan lassan a levél*.

21. sorban: *Néznek* h. *Nézik*.

Coel. XV.

Balassa némely énekének egyes sorait — mint láttuk — néha későbbi verselők átvették. Azt lehetne állítani, hogy ez az egész ének is ilyen átvétel s az előbbeninek csak átalakítása. Mivel azonban arra is több példánk van, hogy maga Balassa is felhasználta valamely elébb megírt énekének egy versszakát egy újabb ének alkotására: nincs rá okunk, hogy ezen végül csonka, de egész odáig merőben az ő eszméiből termett s az ő nyelvén

és hangján zengő éneket más valakiének gondoljuk. Legfeljebb a refrain az, a mi Balassánál szokatlan, de hiszen az is magából az énekből telik.

Coel. XVI.

Cod. 122—125.

Ez az ének ide végrül szorult, jöllehet a Júliáról szerzett énekek közt lett volna helye. Ott azonban a codex megtartandónak vélt sorszámát zavarta volna, s különben is nem azok közt fordul elé, hanem a LXXIII. és LXXIV. számú énekek közé van szám nélkül beékelve; de meg török eredetijének is alkalmasabb tér mutatkozott itt az énekekre tett jegyzetek végén. Az eredeti korántsem oly összefüggő egész mint a magyar vers, hanem mint a czímírat is kifejezi, valahány török bejt, az az önálló rím pár, melyek rímre, mértékre nézve különböznek egymástól, csak a magyar költő fűzte őket együvé, hogy azt, a kinek neve a törökben elé sem fordul, t. i. Júliát ékesíthesse velök. Ez a fordítás vagy átdolgozás is olyan modorú, a milynek Balassának latinból magyarított énekei; az eredetit könynyűséggel, szabadon öltözteti át, belőle azonban keze között misem vész el, sőt azt inkább kiegészíti, tetszetősebbé, kerekdedebbé alakítja, a mi nélkül az összefüggésben nem álló török rímek egybefoglalása nem is sikerülhetett volna.

1—6 sor eredetije:

عالم چچکی درریشین بر کله دکمز
صحبته کوزل اولمپکن بر پوله دکمز
a cedex átírása szerint:

*Alem chiczhegi dereriszeng bir gyüle degmez,
Szhobedte gyözel olmajtiën bir pula degmez.*

A 7—9 sor Balassa alkalmazása, melyre vonatkozólag a magyar szöveg első strophája felett a codexben ez olvasható: *Interpretatio quam in Juliam retorsit.*

10—18 sor eredetije:

بکا کدا دیانلر دولتلو خانم یوق میدر
بوخسه بن آدم دکل می ایم یا جانم یوق میدر
a codex átírása szerint:

*Banga gida dyonler deuletlj hánom yök mi dur,
Joksze ben adem degylmiom? Ja chsanom yök midur.*
(intercum ornatu.)

19—27. sor eredetije :

ينه ابرولرک قورمش کمانی آتر کوزک اوقی جانم نشانی
یولنه کومه سیننی بن جسمی ایسم سور دلبر بنی بن دخیانی
a codex átírása szerint :

*Jyne ebrulereng kurmis tiemanj atar gaženg oki chsanem
Jolune kōmisyni ben chsismj issam sžeuer dilber beni ben dahi
annj.*

28—36. sor eredetije :

نکارسنده ختم اولمش کوزلک تازه لک ترک
بنی بو غم بوچاغنده قویسن میدر بو اورلک
a codex átírása szerint :

*Nigaraszende hatm olmis győzelliég tazeliğh teerlög,
Benj bu gam buchsagonda koiaszen bu midür eörlüg ?*

37—45. sor eredetije :

بنی جوریلہ اولدرسه دیم اول یاره قانلو در
حلال اولسون اکا خانم کوزل قانلو در
a codex átírása szerint :

*Beni czewrile üldürsze demem ol iare kanli dur,
Halal olszun anga kaanō gyōzel kanli dūr.*

49—54. sor eredetije :

دیدم اول شاه کوزله وارمی اوله بر ماه بدلی
کل کبی کولدی دیدی کم یا نه صندوق بدلی
a codex átírása szerint :

*Didom olsah giōzele varmola bir mah bedely ?
Gyül gibj gyüldi didi kim ? Jane sžandeg bedeli.*

55—63. sor eredetije :

کیمسeler کورمش دکلدن تندن جانک کتدکین
الا بن کوزمله کوردم ایشته جانم دور کیدن
a codex átírása szerint :

*Kimszeler györmis degildwr tenden cheneng gytegön,
Illa ben gyōžumle giördöm iste chsanom dur giden.*

64—72. sor eredetije :

a codex átírása szerint :

*Dilber demis ki mail olanlar belam wze,
Layk mi dwr kail ollaler chsefam üze ?*

دلبر دیمش که مایل اولانلر بلام اوزره
لایقمی در قایل اولانلر جفام اوزره

73—81. sor eredetije :

ای بنم کل یوزلو یارم دنیامی زندان ایلمه
عاشقی دیه لیوب قان اوستنه قان ایلمه
وقت اولور راقب کلور دوشرسنز صکبتنه

صاقن که سن سن اول اول وقت قوللری دیوان ایلمه

a codex átírása szerint :

*Jbenöm gywl jwzlj jarom dwniemi zendam eyleme,
Asigj tepeleywp kaan üztüne kan eyleme ;
Vaht olur Rakup gyelwr duzerszonož szohbettene,
Szakün ki szen szun ol ol vahtj kullari divan eileme.*

Eurialus és Lucretia.

Eurialusnak és Lucretiának szép históriája, melyet egy névtelen magyar költő 1577-ben a Bodrog vize mellett Patak városában foglalt magyar versekbe, — Aeneas Sylvius Piccolominiak, az 1458-ban II. Pius néven pápává lett sienai születésű írónak, 1444-ben Bécsben készült latin, prózai elbeszéléséből vesi eredetét, (L. Opera omnia. Basileae 1551. pag. 623—644.). Zsigmond császár kancellárjának Schlick Gáspárnak egy sienai nővel folytatott szerelmi viszonya képezi ezen elbeszélés tárgyát, melyben Schlick neve Eurialus, a nőé Lucretia. — Toldy szerint: »a magyar névtelen dolgozónak abban van érdeme, hogy költői kebelrel fogta fel s érezte által a lelki állapotokat s pszichologiai változásokat, és hogy korának ilyesekben még nem hajlékony nyelvén az égető érzéki szerelem küzdései, habozásai s élményeinek hangot és kifejezést tudott adni. Egyébiránt — folytatja Toldy — a magyar szerző a kor didaktikai irányát követve, a munkát egy rövid elmélkedéssel a vak szerelem veszedelmes voltáról kezdi meg s egy hosszabbal rekeszti be,

melyben az ily veszedelmes szenvedélyt s az ellene alkalmazható gyógyszereket írja le, s ezekkel a regényre erkölcsies bélyeget nyom.« — A történetről Bonfinius is emlékezik.

Midőn Zrínyi (Sziget: 52. vsz.) Deliman és Kumilla együtt-létét festi, e szókkal szakítja félbe előadását: Hallgass tovább Múzsám! — Ezen historia elbeszélése közben sem ártott volna, ha a költő egypárszor ugyanazt teszi: csak hogy más az eredeti és ismét más a fordított mű. Az az erkölcsies bélyeg, melyet Toldy méltán említ fel, — a költő érzékéről tesz bizonyosságot, kit az általa rajzolt némely jelenet megcsonkításától — úgy látszik — a fordítói hűség tartott vissza. Balassánál ugyanezt tapasztaljuk. Több van virágénekei közt olyan, melynek kiindulási pontját, alapgondolatát egyik másik latin költő verséből lehet kimutatni; többet, kevesebbet át is vesz abból, de többször mellőz oly strofkákat, melyeknek sikamlós értelme egyébbel helyettesíthető. Az ő LX. számú énekében szintén ott találjuk a Zrínyiéhez hasonló értelmű: »Többet szólnom dolgunkról nem szükség,« — sort; — vagy ha a még szenvedélyesebb hangú Coel. X. számú éneket tekintjük, megláthatjuk, mennyire bírt magán uralkodni a legszédítőbb mámor közepette is. Ellenben ha az LIV. számú éneket nézzük, mely mellé latin eredetit ugyan nem, de latin mintát állíthatunk: abban már ő is olyat enged meg magának, a mitől eredeti inventiói közben mindenkor tartózkodik.

Azon rövid elmélkedés, melylyel a magyar költő kezdi Eur. és Lucr. historiáját, hiányzik Aeneas Sylviusnál. Meglepő azonban a hasonlatosság e között és Balassa XXX. számú éneke között. B. igen gyakran említi Lucretia énekét ennek nótájára szerzett költeményei címében s nem hihető, hogy ezen »elmélkedésnek« egyáltalában nem új tartalmát ebből az általa, meg mások által is eléggé ismert költeményből lett volna kedve kölcsönvenni. Azonban többször láthatjuk azt, hogy B. egy-egy gondolatával, hasonlatával újra meg újra foglalkozik, egy helyen csak mintegy odavetve, más helyen részletezve, bőven kifejtve találjuk ugyanazt a példát, képet s gondolatot. A mi Lucretia énekének kezdetén csak így érintve foglalhatott helyet, arra egy más ének tartalma az aránytalanságig felhasználtatott. Mindegyikben a vak szerelemnek hasonló, és azonos példákkal festett képe áll előttünk.

Ami a herekesztő tanácsadást illeti, azt B. saját rovására is gyakorolja p. o. a XVIII. 31—40. sorában: »Vehetnek ifiak, vének példát én rólam stb.« Lucr. 1468 sora: »Ifjak én feleim, ifjaknak hasznokért ezeket ösveszedtem stb.« Amort, Cupidót Balassánál egyszerűen »szerelem« szóval nevezve épen úgy találjuk, mint itt a következő sorban, s leírását is épen úgy, ha nem is egy helyen részletezve. Csak a Dobó Jakab éneke ellen szerzett XLVI. számú, szintén latinból dolgozott énekkel vessük össze Lucr. 1474—1494. sorát, azonnal kedvet nyerünk Balassa énekei és Eur. és Lucr. historiája közt a bennök található közös eszmék, hasonlatok, nyelvi és verselési sajátságok, kifejezések stbire nézve párhuzamot vonni. Ez az összevetés engem arról győzött meg, hogy Eurialus és Lucretia historiájának is Balassa Bálint a szerzője.

A nyelv közös sajátságain, a feldolgozás módján, a szerelemnek ennyire egyező hangú tolmácsolásán és az eszmék közösségén kívül, — a verselést illetőleg is van egy körülmény, mely ezen vélekedésemet támogatja. Eur. és Lucr. historiájának 4 kiadását ismerjük. Ezek Szabó K. Régi M. K.-tárában 259. 360. 361. 1592. sz. a. vannak felsorolva. Az első 1592-ben jelent meg, a második és harmadik hihetően még elébb mint amaz, év és hely nélkül a XVI században; s a negyedik a XVII. században Lőcsén, év nélkül. A Lucretia énekére írt költemények közül tudtommal legrégibb Bogáti F. Miklós Aspasiája, 1587-ből. Balassa azon versei közül, melyeknek szereztetési évét tudjuk, legrégibbek azok, »kit egy bokrétáról« és »Anna nevére« szerzett (XXIV. XXVII.) 1578-ban. A radványi codex másolója azt mondja a címlapon, hogy »ezeket penig az maga (Balassa) kezével írt könyvéből írták ki szórul szóra:« következőképen elfogadható a codexben foglalt költemények azon osztályozása is, melyet a XXXIII. számú ének után a cod. 57. lapján olvashatunk, hogy t. i. »ezek az énekek, kiket Balasi Bálint gyermekségétől fogva házasságaig szerzett.« Ezek közt van az 1578-ból való két ének is, későbbi évszámmal jegyzett pedig egy sincs. Ebben a csoportban találjuk a Csáki Borbála nevére szerzett »Csak búbanat« kezdetű (XIV.) énekét is, mely a XXI-dikkel együtt még Lucretia éneke nótájára készült s tudjuk, hogy ez utóbbitól kezdve többé Lucr. éneke helyett, mindig a

»Csak búbanat« nótájára szerzi Balassa a maga énekeit. Lucretia nótájára megy a II. XII. XIV. XXI. Ezek tehát szintén 1578-ban vagy elébb készültek, a mikor az 1577-ben írt vagy legalább bevégezett Lucretia nyomtatásban meg sem jelenhetett. Hogy Lucretia éneke készül és milyen versalakban szereztetik, arról, megjelenése előtt legbizonyosabban a szerzőnek lehetett tudomása, ki annak átdolgozását jóval elébb elkezdhetette s erdélyi fogságából történt szabadulása után végezhetette be Patakon, közel rokonánál s későbbi sógoránál Dobó Fereneznél, a kinek Patak 1576-ban adatott birtokába. A megkezdett s talán akkor még bé sem végzett história versalakjára ő már szerezhette egyéb énekeit, mikor másnak még tudomása sem lehetett róla; hiszen a radványi c. 99. lapján olvasható jegyzet egy másik művéről, *Jephthes históriájáról* is úgy beszél, mint a ki még nem kész, — s talán sohasem is készült el vagy elveszett.

Itt még ismételve csak a versalakra nézve jegyzem meg, hogy Balassa technikájának fejlődését épen ezen Lucretia éneken s az ennek, és később a »Csak búbanat«-nak nótájára szerzett énekeken szemlélhetjük. Nyomról nyomra kísérhetjük, mint alakult meg a hosszú három soros, közép rím nélküli Lucretia nótájából a későbbi kilencz sorú, hangzatos és bőven rimelt Balassa-vers.

Alap-szövegül több oknál fogva az 1592-dik évi kiadást vettem, melyet itt A-val fogok jegyezni. A Therezianum példányát B.-vel. a keszthelyi gr. Festetich-féle példányt pedig C.-vel. A lőcsei kiadás oly újításokon ment keresztül, melyek miatt itt, Balassa költeményei külön kiadásánál arra nem tartottam szükségesnek tekintettel lenni. A keszthelyi példány címlapját azzal kell pótolnom, hogy a lap alján ez áll: *Banat keserűsegh Notaijara.*

1. s. v. ö. XXX. 19. s.

2. s. B. C. hiányzik ez a szó: sok.

4. s. B. C. *szerelme* h. *öröme*.

6. s. B. C. *Ilyen országoknak* — — *kezeben ejté*.

7. s. B. C. *Egy pogán asszony Sámsonnak elméjét oly igen megvakítá.*

9. s. B. C. *pogányokkal együtt* h. *pogányokkal össze*.

12. s. B. C. *renden* h. *rendben*, *hatalma* h. *bántása* v. ö. XXX. 18. s.

14. s. B. C. *De kiváltképpen csak két ifjú szerelmének szerencséjét* stb.

15. s. B. C. *Kikben* h. *Kiknek*.

17. s. B. C. *Tűrhetetlen* h. *Telhetetlen*.

19. s. B. C. *és ez éneket* h. *én ez énekben*.

25. s. B. C. *Zsigm. császár* h. *Zsigm. király*. — Ké-sőbb nem.

29. s. B. C. *előtte* h. *előttök*.

35. s. B. C. *Kérdé, hogy ha láttak valaha éltekben* stb.

36. s. B. C. *emberi személyt* h. *emberi képet*.

40. s. B. *szebb* h. *sép*.

41. s. B. C. *ő ideje szerint* h. *až ű idejével*.

44. s. B. C. *és* h. *es*.

45. s. *Aspasia* A 3. lev : állán rút sömör kele, Kivel meg-rútula. — a sömöreg elhulla.

46. s. B. C. *kézőj* h. *ékes*. v. ö. XXXVII. 8. LI. 14. s.

48. s. A. *Kaláris*. A. B. C. *ajka* h. *ajaka*. v. ö. XXXVII.

12. s.

49. s. v. ö. IV. 35. VI. 12. s. VII. 30. s.

50. s. B. C. *szerelmes* h. *szerelmesb*. v. ö. III. 19. s.

52. s. B. C. *Arany gyöngy ezüstös drága kövekkel ruháját ékesítették*. Ehhez képest a következő rimek : *emlegették. fordították*.

54. s. v. ö. L. 19. s.

55. s. B. C. *Udvaranépe közt egy szép ifjú legény Pannoniából vala*. v. ö. XXX. 36. s.

57. s. B. C. *orcájú* h. *orcája*.

61. s. v. ö. Coel. XIV. 13. s.

62. s. B. C. *jelenték* h. *jelentheték*.

66. s. B. C. *beszélhetnek* h. *beszéllenek*.

67. s. v. ö. III. 11. s.

74. s. v. ö. LII. 31. LIV. 26. 36. s.

75. s. B. C. *háborgatja* h. *hátra vonszá*. (Eredetiben : *No-va me vis in vitam trahit*.)

76. s. B. C. *énnekem követnem* h. *nekem választanom*.

77. s. B. C. *ifjúval* h. *emberrel*.

78. s. B. C. *ágra* h. *arra*.
 79. s. B. C. *Vajjon* s h. *Nemde*.
 81. s. v. ö. XXX. 106. s.
 82. s. B. C. *vitézi állapatja* h. *és vitéz ábrázatja*.
 83. s. v. ö. 190. s. Arany J. »vérem hatja szűzek árnya fordulata.«
 84. s. B. C. *ő is* h. *édes*.
 86. s. B. C. *magamat* h. *fejemet*.
 92. s. v. ö. IV. 10. s.
 98. s. B. C. *szerént* h. *szerint*. A két kiadás ebben is egyez.
 99. s. B. C. *hütem* h. *hírem*.
 100. s. B. C. *ež* h. *až*.
 108. s. B. C. *gyötrödtetek* h. *háborgaték*. (Ered.: incendia nutriebat.)
 111. s. B. C. *mindenkoron* h. *mindenkor ő*.
 112. s. B. C. *könnyű* h. *kövér*.
 116. s. B. C. *Hogy a* h. *Hogy ha*.
 118. s. B. C. *szüntelen* h. *gyakorta*.
 120. s. B. C. *Mert až jó lakással až gonosz kívánság soha el nem aluszik*.
 122. s. B. C. *ažt megolthatná* h. *maga lehetne*.
 125. s. v. ö. XL. 11. s.
 128. s. B. C. *ilyenképen* h. *ilyen módon*.
 130. s. B. C. *Tekintsed* h. *Tekintsze*.
 137. s. B. C. *De až Francziából való Eurialust* h. *Pannoniabeli Eurialust ismét*.
 140. s. v. ö. IV. 2. s.
 150. s. B. C. *rettentsed* h. *ijeszszed*.
 156. s. B. C. *kedig* h. *nyilván*.
 168. s. B. C. *segítség* ebben h. *segítséggel*.
 172. s. B. C. *Megfogadom szódat, nem hagyott el engem až én szemérmertességem*.
 175. s. B. C. *hallván* h. *hallá*.
 177. s. B. C. *példái indítanak engemet*.
 179. s. B. C. *hitére* h. *hirére*.
 181. s. B. C. *reménségre vivé* h. *reménségben ejté*.
 186. s. B. C. *Oh mely igen szeret egy asszoni állat, — ő nékie ezt mondá*.

188. s. B. *honnat jő s ki h. honnan jött és ki. C. honnat jött és ki.*

195—210. sort v. ö. a XXX. számú énekkel.

201. s. B. C. *levetvén h. elvetvén.*

202. s. B. C. *ily h. ilyen.*

214. s. B. C. *Köszonekem után egészséget néked szívem szírint kívánok.*

216. s. B. C. *én csak tetőled várok h. én te nálad találok.*

224. s. B. C. *szerelem h. szerelmed.*

225. s. B. C. *Te h. De.*

230. s. B. C. *Életem, halálom h. Ételem, italom.*

231. s. v. ö. LIV. 12. s.

232. s. B. *válaszd el h. találd el.*

251. s. B. C. *hordoznál h. hordandl.*

257. s. B. C. *asszonyoknak h. asszonyának.*

258. s. B. C. *ezt az én szívem vélte h. lenni én ezt ismerém.*

260. s. B. C. *engem most hozzád küldtek h. én hozzád köldettettem.*

261. s. B. C. *Gyorsan visszatére, reménséget ottan ada szeretőjének.*

265. s. B. C. *most az te irásodra h. mostan kívánságodra.*

275. s. B. C. *jó h. én.*

283. s. B. C. *keménynek h. nehéznek.*

290. s. B. C. *kivel h. kitől. — küldék h. írnék.*

307. s. B. C. *nem h. sem.*

311. s. v. ö. II. 19. sorával.

312. s. B. C. *isten legyen már veled h. és isten legyen veled.*

315. s. B. C. *kevésre h. kevese.*

318. s. B. C. *lennek h. volnék.*

319. s. B. C. *Vajha én fecskévé változhatnék a mint tennem magad is írod.*

321. s. B. C. *Azt én úgy nem bánom, hogy nem szólasz vélem, azt mint hogy nem akarod.*

322. s. B. C. *én h. nem.*

331. s. B. C. *Légy szelid — ha éltem akarod énnékem — im a te szeretődhöz.*

336. s. B. C. *hogy engemet ne szeress h. hogy én velem ne lehess.*

338. s. B. C. *Akkoron h. Akarom.*

340. s. B. C. *Jöllehet nem nagyok h. Nem nagyok azok is-*

344. s. B. C. *aż meg- h. a csak.*

345. s. B. C. *Légy jó egészségben, már az én stb.*

348. s. B. C. *egy h. így.*

350. s. B. C. *Az én szerelmemben, mit én tőlem kéred, tégedet részeltetni.*

361. s. v. ö. XXX. 49. s.

363. s. B. C. *akkor h. akkori.*

364. s. B. C. *Zezeris, Minotaurus kezétől.*

365. s. B. C. *tanácsából onnat el nem szabadult volna. v. ö. XXX. 41—44. s.*

372. s. B. C. *veled együtt h. veled tőlem v. ö. Bogáti, Aspasia A. 3. lev. »Mintha egy szép galamb hozzá repüllene.«*

375. s. B. C. *dühösködnék h. dihösségek.*

377. s. B. C. *vetvén h. vetjük.*

383. s. B. C. *ki nem h. hiven.*

390. s. v. ö. a XXVI. számú énekkel.

394. s. B. C. *nagy h. mast.*

395. s. v. ö. LII. 3. s.

407. s. B. C. *Ki ha hagyítani h. Ki ha lágyítani. (Eredetiben: Si meum minuere volebas amorem.)*

409. s. v. ö. XIV. 32. s.

412. s. v. ö. Coel. XVI. 30. 31. s.

414. s. v. ö. XIV. 34. s. és az arra tett jegyz.

415. s. B. C. *nap ő h. nap az ő.*

416. s. B. *Mikoron az hegyek hótul meg vresednek. C. Mikoron stb. megveresednek.*

418. s. B. C. *férfiaknál h. firfiaknak*

420. s. B. C. *leányok h. asszonyok.*

425. s. v. ö. IX. 24. s.

427. s. B. C. *aż Brizeis h. Crisis (!) asszony.*

430. s. B. C. *kevésnek—alítják h. keresni—alítanak.*

431. s. B. C. *jövevény h. jövemény.*

434. s. B. C. *végig h. végre.*

435. s. B. C. *többen h. ebben.*

439. s. B. C. *meggondold h. ne gondold.*

444. s. B. C. *itt való lehessek h. itt valóvá legyek.*

447. s. B. C. *Németországba h. Magyarországba.*

451. s. B. C. *Ha penig így nem fog az én követtségem, jövök ide Hetrusiában.*

455. s. v. ö. IV. 65—68. s. és az arra tett jegyz. Alább 1407—13. s.

456. s. B. C. *hó h. hold.* (Eredetiben: *tanquam ad solem nix eliquescit.*)

457. s. B. C. *nagy h. én.*

459. s. v. ö. II. 2. sorára tett jegyz. és XVI. 4. s.

464. s. B. C. — *vagy az kinek voltam valamiben én kárral.*

467. s. B. C. *kín h. ki.*

469. s. B. C. *én h. im.*

473. s. B. C. *világban h. világon.*

475. s. B. C. *Mint az erős tornyot mikor küvül nézed h. Mintha kívül Tróját szemmeddel látnád.* (Eredetiben: *Ut turris quae fracta interius, inexpugnabilis etc.*)

476. s. *erdeknie*=érdekelní, érinteni.

Rimaynál: *Bú és szomorúság érdekli egymást éllel.*

484. s. B. C. *az te h. tőled.*

487. s. B. C. *leveleidben h. leveledben.*

488. s. v. ö. VII. 28. sorára tett jegyz.

491. s. v. ö. LII. 9. s.

494. s. B. C. *bánnunk h. bennünk.*

504. s. B. C. *csak az h. az ő.*

519. s. B. C. *Mert ő az örököknél sokkal inkább őriz oly igen okossággal.*

529. s. B. C. *tetszének h. látsznak vala.*

530. s. B. C. *itt h. így.*

531. s. B. C. *Megértvén vénasszony h. Mert megértvén asszony. — az végezésnek h. végezéseknek.*

540. s. B. C. *szemben-lételekben h. szemben-lételeknek.* v. ö. XXIX. 8. s. — 400. *magy. lev.* 45. 46. 308. 1.

542. s. B. C. *kit h. ő.*

546. s. B. C. *Lucretiával h. Lucretiának.*

549. s. B. C. *házban űlt vala h. gyászházban élt vala.*

553. s. B. C. *láták hogy fekszen h. hogy láták hogy fekszen.*

557. s. B. C. *Eurialus — mentét h. Eurialust — jöttét.*

561. s. B. C. *Kit hogy h. Kit ha.*

563. s. v. ö. XVI. 9. sorára tett jegyz. (Eredetiben: Nunc quia redisti, auroram cernimus).

564. s. B. C. *Mint hogy hurotnak, az szerelemnek is semmi rejteke nincsen.*

565. s. B. C. *Tréfálsz te h. Tréfálsz-e.*

568. s. B. C. *tekinteli h. tekénteli.* v. ö. Coel. IX. 8. s.

571. s. B. C. *Egy néhány nap mulva asszonra nagy gondja Eurialusnak vala.*

573. s. B. C. *tekintet lehet vala h. gyakran tekintel vala.*

577. s. B. C. *Innen h. Igen.*

581. s. v. ö. XXV. 13. XXXIX. 15. s.

583. s. B. C. *Vagyok Eurialus h. Vagyok Lucretia.*

591 s. B. C. *kúfárnak — nálam — hitele h. kúfárban — nékem — hitelem.*

594. s. B. C. *ölölkezőnk h. ölelhetők.*

597. s. B. C. *hamar vén h. ott az vén.*

606—608. s. Ez a strophá kiányzik a B. és C.-ből.

614. 616. s. B. C. *asszonyának h. az asszonynak.*

618. s. Szövegünk a levél alján esett szakadás miatt, csonka. B. C. *Mert első bölcseség, ne keress mást erre, hogy ez ne legyen tudva.*

623. s. *Te meg ne büntessél.* Épen így olvassuk Batizi A-nál is: Ez világ bünteték igaz ítéletben. l. RMKT. II. 97. l.

626. s. B. C. *bizodalmam vagyon h. és bizodalmam volt.*

631. s. C. *Érted h. Gerjed (!).*

632. s. v. ö. XLVI. 1. s.

638. s. B. C. *ruhában h. ruhájában.*

639. s. B. C. *Grádicsokon h. Garádicson.*

640. s. B. C. *Tudod első ajtót, az grádics mellől stb.*

646. s. B. C. *dolgót h. dolog.*

649. s. B. C. *Oh te balgatat színnel megsütétült te vakmerő okosság.*

650. s. B. C. *vagy ily h. vagyon.*

652. s. B. C. *Mi lehet oly magas, alacsonnak kit te, higyled, nem alítanál.*

653. s. B. C. *Mi lehet oly igen bezárlott a kit te nyilatkozva nem lelnél.*

654. s. B. C. *tartanál h. találnál.*

663. s. B. C. *terhet hordót h. terh hordozót. (A. terhes hordót.)*

665. s. B. C. *tanácsával tarthat h. tanácsa változtat. (Eredetiben : virum alioquin in consilio grauissimum.)*

668. s. B. C. *Hogy az embereket barommá változtatta az szerelem képeben.*

674. s. B. C. *magát elegyítvén immár bódognak.*

675. s. B. C. *Mátkája h. Menelaus.*

691. s. B. C. *mondá, vagyon hozzáám h. hogy vagyon én hozzáám.*

698. s. B. C. *te reád én értem h. reád én érettem.*

704. s. B. C. *minden drága h. drága féle.*

705. s. B. C. *ott meg nem láthat h. meg nem találhat.*

709. s. B. C. *és az eredeti : Bertas h. Bertus.*

712. s. B. C. *az rejtekben h. rejtekben én.*

713. s. B. C. *gyortyákat h. világot.*

714. s. B. C. *a szókat h. azokat.*

720. s. B. C. *bolondok között én bolondabb h. bolondnál én bolondabb vagyok.*

722. s. B. C. *bizony h. bezzek.*

723. s. v. ö. XLIV. 5. s.

729. s. B. C. *többé h. többé bé. C. senkinek h. senki.*

730. s. B. C. *ne nézd h. mast ne vesd.*

737. s. B. C. *feljebben h. inkábbban.*

738. s. B. C. *asszony h. hamar.*

752. s. B. C. *nem találhatánk h. meg nem találának.*

755. s. B. C. *szerelmem summája ki vagy h. szerelmemnek szárnya te vagy.*

766. s. v. ö. LII. 22. s.

767. s. B. C. *Kár volna hedban nekünk elmúlatnunk ily ölelgetéseket.*

768. s. B. C. *érted adnám lelkemet h. éretted, hidd ezeket.*

769. s. B. C. *tartlak-e* h. *látlak-e*.

773. s. B. C. *tetsz nek* h. *tetszik*.

782. s. B. C. *néki nagy* h. *ő néki*.

788. s. B. C. *soha mi nem lehetünk* h. *mindenkor szüköl-ködünk*.

789. s. B. C. *volna meghalnom* h. *inkább meghalnék* — *mennünk* h. *mennek*.

792. s. B. C. *minden* h. *munkám*.

793. s. B. C. *Ezeknek utánna szép Lucretiának ruháját felemelé*.

804. s. B. C. *én az udvarban* h. *ő udvarában*.

811. s. v. ö. XLVI. 1. s.

813. s. *Maga* = jóllehet. v. ö. XXVII. 17. s.

818. s. B. C. *Ha valaki engem* h. *Valaki engemet*.

821. s. B. C. *De feleségekre annál nagyobb nagyon haragja férfiaknak*.

824. s. B. C. *megkötözvén* h. *kötözve*.

826. s. v. ö. XLVI. 1. s.

830. s. B. C. *Hogyha* h. *Ha*.

834. s. B. C. *tudod igazítani* h. *tudott volna mutatni*.

838. s. B. C. *kimaradt: kegyes*.

839. s. B. C. *drága* h. *ki csak*.

843. s. B. C. *Két fejér mellyedet*.

847. s. B. C. *Kandaulis* h. *Kandalis*. (Eredetiben: Non tam Tandali regis etc.)

849. s. B. C. *kimaradt: nagy*. — *néked* h. *tenéked*.

854. s. B. C. *igaz* h. *igy az*.

856. s. B. C. *Pacorus* h. *Pocarus*. Eredetiben: *Baccarus*.

863. s. B. C. *ivolyában* h. *violában*.

864. s. B. C. *menne* h. *bémene*.

866. s. B. C. *dolgot tenne* h. *dolog lenne*.

887. s. B. C. *Csoda írott bölcseséggel az levelet* (!)

889. s. B. C. *takará* h. *takarva*.

891. s. B. C. — *feleségét dorgálá, hogy levelet olvasá*.

894. s. *előmnetét* h. *előmentét*.

898. s. B. C. *bódognak* h. *betegnek*.

903. s. B. C. *emeltetik* h. *emeltetnek*.

910—11. s. az eredetiben : verum est quod dici solet : non facile custodiri, quod a pluribus amatur, vel impugnatur.

913. s. B. C. *ágyas háza* h. *ő ágyasháza*.

920. s. B. C. *jöve* h. *jüni*. Az eredetiben : Tum ecce Dromo, qui erat Menelai secundus famulus. — Hihetőnek tartom, hogy a nem magyar hangzású Drómó, Drómó ördögnév, Eur. és Lucr. historiája útján jutott népkönyvünkbe s onnan meséinkbe. v. ö. Ipolyi, Magyar Mythologia. 45. stb. 1. Reuchlin comoediáiban is szerepel : *Dromo seruus*.

921. s. B. *villával* h. *viaual*. C. *uiaual*.

927. s. B. C. *bémegyek* h. *elmegyek*.

928. s. B. C. *mert* h. *nám*.

929. s. B. C. *asztalával*—*lovával* h. *asztalánál*—*lovánál*.

934. s. B. C. *alogyunk* h. *bánkodjunk*.

936. s. B. C. *kereshet* h. *ennénk meg*.

948. s. B. C. *netalán* h. *ott talán*.

949. s. B. C. *való hitlenségeket* h. *nagy hitetlenségeket*.

954. s. B. C. *késlelhetné* h. *késlelhetné*.

956—7. s. v. ö. XLVI. 8. s.

976—981. s. v. ö. XXX. számú énekkel.

981. s. B. *egyik is* h. *egy kicsin*.

989. s. B. C. *evezend* h. *vezérlő*.

994. s. v. ö. LV. 1. s.

999. s. *étető*. Az eredetiben : inescant homines vestrae matronae. Molnár Alb. *étető* = venenum, esca. Pázm. préd. 230. l. vegyük eszünkbe, hogy olyan, mint a halász-horgon az *étető*.

1000. s. v. ö. IV. 10. sorával.

1001. s. v. ö. Coel. IX. 8. s.

1003. s. B. C. *hogy csak nagy heában hallóba* h. *hogy az hálóban heában* v. ö. XLIV. 5. s.

1012. s. B. C. *én immár* h. *immáran*.

1020. s. B. C. *okos* h. *ékes*.

1034. s. B. C. *lészen* h. *legyen*.

1051. s. B. C. *Gondoljad meg* h. *Gondoljad de*.

1057. s. v. ö. Coel. XVI. 81. s.

1059. s. B. C. *mindenkor* h. *mindenek*.

1061. s. B. C. *most mondok* h. *mutatott*.

1065. s. B. C. *látom* h. *tudom*.

1066. s. v. ö. VIII. 1—3. s.

1075. s. v. ö. II. 24. s.

1105. s. előtt beszúrando: *Ha reám nézendő szabodon akarom, hogy énnékem adassék.*

1106. s. B. C. *hirem h. hired.*

1109. s. B. C. *Te es azonképen Eur. mondja?*

1110. s. B. C. *mindenképen h. mindenekben.*

1130. s. B. C. *vötted—jószágod h. vötte—jószágok.*

1132. s. B. C. *Az gonosz gyűjtő vesz, gazdagság jutalma, higgyed, hamisság annak.*

1134. s. Eredeti: *Mea sententia nemo est nobilis, nisi virtutis amator.*

1139. s. B. C. *nemeseket h. nemességet.*

1145. s. B. C. *Te nehez igető uton lovon menni mert stb.*

1146. s. *poroszka* ló-ról van szó Katalin leg. 140. sorában. Lásd: RMKT. I. 313. l.

1159. s. B. C. *hogy hedban h. gondolá hogy.*

1165. s. B. C. *ifjú legény levén, vén h. hogy ifjú korodban ily.*

1169. s. B. C. *ajtókhöz h. azokhoz.*

1170. s. B. C. *az kaput h. ajtókat.*

1175. s. *Minem.* Lásd: RMKT. I. 330. l.

1177. s. B. C. *kikkel h. kivel.*

1178. s. B. C. *nagy h. egy.*

1181. s. C. *erömet h. örömet.*

1183. s. v. ö. XXX. 93. s.

1187. s. B. C. *ő érte h. miulta.*

1194. s. B. C. *nyitá meg h. nyitá fel.*

1204. s. B. C. *így h. itt.*

1207. s. v. ö. LII. 3. s.

1211. s. *A sívó oroszlán* kifejezés gyakran fordul elé a biblia fordításokban és vallásos énekekben. Zrínyinél és Listinél is: *sívó ördög, sívó oroszlán* (leo rugiens).

1212. s. B. C. *Mint te kegyetlen, mint ő néki inkább hogy énnékem kedveztél.*

1213. s. B. C. *Szerelem meggyőzőé h. Szerelmet meggyőzőé.*

1214. s. B. C. *Az elájult h. Az meg nem holt.*

1216. s. v. ö. XXIII. 43. s.

1221. s. B. C. *halva* h. *halván*. v. I. 19. s.

1222. s. B. C. *megöljem* h. *megölöm*.

1224. s. B. C. *most* h. *ím*.

1230. s. B. C. *hísz vala* h. *hívattál*.

1234. s. *megötözték*, lásd : RMKT. I. 316. l.

1239. s. B. C. *Ily igen kívánnám, míg tőled elválom, lelkemnek kimulását.*

1242. s. B. C. *hajókban* h. *hajóban*. — *vigadának* h. *múlatoznék*.

1243. s. B. C. *ágyok egymásnak* h. *egyik másiknak*.

1250. s. v. ö. Coel. IX. 8. s.

1253. s. B. C. *tagja* h. *tagok*.

1256. s. *bátran* h. B. *bízot*. C. *bizon*.

1257. s. B. C. *fejér* h. *édes*.

1259. s. B. C. *Ti* h. *Oh te*.

1261. s. B. C. *csak* kimaradt.

1264. s. v. ö. XXXIV. 1. s.

1266. s. v. ö. V. 46. Coel. III. 31. s.

1270. s. B. C. *Soha rövidebb éj* h. *Soha rövidebbnek*.

1271. s. B. C. *Daciában az Britaniusoknál*. (Eredeti : apud Britanos Dacosque fuerim.)

1272. s. B. C. *éj ott* h. *éjjel*.

1278. s. B. C. *De mint az új földből feljövő verágok inkább megújulnak*.

1291. s. Thurzó Gy. 1599. marc. 12-én írja feleségének: Ne adja az én istenem, hogy én te reád haragudnám, úgy nem másra, hanem magamra kellenék haragudnom, — -- hogy lehetne az, hogy reád, mint én édes szivemre és lölkömre haragudnám? (*Lev. I. 277. l.*)

1293. s. B. C. *szeretlek magamnál* h. *én magamnál szeret*.

1296. s. B. C. *teveled* h. *veled*.

1298. s. B. *elbúsult* h. *búsult*.

1300. s. v. ö. XIV. 48. s.

1301. s. v. ö. XVI. 47. s.

1308. s. B. C. *szentegyház* kimaradt.

1330. s. B. C. *hogy ha h. hogy így.*

1334. s. B. C. *szégyenüljön. — és kimaradt.*

1335. s. B. C. *Tartozom én azzal is hogy stb.*

1342. s. v. ö. a 17. sorral.

1345—6, 7. sor rímei B. C. szerint: *alítanak, mondnak, kissebbítened.*

1354 s. v. ö. XXX. 93. s.

1355. s. *töle h. töled.*

1358. s. B. C. *Udvarát ha követném.* (Eredeti: si curiam sequerer.)

1359. s. *együtt* = egy helyütt. B. C. *Sokáig, helyről helyre ő meggyen h. hanem helyről helyre csak járunk.*

1362. s. v. ö. VII. 28. sorára tett jegyz.

1368. s. *hitedre h. híredre.*

1371. s. B. C. *csak h. én.*

1374. s. B. C. *veled bánat h. veled nálad (!). soká h. soha.*

1392. s. B. C. *vitéz kezeivel h. vitezkedésével.*

1393. s. B. C. *Perusia h. Petrusia.* (Ered. Parrhisium.)

1398. s. B. C. *tanácskoztak h. titkoltanak.*

1407—1413. s. v. ö. IV. 65—68. s. és az arra tett jegyz.

1409. s. B. C. *elválasztja h. elválását.*

1410. s. B. C. *láthatni h. láthatja.*

1414. s. B. C. *írja h. mondja.*

1418. s. B. C. *metszetik h. válának.*

1426. s. B. C. *Protesilaus h. Penthesilaus.*

1427. s. B. C. *Laodamia h. Leomedia.*

1433. s. B. C. *soká h. soha.*

1439. s. B. C. *bánatban h. bantaban.*

1440. s. B. C. *Mind haláláiglan csak polgári módjára való ködment visele.*

1467. s. *vétség h. vénség.*

1469. s. Istvánfi P. Volter. 52. s. *És vénség utánad mint farkas ballagnak.*

1472. s. B. C. *elkerülhessük h. elkerülhessék.*

1474—1485. s. v. ö. XLVI. cz. énekkel.

1475. s. B. C. *kéztja h. kezei.*

1476. s. B. C. *tegzében h. ő tegze.*

1481. s. B. C. *tisztesség* h. *okosság*.

1488. s. B. C. *igaz* h. *régi*.

1494. s. B. C. *Gyökereztetik* h. *gyökerezhetik*. — C. *vehet* h. *vethet*.

1496. s. B. C. *hogy* h. *te*.

1504—6. s. hiányzik a B. és C-ből. Az úr kertje alatt rendesen az egyház szokott értetni; az úr gombos kertje kifejezés oly egyházzra vonatkozhatik, melynek templomain, tornyain gomb volt kereszt helyett. — A befejező versszak elhagyására több példa van a régi énekek kiadásaiban. Rendesen az évszámot, sokszor a szerző nevét is foglalja magában s ezt a kiadók néha nem tekintették lényeges résznek, sokszor pedig megváltoztatták. Ezt láthatjuk Balassa LXXXVIII. számú énekénél is. A szerzőtől származott-e a befejező stropha, vagy az 1592-dik évi kiadás rendezője egészítette ki vele a fordítást? nem bizonyos, de nem is lényeges. Nekünk ugyan a szersőség megállapítására egyik okul kínálkozott; a fő súlyt azonban technikai és nyelvi sajátságokra helyezjük, melyek a feldolgozott tárgy természeténél fogva bőségesen szolgáltatják az alkalmat arra, hogy Balassának ezennel közrebocsátott költeményeivel Eurialus és Lucretia historiája ezen tekintetben tüzetesebb összehasonlításnak s vizsgálatnak legyen alávetve.

S Z Ó M U T A T Ó.

adta-d-lelkem 118.
 aggasztal 23. 259.
 akartommal 68.
 akartva 92.
 álom 31. 37. 269.
 alítom=vélem 63. 188.
 állapik 147.
 általáll 134. 322.
 árultatás 218.
 bakpa 167.
 bír velem=bír engem 77.
 bokréta 42. 272.
 -ből h. -ben. 33. 266.
 búcsút ad 10. 44.
 büntet 198. 344.
 burít=borít 6. 243.
 bú-szerző 23.
 csácsog 32. 265.
 csata 120. 316.
 csattog (fülemile) 88. 153.
 csattogás 206.
 csere 124.
 csíszár 22.
 csoda 91. 161. 304.
 czella 71.
 cziprusfa 31. 265.
 Dromo 210. 347.
 eborcza 80. 299.
 égér-et=ígéret 61.
 együtt 228. 350.
 éjten éjjel 96.
 elkél 38. 269.
 elhasznált 131.
 eliktat 215.
 elődz=előz 10. 246.
 elő szól 115.

elrekkent 90. 303.
 elútál 16.
 enyheszik 37.
 eregbik=öregbik 46.
 érdekeni 192. 343.
 eröl=örül 12. 34.
 esik=megezik rajta 20. 257.
 eszve=össze 7. 15.
 eszvész=összeveszés 43.
 étető 213. 347.
 étíl=ítél 15.
 félelmes 40. 272.
 fél kedv 42. 274.
 fenébb 193.
 feneette 144.
 fejt (szót) 48.
 fertezik 97. 143.
 fogyat 36. 76. 78. 88.
 forgat 3. 222. 238.
 forgódik 195. 230.
 für=fürj 13. 250.
 fraj 160.
 frissesség 119. 316.
 fottig=fogytig 15. 36. 38. 39.
 252.
 fű 88. 301.
 fukla, fülák, füláng 29. 30. 113.
 fülemile 31. 69. 153. 265. 292.
 futamik 203.
 füremedt 257.
 fűzet=fizet 40.
 fűven lét 23. 259.
 gerlicze 25. 260.
 gyakor 89.
 gyég=jég 66. 290.
 gyölel=gyülöl 8. 10. 159.

györö=gyürü 5. 7. 241. 243.
 gyortya 202.
 gyútó=égő (áldozat) 68.
 gyühödt=dühödt 99.
 hadd járjon 53. 228. 282.
 hagyít 189. 209.
 hajnal 30. 264.
 hamar=serény, gyors 21. 35.
 119.
 hattyú 3. 59. 238. 287.
 herdó 4. 240.
 hihüdt 92. 305.
 hízódik 121.
 hölgy 114. 314.
 holt eleven 33. 266.
 horgad 150.
 hűk=hivék 75.
 hűn=hive 207.
 ideg 37. 168. 269.
 iget=üget 219.
 il=él 21.
 indultatik 225.
 ingyen=igyen 47. 278.
 ingyen 89.
 ír=fest 72. 233.
 iskátula 203.
 kápa 96.
 kár-ba 40. 272.
 ködmen 231.
 koronázat 230.
 kegyes 8. 23. 35. 48. 245.
 kegyetlen=kietlen 82. 91.
 kehegő=köhögő 35.
 képes 114. 314.
 kevesben 194.
 kelletik 13. 250.
 keserül=szán 72.
 keserven 153. 329.
 keteles=köteles 34. 267.
 kettős szív 45. 276.
 kez, kezép=köz, közép 5. 63.
 kőbörítés 218.
 koroskint 27. 132. 262.
 kór 33. 58.
 krokodilusgyík 16.
 kótyavetye XIX. 75. 296.
 közasszon 228.
 könnyv=könny 17. 24. 26. 28.

kúfár 196.
 lá! 76. 84.
 lábszíjj 34.
 lábzsínór 165.
 ládd-i=ládd-e 23.
 laktam földem 24.
 lappangat 138.
 lapta 19. 80. 255.
 legelő 120. 154. 316.
 léh 131.
 lélek=vagyok 25. 260.
 lépik 77. 174.
 lepentőcske 92. 305.
 les 97. 138.
 lilium 13. 15. 93. 153. 204.
 249.
 maga=jöllehet 60. 133. 206.
 287.
 marczona 68. 291.
 mássa 45. 276.
 megesküt 176.
 megkéslet 211.
 megkóstol 72. 211.
 megnyergel 52.
 megötöz (öntöz) 222. 349.
 meggyek=mittegyek 9. 21. 84.
 meggyen=mittegyen 3. 238.
 mennyei orca 99. 303.
 meny=menyecske 20. 120.
 257. 317.
 metszesz=mit teszsz 60.
 mihelyen=mihelyt 30.
 mihelt 104.
 mi helt=mely helyen 7.
 mihent 150.
 mindéltig 154.
 mire=miért 18. 254.
 móka 160.
 mordály-áruló XIV. 60. 287.
 morotva 91. 303.
 nabat 4. 240.
 nám=lám 192.
 násfa 40. 271.
 néki=némely 79. 298.
 nevendéken 113.
 nódit 14. 251.
 no hozzá! 49. 280.
 ohit=áhit 85. 301.

olyha 14. 251.
 oltván 58.
 orca 80. 90. 299. 303.
 örömesben 176. 210.
 pellikán 40. 272.
 pedig=penig.
 póka 160.
 poroszka 219. 348
 puzdra 78. 79.
 ráfelel=jótáll 87. 301.
 rakódik 121.
 rén 3. 238.
 reménletted-istened 131.
 repülni 188.
 rejt-ök 3. 43. 196. 202. 237.
 ri 131.
 salamandra 65. 290.
 saldít=sejdit 79.
 sápolodik 85. 301.
 sár arany 158.
 semergés 174.
 sét=söt 20.
 síjja-rijsa 94.
 sívó 221. 348.
 -sza, -sze 40. 41. 87. 272.
 szalmatüz 162.
 szaporát megyen 150. 327.
 szégyen-b 80. 193.
 szégyenültetik 198.
 szélhűdt 151. 328.
 személy 13. 17. 20. 37. 249.
 szemérem 117. 162. 315.
 szernyö=szörnyü 16. 37. 39.
 szólítatlan 97.
 szü-gyötrem 155.
 szük=ritka 75. 296.

szükség hely 197.
 szület 162. 332.
 tegyen róla 146. 326.
 tekintel 156. 196. 213. 223.
 330.
 terempt 22. 133. 258.
 teremtetted ember 123.
 testszín 77. 297.
 tromf 159.
 tudatlan 15. 203. 252.
 tyúkfi 121.
 üdöt mulat 22.
 ugordik 174.
 üresség 183.
 üst (?) 81.
 záloglás 121. 317.
 járjon 53. 220. 228. 282.
 jegyez 45. 87. 114. 277.
 jerjünk el 220.
 jövendőlo 14. 251.
 valván=lévén 72. 294.
 vajudt XII. 72.
 vél 222.
 vendégfogadó ház 149.
 verteng 49. 83. 279. 300.
 vész 124.
 veszekedik 30. 264.
 veszett 124. 125.
 vétetlen 72.
 vigyáz-ó 4. 30. 37. 191. 240.
 világát éli 12. 248.
 vüle=vele 43. 49.
 villámik=villámlik 30.
 villamó 78.
 virasztó 4. 240.
 vízre visz 35. 268.

J A V Í T A N D Ó K.

20. lap. 5. sor könyörgés h. könyörgésünk.
» 1. 18. s. szólott h. szólt.
26. l. 1. s. éltem h. életem.
» » 3. s. mindenkor h. mindenkoron.
34. l. 17. s. szíjjakbul h. lábszíjjakbul.
37. l. 12. s. jöttemben h. ijedtemben.
38. l. 7. s. fejedelmem h. fejedelme.
61. l. 12. s. Anyja h. Anyám.
66. l. 34. s. orr h. Forr.
103. l. 6. s. Jövel h. Jóval.
139. l. 108. s. keservem h. keserven.
261. l. 13. s. X I. h. XXI.
262. l. 28. s. *ig—ten ig* h. *igten ig*. —
309. l. 9. s. LXIII. h. LXIV.
-

